

Dana Dumitriu

PRINȚUL GHICA

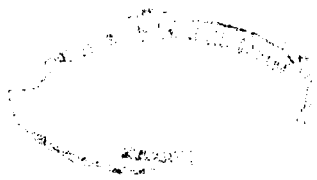
820
12-1

DANA DUMITRIU

Bd. 81

Prințul Ghica

roman

EDITURA CARTEA ROMĂNEASCĂ

1982

Coperta de Val Munteanu

BIBLIOTECA
A. 52.790
FD. 19159

BCU-Litere

1100 012 3389

PARTEA I

*„Pauvre Valachie, quand trouvera-t-elle
du repos ?“*

(Robert Coquhoun, consul al Angliei la
București)

PROLOG

În București, la 1848 fusese mare zarvă. Până la sfârșitul secolului s-a tot vorbit de acel an ca despre un cataclism sau o invazie. Ișlicele se rostogoliră pe caldarîm. În „acea vremelnică fierbere a unor duhuri“, lui Bibescu-vodă i se găurise un epolet într-o plimbare la Șoșea. Bonjuriștii alergau pe străzi în pantalonii lor strîmți, dungați și cu pălăriile lor Bolivar încărcate de panașe tricolore și proclamau *poporul suveran*, dreptate pentru toți și frăție pentru toți. Prietenii se sfărîmau, frații se certau, fiii se rupeau de părinți, femeile de soți, tinerii de iubitele lor, negustorii de prăvăliile lor. Ieșeau în stradă cu steaguri și cocarde.

Vreme „de fericire și voieșie generală“ !

Mulți s-au crezut atunci mai buni, mai dezintereșați, mai generoși și mai necesari. „Răscoale în orașe și dihonii între provincii, în palate trădarea...“

Guvernul provizoriu trăia în viziuni și aproape deloc în realități, căci revoluția era în copilăria ei, iar „rebeliștii“ abia își începeau aventura lor istorică. Entuziasm și confuzie ! „Un ospăț de frăție“. „Revoluția de la 11 a fost cea mai frumoasă ce s-a întîmplat vreodată la un popor“, scria Nicu Bălcescu lui Ion Ghica.

În ideea națională stătea infiptă ca miezul în coajă una internațională : emanciparea popoarelor din Orient impunea realizarea unui stat federal care să sfișie imperiile existente : austriac, turc, rus. Mulți tineri inflăcărați credeau pînă la nălucire în

Statele Unite ale Europei, în *Les États Unis du bas Danube* sau în *Marea Confederație dunăreană*.

Dar curînd, cum ne spune un istoric, o căimăcânie înghițea o locotenență domnească, care la rîndul ei înghițise o idee republicană. Și „ostașii propășirii“ își gustară din plin înfrîngerea, pe alte meleaguri. „Fatalele circumstanții“ îi împinseră peste granițe. „Dumnezeu pedepsi cu asprime greșalele noastre. Ca fiii lui Israil răspîndiți astăzi în lume, noi plîngem patria perdată, mormintele părinților noștri, țara de viață a românului...“

Exilîndu-i, autocrații nu se gîndiseră ce sămîntă risipesc în Europa. Acea Europă i-a absorbit ca un burete cu tot prea plinul ei revoluționar, căci un „mare doliu“ o acoperea de la un capăt la altul după acest an care a rupt secolul în două. Doar turcii, în marele exotism al politicii lor, „întemiate pe „*ișala, alacherism și bacalim*“ mai dovedeau prudență în relațiile cu „tulburătorii ordinii publice“, îi ademeneau cu indemnizații (modeste altfel) la sinul Imperiului, acolo unde puteau fi bine supraviețuite „durerile lor naționale“ : la Brusa („acest iad strălucitor“), la Constantinopol („această mare școală a răbdării“). Totuși, cei mai mulți preferaseră Occidentul, atît de primitor în idei și atît de zgîrcit în subvenții. „Sfînta cruciadă a democrației“ se amîna *sine die*. Privirea geloasă a tiranilor se înfipsea în ceafa rebelilor. Se împrăștiară în patru vînturi. „Ils sont terribles avec leur propagande!“

Însingurare, tenacitate, suferință, sărăcie... „Viața e tristă, descurajarea adîncă!“ Ca orice erou romantic, și exilatul român suferea de un individualism exacerbat, din care se va naște încet și irevocabil năzuința spre stabilitate.

Învinuindu-se reciproc pentru eșecul mișcării lor, nu uitau să strige (și cînd se făceau auziți, și cînd nimeni n-avea chef să-i asculte) că au o patrie. „...Colo... departe... unde soarele se vede așa de frumos... unde cîmpiile sînt strălucite și părăiele răcoarse... unde ceriul e dulce, unde pămîntul e roditor și giuncile sînt albe... copii, acolo e țara!“

Mulți din cei rămași acasă sînt arestați, judecați, condamnați la grea pușcărie. Despre alții nu ne place să vorbim.

Cînd viața e scumpă, conștiințele sînt ieftine.

„Stegarii revoluției sînt astăzi spioni ai poliției și ne temem și de umbra noastră.“

Sînt timpi de bănuială obștească și de delatiune temeinică, fiecare se crede un despot prin frica pe care o insuflă, fiecare e umilit de propria lui frică, în fiecare zace un călău și o victimă încercînd să cadă la învoială. Furnicarul de aristocrați nu se poate bucura din plin de alungarea „republicanilor“, căci trupele lui Lüders și Omer Pașa nu numai că sînt (îți intră în casă, te dezbracă în plină stradă sau pretind o sărbătorească servilitate), dar sînt și costisitoare. Ofițerii străini, dimineța, fac arestări, iar seara vor să danseze. Petrecerile nu conțin.

„Baluri, mascarade, paskinade, arlechinade, coarne cu carul pe la bărbați; vai de generația din anul acesta!“

Fuad Effendi își traduce singur versurile în franțuzește și le recită pe la serate, descoperind la București un public avizat, consulul rus Kotzebue joacă în *L'Héritière* de Scribe, bătrîna principesă Maria Ghica deschide palatul de la Colentina petrecerilor.

„Spiritul intelectual a părăsit capitala noastră... și-a luat zborul spre alte meleaguri, unde inteligența nu este gonită cu cnutul.“

Țăranii sînt exasperați, așteaptă, vara pentru a putea fugi în pădure, fiindcă nu au cu ce se hrăni și nu sînt lăsați să însăminteze, rechiziționîndu-li-se animalele și căruțele pentru transporturile necesare armatei. Cei arestați la Văcărești își corup paznicii, explicîndu-le „sfînta constituție“.

Istoria, care uneori numai din nepăsare nu e ironică, a făcut ca Europa, în loc să cadă în flăcările unei „revoluții generale“, să cadă victima unor regimuri autoritare. Ultimul ecou „quarantuitard“ a fost, se zice, moartea deputatului Baudin, pe o baricadă pariziană, cînd încercase să protesteze îm-

potriva loviturii de stat a președintelui Louis Napoleon Bonaparte, în decembrie 1851. În Franța, bătrînii continuau să vorbească nostalgic despre epoca unchiului, iar fiii și fiii fiilor îl votau pe nepotul care se proclama împărat. Se întemeia, în virtutea unui mit, un *imperiu plebiscitar*, formă de justificare democratică a despotismului! Frederic-Wilhelm al III-lea, după ce, sub presiunea maselor populare, purtase pe străzile Berlinului cocarda revoluționară, suporta tot mai greu dialogul cu Parlamentul său, altfel îndeajuns de dezbinat pentru a nu fi eficace. Prusia era încă în așteptarea „cancelarului de fier”. Regina Victoria le impunea supușilor ei o ținută morală, socială și vestimentară, un sentimentalism burghez și o ipocrizie sofisticată, în locul libertinajului și dandysmului aristocratic al predecesorului ei, iar lord Palmeston își întemeia politica abilă pe amenințarea cu flota britanică. În Austria, Metternich, care dacă ar fi fost de față la facerea lumii, spuneau gurile rele, ar fi rugat pe creator să lase haosul așa cum este, avea un demn urmaș în contele de Buol, avantajat, e adevărat, de ambițiile noului suveran. Popoarele imperiului lui Franz-Josef, mereu răzvrătite, au fost nevoite să-l suporte șaiszeci de ani! Cîți monarhi ai lumii s-au putut lăuda cu o guvernare atît de lungă? Un țar, ce-și începuse domnia umplînd piața Petrovskaia cu sîngele intelectualității vizionare, își sprijinea dorințele trufașe pe abilitatea celebrului Nesselrode, „un pitic cenușiu, cu mînuțe albe de femeie”.

Acest despotism, născut din frica mișcărilor populare și revoluționare, a dominat secolul, „secol mare și luminos între toate, merit a schimba fața lucrurilor pe pămînt” și i-a determinat acea cruzime elastică, acea intransigență publicitară și acel continuu conflict între autoritate și opoziție, între avînt și stabilitate, pe care am fi nedrepti să nu i le recunoaștem.

Cînd țarul Nicolae I a vrut să decidă „chestiunea Orientului” („Ducem în spinare un om bolnav, nu trebuie să-l lăsăm să sucumbă înainte de a de-

cide cu privire la succesiune“), Occidentul a sărit să apere bătrînețea și neputința turcilor. „În Anglia, replicase Sir Hamilton Seymour, ar fi urît lucru să contezi pe moștenirea unui vechi prieten.“ Pericolul ca țarul să cucerească Constantinopolul și să stăpânească astfel Mediterana a unit Anglia, Franța, Piemontul, tîrziu Austria, în dorința de a arunca în neant asemenea pretenții. Războiul a adus pe malul Bosforului o strălucită societate franceză și engleză, dornică de recepții, baluri și carnaval. Prinți, militari, diplomați, oameni politici apărau tronul lui Abd-ul Medjid, un sultan tînăr, fără autoritate, cam afemeiat, cam băutor. Lord Stradford de Redcliffe și Édouard Thouvenel, doi ambasadori pe măsura șuveranilor lor, se certau pentru întîietate și influența asupra Sublimei Porți — spectacol inteligent și frivol, determinînd soarta continentului. Sultanul oferea generos decorațiile sale și se răspîndise, odată cu holera, molima *medjidié*-tei. Orașul devenise un Babel militar și diplomatic. Pe străzile Perei și la Therapia băștinașii se strecurau indignați printre crinoline.

Moartea venea și pleca.

Ms. Nightingale, în Crimeea, înainta printre trupuri schilodite, bolnave, printre cadavre jefuite, cu alaiul ei de bonete albe, în marș lin, decorativ.

Moartea venea și pleca.

Toți așteptau căderea Sevastopolului, care rezista nepoliticos de mult. Doamnele își pierdură răbdarea. Lentoarea neprevăzută a asediului enerva pe toată lumea și mai ales pe cei care nu erau în tranșee. Diplomații se cam plictiseau: „Il faudra bien que les diplomates fassent la paix, si les généraux ne savent point faire la guerre“, se plîngea Thouvenel.

Și, în loc să repauzeze Imperiul turc, repauză Nicolae I, iar fortăreața din Crimeea căzu provocînd triumfale serbări: „pavois, illuminations, coups de fusil, c'est un admirable tintamarre“. Francezii pierdeau șase mii de oameni, englezii două mii. Napoleon al III-lea, „il conspiratore corronato“, trimitea

sultanului marele cordon al ordinului Legiunii de onoare, spre amuzamentul grecilor din Fanar care spuneau că ambasadorul Franței l-a pus pe sultan să sărute crucea pentru a-l putea, în curînd, boteza mai ușor !

În acest timp de sărbătoare și disperare ca atîtea altele, în Principatele dunărene au intrat pe rînd : armatele țarului, în virtutea dreptului lui de *protector*, armatele sultanului, în virtutea dreptului lui de *suzeran*, și, în sfîrșit, armata austriacă, în virtutea nici unui drept, doar pentru că se ivise *ocazia* (tocmai de aceea rămase aici mai mult decît celelalte care se duseseră să se bată în altă parte).

Pentru că deveniseră — tot răul spre bine — obiect de dispută internațională prea aprinsă, aceste „provincii barbare“, cum le numea lord Clarendon, au fost evocate la masa tratativilor.

A urmat un vesel și monden Congres. Floarea diplomației europene hotăra pacea atît de relativă și, printre altele, „la question des principautés“. Ceea ce Rusia pierduse la Sevastopol cîștiga prin farmec personal prințul Orlov, „le digne représentant des restes du grand empereur Nicolas“. Cine a spus asta ? Madame la comtesse Stéphanie de Tascher de la Pagerie. Parisul era ca întotdeauna „le même, beau, animé, brillant“. Asta nu mai știu cine a spus-o.

Atunci, cei care auziseră și cei care nu avuseseră chef să asculte își amintiră că Moldova și Valahia sînt patriile unor oameni care vorbesc aceeași limbă. Protocolul ședinței din 8 martie 1856 conținea termenii conflictelor viitoare. „Citînd acest document, spunea Bourqueney, nu poți nici în ruptul capului să-ți dai seama cine-i învinsul !“ Nu trecuseră decît șase luni de la căderea Sevastopolului iar Sardinia, Prusia și Rusia se aliaseră cu Franța, care se punea împotriva aliaților de ieri : Anglia, Austria și Turcia, în privința *Unirii* celor două țărișoare. Așa a apărut, în urma unor discuții agitate, pentru prima oară ideea „consultării“ populațiilor în cauză.

Pentru exilați viața nu era mai tristă, iar descurajarea nu mai era adâncă. Anii pribegiei încep să pară „ani așa de scurți și așa de sfinți“.

Învinșii de la '48 învinseseră și, după aproape zece ani, se întorceau în țară să înfăptuiască *Unirea* și să construiască *România*.

Din 1857, rînduri rînduri de exilați puneau piciorul pe pămîntul patriei. Nu mai credeau în revoluție, „acel drept legitim al popoarelor chinuite“. La pâlării nu mai aveau panașe. Pășeau îngrijorați și temători. Veneau ca „niște salahori chemați a ridica o zidire“. Patetismul lor se încărcase de ambiție și amărăciune. Năzuința utopică lăsase locul prudenței. Se maturizaseră, căpătaseră „rațiuni politice“, spiritul revoluționar era pentru mulți o amintire de tinerețe, în timp ce țara rămăsese naivă în fața propriului ei destin. O tristă luciditate înlocuise vechile sentimente tinerești. „Coteii de la 1848 s-au prefăcut în dulăi răi. Tinerii de la '48 sînt bărbați copti la 1858. Ei au astăzi familii de ferit, averi de păstrat, o țară de apărat.“

Divanurile ad-hoc au vrut Unire sub domn străin, Congresul de la Paris a acceptat doar „jumătate de Unire“ : doi domni autohtoni, două camere, două guverne, două capitale, multe îngrădiri și cîteva speranțe pentru a le putea suporta.

Toamna lui '58 este toamna alegerilor pentru Adunarea electivă. Odată cu emigranții se întorc foștii domnitori, poftitori de nouă putere, fiii lor, frații lor, liota insectelor atrase de lumină. Veneau zicînd că vor să se jertfească pe altarul țării. Sînt cohorte, cohorte vioaie, devoratoare, pentru care cuvintele nu au preț, faptele nu au judecată !

Printre ultimii, se întorcea în Valahia Ion Ghica. Trimis de comitetul revoluționar în aprilie 1848 la Constantinopol pentru a cîștiga bunăvoința turcilor, rămăsese acolo după înfrîngerea mișcării, printre pașale și elci, învățînd știința diplomației orientale și occidentale, „la belle mécanique“. Ceea ce nu

putuse cuceri pentru revoluție, cucerise pentru sine. Turcii erau gata să-l numească vodă, și numai capriciile politicii europene i-au împiedicat. În compensație i-au dat postul de guvernator al unei insule răscolate și terorizate de pirați. Ajunsesse, deci, prinț de Samos, dar voia să trăiască în Patrie. Conașionalii, cu câteva excepții, nu-l sufereau. Totuși, excepțiile sînt uneori mai prețioase decît regula.

Capitolul I

Dimineață cenușie, aer umed și rece. Se trezise fără chef, deschisese fereastra și privise pavajul de piatră al străzii, ca spinarea unei reptile, casele împinse în lături de vegetația obosită a curților. Orașul părea mic, zgribulit. Se obișnuise cu fastul sofisticat al Constantinopolului, cu basmul mizeriei de sub care erupe opulența și rafinata morbiditate a unui imperiu.

Brăila îi arăta un obraz cenușiu și înfrigurat. Tirgoveți, marinari, negustori, doamne în malacov — element nou în peisaj vechi —, vapoare, străini, depozite, hanuri. Echilibru tolerant! Vasul austriac cu care plecase în 48 era plin de oameni îngroziți de holeră. „Dunia cîarki feleki“, lumea e ca o roată, spune poetul persan. Acum avusese parte de tovarăși speriați de furtună.

„Orice întoarcere e nedreaptă“, îi mormăise Wefik-pașa, uitîndu-se, ca ori de cîte ori vorbeau despre lucruri delicate, peste umărul lui, de parcă, adresîndu-se umbrei cătărate pe marginea scaunului, ar fi acordat respect sufletului și nu persoanei fizice a interlocutorului său. În ciuda senzației de iritare pe care i-o lăsa acest fel sucit al turcului, simțea că-l simpatizează. Era un zvicnet spre prietenie ce se afirma vehement, dincolo de linia protocolului.

„De ce nedreaptă?“ îl întrebuse, și Wefik se uitase adînc în ceașca minusculă de cafea.

„Pentru oamenii cu imaginație... e teribil de nedreaptă.“

„Ei, da, aici, în Orient, imaginația este ceva de care trebuie să se țină seama!“ Apoi făcuse scurt bilanțul propriei lui închipuiri privitoare la reîntoarcerea în țară,

după zece ani de exil, de exil mediteraneean și constantinopolitan, și imaginile evocate — figuri familiare, oameni entuziaști și devotați, confortul aceluia acasă, stejarul de la Ghergani și absența, de o surdă suferință, a lui Nicu Bălcescu — și revanșa și bucuria, speranța și ambiția, izbînda și teama, totul, totul sticli o clipă ca o piatră falsă, prea țipător, prea expresiv. Mărturisise, folosind un plural înșelător, care îl detașa de aceste istorii : „Imaginația noastră e prea plină de vanitățile noastre...” Nu era încă lămurit dacă și cît mai putea spera.

Camera hotelului Stadt London avea ferestrele acoperite de brocarturi grele, ca niște cortine de teatru — așteptai să se deschidă asupra unui peisaj mitologic de carton și aveai surpriza să dai peste un orașel foarte real, mirosind a pește și mîl. Dimineața străzii nu-l împingea spre călătorie ; o lene înfrigurată punea rezistență gîndului plecării și-l făcea să suporte mai bine ideea unei zile petrecute în intimitatea draperiilor, în vaga așteptare a unei tragedii antice. „Lipsa de stil determină nevoia de stil, nevoia unei nobleți pur picturale.” Numai insistențele familiei Băbianu, de care în mod sigur n-ar fi scăpat, îl aruncaseră pe drumuri. Pentru că-l primiseră cu toate onorurile rangului său, fusese nevoit să admire poziția socială a vărului și talia fină a verișoarei și să audă rugămințile lui de a participa la îmbogățirea frumoasei colecții de decorații, înlesnind o achiziție prețioasă prin intermediul relațiilor sale otomane — „vi-sează un Medgidié, *l'ambitieux* !”

Trăsura trimisă de Gradowicz aștepta deja, trasă la peron, patru cai cenușii ca dimineața aceea își încrețeau pielea sub boarea umedă și-și mișcau resemnați capetele.

Louis, cu fața trasă de nesomn, mofluz, în faza lui jignită, împachetase cu cele mai demonstrativ-disprețuitoare gesturi. Zicea că e bolnav. Dar nimeni nu punea la îndoială caracterul bolii lui : e mahmur. Vinul de aseară îl trăsese în moalele capului.

Se infolise bine, urmînd sfaturile subțirelei doamne Băbianu — față albă de email, rochie de postav fin „vert d'eau” cu tunică de Chantilly și un șal de cașmir strîns de mîini afectuoase, promițătoare. Ea și consortul cobo-

riseră, după ceaiul servit în salonul apartamentului lui de hotel. Băbianu stătuse țeapăn, cu jobenul în mână, avînd intenția, își putuse da seama din ținută, să-i spună, în fața localnicilor cu gurile căscate și ale personalului dresat, „excelență“. Trecuse pe lângă el în grabă pentru a nu-i da timp, bătîndu-l pe umăr și mulțumindu-i din prag cu a familiaritate elocventă, mulțumindu-i formal și frenetic pînă la scara trăsorii, nelăsînd nici o pauză între cuvinte, speriat de fostele și propriile sale ambiții ce s-ar fi înnodat tot drumul în sensul nedreptății sugerate de Wefik.

Louis fusese consecvent cu sine, refuzase invitația democratică de a lua loc în cupeu alături de stăpînul său. Cînd refuză ceva are aerul că dă lecții. Se urcase în spatele trăsorii, învelit într-o prelată cărămizie. Se pregătea să intre în Valahia cu dosul.

Singurătatea din cupeul capitonat cu un velur azuriu murdar! Ea îi zdruncină nu numai povestea țesută de vanitățile trecute, de imaginația de ieri, dar și oasele, făcîndu-l să salte la fiecare hurducătură pînă sub tavanul ușor boltit. Lumina păstoasă îi dă o somnolență influențată, desigur, și de masa copioasă pe care Băbienii îl obligaseră grijulii s-o ia înainte de plecare. Hodorogeala roților sparge în el orice liniște. „În țară, drumurile îți macină nervii și eu îl chem pe Zane să facă șosele în Samos!“

Privește marginea de oraș, cu locuințele căzute pe-o rină, prăvălite peste garduri, cu prispele încărcate de mușcate și zorele, acum, toamna, la fel de cenușii, fără podoaba florilor, ca întreg peisajul. În depărtare, pictate cețos, colierul morilor de vînt ce-și răsucesc alene aripile. „Brăila nu s-a schimbat nici în centru, nici la periferie... Și, totuși, se simte o exuberanță gri, o așteptare...“

Dincolo de ultima uliță, intrată pe coasta unei coline, pușcăria. Prin uluci de patru-cinci metri se întrevăd cîteva clădiri mărunte. Pe poartă ies doi soldați flancînd doi deținuți ce-și zornăie lanțurile și poartă pe o scîndură de lemn trupul gol al unui mort. Brațele și picioarele i se bălăngăne pe o latură și alta a scîndurii lăsînd la vedere sexul vinețiu și toracele scobit. Cortegiul trece

FD. 19159

pe lângă uriaşul gard al închisorii spre un cimitir cât un ţarc de vite, unde alţi doi deţinuţi în lanţuri se sprijină în lopoţi, vegheaţi de alţi doi paznici.

Trăsura părăseşte indiferentă scena, părăseşte oraşul, Dunărea, străinătatea, Constantinopolul, Samosul, lumea şi intră la trap, cu zdrăngănit de hamuri şi arcuri, în carnea ţării, în miezul ei cenuşiu şi umed. Exilatul alunecă în uriaşul vârtej ce-l aşteaptă, îl ademeneşte şi-l jigneşte. Este un loc unde ai putea fi totul şi nu eşti decât un figurant notoriu, unde ai putea face totul şi nu deţii decât uneltele nepotrivite ale idealului şi ale ambiţiei, unde te-ai putea acoperi de glorie şi nu capeţi decât aplauzele răzlete din partea unor binevoitori interesaţi.

Trage perdelele şi rămâne în singurătatea din cupeu, ca un obiect de preţ purtat în cutia lui capitonată, protejat şi, totuşi, la îndemîna primului eveniment comercial. „Je crois que vous seul, parmi les indigènes, pouvez nous sauver!“ Oare? Scrisul lui Bălăceanu e ascuţit şi vitriolant. Şi dacă întrebarea asta e prea tîrzie?

Nu suportă tocmai izolarea, mucezirea meditativă, plictiseala fără tovarăş, liniştea fără perspectivă. Se descoperă stînjenit atunci cînd întrebările, suspiciunile, observaţiile realiste, idealurile pervers de practice, calculele prostesc de romantice se întorc, reverberate de pereţii propriei întîmîtăţi, spre el însuşi şi-i strivesc încrederea. Sau trufia?

Nevoia de spectacol uman, de societate îngrămadită, saturată, sufocantă, din mijlocul căreia se retrage numai cînd oboseala îi taie respiraţia, nevoia asta îl urmăreşte neîncetat cu senzaţia că vine din partea unui organ amputat. „Mă simt atît de bine în secolul al XIX-lea...“ spusese unor prieteni francezi, deşi ştia că se născuse prea tîrziu sau prea devreme, un om cu mintea înainte şi instinctele înapoi.

Foamea de societate, de lume înghesuită, civilizată, de lume căreia îi dă ocol abil pînă o cucereşte îl elibera de multe îndoieli, îl arăta activ şi puternic. Deci exemplar din punct de vedere al secolului cu pricina. „Şi ce voluptate să fii exemplar tocmai din acest punct de vedere!“ Trecuseră vremurile acelei analize răsucite spre

sine ca o mânășă frumos întreținută pe față și pătată, duhnitoare a transpirație pe dos.

Nu înțelegea pofta lui Alecsandri de a se închide în Mirceștiul lui, săptămîni și săptămîni, pofta lui Negri de a-și cultiva conopida și varza, primitiva plăcere de a îngriji grădina casei ca un Cincinatus. „Nu-i rău să fii puțin demodat, spunea Negri, înseamnă că ai suficient spirit critic ca să aparții epocii tale.“ „Paradox gratuit!“ replicase. „Nu, frate, jignitor!“ Să te retragi din cînd în cînd putea fi un vis frivol, dar nu o aventură virilă, cum încercau ei să-i explice. „Mizantropie!“ diagnostica-se. „Lumea noastră, se plîngea Negri, e prea politică, e mult prea politică. Aș vrea să fie și oleacă filosofică și oleacă poetică!“ Și de aceea era dispus să abandoneze, la intervale capricioase, „zavera“ pentru care avea prestigiu și chemare, se închidea în conacul de la Mînjina sau în casa de la Tîrgu-Ocna și-și cultiva verzele, lăptucile, sparanghelul. Tocmai el, „une belle figure loyale et sympathique, noble au dehors, noble au dedans“, pentru foarte mulți idealul om politic! Cîtă naivitate în el și în ei! O spusese lui Ralet: „Negri nu va fi niciodată un conducător, niciodată! N-are gustul riscului și afirmă, în schimb, o credință prea abstractă.“ Moș Costachi era „un ami du coeur bien placé“ și știa să se sacrifice. Era vocația lui. În rest, mărturisea: „Lupt ca să găsesc un sens existenței mele aici și acum. Aceasta o cred singura mea frază politică. După sufletul meu, aș fi un bun agricultor care seara ar citi romane, cărți de istorie, tratate de morală sau aș scrie versuri delicate despre frumusețile naturii sau despre miracolul iubirii. Je désirerais m'enfermer quelque part avec rien du tout, mais sans dettes, et pouvoir en toute sécurité d'âme jouir obscurément de cette médiocrité dorée dont parle Horace...“

Aproape că nu mai suportase și, ridicînd vocea cu energie, spusese: „Je suis une bande de politiciens à moi tout seul...“

Ce patină ciudată căpătau lucrurile și locurile abia părăsite... Pînă și amintirile, pe măsură ce înainta spre București, se ofileau, păreau deja niște pagini vechi, cu cerneala decolorată.

Drumul, speranța, bucuria întoarcerii — o stare atât de vecină cu iubirea poate prin efectul tandreței, poate prin renașterea unei călduri filiale. Se simțea ca în poala mamei, într-o copilărie uitată! Țara își ține întotdeauna istoria în poală.

Protejat de aerul cenușiu și umed, protejat de peisajul arid al Bărăganului, protejat de gândul că e *acasă*, se cuibărește în emoție. Euforie puțin lincedă, tînguitoare. Aceste ore premergătoare „descălecării“ lui în capitală, cum o numise Alexandrina, erau înviorate de solemnitatea unei presimțiri. Era un nou început de viață?

Partea violentă a sentimentului, șocul se datorau uimirii că Valahia era tot atât de valahă cum o lăsase. Ulițele satelor cu eternele babe negre, agățate de porți ca ciorile vestind ploaia (aprige, smochinite și curioase fără temperament), cu giștele și ratele și porcii minăți de câte un fecioraș sau o fetiță, zvicnind din locurile lor de joacă la apariția trăsorii ca la apariția zmeului care a răpit cinstite fecioare și le poartă, nătingite de suferință, spre castelele îndepărtate, cu bărbații ce-și acoperă fruntea și ochii sub pălăriile țuguiate, călărind măgăruși sau cai colestivi sau cărînd saci și unelte agricole, iar femeile tîrîndu-și pruncii înfășați în cîrpe ca niște coconi de mătase. Casele mărunte, avînd în sărăcia lor o modestie sfidătoare, o smerenie care izolează și tăinuie drame pe care nu se încumetase nimeni să le scormone — lume ce se refuză, printr-o umilință politicoasă, dezgolirii.

Înaintează într-un ținut a cărui ariditate este compensată de fantezie — simte în pustietatea cîmpiei cum se intrupează figuri lălii, umbroase, creaturi puternice. Se strecurau prin aerul cețos, așteptau, pîneau, clipind obosit, trăsura care stîrnea mîlul drumului, pe surugiul ei ce țiuie și pocnește din bici, pe armăsarii puternici fornăind și tropotind fără odihnă, și pe el, copilul de altădată, care avusese, tot pe un asemenea drum, revelația că lumea e mare, largă, forfotitoare și că el este legat de rădăcini — plantă fragilă, aplecată de vînt, într-un pămînt neîndurător ce nu-l va elibera niciodată, dăruindu-i în schimb tristețea și veselia lui.

Prin sate, prin fața hanurilor, haite de cîini escortează cu lătrături ascuțite cupeul înalt și lăcuit. La marginea unei așezări, o șatră de țigani nomazi își împlinește rosturile meșteșugărești. Cazanele de aramă stau înșirate în fața unui cuptor fumegos ca niște ventuze ce sug răceala pămîntului. Pestrițele haine, prin ceața zilei umede, sînt întristate — roșu plăpînd, galben napolitan. Femeile se mișcă repede spre trăsură, rîd cu o bucurie netrucată. Cozile și le-au împletit cu ghioci și mărgele, acum două săptămîni, căci părul între timp s-a răzlețit și s-a încîlcit de arată apucat de nebunie. La gît au salbe de iuzluci. Țîncii țipă și bat în dairele primprejur...

Lumina împăienjenită a drumului amenințînd să se stingă în întuneric timpuriu îi dă senzația că alunecă, nu înaintează, ci alunecă printre imagini născocite. Lumea cîmpiei se refuza cu umilință politicoasă dezgolirii, dar oferea mari ispite fanteziei. Creaturi de fum se strecurau prin aerul umed și cețos pînă în scara trăsurii, priveau clipind obosit și rămîneau în urmă neînțelese și singuratece.

„Ieși odată din izolarea dumitale!“ îi scria Kogălniceanu (*marele om*, cum îi spunea Bălăceanu) și îi cerea să se ducă la Paris în timpul Congresului. Preferase, dintr-o indolență pentru el însuși de neînțeles, să stea în Samos, să vîneze lei, să privească statuile și coloanele templului Herei apărînd încet din pămînt, să se certe cu micul parlament samiot. Oare indolența aceasta l-a pierdut sau l-a salvat? După spusele lui Bălăceanu va cîștiga cel mai puțin uzat în „cette imense luttē nationale“ care făcuse destui clăbuci inconsistenți. Dacă ar fi el acela? „Un homme conservateur et progresiste en même temps“ — opinia lui Kogălniceanu. Alunecă în speranță, iar speranța, în mod ciudat, îi sprijină incertitudinea. E prea tîrzie această întoarcere.

Intrară în Buzău înspre seara grăbită, întîmpinați de șiruri de plopî foșnitori, cu sentimentul că scăpaseră dintr-o mare primejdie. Duhurile care îi urmăriseră se dăduseră înapoi în fața mahalalelor mirosind a bălegar ars și a stuh putred.

Orașul, dominat de cetatea episcopiei și așezându-și casele cînd în mijlocul drumului, cînd deschizîndu-și străzile și arătînd clădiri somptuoase, dincolo de grădini și livezi, cu porți înalte și peroane acoperite de marchize, le oferă un adăpost la Hôtel de Moldavia.

— Arcul din dreapta s-a înmuiat ! răcnește vizitiul pentru a îndulci tonul : Coane...

Cupeul se aplecă, într-adevăr, pe o rină.

„...Pe loc ne oprim.

Și faptul nu-i vesel, firește“.

Camera are vedere spre piață — e rece, înaltă și urît mirositoare. Toate canalele orașului își îndreaptă damfurile sinistre spre încăperea aceea în care tronează un pat cu polog — perdele de voal crem și draperii verzui cu ciucuri de mătase. Într-un colț, un fotoliu și o măsuță. Dulapul poartă, imprimate pe ușile lăcuite, amprentele unor călători fără respectul locului. Totul îi spune că aparține unui șir lung de drumeți cu inutilă individualitate.

Din restaurantul hotelului se aud balansările unui vals de Lanner.

Totuși, camera aceea pretențioasă și pestilențială, luxoasă și mizeră îl ocrotește, îi dă sentimentul că, într-un oraș întins, rece, umed, are un adăpost și un „trou de la serrure“ prin care se poate pune sub observație spațiul de afară.

Lumînarea de pe noptieră, fixată în globul de sticlă, lasă monumentalul baldachin să se profileze — umbră imensă — pe peretele tapetat într-un vișiniu decolorat.

Ca să mai respire, părăsește încăperea duhnitoare, în timp ce Louis, cu mutra lui de lord ofensat, aprinde un foc anemic și-și bombăne soarta.

O ia de-a lungul ulițelor principale ale orașului. Primăria, judecătoria, gimnaziul, cazarma pompierilor și alte „stabilimente“ publice, toate spoite cu var alb demult, pe cînd era soare, un vînt călduț și verdeață crudă, așteaptă în lumina cețoasă un miracol, strînse sub acoperișurile lor de țiglă. Și, bineînțeles, Episcopia — biserică, semi-

nar, palat — zidiri frumoase, ridicate cu simț al echilibrului, dar pornite spre dărăpănare și promițînd a deveni „majestoase ruine“.

„Leneș popor sînt orele, nu zbor!
Se scurg tîrîndu-se alene.“

Pe lîngă ziduri se ivește cîte un cîine cotonog, cîte un om rufos, se preumblă țanțoș cîte un porumbel ca argintul coclit.

În dreptul unei case cu verandă luminată cu spermanțet, se oprește un *mail-coach* cu arcurile ușoare și elastice din care coboară mai întîi un bărbat cu pelerină brună și fular de mătase, apoi o femeie tînără într-o crinolină azurie, dospînd de dantele și panglici peste care zace, aruncată neglijent pe umeri, o capă de samur. Feciorul care deschide portiera strănută ratîndu-și ținuta.

— Venez, venez, mes enfants, vous êtes en retard...
țipă un individ rotofei, apărut în capul scărilor.

Femeia aruncă o privire spre trecătorul care le urmărește intrarea — o privire vioaie, neastîmpărată și violent atrăgătoare. Stă cu mîna rezemată de clanța trăsुरii — mișcare grațioasă, aproape dureros de grațioasă, care îl surprinde, îl emoționează. Ce valoare are o asemenea emoție pentru el? O tînără femeie din Buzău îi surîde. Trăiască Buzăul! Instinctul a avertizat-o că nu este un oarecine. Șovăie o secundă și apoi dispăre cu ceilalți pe ușa casei, de unde se aud voci și sunetele limpezi ale unui pian. „Du-te, nu ne vom mai vedea niciodată! E păcat, nu-i păcat? Ce-am putea să ne spunem?“

Se întunecă și se lasă un frig ascuțit. „Din războiul Crimei multe femei n-au înțeles decît că se poartă malacovul, iar mulți bărbați că e momentul să pretindă...“

Se întoarce la hotel împungînd cu bastonul pavajul, răscolind mușchiul uscat dintre pietre. „L'île de Samos, cette île existe-t-elle réellement?“ îl întreba ironic Alec-sandri. Și parcă vede scrisoarea de hîrtie velină, gălbuie. Într-adevăr, există oare Samosul? N-a visat cumva ani de zile? Acum, cînd merge încet spre Hôtel de Moldavia, în peisajul umed, prizonier al toamnei reci și al străzilor

Buzăului, insula aceea există? Continuă să existe? Aici, lumea pare o născocire. „Enfin, te voilà revenu à la surface du monde, mon cher Ghica!“ îl întâmpină un imaginar Vasile Alecsandri.

Din restaurantul hotelului se aud aceleași valsuri împodobite cu triluri autohtone și cîntate de două viori, un nai și două cobze. Tinerii din oraș se îmbulzesc în local. „Sînt împiegați administrativi, judecătorești, comunali, departamentali și militari“, negustorime, intelectualitate locală și oaspeți din capitală. Mesele rotunde, cu lumînări în baloane de sitclă, sînt ocupate temeinic. Noii-sosiți se lipesc pe unde apucă și pe unde li se îngăduie.

Se așează și el, purtat de ober, în loja prefectului.
— Excelență, la dispoziția dumneavoastră!

Proprietarul localului nu precupețește atențiile pentru un mușteriu însemnat. Îl rugase de discreție, dar omul avea nevoie de reclamă. Un bei de Samos nu-i pică în orice zi.

Alături, dincolo de un paravan *fantezi*, se duce o conversație foarte aprinsă în jurul unei afaceri cu spirtoase. Un chelner împopoțonat și asudat se prezintă tîrșit și cam confuz. Meniul e, în schimb, fantastic de franțuzesc. În timp ce el comandă, cei doi de după paravan continuă să calculeze dobînzile, pierderile și veniturile pe ani în urmă și pe anul în curs. Totul e limpede, mohorit și prostesc. Faptul că se poate mesteca o mîncare acceptabilă, fără subtilități negustorești, este, oricum, o binefacere.

Deocamdată e apărat de lipsa lui de interese.

„Înainte de a lua totul de la capăt trebuie să guști plăcerea acestui gol al intereselor, mica fericire a antractelor!“

În sală intră un grup de bărbați în paltoane negre împodobite cu gulere de jder și vidră. Doi băieți se țin după ei să le ia hainele, orchestra a încetat pe neașteptate valsul, toți privesc spre noii-veniți și ca la un semn sala întregă se ridică în picioare, aplaudind frenetic.

— Trăiască conu Ciochinescu! Trăiască! Ura! Ura!

Una din vocile din apropiere seamănă cu a lui Rosetache în momentele lui de exaltare sublimă — la el

toate exaltările sînt sublime și nu sînt puține ! O voce care îți zgîlție inerția și te învinovățește, te frustrează de blînda ta apatie și te aruncă în sublim cu iuțeala fulgerului.

Simți nevoia să se ridice odată cu ceilalți, să-l vadă pe cel aclamat. Individul umflat și, totuși, cu o frunte țuguiată, barbă *pointue* și vestă de casa *gris-perle*, de care atîrnă un lanț impunător de argint, salută publicul stringînd brațele deasupra capului. Uralele nu mai conținesc.

— Conu Ciochinescu, șoptește oberul, apărut în spațele mesei pentru a-și informa clientul, este deputatul nostru din partea micilor proprietari.

Zimbește stupid spre deputatul de mîine, cu o falsă simpatie. „Acesta s-a și ales, înainte de alegeri !“

Prin aer flutură eșarfe, fișuuri, panglici, pălării mai vechi, mai noi, surîsuri, triluri, mănuși de damă...

Se așează. „Conu Ciochinescu e, fără îndoială, pe drum de înavuțire. Un om nou la vremuri noi. Are stil popular ferm, dar lejer ; voios, dar strîmt. Aș zice că nu va face nimic în Adunare, dacă va ajunge, nimic, nimic, căci mai respectă încă pe boierul care i-a umilit înaintașii. Pentru generația asta socotește suficientă înălțarea la rangul de candidat la deputăție... lasă pe seama progeneriturii alte ascensiuni viitoare. Să facă și ei ceva ! Arată a bărbat întemeietor de clan.“

— Afurisită este, domnule, emoția asta patriotică... Te ia pe sus ! Cine ar fi crezut că o să-l iubesc eu pe conu Ciochinescu ?

Negustorul de alături își revine greu din entuziasm.

Lumea începe să-și aranjeze scaunele, fustele fișie, vioara scîrție pentru a acoperi vacarmul. Grupul de bărbați se înghesuie în jurul unei mese pregătite dinainte cu flori și panglici tricolore. Dar nu apucă să se instaleze cînd cobzarii redeschid focul. Toată suflarea, din nou, în picioare.

Rămîne cu pieptul de căprioară nedumicat, căci sala e cuprinsă deodată de un fluid ce leapădă de pe fețe, ca pe un veșmînt flendurit, emoția de ocazie și scoate la vedere un elan pur, violent și fierbinte, care îi ridică

și-i îndeamnă să cînte, aproape plîngînd : „Hai să dăm mină cu mînă, cei cu inima română, să-nvîrtim hora frăției pe pămîntul României !“

Cîntă „împiegații administrativi, judecătorești, comunali, departamentali și militari“, cîntă doamnele și domnișoarele, cîntă autoritățile locale și deputatul, oberul și băiatul cu șorț alb din ușa bucătăriei și toată suflarea se înalță spre cerurile boltite ale restaurantului, făcînd să se clatine policandrul de cristal și să pîlpiie lumînările în globurile lor de sticlă.

O clipă suspendată, ruptă din timp — pauză de respirație, gîtuire și, brusc, relaxare.

— Ascultă-mă pe mine, coane Fanache, din Unirea asta ne alegem cu un comerț pe cînte, spune, așezîndu-se, vecinul cel tînăr.

— Aș, o să ne alegem cu o criză de toată frumusețea, dar merită să suferim și noi pentru o idee națională.

Mîncă în grabă și urcă în cameră. Continuă să miroasă a latrină. „Ce a fost asta ? Doamne, trăim într-o lume atît de elastică, atît de încăpătoare ! Chiar, cine ar fi crezut că o să-l iubesc pe conu Ciochinescu ? Sentimente mari, mici, potrivite, interese mari, mici, potrivite și peste toate se suprapune un vâl de iubire aproape inconștientă !“ Se dezbracă încet, puțin emoționat de spărtura aceea în mediocritatea zilei, de cîntecul lui Alexandri care fărîmase contradicțiile, unise o secundă sufletele într-o religie nebănuită. Li se scurgeau din inimi ambițiile, prostiile, subtilitățile, meschinăriile, lăsînd să țîșnească un sentiment simplu, naiv, strîns ca o perlă în carnea moale a scoicii, făcîndu-i solidari, frumoși, mai buni, mai generoși ? E o beție de o clipă ?

„Hai să dăm mină cu mînă... ăla cu aia și acela cu ceilalți și așa mai departe...“

Fredonează și el cît Louis pregătește culcușul, repetă versurile lui Vasile încîndu-se puțin de o emoție pe care o trăia împotriva voinței lui, „să-nvîrtim hora frăției...“, dar cu bucurie, cu o stranie și ridicolă poftă de viață.

— Patria, patria, spune către Louis știind că morocănosul nu va înțelege nimic din brusca lui exaltare, e această poftă de viață !

Louis se retrage din încăpere, lăsându-l să se joace singur. Și e mai bine așa. Se proțăpește în fața oglinzii lavoarului și-l imită pe Dimitrie Brătianu :

— Dar știți care e patria noastră ? Patria noastră este vanitatea, ambiția noastră ; patria noastră sînt roadele pămîntului adăpat cu sudoarea românului ; patria noastră este robia fraților noștri !

Urcînd vocea, se înecă, dar în timp ce-și capătă respirația, rîzînd se simte înconjurat de o tăcere ostilă.

Focul sfîrșie în sobă.

Se întinde în așternut, fără somn. „Adică între mine, conu Ciochinescu și Nicu Bălcescu există ceva comun.“

Rîde singur, rîde.

Nu stinge lumina și nu-și trage bine plapuma peste el și o spuză de autohtoni flămînzi năvălesc entuziaști. „Pe pămîntul României !“ Aprinde din nou luminările, mai mult amuzat decît supărat. „Iarba rea din holde piară...“ Întețește focul aruncînd doi bușteni și privește cum ploșnițele se orientează spre el cu un instinct sigur. Se refugiază în fotoliu și apar altele, țîșnesc din stofa mătăsoasă, din tapetul vișiniu, „unde-s doi puterea crește...“, se aruncă din tavan asupra locului unde, treptat, golit de emoție, începe și el să se enerveze și să se umple de oroare.

„Patria, cher Louis, nu e confortabilă !“

Ar prefera acum o zi de călătorie în trăsură sau, mai ales, iatacul lui din Samos, ligheanul de porțelan alb cu șervetele imaculate și ferestrele înalte, cu geamuri ovale, prin care se strecura soarele mediteranean, zvonuri de păsări și vocea lui Miss Haycock care îl cheamă pe Totó din grădină și glasul Sașei dînd ordinele ei gospodărești și pașii mărunți ai cameristei și rîsul cam tembel al vizitiului.

Întinde mîna și scotocește în sacul de voiaj. Trage afară singurele cărți pescuite la întîmplare din biblioteca casei din Hissar. Istoria lui Gibbon și poeziile lui Heine. Rămîne pustiit în fața focului din sobă, tot scuturîndu-se de invadatoarele sale. „Și jilav e vîntul, țînutul pustiu. Trăsura-nglodată e-n tină.“

„Avantajul de a aparține unei țări mici, înghesuite între imperii, este că nu ai atît un sentiment filial față de ea, ci unul patern, spusese Ralet. Duiosie, blîndețe și nevoia de a o proteja ca pe o ființă fragilă, chinuită, strîmtoară.“ Sorbea încet din pahar, cu ochii pironiți în gol. Negri rîsese arătînd spre Ralet și intervenise : „O să te așezi și tu cîndva din nou în poala mamei“. „E interesant, spusese el atunci urmărindu-le jocul, cum privim noi această femeie abstractă ! Sărmanul Nicu Bălcescu o îndrăgea ca pe o iubită din adolescență, o femeie mai mare, mai coaptă, care zbuțuie sufletul tînăr, îl înflăcărează, îl uluiește prin tot ceea ce stîrnește în el. Tu, Costache, o mîngii ca pe o mamă bătrînă, aproape oarbă...“ „Și tu, frate, ca pe o nevastă pe care o iubești, dar cu care te-ai obișnuit, care așteaptă de la tine acțiune, virilitate, inteligență și, de la care aștepti, aș zice, să te lase în prim plan, să se dea pe ea însăși mai în spate, ca să strălucești, să te remarci...“

Capitolul II

În apartamentul de la Hôtel de France — atmosferă occidentală, puțin depersonalizată. O mobilă ce-i amintea de saloanele tinereții lui pariziene. Se mai păstra ecönomia discretă a epocii lui Louis Philippe și grațioase gravuri romantice pe pereții acoperiți de un tapet verzui cu flori și dungi palide, puse în evidență doar de licărul luminii, de reflexele aurii ale lumînărilor așezate în girandole de cristal. Lux desuet și bine întreținut.

După o călătorie atît de rătăcitoare are în sfîrșit senzația confortului.

Cînd intrase în București era sătul pînă la scîrțitul măselelor de pitorescul drumului. Cîmpia care nu se mai termina îi arătase deodată cocoașa păroasă unde se găsea centrul lumii lui. Apropîindu-se, a fost trăsînit de damful putred al bălților. Mahalalele pitice ale iubitelui său oraș i se arătasera scîrbavnice, puțînd îngrozitor.

Era el, lăcașul în care voia să strălucească !

Îl apucase un fel de panică, emoția lucidă a iubirii și dezamăgirii. Picioarele înghețate îi atîrnau ca de plumb. Se gîndea cu cîtă încîntare îi spusese lui Alison : „Bucureștiul e ca un polip uriaș înfipt cu brațele lui în trupul cîmpiei. Și cîmpia vijîie pe la urechile locuitorilor lui și-i face visători. E o visare plătîndă și fără consistență, dar foarte intimă, ca o bolboroseală somnolentă.“ Iar Alison, la întoarcere, mormăise : „Sălbatic vălmășag...“

Casele mărunte ridică fumuri umede spre un cer de gresie. Încercase să se așeze mai confortabil sub pătura matlasată și-și repetase îndărătnic : „E bine, sînt acasă !“

Cîteva construcții cu un cat sau două se ridicau prin picla iernii, risipite ici și colo, prin vegetația uscată a curților, întinzîndu-și turnulețele ascuțite, acoperite cu șindrilă, ca un cioc de pasăre întins spre aer și soare. Între străzi, goluri de grădini, livezi, vii și maidane presărate cu cîteva colibe, bordee și căsuțe despărțite de gropi de nisip, băltoace, printre care fierbeau mormanele de gunoi.

Abia de la cișmeaua lui Mavrogheni își venise în fire. Brusc, orașul se înălțase suplu, viu, elegant — o eleganță înghesuită de pecinginea hulpavă a marginilor care își trimiteau pretutindeni ramificațiile obraznice. Și urmase priveliștea liniștitoare a Podului Mogoșoaiei, mișcarea ei ca un dans legănat și atît de bucureștean.

Gradowicz îl întîmpinase cu o veselie discretă de parcă orice explozie sentimentală i-ar fi îndepărtat în loc să-i apropie. Sărmanul !

Trebuie întotdeauna să-și păstreze un colț tainic, se plînge de munca de la consulat, de Béclard, care, ca orice francez din Principate, a luat un aer de frate mai mare („un nenea“, spune polonezul în româna lui nazală și hîrșită), i se plînge de liberali, i se plînge de boieri, i se plînge de puterile garante, de Convenția „negarantă“, de valahi, de turci, de conaționali săi pe care îi strînge de prin toate colțurile și-i hrănește cu o generozitate de om singur și i se plînge de doamna Sniadeska, „vede treburile diplomatice prea de sus“, cocoțată în balconășul ei rotund de la Kaba-Taș (unde o văzuse el ultima oară) și se plînge, bineînțeles, de „vremurile astea“. Apoi se retrage cu aceeași discreție pentru a-l lăsa să se instaleze, învîrtind în mîinile lui albe, feminine un gibus elegant.

Louis cară bagajele, umple sertarele, dulapurile și pretinde, cum numai el știe s-o facă — scurt, ca un nobil scăpătat, servitorimii hotelului, mută de admirație. Îl lasă în treaba lui. În micul *secretaire* își rînduiește actele, hîrțiile și, treptat, forfota încetează, cu acea rigiditate stînjenitoare de canțonetă : piano, pianissimo, senza parlare !

Ușile se închid, pașii se îndepărtează, afară se rupe lumina, în încăpere ard câteva lumînări pe care, mișcându-se încet, Louis le stinge și pleacă. Rămas singur, aude ticăitul ceasului așezat pe consolă, un ticăit de animal speriat.

Trage ușor perdelele și privește strada, în ceața serii — e ora la care nu se întâmplă nimic. Trecătorii par grăbiți fără să înainteze, trăsurile par chemate de treburi fără importanță, animalele vagabonde traversează ulițele adulmecând leneș caldarimul, negustorii ambulanti își strâng marfa și, cuprinși de o febrilitate mohorită, o iau spre locuințele lor, casele își aprind lămpile și opaițele. Forfota are felul acela de a fi gălăgios al omului care cască și se întinde înainte de a-și pune capul pe pernă. De după colțul unei cofetării intră în scenă în pas gales un cupeu hîrbuit de piață, tîrit de un cal gălbui și costeliv, semănînd cu dulăii ce amușină trottoarele. Birjarul are o căciulă țuguiață și peste umeri și-a aruncat o pătură, cîndva, odată, într-o epocă imemorială, albastră. Doarme. Capul îi atîrnă cînd spre dreapta, cînd spre stînga, balang-balang, ca un pendul cu mecanismul încetinit, marcînd un timp preistoric. Atelajul trece fantomatic și absent prin vînzoleala serii, ca un mesager ce și-a uitat mesajul. Biciușca atîrnă jilavă în mîini fără vlagă. Pendulul acela ca un zgîrciog se clatină deplîngînd parcă vidul memproiei. Lent, dar implacabil, ascunzînd secretul lui și neșăgat în seamă de mulțimea cu gîndul aiurea și nesusceptibilă la miracole, înaintează spre nimic, spre zadarnic, spre absurd.

E în mijlocul părăoasei cîmpii valahe, e în Bucureștiul lui mlăștinos, într-o casă cochetă, occidentală, puțin desuetă, în limitele bunului gust și al luxului adevărat. Toate s-au îndepărtat de parcă nici n-ar fi fost sau nici n-ar fi fiind. O liniște intimă, blîndă cade peste oboseala lui. Trage perdelele ca pentru a se rupe dintr-o vrajă.

Are o minte greoaie, o tristețe greoaie. Se lasă pe cuvertura de mătase a patului, cu mîinile întinse în cruce, se răstignește resemnat în miezul dur al cîmpiei, stă așa și ascultă ceasul. Dar din plafon apare ușor, parcă străbătînd greu noaptea, un ochi de ciclop. Sticlește, îl privește, rîde.

El se încapăținează să rămână așa, răstignit.

În mintea lui, beznă și tăcere.

Înfruntă ochiul ironic și nu mișcă un deget. Treptat asta începe să semene a încapăținare. În mijlocul patului se face un vârtej gata să-l absoarbă cu încapăținarea lui cu tot. Îl țintuiește în locul acela pentru totdeauna. Și îi e frică de greutatea propriului său trup inert. O să scape în turbion, o să cadă !

E o liniște planată deasupra lui și doar ochiul clipește răutăcios. Degetele nu mai simt atingerea mătăsii, simt o apă rece, sîciitoare.

Nu se gîndește la nimic și nimicul se lățește îngrozitor. Îl apasă. Așteaptă tăcerea, pîndește privirea ciclopului. Dacă se va apropia ? Și totuși, e cald, e miros de cîmpie, de iarbă crudă și umedă.

Răstignit pe patul franțuzesc de la Hôtel de France e invadat de putreda mireasmă a cîmpiei valahe. „Doamne, spune și ocolește sticlirea ochiului din plafon, ce vrea țara asta de la mine ? De ce o doresc și de ce mă cheamă ? Și de ce pare atît de indiferentă la venirea mea ?” Cuvintele au dispărut, s-au topit în tăcerea și bezna din jur. Nu înțelege nimic.

Ușa se pocnește de perete, o pală de aer trece peste trupul lui răstignit și mișcă violent perdeaua, lăsînd să intre în încăpere o vagă lumină lunară. În prag, cineva cercetează întunericul. O umbră lungă se așterne peste covorul oriental.

— Louis ? întrebă ridicîndu-se în capul oaselor, deși știe bine că nu poate fi el.

— Iubite și neprețuite frate !

Pantazi duhnește a șampanie. După ce pipăie aerul în recunoaștere, îl prinde în brațele lui frățesti. În urma lui, indignat, cu livreaua încheiată greșit, apare Louis cu luminări aprinse.

— Să te văd, să te văd, șoptește teatral mai tînărul Ghica și se dă doi pași înapoi. Paltonul îi atîrnă pe un umăr, șalul aruncat pe spate nu pare prea curat. Altfel subțire, puțin adus în față, dar agil și dezinvolt. Își flutură mîinile deasupra capului, stîrnind luminările din girandole. Să mor eu dacă nu sînt emoționat, na !

Este și el emoționat, na, cine mai are un frate ca Pantazi ? I l-a dăruit Dumnezeu parcă în ironie. Îl îmbrățișează ca pe un copil.

— Te-ai cam cocoșat, observă și-i face semn să treacă în salonaș.

— Grijiile, necazurile... Dar ție ce-ți pasă ? Tu vii din lumea largă, tu vii de pe malul Mediteranei, tu vii dintr-o insulă de basm. Tu vii din chiar cuvântul basm ! Bei de operetă ce ești !

Uimirea lui de fiecare dată când își revede fratele vine din faptul că Pantazi este el însuși fără nici un efort. Degajă atîta bună înțelegere cu propriile lui defecte încît devine seducător. Dar lasă în sufletul interlocutorului dorința de a-i rezista, măcar de formă. E semnul onestității lui, al cavalerismului său romantic.

Suspină, își lipește capul de umărul fratelui întors din exil și izbucnește :

— Sînt amorezat, Iancule, pînă peste urechi. Vin de la ea. Amor sălbatic, amor de tigru !

Vorbește cu ochii în tavan, iluminat.

— Bunuiesc că nu de propria nevastă...

— Nuuuu ! E mercantilă, mă !

Pe Camille, Ghica nu apucase s-o cunoască decît din epistole plîngărețe. Aflase cum îl pescuia din aventurile lui falimentare. Cu tenacitate de față bătrînă, spunea Bălăceanu. Îl urma peste tot, îl lăsa să-și facă damblaua și îl lua acasă cînd simțea apropiindu-se sfîrșitul idilei. Diferența de vîrstă dintre ei o făcea să fie maternă și îngăduitoare. Pînă aici ar fi fost minunat, dar Camille scria fratelui Iancu, în Samos, pentru a cere mereu bani și iertare.

— Sînt amorezat de un înger, de un zîmbet blond, spune Pantazi vexat, lasă o pauză plină de miez și pare că o și vede pe frumoasa bălaie, parcă ar saluta-o cu politețea lui exaltată. E fermecătoare ! Ține capul înclinat înainte și gîtul formează cu spatele și pieptul o linie grațioasă care-mi taie respirația !

— E... nemercantilă ?

— Nu se compară !

Valetul se uită din prag la ei, așteptînd înțepat porunca.

— Poți să te duci, Louis !

— Nu, nu, intervine Pantazi aruncînd în sfîrșit palaria în brațele cameristului. Ai cinat ? întrebă interesat brusc de sănătatea fratelui său și, la semnul negativ al acestuia, se întoarce spre Louis. Adu-ne cina. Face o pauză, apoi, competent, cere salam de Verona și limbă afumată, cașcaval de Ementhal și... Un Bordeaux ? Sau Vöslau ? Ce preferi ? Să-ți spun drept, pe mine nu m-ar tenta decît un muscat de Rivesalt, dar mă tem că amețim prea repede. Împinge brațele în lături și strigă : Luciditate, vreau să trăiesc înțîlnirea noastră cu luciditate !

— Du-te, Louis ! Pregătește-ne cina !

— Eu nu aduc Bordeaux la salam de Verona, monsieur !

Uite și Louis, vrea să facă pe expertul cu Pantazi. Se poartă ca un conte cu un poet nebun. Îi face semn să iasă. Louis își continuă mormăiala. N-a înțeles că poate să aducă orice la orice.

— Individul acesta e francez ? întrebă Pantazi jignit.

— Un bașibuzuc de origine pur galică, într-adevăr !

— Hm ! La noi pînă și țiganii s-au obrăznicit. Ne cîntă toată ziua și seara : „Despăgubește-mă, nene ! :

Imită frumos, cu har, lamentația lăutarilor și rîd amîndoi pînă ce fratele cel mic își amintește de ceva vechi, prăfuit, un sentiment care s-a coclit de vrem

— Umbli ca un prinț ! exclamă sarcastic și-și înfundă brațele în buzunarele pantalonilor vărğați.

Între ei pătrunde răceala din timpuri uitate, frigul ce intră pe o ușă brusc deschisă spre viscol. Așa sînt frații uneori. Conservă bine istoriile vechi, zîzaniile vesele și intime, pînă la adînci bătrîneți.

— Ai venit cu bani să-ți cumperi voturile ?

Pantazi dă din cap cu falsă admirație pentru ceea ce crede el a fi mica ticăloșie a noului-venit.

— Te lăfăi la Hôtel de France, într-un apartament luxos, princiar ! Ești beiful de Samos ce-și sfidează conaționalii care l-au alungat. Iată o frumoasă revanșă !

Nu și-a scos paltonul. Îl ține atîrnat pe un umăr. Se trîntește pe un scaun și-și așează fără reținere botinele murdare și ude pe canapeaua de un verde stîns, argintat.

— Ai fi fost, într-adevăr, un vodă desăvirșit.

Il examinează crud și mohorit. Renunță însă să înainteze în adversitate și piruetează :

— Știi că lucrez la ziarul lui Bolintineanu ?

— Am fost informat.

— Sînt de partea *roșilor*. Să știi și asta dacă n-ai fost încă informat.

— Nu mă miră.

Pune și el puțină batjocură în ton, cam fără chef.

— Prințul de Samos își va trăda principiile de odinioară ? Pantazi ridică sprîncenele pe streășina frunții și pare foarte mulțumit de întrebarea încuietoare pe care a pus-o.

— Pot să afirm că la '48 am lansat cîteva principii revoluționare importante pe care le văd de la o vreme în gura tuturor netoșilor. Eu am lansat cîteva idei nobile, eu voi polemiza cu ele dacă le voi vedea prea tare strînse în brațe de niște zevzeci.

— Ion Ghica le-a propus, prințul de Samos le bagatelizează ! Ehe, cum evoluează un spirit torturat de idealuri ! Numai Pantazi săracul, el, zevzecul familiei, el, poetul fără minte, el, romanticul incorigibil rămîne consecvent cu tinerețea lui.

— Nu am o părere prea bună despre cineva care nu evoluează.

— Sînt un liberal convins !

— Și-l admiri pe Napoleon al III-lea ! Cunosc speța asta de democrați sentimentali, adoratori de despoți !

Nu apucă să spună mai mult, căci Pantazi intră solemn în postura de frate ultragiatic.

— Pe lingă tine am făcut întotdeauna figura unui măscărici de cafenea...

— Crezi că eu am vrut să faci figura asta ?

— O, nu ! Dumneavoastră, prințe, mi-ați fost ca un părinte.

N-are chef să-i amintească de nobilul gest al „zevzecului familiei“ de a-l da în judecată pentru pretinse oneroase împărțiri ale moștenirii, după ce-i plătitese datoriile pariziene. Pantazi e un generos, dar nu vede la alții generozitatea. Știe să risipească elegant și irrespon-

sabil. Uneori simte că tocmai pentru asta îl iubește, pentru notele exorbitante de la croitorii francezi care au făcut hainele unei întregi colonii române de studenți faliți, pentru notele de la bijutierii francezi de pe urma darurilor largi făcute midinetelor („Lasă, să aibe și ele ce amaneta cîndva!“), pentru felul cum o luase de nevastă pe Camille („e trecută, dar e bună“), pentru notele de la pensiunile din Constantinopol și alte orașe orientale în timpul războiului Crimeei, din pricina meselor sardana-palice oferite ofițerilor francezi prieteni.

— Recunoaște și tu că prea des ești nerezonabil...

— Lovește, lovește într-un om care n-a vrut decît bine tuturor, libertate pentru toți, dragoste și fericire! Lovește într-un om care a iubit și s-a dăruit iubirii! Lovește într-un om care și-a recunoscut slăbiciunile și le-a înțeles și pe ale altora. Un om care a păcătuit doar pentru că a fost nepriceput în afaceri... Tu prețuiești prea mult virtutea succesului...

Este atît de exact încît Pantazi triumfă. Își păstrează pe un umăr paltonul și-și vîră capul în gulerul lui de jder. Arată ca un motan jigărit.

Nu era momentul să-i reproșeze nimic. Dar cînd e momentul să-i reproșeze ceva lui Pantazi?

Se lasă o tăcere, cam amară. Ceasul ticăie pe consolă. În salonaș e cald, vag miros de ceai oriental și de tutun — mirosul care a pătruns adînc în mobilă, în tapet, în draperii. În decembrie 1858 doi frați respirau acel aer stătut, rafinat și se iertau reciproc.

Frații nu sînt ca miezurile gemene de nucă și nici ca aripile de fluture și nici ca două mîini ale aceluiași trup. Dar suferă de o boală a iubirii.

— Hai, vorbește-mi mai bine despre frumoasa cu gîtul divin... spune cel mare, exilatul, diplomatul, către cel mic, artistul, frivolul. Acesta este imboldul lui ocrotitor, care, față de Pantazi, s-a exersat destul de îndelung pentru a deveni un reflex suplu, plin de voluptăți nebănuite, voluptatea lui „hai, treacă de la mine!“ Ce triumfal apar în asemenea momente gesturile oportune!

Pantazi se ridică, își lungește spatele, picioarele, brațele, capul se prelinge între omoplați, se subțiază tot ca

sfinții bizantini pe pereții bisericilor arse, paltonul atir-nă teatral pe un umăr, pletele se amestecă nobil cu blana de jder.

— E o creatură de vis ! șoptește sugrumat de emoție, vocea vibrează : Crede-mă ! O piele pe petala de crin... „A luat cununa darurilor de la fire, mai presus de omenire.“

— Cine este, dragă, mă scoți din minți cu asemenea vorbe !

Se aude o șoptă hîriită. Pantazi lasă o pauză în care își degustă secretul, apoi îl servește ca un chelner mîndru de platoul lui :

— E solistă la Opera italiană !

— Oh ! Puteai să-ți alegi una mai puțin perfectă !

„Vrei să lichidezi viciile lui Pantazi ? îl întrebuse Alexandrina. Asta înseamnă să-l lichidezi pe Pantazi însuși !“

— Ești un burghez înrăit !

— Ce-i rău în a fi burghez ?

— N-ai simțul gratuității și plăcerea autodistrugerii. Îndrăgostitul face un rotocol cu brațul pe deasupra capului : Ea, numai ea are „nuri, blîndetă și dulceață“ și să știi că nu exagerez. „Cine are gust, să-mi creadă...“ Rîde, mai face un rotocol teatral și cu aerul unei mîhniri îngăduitoare : Acum îți zici că Pantazi n-are pic de respect pentru sine, căci își minimalizează propriile drame, nu-i așa ? Eu le umflu, eu le minimalizez !

De aceea venise el, după unsprezece ani de exil, părăsind Samosul, într-un București frămîntat, duhnitor și cenușiu, ca să-l asculte pe Pantazi făcînd elogiul unei tirfe de la Opera italiană ? Lumea e prea largă, prea încăpătoare și emoțiile vin, trec, se îmbulzesc. Și asta poate fi o emoție. Felul în care se amuză tandru de noul amor al fratelui său, îmbumbat la nasturi desperecheați, cu nasul fin fremătînd de pasiune, cu ochii melancolici și cu umerii aduși în față. Dacă măcar n-ar arăta negreala de sub unghii ! E aproape impietrită acolo, pare dinainte de războiul Crimeei prinsă sub marginea dură.

Și deodată retrăiește momentul de demult al cortegiului lui Alexandru Ghica pe străzile unei capitale bezmetice, în vremea unui Crăciun îndepărtat, cu toți caii

albi acoperiți de brocarduri verzi, cusute cu fir cînepiu, și cu blăni de vulpi roșcate și caleștile flancate de arnăuți cu sumane roșii și cu căciuli de samur. Vodă salută mulțimea prin fereastra deschisă a trăsurii princiare și el, cu Pantazi de mîină, rămași la un colț de stradă, undeva unde mirosea a susan și bragă și unde au în față o casă cu acoperiș de țigla veche, prinsă de mușchi, se holbează ca la o minune. Felul în care acel Ghica, unchiul tatălui lor, primea uralele și injuriile mulțimii îl scotea din familiaritatea, din intimitatea lor cu lumea și cu oamenii! Acel bărbat care îi ciupea de obraz în semn de simpatie și bătea din palme pentru a li se aduce cofeturi și sugiuc era expus public ca o marionetă, cu atîta nerușinare și cruzime încît simțise nevoia să se sprijine de ceva, să-și găsească un echilibru în realitatea imediată și, întorcîndu-se spre micul Pantazi, îi privise unghiile negre de la mîina pe care o flutura alene, dar cu oarecare entuziasm spre cortegiul ce se îndepărta. Era acesta, într-adevăr, un semn de statornicie.

— O să mă însor cu ea.

— Îți atrag umil atenția că...

— Nu-i cazul. Îți repet — o să mă însor cu ea. Și cînd spun asta e ca și cînd ți-aș spune că mă voi însura cu însăși Frumusețea! Nu pot pierde o asemenea ocazie. E rară! Unică! Nici în trei secole n-aș fi găsit o femeie mai atrăgătoare!

— Tu nu ești un om făcut pentru însurătoare, brav amoretz! Îți amintești? Așa ți-am spus și cînd ai hotărît să te căsătorești cu sărmana Camille.

— Ah, nu. Te rog să nu iei tonul tău cel rațional, prudent și logic, tonul tău fratern, nu-mi da mereu peste nas cu bunul tău simț! Am descoperit în Camille o femeie opacă — e ca o tingire coclită! Ce să fac? Cît trebuie să plătesc o rătăcire de tinerețe?

— Că n-o mai iubești nu mă îndoiesc, dar nici n-o mai respecti, dragul meu! De-ai ști ce scrisori ne trimite! Pline de greșelile acelea gramaticale care ți se păreau ție, altădată, atît de delicioase, dar și de jelanii. Măcar nu fă publice legăturile tale cu aceste creaturi, ce numai în imaginația ta mai pot fi feciorelnice.

— Asta le reproșezi ? face Pantazi mirat și-și dă jos picioarele de pe canapea. Asta ? Iubite frate, toate femeile au fost odată fecioare, toate, absolut toate. E nedrept să uiți asta când privești o femeie. Eu omagiez amintirea acelei purități în orice amărită de la colț de stradă. Între o soție cinstită și o matracucă de bordel există ceva comun : amintirea fostei lor feciorii. Eu, eu respect femeia, nu tu, nu voi, burghezii înrăiți și, în moralitatea voastră, impudici.

Se ridică, își flutură paltonul căzut pe mână cu gesturi retorice și atât de convinse încît o clipă credea că-și va lua zborul. Dar Pantazi înșfacă de pe un mic gheridon statueta Afroditei ieșind din spuma mării — o statueta de bronz, greoaie și etalînd forme planturoase și energice. I-o arată triumfal :

— Iată-vă impudoarea ! Vă umpleți casele respectabile cu femei goale și faceți pe bunii creștini.

Rîde tare, satisfăcut. Hohotele lui sarcastice se izbesc de valurile de bronz ale mării și de trupul zeiței. În încăpere pătrunde urletul monoton al valurilor. Rămîne o vreme contemplînd acea goliciune ca un expert. Își închide ochii lăsînd o mică fantă prin care privirea evaluează formele. Oftează și se întoarce la lucruri domestice :

— Dar ăsta nu mai vine ? Mi-e o foame, zău, că aș ronțai luminările de pe consolă. Și sete, adaugă ridicînd un deget pentru a-și întări demonstrația. Se apleacă să-și adune paltonul ce i-a alunecat, în sfîrșit, pe parchetul lustruit și și-l azvirle pe un fotoliu. Nu meriți să-ți vorbesc despre ea, despre „zîna aceea ce are cheia gîndului meu“. Mai bine mă întorc la politică.

Așteaptă un comentariu care nu vine. Se reasează pe canapea — un școlar pedepsit pe nedrept. Ar vrea să vorbească politică, dar nu știe cu ce să înceapă. Saltă repede pe picioarele scurte și-și împinge bărbia înainte. Ocolește gheridonul și vine spre el. S-a hotărît parcă s-o ia drept spre țintă.

— Trebuie să ne ajuți să alungăm căimăcămia asta. Ai relații, ai influență la Constantinopol, la Londra. Brusc, muștrător : Stai rău cu Parisul și Viena, dar (magnanim) la Londra ai o propteă serioasă care poate impune

turcilor și francezilor ce vrea. Pe ruși poți să-i influențezi prin Mavros. Dă-i bătaie! Pune-te în slujba țării tale, domnule!

— Asta, crezi, așteaptă țara de la mine? întrebă prostit. O străfulgerare a dezamăgirii i-a strivit aroganța. Privește insistent nasturii desperecheați ai vestei lui Pantazi.

— Când vei auzi și vei vedea abuzurile căimăcămiei o să-ți dai seama ce mare valoare ar avea o intervenție de acest fel! Dacă rămînem cu Manu și Băleanu alegerile sînt compromise, iar domn este de pe acum, toată lumea șite, Bibescu. Ai conspirat odată împotriva lui, o să mai conspiri odată...

— Eliminarea căimăcămiei ar însemna aminarea alegerilor.

— Se vor amina oricum, căci va ieși în curînd o răzmeriță de toată frumusețea. Eu pe Manu sînt gata să-l omor! Am spus-o!

E felul lui Pantazi de a analiza o idee: îi dă foc.

— Ia-o mai moale! Vorba lui Bolintineanu: „Dar înțelepciunea fără-a cuteza, e ca cutezarea fără-a cugeta!”

— Cineva trebuie să se sacrifice pentru țară! Ăla nu, că are nevastă, ăla nu, că are copii etc., etc. A sosit momentul unei fapte mari, cine nu înțelege asta este un om pierdut și-și pierde și țara. De aceea sînt de partea roșilor, vor fapte mari, d-alea mari, domnule!

Pantazi se suise pe caii cei viteji, cei aprigi și iuți pe care îi plăcea să călărească. Fratele său îl privește somnolent și-l întrerupe:

— Fapte d-alea mari și pe Nicolache Golescu-vodă...

— E bun, zău e bun, face oratorul, coborînd din scările armăsarului, cu o strîmbătură de îngăduință. E moale, e, cum zicea Talleyrand-Périgod din speța Lafayeților de provincie, stimabil și inabil, inimă mare și spirit mărunț. Îl va dirija Camera, care aceea trebuie clădită solid.

— Vorbește prin tine zeul Rosetti, poate! E bun? În '40 conducea cu Costache Ghica și Ion Manu ancheta care îl azvîrlea în închisoare și apoi în moarte pe Mitiță Filipescu, în '48 era cînd de partea revoluționarilor, cînd de cea a ocupanților. Ce repede uităm!

— Era tînăr ! se strîmbă celălalt.

— Și necopt a rămas.

Pantazi îl privește de sus :

— Copt, necopt, e candidatul nostru ! Numele lui este o garanție pentru popor, familia Golescu e respectată în țară. În timp ce numele dumitale, și grosolănia îl face pe fratele cel mic foarte, foarte elocvent, este pentru boieri numele unui renegat, iar pentru burghezi numele unui aristocrat...

— În ce constă deci rolul meu ? întrebă conspiratorul, cu sîngele în cap.

— Să tragi sforile.

— Pentru Niculache Golescu ?

Pantazi rîde forțat :

— Pentru patria de mîine, domnule !

Are dinții din față galbeni și stricați. Își întinde picioarele spre sobă. Spatele adus, rezemat de spătarul înalt al scaunului, îi pune în paranteză aerele de vapo-roasă agresivitate. Tonul e nou, proaspăt, acel dispreț care vibra ca o lamă subțire atinsă din greșeală nu-l mai auzise. Fratele mai mare înțelege dintr-odată ce anume sună ciudat în conversația lor : felul acela de a-i vorbi de sus al lui Pantazi îi amintește de tatăl lor.

— Boierii îți contestă dreptul de alegător... spune „tata“ Pantazi cu un zîmbet lins.

— Boierii !

— Ești în slujbă turcească, de.

— Unde scrie că e interzis ?

— Roata lumii, roata lumii, rîde amorezatul. Era cît pe ce să te întorci Vodă, și iată că acum nici să alegi n-ai voie !

Asta era ? Ghica pășește pe covorul moale cu precauție, de parcă ar merge pe sticlă. Pantazi îi vorbește ca unui învins.

— Și domnii liberali ce zic ?

— Așteaptă să vadă ce faci.

— Aha !

E momentul cel mai greu, cînd cineva din culise te împinge pe scenă, în lumina rampei, să-ți reciti rolul, să culegi aplauze sau huiduieli. „Nu e momentul să intru, încă nu.“ Așa îi spun instinctul, deruta, jignirea. Amî-

narea însă îi provoacă o umilință mai mare decît tonul superior luat de Pantazi față de el.

Pindește ușa pe care intră unul după altul Louis și doi camerişti ai hotelului purtînd tăvile pe mese cu rotile. O lumină fără sens se lasă asupra stărilor potrivnice ale celor de față.

— Să-ți zic una bună, rupe tăcerea Pantazi făcîndu-i cu ochiul. Alexandrina Blaremburg se mărită cu Iancu Ghyka... Pune aici, ordonă către unul din tinerii în livreaua verde a hotelului. Arată bine, nu ? îi cere părerea făcînd un semn teatral spre masa ce începe să se umple de farfurii și pahare, de platouri și sosiere. Ah, fromage d'Hollande, ador brînza asta puțin moale, păstoasă ! Ridică manevrînd cu dexteritate furculița o felie de salam : Asta nu e de Verona.

Louis se așează prompt între el și masă.

— Este de Vestfalia, Monsieur Ghica nu este amator de salam de Verona.

— Ah, ah, uitasem, dragul meu, uitasem. Și Pantazi îl bate familiar pe umăr și-l împinge ușor spre dreapta, făcîndu-și loc la masă. Heringi ! Să începem cu heringi. Iartă-mă, îmi cer scuze, sînt gata să îngenunchez pentru această nepermisă uitare. Sînt un monstru, o brută. Iartă-mă, dragul meu, se adresează lui Louis înțepenit în dreptul ușii, iartă-mă pentru neștiința mea, pentru stupiditatea mea, lipsa de gust și de finețe. Sînt o brută valahă ! Aici sîntem într-o provincie barbară ! Dumneata trebuie să înțelegi asta din prima seară petrecută la București. Sîntem neevoluați și cîmpia noastră pute a mămăligă arsă ! O să rămii consternat oît de primitivi sîntem !

Capitolul III

„Cît de primitivi sîntem ?“

Un soare cețos plutește peste îngrămădeala țășelor.

Să se plimbe pe jos, prin București, în prima dimineață a întoarcerii lui era ca și cînd ar fi încercat să fileze cărțile spre exasperarea propriei curiozități — un gest de intimitate cu memoria, o complicitate cu sine însuși. Dacă el putea avea atîta emoție în revederea asta însemna că ironia lui Pantazi trebuia înțeleasă altfel. Sărmanul Louis, împopoțonat în mîndria rafinamentului occidental, nu înțelege nimic din umilul nostru rafinament. Bucuria de a te regăsi într-un oraș mic, dezordonat și afectuos seamănă cu aceea de a fugi din vastele încăperi ale lumii în mansarda adolescenței, unde poți măsura în liniște distanța dintre idealuri și realități.

Aici sînt patimi bune și rele, inteligență și virtute alături de prostie și lene, obiecte de preț și mucegaiuri ca oriunde, sînt trăsuri Binder și Clochez, alături de care mocănești trase de bivoli, sînt cofetării luxoase care aduc bomboane de la Boissier sau Potel de Chabot și brăgerii, cîrciumi cu lăutari...

„Orașul acesta, îi spusese lui Wefik la Constantinopol pregătindu-l de călătorie, are un tragism flușturatec ! O să-l simțiți pînă și în ropotul copitelor pe caldarîm. Te uluiește prin ușurința cu care își trăiește drama... În el istoria și-a jucat rolul ei perfid, jocul ei de uzură, cu gesturi mari, tirade elocvente și scene dure — care însă n-au intrat în memorie, s-au șters cu grijă, jocul ei de fiecare zi în registrul atît de uman al disperării,

una însă tonică, încrezătoare...“ Comisarul imperial îi replicase, revenit pe malul Bosforului, cu acel fel al lui de a i se uita în spate, peste umăr, și a i se adresa umbrei: „Asia și Europa își ating fin degetele în capitala Valahiei. La barbarie et la civilisation se balacent. Tant de luxe et tant de misère ! En vérité, l'âme se navre et l'illusion s'évanouit. L'enfer est trop près.“

Acolo nu era casa aceea, aici este Teatrul cel Mare, dincolo a apărut un palat, dincoace a dispărut o dugheană, Sărindarul s-a restaurat rău, foarte rău, casa Bossel pare turtită de vremuri, librăria lui Rosetti aduce a brocantă.

„Bucureștiul, își spune, nu este un oraș care să te aștepte, care să te bucure prin fidelitate. Pentru orice absență ești pedepsit. Dorința de a-l revedea stimulează în mintea oricărui exilat imaginația și, de departe, te îndrăgostești de el ca un bătrîn de propria lui tinerețe. Și tocmai această căldură a fanteziei îți este dezamăgită la întoarcere. Casele, dacă ți se păreau prea mari, descoperi că sînt doar modeste, grădinile, dacă ți se păreau în închipuire stufoase și haotice, afli că sînt doar lăsate vraiste — ceea ce aici, pe malul Dîmboviței, ajunge să fie un stil.“

Un oraș peste care au trecut în valuri micile interese și marile apatii naționale, vîrtejul orgoliilor și cruzimea nepăsării.

În dreptul unei porți, o femeie cu părul legat în batic albastru mătură îndirjit pietrișul, ridicînd vâlătuci de praf. Peste rochiile — multe — și peste jacheta împletită îi atîrnă un cojoc lung, nici țărănesc, nici domnesc, un fel de flendură îmblănită care îi strînge fustele crețe în jurul trupului. Cîntă pe nas o melodie lăliie. La zgomotul pașilor lui, își ridică spinarea. O privire de nebună.

De sub un gard, un pisic roșcat și tărcat se prelinge firav, miaună spre el și dispare într-un șanț. Mai încolo, un negustor își deschide dugheana cu mult tîmbălău.

Trece pe lîngă casa Floreștilor. Livada de piersici de Constantinopol alunecă blind spre malul Dîmboviței. Luxița se uimea, își dădea ochii peste cap, se indigna

și parlamenta în salon cu trimișii poliției, cu Bibescu, iar frații revoluționari se risipeau printre copacii cu miros dulceag de lemn oriental sau, când locul era înconjurat, prin pivnițele boltite, pline de troace. Se așezau pe cuferele cu încuietori metalice și pe jilțurile putrede cu spătar înalt — respirau cu sufletul la gură, pufnindu-i râsul când Voinescu sau Alecu Golescu apăreau, la lumina unei luminări palide, îmbrăcați în hainele femeiești găsite într-o ladă.

Era vremea când consulul Kotzebue se plîngea că nu va mai mânca ouă de Paște la București, și Bibescu făcea pe dracu în patru să-l asigure că e liniște pe malul Dîmboviței. Luxiței îi plăcea să conspire. Era vremea când toată lumea conspira.

Un țaran cu cobilița balansîndu-i pe umăr traversează ulița îngustă. Calcă săltat sub povară și privește doar pietrele pavajului.

Totul e la fel și nu e.

Unde-s casele Dudescului? Ale Văcăreștilor, Curtea Veche? Curtea arsă? Ruine... Ce plăcut este să te lamentezi în ritmurile unor poeți atît de romantici...

Ba, uite că nu sînt ruine. Peste vechile fundații clădiri noi, prăvălii și garduri și străzi înghesuite. Fiecare clădește cum vrea. Peste casa Văcărescului s-a așezat casa baronului Bellu; casa lui Manolache Brâncoveanu, unde au stat oaspeți de toate mărimile și de toate neamurile, de zece ori zidită și răsădită, de a fost palat, cazarmă, spital sau ruină, nu mai e nimic. Un maidan. Un maidan răzbunat. Parcă ar ofta pe acolo pămîntul.

Bucureștiul este un oraș drag tocmai prin infidelitate, prin suita de surprize pe care ți le tot face. Nu este ca Viena, Paris, Londra sau Roma, unde mîna artistului și a arhitectului a atins relieful și timpul a lucrat în favoarea lor, unde fiecare generație a împodobit spațiul cu tenacitatea și migala celui ce vrea să desăvîrșească o operă unică pentru ca aceasta să supraviețuiască și să devină istoria însăși. Orașe care s-au făcut în timp, cum se face o operă de artă, parcă avînd un proiect pe care mii și mii de oameni se apucă la timpul lor să-l împlinească. Aici totul s-a prefăcut în ruină

de cîte trei ori pe secol, aici sentimentul deşertăciunii e viu, izbăvitor şi nu mai lasă regrete. Se construieşte pe nisip tocmai ca să nu dănuie, cu încăpăţinare şi grandioasă gratuitate, pentru a nu avea cei ce vor distruge mîndria devastatorului, a vandalului. Valahia însăşi pare că trăieşte doar în ciuda imperiilor limitrofe !

„Valahia nu-ţi permite să fii vanitos.“ La remarca aceasta Alison, cu cinismul lui suplu, îl invitase rîzînd să devină englez. A fi prin adopţiune britanic prezenta oarecare avantaj numai în Orient. „În capitala Angliei aş avea aerul unui orfan luat din milă de o nonagenară. La Constantinopol, pot face pe englezul improvizat, aici orice impostură este posibilă, dar în patrie asta ar trezi trufia naţională a vreunui parvenit lipsit de merite şi făcînd din originea lui autohtonă unul.“

Inima Bucureştiului pulsează monoton.

Lumina se ridică încet.

Traversînd din faţa turnului Colţei spre biserica Doamnei, trecînd aproape de colegiul Sfîntul Sava, chinuit de amintiri pitoreşti, este trezit la realitate de un spectacol căruia nu-i lipseşte nimic pentru a fi simbolic.

Noroiul care i-a năclăit ghetele în această plimbare matinală este supus unui ritual delicat de către un umil lucrător al primăriei — un amărit încălţat cu nişte cizme găurite, zdrenţuite şi legate cu sfoară peste glezne şi înfăşurat într-o tohoarcă peticită, numai franjuri şi moaţe. Distinsul funcţionar al administraţiei locale posedă şi un tomberon tras de doi cai costelivi. El are sarcina să pună glodul moale şi umed în butoiul pe roţi. Şi o face cu zel moderat, căci nu dau turcii, şi cu o oarecare indiferenţă poetică. Se apleacă, se îndoaie din şale, scîrţîie lopata prin noroi şi o poartă apoi solemn spre trăsorică. La întoarcere, profită de lipsa poverii şi oftează, se scarpină în cap, se sprijină în coada lopeţii şi mormăie ceva, ca un descîntec.

E linişte, e pace, e frig.

Nu totdeauna poţi să spui că omul este un animal neadaptat.

În sunetele clopotelor anunţînd o nouă zi, într-un Bucureşti gata de prefaceri moderne, un om îşi împlineşte melancolic misiunea. Bunăvoinţa lui nu poate fi

pusă la îndoială, răbdarea lui este incontestabilă, numai lopata, ah, acest mic amănunt, acest derizoriu amănunt al vieții, al societății noastre, este plată, domnilor și doamnelor, complet plată, ca o scîndură. Un detaliu stupid și esențial. Noroiul se mută din rigolă în mijlocul străzii, curgînd încet, implacabil tot în rigolă, lopata nu poartă nimic în farfuria ei dreaptă și linsă, totul se scurge vesel, se răsfată cu stropi masivi. Tomberonul rămîne veșnic gol, dar omul înaintează, pritocește alt colț al capitalei, nu se uită în urmă ; în ritmul lui lent și sigur va ajunge la locul de destinație și se va face că zvîrle noroiul așa cum se face acum, sublim în calm și visătorie, că îl adună. Glodul, Glodul Suveran, Marele Glod, rămîne stăpîn pe situație ! Viața își urmează cursul. Enervant, sîciitor, magnific !

Omul muta noroiul de colo colo tenace, serios, cu mințile, cîte le are, în altă parte. Este un noroi care nu-i aparține, este o sarcină pe care i-a dat-o altcineva. Totul este să-ți faci treaba. Iar treaba lui nu este să se gîndească la lopată !

Ghica înghețase și obosise. Totuși, simte că plutește în spațiul unei emoții abia stăpînite. Al unei emoții pe care o ia chiar ca pe o datorie. „Lopata, domnilor, lopata !“

Capitolul IV

Ion Manu are picioare scurte. Peste picioarele scurte crește întotdeauna un pîntec rotund. Ochii mici de o bunătate tandră nu mărturisesc deloc onestitate. Ca orice om care posedă bunuri nenumărate, are o înaltă stimă față de sine și o stăpînire a firii demnă de invidiat. Nu i se poate întîmpla nimic grav. Cînd i se reproșează averea spune : „Orice om este un bogat în perspectivă“ și găsește acest răspuns foarte subtil. Banii îl inspiră. Adoră să pâlăvrăgească despre datoriile boierilor și mai ales despre ceea ce li se datorează. Îi place să fumeze țigări de Havana și să bea cafea martinică. Dar mai mult și mai mult îi place puterea. Un viciu de tinerețe. „Nu există lege, ci doar un arbitrar înțelept! Au dat jos boierii giubeaua, anteriorul și tombatera, dar au rămas fideli fanariotismului și levantinismului. Și cine știe cît vom mai fi credincioși acestor virtuți feudale!“ Manu cunoștea bine acest caracter ciudat al locului. Chiar dacă istoria l-ar fi contrazis nu i se putea întîmpla nimic grav.

Caimacamul stătea țepăn în fotoliul puterii sale trecătoare.

— Am un principiu în viață : combat revoluția.

Și cînd spune asta pîntecul rotund se cutremură. O satisfacție nemeritată, căci domnia-sa a contribuit la declanșarea revoluției, a provocat-o, a îndîrjit-o cum poate nu a reușit nici unul din capii ei. Uneori un dușman detestabil este un factor de solidarizare mai eficace decît un conducător ambițios.

Ghica îi replicase strecurându-și privirea pe sub pleoapele căzute :

— Dar foarte multe forme politice actuale își au rădăcina în solul revoluționar : Franța, Belgia, Olanda, Grecia și la urma urmei Anglia însăși. Nu dați dovadă de simț practic rămânând adeptul unei politici rigide. Mai ales că la noi nu mai e vorba de o revoluție, ci de un lung șir de reforme pașnice. Orice guvernare modernă trebuie să se bazeze pe consimțământul celor guvernați.

— Dumneata vorbești de parcă ai trăi în vestul Europei ! Aici, la noi, trecutul se uită repede și se repetă foarte des.

„Cum să trăiești într-o lume în care totul se plătește ?“ fusese întrebarea care aruncase pe tineri în revoltă și care dăduse adulților posibilitatea de a-și justifica eșecurile sau lașitatea. „*Comment vivre dans un monde où tout se paie ?*“ urlase Ghica însuși către tatăl său căruia resemnarea îi alcătuisese o falsă indiferență. „Să nu crezi că principiul capacității aplicat în promovarea socială nu are cinismul lui, replicase bătrînul. Atîta timp cît descendența îți asigură puterea, lupta este mai leneșă, cînd averea va deveni criteriul de bază, lupta va deveni cumplită.“

— E bine cînd un guvernant își sprijină opera pe realitatea existentă — spune fără să-și miște privirea de pe pîntecul cel rotund al caimacamului — și nu pe mentalitatea părinților săi.

Vizita protocolară se asprise văzînd cu ochii. Plecase mîhnit de siguranța lui Manu și de promisiunile lui prea amabile.

Seara, caimacamul povestise unui cerc de prieteni cum decursese conversația. Toți se apucaseră să numere proptelele turce și englezești ale beiului de Samos. „E un intrigant !“ „Rece și alunecos !“ „Învîrte el ceva pe aici !“ Iar caimacamul trase concluzia :

— Orice revoluționar păstrează chiar și după cumințire un aer impertinent.

Era firesc să spună asta el, care nu-l putea suferi nici pe Napoleon al III-lea pe motiv că legitimase parvenismul. Chiar sir Bulwer, cînd fusese la București, îi spusese că

impăratul francezilor nu e decît un burghez gentilom. Împărtășea această opinie, deși fiul său adora în taină pe celălalt Napoleon. E adevărat, ca strateg !

„Jean Ghica est de ces morts qu'il faut tuer sans cesse. Crezi că l-ai strivit o dată și reapare de două ori mai puternic.“

Cînd se uita pe fereastră, în piața mică a vorniciei, Ion Manu se ridica în virful pantofilor. Vedea în fiecare trecător un conspirator, un „ultra“ liberal, și din fiecare trăsură simțea îndreptîndu-se asupra lui țeava unei puști carbonare. „Ce vremuri !“ Avusese parte de vremuri zbu-ciumate de cînd se știa, la putere însă nu renunțase și chiar se menținuse cu o dexteritate demnă de invidiat. Țigani îi cîntau pe la răscruci, în batjocură : „De-aș mai trage cîte-am tras, eu de tine nu mă las !“

În seara aceea, totuși, a spus prietenilor ceva care a stîrnit mirarea.

— Prieteni, omul acesta nu mai e periculos ! A vrut domnia și de cînd n-o mai poate avea nu mai știe ce să vrea...

Și vorbele lui se răspîndiră. De la caimacam la miniștri, de la miniștri la foști miniștri, de la aceștia la boieri, de la boieri la fiii de boieri, de la aceștia la liberali, de la liberali la moderați și de la moderați la Ion Ghica însuși, care a simțit pentru prima dată că și de el se poate rîde.

Nu privea această experiență cu ușurință. Tocmai el, arbitrul ironiei în saloanele lui sir Canning ?

În același timp, în alt salon bucureștean, Rosetti analiza meditativ :

— A plecat revoluționar, ferm, antrenat de revoltă și animat de idealuri mai mult decît de rațiune. La Constantinopol, locul și oamenii cu care se aduna și cu care coresponda l-au făcut moderat. Eu îl stimam înainte de sfînta noastră explozie, căci era înțelept, dar era și nebun. A devenit prudent, diplomat și turcofil. Și iată-l, revenit, crispat de un eșec personal, uitîndu-și răzvrătirile și neștiind în ce tabără să se așeze : în cea în care se află vechii lui prieteni, sau în cea în care se află vechii lui dușmani. Un rebel a ajuns un oportunist, un carbonar

a ajuns un individualist puțin pedant cu propria lui independență. Să deplîngem, fraților, pierderea unuia dintr-ai noștri !

— De cînd nu mai are pasiuni înalte nu mai are nici vitalitate, spune Brătianu.

Cuvintele lor trec de la liberali la moderați și de la aceștia la fiii de boier și de la fiii de boieri la miniștri (foști sau actuali) și de la aceștia la Ion Ghica însuși.

În ziua de 28 noiembrie, caimacamul nu s-a așezat ca de obicei lângă fereastra salonului său, ci pe un fotoliu de lângă bibliotecă, lăsînd ușa cabinetului de lucru deschisă. Cînd își face siesta citește gazetele franțuzești și nemțești, trage un fum, soarbe din cafea o înghițitură scurtă, parcurge un paragraf și, încet, încet adoarme. Îl trezește de data aceasta un zgomot de geamuri sparte și un bufnet sec. Nu se mișcă. Gazeta alunecată pe parchet se ridică ușor parcă luată de vînt și se îndepărtează de picioarele lui cele scurte. Așteaptă. O bubuitură zguduie ferestrele și ușile casei. Apoi se lasă tăcere.

Îmbrăcată în rochie de catifea *scorțesă* cu garnitură de *moires antiques*, doamna Manu intră în cameră, vede ravagiile, face : „Ah !“ și leșină. Servitorimea se bulucește.

După cîteva ore, omul cu picioare scurte își face apariția la operă smulgînd aplauzele lojilor pentru curajul său.

Poliția scotocește casele, urmărește trecătorii, arestează pe te miri cine, stă pe la colțuri de stradă.

Providențială bombă !

Capitalul V

Sala teatrului zumzăie înăbușit. Crinolinelor revărsate în loji par pernele pe care se odihnesc bijuterii multicolore. Zimbete subțiri și gesturi discrete. Ironii dulci trec din gură în gură. Viața e lux, ispită și trâncăneală. Evantaie înfoiate, lornioane, sticlind mărunț ca niște licurici. Fericire vapoasă și inconsistentă și mulțumirea tuturor că mai pot gusta plăcerea acestei inconsistențe. „Sintem martorii unei istorii capricioase !“

Îi plac locul, atmosfera, luminile oblice ale candelabrului, confuzia spațiului, îi place senzația acelei concilierii de scurtă durată cu lumea. De fapt, este contactul cu suprafața ei moale, parfumată. Aici se învață cum să-ți tragi mânuși fine peste mâini păcătoase. Rîsul e sănătos, trece peste neliniști. Chiar și un simulacru de exuberanță prinde bine „în vremuri de încordare națională“.

În loja cumnatului său — poate viitorul Domn, poate nimic — se pâlăvrăgește cu tîlc. Ultimele evenimente sînt sfișiate elegant. „Cîtă grație a culorii și cum ne dau toate peste nas !“ Jean Cantacuzino l-a invitat și pe Grigore Alexandrescu și societatea valahă prezentă îi invidiază, căci miezul birfei fine este aici, lîngă ei. Poetul ține în mîină bagheta magică. Cînd au venit să-l ia cu trăsura de la Hôtel de France, îl avea pe Alexandrescu în vizită. Acesta tocmai se plîngea „prietenului risipitor“, întors din exil : „Păcat, mare păcat că nu mai ești pe covor pentru domnie ! Aș fi putut crede și eu, scepticul, în progres ! Cu cei ce se înghesuie acum ce mă fac ?

Bătrînul Ghica numai cînd mă vede ridică degetele rășchirate în semn că doar după gratii mă acceptă, Bibescu are o conversație plăcută, nimic de zis, dar va folosi Convenția pentru a-și tapeta salonul intim, iar Știrbey iubește tronul atît de afurisit de tare încît nu cred să mai poată avea și alte sentimente patriotice. Restul pre-tendenților... viguroase vanități deșarte. Cresc ca buruienile! Totul e tăcut și jalnic, cum spun chiar eu într-o poemă celebră. „Zimbise cu ochii pierduți pe fereastră și, făcînd un semn că și-ar fi adus aminte de ceva de care era încă uimit, reluse: „Ah, da, cumnatul dumitale, Cantacuzino, e bun, e cuminte, are multe calități și doar două defecte, e fiul tatălui său și ginerele lui Mavros!“ Ghica nu încearcă să-l reabiliteze: „Il serait ridicule de nier les contradictions?“ „O, nu, însă nu se bate nimeni în spatele unui învins. Cantacuzino pare de pe acum un domnitor care a abdicat de bunăvoie.“ Și iată-l în ușă, înalt, sobru, nervos și studiat în gesturi. „M-aș bucura, poete, dacă mi-ai face onoarea să mergi cu noi...“

Alexandrescu, ponosit dar înflăcărat, vrea să se facă agreabil Mariei. Ceea ce, surprinzător, nu este greu. Poartă o rochie foarte elegantă din muslină de mătase *bleu japonais*, cu un larg volan de *valenciennes*, iar umerii goi și-i acoperă cu o capă de hermină. Părul negru alunecă ferm peste urechi, prins la ceafă de panglici și ace de mărgean. Seriozitatea ei, atît de potrivită cu cea a soțului, părea pînă deunăzi imposibil de înfrînt. Apropierea momentului decisiv al alegerii îi relaxase ambiția și, flexibilă ca înaintea unei premiere pentru care a făcut multe repetiții, se simte bine în prezența lui Alexandrescu. „Treceți-mă pe lista admiratorilor dumneavoastră“, îi spusese acesta stînd rigid pe canapeaua trăsorii. „Credeți că am început să colecționez?“ întrebuse ea și fața i se ascuțise atentă. „E la modă, toată lumea adună azi cite ceva: argintărie desperecheată, portrete de familie, icoane vechi, pietre antice, monezi, hrisoave muced. M-am gîndit să colecționez și eu, se lansase poetul, am început cu eșecurile și cîinii. Mai mult nu-mi dă mîna!“

Alexandrescu nu povestește despre sine decît caricaturizîndu-se, cu sentimentul singuraticilor că ceea ce le este propriu nu poate fi comunicat. În prezența lui apare un aer de blîndă egalitate ironică, de camaraderie intelectuală, care relativizează ambițiile sociale. Privirea lui condescendentă față de întreaga umanitate îi așează pe aceeași treaptă, solidari în jurul inteligenței și dezinteresării. Nu are nimic din acel paria subtil care face pe măscăriciul protipendadei. Rîsul lui nu este dezonorant. Stă pe scaun, înghesuit în lojă, cu mîinile îmbrățișîndu-și genunchii și-i ia pe cei de alături complici la seninătatea crudă a mizantropului. Fața suplă, musculoasă, încadrată de părul albit la tîmple, retras deasupra frunții în două largi golfuri, trăiește mai mult din expresia ochilor adînciți în orbite, de o fixitate a pupilelor care sfredelește realitatea cu plăcere și lene. O lene pe care nimeni n-ar vrea-o îndreptată asupra sa. E caustică!

Ghica se uită la el, fără să-și dea seama de ce, ca la un obiect al trecutului. A rămas același. Atît de același încît pare scos direct din amintire, dintr-un 1848 îndepărtat, cînd îi ura drum bun spre feericul Stambul. Este singurul același din cîți a revăzut.

— Distinsă doamna — poetul și-a părăsit poziția contemplativă, nu și plictisul, și învîrte solemn lornionul — în această privință nimic nu mă poate clinti în temeinicile mele suspiciuni. M-a împovărat natura cu o trăs-nitoare putere de pătrundere morală și nu vreau să păcătuiesc prin excese de încredere, mă feresc ca de dracu! Manu și-a aruncat singur bomba în casă. Pe altcineva capabil de un asemenea gest gratuit nu mai văd printre noi...

— Monsieur, vous êtes trop sceptique...

— Scepticismul lui este unul exclusiv stilistic, spune Ghica.

Vocea îi sună în căușul lojii infundată, puțin prăfuită ca tapetul de velur ce-i înconjoară. Poetul se înclină spre el și-i zîmbește de parcă în vîrtejul gavotei ar fi ajuns din nou înaintea perechii sale.

— Stilul este o strategie socială, domnul meu!

— Îi vedeți pe cei doi mitocani ce sprijină coloana din dreapta stalului? întrebă Cantacuzino.

— Vai, ce distinși sînt ! exclamă Maria cu evantaiul în dreptul gurii. Au haine nou-nouțe și, ce ciudat, la fel croite ! E cumva noua poliție secretă a lui Brăiloiu ?

— Doamne, ce naivă puteți fi ! Chiar nu vedeți ? Asta e vechea poliție secretă a lui Alexandru Ghica, care a fost preluată de Bibescu, care a fost folosită din plin de Știrbey și adaptată împrejurărilor de față, spune Alexandrescu. Există o oarecare împospătare a personalului — imberbii aceia de colo, care lucrează amarnic.

— „Har Domnului ! Ticăloasa căuzașilor breaslă e foarte rar neamului nostru odraslă !“ recită Ghica.

— Mai sînt doi în fața lojei lui Rosetti...

— Se mișcă pezevenghii ! Asta e o inovație ?

— Voi ați uitat de atentat, se indignează cu chicot Maria Cantacuzino.

— Aveau nevoie de scena asta de roman foileton, ca să-și justifice porcăriile, abuzurile, spionlicul. Ca să amîne, eventual, alegerile, spune Cantacuzino împingîndu-și barbișonul cu o mișcare de o falsă dezinvoltură.

Cortina luminată pe jumătate de lumînările înșirate pe rampă îi încadra somptuos profilul. „Indignare distinsă, potrivită cu un tron de pluș !“

— Închid ochii și o văd pe doamna Manu, ce frumusețe a fost, oh, ce frumusețe, un adevărat blestem ! Și „belă, grațioasă, ca astra tremurîndă“, cum ar spune colegul Depărățeanu, o văd intrînd în salon și leșinînd la vederea ferestrei sparte.

Alexandrescu închide ochii, se schimonosește a încîntare :

— Mai văd și cucoanele înghesuindu-se în budoarul ei de fostă frumusețe, pentru a o întreba de sănătate ; le văd cum stau la coadă, se țin una de fusta celeilalte, și ce mătăsuri, ce volane, ce bonete neliniștite ! Aduc minuscule buchete de cercelušii și azalee pentru a lua notă doamna caimacam de bunele lor intenții.

Pe Ghica conversația îl seduce prin suplețea ei vătuită care dă intimitate vastei forfotiri a sălii, protejează micul lor grup, păstrîndu-l totodată în mijlocul furnicarului : aristocrație obosită, orientală, burghezi stăpîni pe viitor, parveniți, oameni de lume, frivole, diplomați

străini, ișlicari prăfuiți și Grigore Alexandrescu dominînd istoria, prezentul, cu vocea lui guturală. „Se vede că-i place se fie ascultat din amuzament. Îl incită pentru că nu trebuie să-și ordoneze ideile pentru a capta simpatiile. E ca D-zeu, care privește de departe, de foarte departe lumea. Merită! Rezultatul pare a fi un strașnic dispreț. Numai poeții pot sfida astfel, din perspectiva eternității!”

— Poate că biata femeie nu știa că afacerea este înscenată, dă Maria s-o apere, fără elan, mai mult pentru a stîrni ironiile poetului, pentru a-i stimula verva. Își potrivește mereu perdeaua părului de pe frunte cu degetele ei subțiri și aspre.

Știe să nu confunde ironia cu sinceritatea.

— Să fie domnul caimacam atît de cinic? întrebă Alexandrescu.

— Poate a sperat o clipă să-și vadă soțul rănit...

— Să fie doamna caimacam atît de cinică?

Alexandrescu este încîntat de răutățile delicate ale partenerei sale și o încurajează.

— Încă o comedie!

— Nu a fost rănit decît plafonul, s-au prăbușit stucaturile meșterului Giacometti, intervine Ghica arătînd cu mîna candelabrele teatrului.

Sus, deasupra capetelor lor, plutește o tăcută așteptare.

— Se zice că au lăsat trei zile camera nedereticată ca să se vadă paguba. Sacrificii pentru patrie! Maria o imită pe doamna Manu cu oarecare dexteritate, dar prea sobru: femeie rece, arcuită energic în corset, visînd încă iubiri romantice.

— Numai Colquhoun mai dă crezare unui atît de jalnic atentat! „Une forte capsules de cristal, chargée de poudre, en forme de bombe...”

— A se reține: „en forme de bombe“, e de tot hazul!

— Are fantezie. Să compare capsula asta balcanică, orientală și nevinovată cu atentatul lui Orsini! Manu și Louis Napoleon! Bătrînul scoțian face pe nebunul: „Un infâme plagiat...”

— Ah, dacă domnul Manu ar fi fost rănit, da, sau dacă ex-frumoasa doamnă Manu ar fi fost măcar puțin

răvășită, da, așa da! Mais ils sont sains et saufs, les maladroits!

— C'est un grief qu'on ne saurait leur pardonner! suspină poetul și Ghica alunecă spre scaunele celor doi și se apleacă perfid, conspirativ:

— Vă ofer o altă ipoteză: îl văd pe Manu-fils îndopînd sticluța cu pulbere și praf. E pe măsura talentelor sale militare, spune cu o bruscă inspirație.

Manu-fils, chip lătăreț, cap de greier negricios, cu urechi alungite ca niște antene, cu nas bont și nări largi. Iubește pînă la pierderea minții pe Napoleon „ăl bătrîn“, cum ar zice Pantazi. Ca strateg!

Ioan Cantacuzino plusează cu o mină serioasă:

— Să știi că e posibil! Are o minte născută pentru îndrăznețe mistificații!

— Asasini, se adresează Ghica sălii înăbușite în zgomote muzicale și șoapte, cine sînteți voi, de fapt? Lasă o secundă invocația să-și facă efectul, apoi mormăie: Da, e Manu-fils, adeptul Cabalei care zice: cedează dorinței și numai astfel o purifici!

— Doamnelor, domnilor, se ridică Alexandrescu, permiteți-mi să mă duc să împrăști vestea. Veselia lui, ca de obicei, e forțată, împinsă spre prăpastie pînă aproape de prăvălire. Răceala ascunsă în exuberanță și un dramatic refuz al ipocriziei naturale, care îl scot din circuitul social făcîndu-l ineficient, îi dăruie în schimb o forță respectată din frică, din teamă de adevăr. Numai el poate descoperi cu mihnire veselă impostura, numai el poate dezvălui inconsistența lucrurilor sub masca unei sincerități bine jucate.

— Stați jos, o difuzați în pauză, poruncește Maria. Mi-ați dat voie să vă colecționez, trebuie să vă supuneți!

Pe gîtul subțire îi alunecă un colier de ametiste siberiene. Unul la fel are Alexandrina. Fetele Mavruului nu poartă decît bijuteriile primite de la părinți, cu o trufie pe care gura spurcată a Pulheriei Blaremburg o numește de *parvenu*. Averele soților — și a lui Cantacuzino este remarcabilă — o tratează cu indiferență. Cultul pentru delicatele plăceri ale sensibilității moștenit de la general se ascunde în discreta interioritate a Sașei, în timp ce

pofta lui de autoritate în orgoliul energetic al Mariei. Ea e de partea acelor vicioși, pentru care plăcerea e mai puternică atunci cînd sfidează.

Cele două perechi de agenți bine costumați se risipesc în sală. Unul poartă lornionul ca pe o furculiță, a și-l băga în ochi i se pare supremul sacrificiu civic. Altul s-a așezat pe un scaun gol în fața lojei lui Dimitrie Ghica. Acesta se uită la el lung, atrage atenția celor din jur, caută în celelalte loji simpatizanți și un hohot dezlănțuit însoțește bobîrnacul cu care beizadea Mitică zvîrle în ceafa spionului un cocoloș de hirtie, în timp ce cu distincție salută pe Maria Cantacuzino și compania.

Se sting luminile. Șeful de orchestră, puțin adus și strîmb, apare în fosă. Are o coamă albă, rătăcită pe spate. Aplauzele se adună cu sunetele de acordare a instrumentelor într-o stridentă zăpăceală.

— Cît tărăboi pentru o sticlă de cerneală, îndesată cu pulbere. A cerut o anchetă drastică, va cere măsuri drastice, poate și amînarea alegerilor și poate chiar numirea domnitorului de către turci, șoptește Ioan Cantacuzino.

Acea suprafață moale, parfumată a lumii se sparge sub presiunea severității lui Jeannot. Frivolitatea conversației se arată deodată în toată sălbatica ei nimicnicie. Ghica e mîhnit de felul cum au fost chemați la ordine. Nimic nu mai are strălucire. Totul e searbăd și sec. Pînă și Alexandrescu zîmbește amar unei copile cu rochie de un alb imaculat din rîndul al doilea de loji.

— Lui Béclard și lui Colquhoun, lui de Giers și Meusebach, încearcă Ghica să-l liniștească pe Jeannot, trebuie să li se ridiculizeze masiv istoria atentatului — subliniază cuvîntul ridicînd un deget spre plafonul lojei și-l repetă adresîndu-se tuturor, imitîndu-l pe Pantazi, masiv, domnilor! Pentru ca lui Manu să-i fie rușine să mai amintească de el. Lăsă o scurtă pauză ca să pregătească efectul denigrării: Nici nu era o bombă, era ceva *en forme de bombe*, adică o petardă!

Muzica le acoperă hohotele.

Ironia e o formă de teroare, un fel de a domina. Ce plăcut!

Alexandrescu i se asociază:

— Joc de artificii în casa caimacamului !

— Pe cînd el își bea cafeluța, se vîră Maria.

— Oho, iubite prințe, cît de tare ne lipseai ! De ce n-am spune că așa-zisul atentat nu e manifestarea, puțin cam exagerată, e adevărat, a unor simpatizanți !

— Și, totuși, domnul Rosetti recunoaște a fi fost în sticlută pulbere și pietricele, spune Maria la urechea lui și-i atinge moale mîna. De unde știe atît de bine acest domn ?

— Face vrăji, nu știați ? E profet !

— Cred că a avut o premoniție, căci a scris articolul înainte de a se lansa petarda...

— A ticluit-o bine domnu Manu, revine Cantacuzino serios, necontaminat de verva celorlalți. Abate atenția de la depeșa lui Fuad, de la problema anulării proaspetelor numiri administrative, de la ilegalitățile și scandalurile pentru care a fost admonestat pînă și de turci, pozînd în victimă...

Peste ultimul cuvînt cade, ca o ghilotină, acordul dur al alămurilor.

Conversația agonizează din pricina uverturii, devine gravă și fără haz.

— Vor să ne dea înapoi. Vor să ne arunce în ridicolul de care abia scăparăm, continuă Cantacuzino.

Ghica se uită la el cu un zîmbet plictisit. La ce fusese necesară revoluția, pe care Cantacuzino o evitase, iar tatăl lui o sugrumase ? E atît de greu să crezi aici simțul acțiunii, aici, unde orice gest eroic are latura lui comică. Aici numai cinismul nu te încununează de ridicol. Și ei voiseră la tinerețe să imprime mulțimii ideea că și o tragedie este necesară și trebuie trăită așa cum este, fără a o lua în derîdere, pentru că și aici, viața nu este derizorie. Dar Cantacuzino care deplînge ușurința farsei e gata oricînd să ridă de nesăbuita lor „zaveră“.

— Momentul este foarte, foarte istoric ! se aude din loja vecină vocea unei femei cu pariură de diamante.

Dimitrie Ghica trimite peste umărul golaș al Charlottei sale un nou cocoloș de hîrtie. După cum fixează agentul, stupefiat, proiectilul care i-a atins ceafa, se înțelege că beizadeaua folosește bancnote mari.

Muzica se răsucește deodată dulce ca o buclă și plăcerea frivolă revine.

— De ce să ne unim cu Moldova, spune Ghica, când ar fi frumos și frățește să împărțim Valahia în două, o parte pentru Bibescu, alta pentru Știrbey. Să nu se supere frații și să trăiască în concordie...

Alexandrescu se entuziasmează :

— Excelent ! Și în Moldova s-ar putea face o împărțeață tot atât de frumoasă și de echitabilă : o parte lui Mihail Sturdza, o alta fiului său Grigore...

— N-ar mai rămîne nimic Sfîntului Duh ! se îngrijorează Maria.

— În ce parte a Valahiei ai dori să îmbătrînești, cher Ghica ? întrebă Alexandrescu cu palma la gură. Din lojile vecine vin sîsîituri indignate.

— Tot un drac ! răspunde și are o voce hîrșită de birjar filozof.

— Eu aș sta pe graniță, ca Voltaire...

— Și „ai lunei stăpînitori adesea te-ar vizita...”

Uvertura este în final răzvrătită. Sunetele încălzesc sala și doamnele încep să-și agite evantaietele. Mișcarea molatecă și muzica de un dramatism fierbinte : un contrast rafinat pe care îl degustă cu un zîmbet obosit.

În tăcerea care se lasă brusc după ultimul acord, vocea doamnei Slătineanu răzbate pînă la ei :

— E mai bun cu frișcă !

Aplauzele acoperă risetele.

Ioan Cantacuzino se apleacă spre el :

— Ți-am citit memoriul. Foarte bun, argumentat !

Din vesta de mătase se revarsă elegant lanțul unui ceas, scos din cînd în cînd cu nepăsare și privit. Timpul se zbate mărunt sub capacul de argint. A ajuns Jean Cantacuzino să-l căneze că un grup indignat de boieri îi contestă lui dreptul de-a alege și de-a fi ales !

— Să sperăm că va fi eficace. Dă din cap teatralizîndu-și puțin mîhnirea : După unsprezece ani de exil...

Nu duce fraza pînă la capăt, căci i se pare de prost gust să se plîngă de o nedreptate evidentă.

— Știi cine este în spatele lui Șuțu și Greceanu, am aflat de la Gradowicz : „ginerele” Florescu ! Face totul pentru a-și scoate socrul la domnie.

— Am tatonat pe Greceanu, s-ar putea să cedeze. E atât de ambițios încît nu vrea să riște nimic.

Cortina alunecă cu un fișit ușor. În sala plină de parfumuri cochete se răspîndește un puternic damf de fard, mucava, vopsea și lemn umed, sudoare omenească și pinză prăfuită. Mirosurile dure năvălesc ca viața într-un muzeu de ceară, cu brutalitate și îndreptățire. Toți așteaptă ceva, de partea ceastalaltă a rampei s-au suspendat toate dramele, un vid de perplexitate și visare. Ceea ce se petrece însă pe scenă, tragedia, se umple treptat de stupiditate.

— Soprana, vedeți, n-are voce, dar e multă ! șoptește Maria.

— Ce carnație ! se extaziază Alexandrescu.

— Atenție la doamna Lahovary ! În clipa aceasta se bucură că ea este mai suplă.

— Cu vreo cinci sute de grame...

— Cinci sute de grame e mult, doamnă Cantacuzino, e foarte mult, întrebați-o chiar pe doamna Lahovary !

Actorii se zbugiumă frenetic, dar fără folos. Baritonul e bun și pare și mai bun pe lîngă restul trupei italiene.

— Seamănă cu un cărăbuș, „Melolontha vulgaris“, cu perechea de picioare mediane rupte.

Are un costum regal de un negru sîngeriu pe care și-l tot strînge pe burtă. Draperiile cad în falduri grele peste mobila unui interior de palat medieval — jilțuri, mese, coloane greoaie — și filfiie cuprinse de solemnitate.

Cantacuzino se lasă pe speteaza scaunului și, vîrîndu-și policarii în buzunarele vestei, emite fraza de care Ghica se temuse, pe care o pîndise și care venise spre el, în sfîrșit, leneșă și neîngăduitoare.

— Totuși, ar trebui să-ți trimiti demisia la Constantinopol. E o vreme în care chestiunile naționale contează al dracului. Dacă renunți la postul din Samos îndulcești spiritele.

Tonul este distins protector. Cantacuzino se răzbuună fin pe trecuta glorie a cumnatului său.

Vino, adică, și suferă aici, lîngă noi, riscă totul ca să se vadă patriotismul dumitale. Apoi, supără-i nițel pe

turci, dacă ei vor numi pe Domn n-ar vrea nimeni ca tocmai tu să fii alesul.

La o acută a sopranei sala înmărmurește. Nu a mai primit de mult un asemenea afront.

— Pînă și surdul și bătrînul Filipescu și-a dat seama că a fost o notă falsă, șoptește Grigore Alexandrescu.

Ghica n-a auzit nimic. A rămas cu ochii agățați de vesta lui Cantacuzino.

— Cînd soarta mă vrea rege, soarta poate să mă-n-cunune fără să mă mișc, zbiară baritonul ținîndu-și cu amîndouă mîinile pîntecul negru-sîngeriu.

Iese din lojă făcînd un semn de scuză către Maria și clipind complice spre Alexandrescu.

Capitolul VI

„De aceea își deschide locuința morților gura, recită în gînd, și-și lărgeste peste măsură gîtlejul, ca să po-goare în ea măreția și bogățiile Sionului, cu toată mul-țimea lui gălăgioasă și veselă.“

În foaier se discută politică. Aerul plesnește de in-trigi, duhnește ca vinul trezit. Pe o banchetă tapisată în pluș cărămiziu stă răsturnat și-și arată elocința noul secretar de stat, Brăiloiu, în fața unor tineri în picioare — un stol de copilandri pentru care toate luptele pre-zentului sînt o binefacere, căci au adus în București, încă din timpul alegerilor pentru Divanurile ad-hoc, ba-lurile, seratele, spectacolele. Nimeni nu mai pleacă la moșie, la băi, toți zac grămadă aici și-și fac ocheade. Au și ei intrigile lor, intrigile de azi, intrigile de mîine, înfă-șate în scutece fragile, așteptînd să crească.

Brăiloiu, în frac negru, strîmt, cu părul rar, cănit și cu nasul ascuțit seamănă cu un demon din magazinele ilustrate. Crede a întruchipa „rațiunea de stat“. Arată dîrz în ciuda ochilor săi catifelăți, are umeri puternici și degete mici, moi, zece pernițe de felină. Se odihnește pe un fund lat și vorbește graseiat, cum șade bine unei „rațiuni de stat“. În conversație lansează, pedagogic, principiu după principiu, căci are multe și schimbătoare. Nu mai crede decît el în sublima sa avocatură.

„Dar, Dumnezeuule, ce are de gînd să facă, ticălosul, cu mîna acelei distinse domnișoare? Își va lipi buzele cărnose de pielea ei subțire!“

Ghica întoarce capul evitînd să fie martorul aceluia sacrilegiu. Privește mai bine spre lumea pestriță și-și

alcătuieste în grabă un chip afabil. Uneori e simplu să trăiești printre semeni. Îngăduie cu spornică înțelegere spectacolul real în disprețul celui fictiv atât de compromis de o soprană gîngavă. „Deci, ia să luăm aminte...” Pleoapele îi cad peste ochii cercetători și expresia lui solemn nătingă îi bagă pe toți în sperieți.

— Urit mai e Ghica, șoptește Slătineanu. Mic și adus de spate ca un cocoșat...

Zuzuca Filipescu zîmbește disprețuitoare :

— E fermecător, domnule, fermecător !

— Femeile au uneori niște gusturi ! Barbu Bellu ridică miinile în sus exasperat. Grigore Sturdza își căleşte trupul de la o vîrstă fragedă, face zilnic exerciții de menținere a formei sale atletice, iar dumnealor, și arată spre Zuzuca dezamăgit, dumnealor îl preferă pe Ghica pentru că știe să bîrfească divin !

Trece ca un prinț adormit printre valurile arogantei lumi. Toți îi surîd prietenește. N-a lăsat deocamdată să se vadă prea clar de partea cui este. Îi mai ține așa, în nedumerire și așteptare. Și ei îl cred capabil de orice. Îl ating încet cu degetele lor tremurătoare să simtă temperatura apei. E rece, încă rece.

Lîngă intrare, Ioan Filipescu șoptește la urechea lui Colquhoun. Scoțianul a îmbătrînit pe meleagurile noastre și, din pricina favoriților săi demodați, seamănă cu un dulău. Din clipă în clipă s-ar putea să latre. „Dar fiind un trimis al majestății-sale britanice refuză s-o facă și se crispează de durere.” Se zice că a fost rechemat, în sfîrșit, și numit la Cairo. „Il n'y aura rien changé en Égypte, declară Bălăceanu cu gura lui acră, il n'y aura qu'une momie de plus !” A stat atât de mult în Valahia și s-a adaptat în cele din urmă atât de bine obiceiurilor de aici încît e sigur că va melancoliza pe noile plaiuri mediteraneene. Se laudă, cui vrea să-l asculte, a fi ucis șase consuli generali ai Franței și-l așteaptă pe Béclard să pice de la o zi la alta. Și-a împlinit, cu alte cuvinte, misiunea cu zel și rezultat.

Tînărul Brâncoveanu, obosit și el de petreceri și cabale, se ciupește de pielea flască a maxilarului inferior să-și poată ține ochii deschiși. Se zice că toastează pa-

triotic de cel puțin trei ori pe zi în favoarea tatălui său, ex-domnitorul Bibescu. E chipeș. Doamna Mavros îl găsește „charmant“. „Are, într-adevăr, limbariță!“ recunoaște domnul Mavros. Dar și avere.

— Specia radicalilor, spune beizadeaua cea ostenită unor cuconițe, apare ca lupii, în haită...

Femeile, infoindu-și cât mai tare fustele, și-au decolțat de tot busturile. Domină un roșu putred și un verde cupru. Fata lui Manu și bătrîna Luxița Mavrocordat, „Mavrocordatina care zăpăcise cîndva Bucureștiul și împrejurimile sale pariziene“, trîncănesc sub evantaie.

Luxița are o rochie de velur *cerise* cu poalele și volanul corsajului bordisite cu *chinchilla*, iar „aia mică“ a lui Manu ceva foarte suav, ca o tafta sau muslină mov, cu decolteul și mînecele umflăte, din dantelă de Malines rebrodăte cu fir de argint. În corsaj, stau prinși ciorchini de violete din catifea. S-au apropiat atît de tare una de cealaltă încît crinolinele se balansează pe șolduri ca niște umbrele vaporeoase.

Și iată-l pe Rosetti cu meșa fluturîndu-i pe frunte. Scoate ochii tuturor cu o cravată mare, involtă. Își rostogolește privirea de brotac de jur împrejur fără să vadă pe nimeni. „Numai idei mărețe și interese naționale!“ cum îl vorbea Crețulescu. Gesturile lui de adolescent indestructibil, slăbiciunea lui pentru marile emoții teatrale („Caut să pozez, Iancule, să mă arăt mare în ochii altora, ca să le obțin admirația. Sînt un ticălos...“ i se confesa la Paris în anii studenției și el trebuia să-i descrie minunatul caracter pe care i-l simte), apetitul lui necenzurat pentru cuvinte răsunătoare, sănătatea infatigabilă a celui ce știe tot, înțelege tot, scrie tot și complotează inspirat au făcut din el gazetarul cel mai autoritar și mai răzvrătit.

În urma lui se înghesuie *roșii* cu mișcările lor prea degajate, prea largi.

— Problema este nu cine va fi Domnul, ci, fraților cine va fi Deputatul! Dacă el este cu adevărat alesul nației!

Carada, avîntat și eficient, aprobă. Dă să se pună și el în evidență, ridică brațul, dar Rosetti nu-l lasă:

— Trebuie să purtăm pe frunțile noastre numele nației, nu al unui stăpîn !

Il vede. Salută afectat peste capetele adoratorilor săi :

— Mă bucur că ești printre noi ! În sfîrșit, printre noi, iubite Ghica ! Se apropie Unirea, Unirea pe care o visam cu dor !

Îi zîmbește ca unui prieten bătrîn și se lasă invadat de mulțime pentru a scăpa. Cuvintele lui Rosetti sună, ciudat, a avertisment.

— Berlicoco, spune Bolintineanu ieșindu-i în cale de după o coloană, cu privirea lui melancolică și verbul lui cîntat, va rămîne veșnic un amator, un diletant...

— Crezi ? Aș zice, dimpotrivă, că are o naivitate de profesionist. Știe să amintească numai de cele mai înalte principii și bietul muritor se vede deodată umil, încurcat în problemele lui cotidiene, și cedează dornic de o faptă în sfîrșit măreață. Cînd descoperă el un nemernic înseamnă că țeasta aceluia ar sta foarte bine în coșnița virtuozității sale soții, dimineața, la întoarcerea din piață.

— Face mare caz de suferințele exilului, a ajuns să plictisească, nu-i așa ?

Ghica se întoarce spre grupul ce se deplasează ușor în cerc în mijlocul foaierei lăsîndu-l pe Rosetti în centru. Cu vocea lui de cap, așteptînd risul gîlgiit al poetului, se apleacă spre urechea acestuia :

— Nu i-a fost ușor ! Și nu-i va fi niciodată. Il ne quitte la parole que nous prendre la plume. E greu să te socotești flacăra de pe o comoară. Trebuie să arzi magnetic tot timpul.

Rosetti vorbește repezit, vînturîndu-și poalele redingotei. Nu se știe pentru ce, poate pentru viitorul națiunii. „Satanism și adorație, Iancule, astea sînt două care mă frămîntă !“ Îi place să se uite în oglindă și mai are încă în el exaltarea copilului ținut treaz peste ora obișnuită de culcare.

— O butilcă cu pietricele și iarbă care pufnește în nasul caîmacamului este o bună urzire pentru a chema armatele de ocupație sau (degetul său elocvent se ridică spre plafon) ca domnitorul să fie numit, ca altădată, ca în vremuri de tristă amintire...

Foaierul este zigzagat de perechi de bărbați îmbrăcați asemănător, necunoscuți, mindri de ținuta lor și totuși încercînd să treacă neobservați. Dar tocmai asta atrage atenția, căci vor să fie invizibili fudulindu-se. Se lipesc de cîte o coloană, se opresc în dreptul unui grup, vorbesc în șoaptă, printre dinți. Apar apoi în goană, căutînd pe cineva, ceva, ziua de ieri sau ziua de alaltăieri și se insinuează pe lîngă alte grupuri.

— Bondarii lui Manu! face plictis de comédie Bolintineanu.

Fracurile lor împurpurate împeștrîțiază sala.

— În funcție de bogat, domnilor, prosperă și ceilalți. Dacă el se desfată, cheltuiește, investește, se realizează progresul întregii societăți...

Cel care vorbește este Barbu Catargiu, mic, țanțos, ținîndu-și umerii rotunzi înghesuți în haină în timp ce coapsele i se cabrează și lasă aripile fracului să fluture ca niște steaguri în bernă. Stă în ușa lojii, lăsînd muzica să-i acompanieze ideile, cu un zîmbet insolent, „zîmbet de ministru provizoriu“.

— De desfătat se desfată, de cheltuit cheltuiește, dar nu investește nimic... suspină Bolintineanu.

— Știe să disprețuiască foarte elocvent.

— Coriolan de Dîmbovița!

— Mda! Apără drepturile aristocratice cu ardoarea unui parvenit.

Cretzeanu, care a început să-și tîrască picioarele între ei asociindu-se bîrfei, intervine :

— Bolliac zice că e „caftanlău“!

— Și-o mai fi amintind că în tinerețe a fost saint-simonist?

Dar Catargiu își continuă perorația :

— Nu e bine să săriți din capul de jos al scării tocmai în cel de sus! Se adresează peste capetele multor spectatori căscați lui Brătianu, care își ține spatele întors spre el cu o eleganță coregrafică. Și de acolo deodată pe streășină! Puteți să ne cădeți în cap și nouă...

— Mare pagubă!.. replică cineva.

Totuși, Brătianu în chip de pisică escaladînd streășina socială face impresie. Lumea se bulucește să-l privească.

— Vii la balul lui Vlădoianu? întrebă Oteteleşanu tîrîndu-și soția de braț. Aceasta este strînsă în corset de-ies sîinii prin eșarfa de tulle „abricot“ ca două gulii.

— Cum să nu? exclamă Ghica și sărută mîna durdulie a doamnei mirosînd răcoros a iasomie. „Perne de puf și frig trebuie să fie în budoarul acestei femei bogate!“ Li admiră cu o privire surizătoare frumoasele și vechile balășe ce-i atîrnă în urechi.

Cum să piardă ocazia? Cum să rateze o altă petrecere a Bucureștiului, forfota candidaților strînși în talie și brăzdînd sălile festive ca niște ciori norii rătăciți ai boltei. Și cîți sînt! În Valahia cîți oameni cu avere, cîți oameni ambițioși, toți vor domnia, Ni plus, ni moins! Băleanu, Oteteleşanu, Slătineanu, Constantin Cantacuzino și fiul său, Bibescu și fratele său, Scarlat Cretzulescu, dar nu și frații săi. Constantin Bălăceanu, Constantin Ghica, beizadea Dimitrie Ghica...

Face bine în acest peisaj un bei de Samos care nu mai poate avea pretenții. E pitoresc, e excentric. E unul de-ai noștri care s-a cățărat pe streășina imperiului fără să mai poată amenința pe nimeni.

— Aud că v-ați depus candidatura, spune liniștit, cli-pînd din pleoapele sale căzute, fără uimire, dar cu aerul de a vorbi despre ceva foarte obositor.

— Dacă Știrbey sau Bibescu sînt aleși, e bine, nu mă bag. Dacă un altul îi înlocuiește și acest altul este un democrat, un parvenit, un ciocoi sau un imbecil, pentru a evita nefericirea tuturor și pentru a diviza vînturile, iată, o fac, îmi ofer experiența, devotamentul față de țară și averea, desigur.

— Ah, și averea? surîde Ghica. Oferiți mult, enorm, în acest caz!

Oteteleşanu gustă ironia, în timp ce soția sa rămîne melancolică și uscată. Îi place cînd i se apreciază uriașa bogăție de prinț oriental din *1001 de nopți*.

— Să vii la bal, am de gînd să joc un wist de pomină. Ce să fac? Îmi doresc mai mult să risc decît să sper!

Se despart cu o exagerată cordialitate. Ghica este surprins de exuberanța fostului său unchi. Oare despărțirea de Safta cea sumbră, serioasă și neîndurătoare cu viciile consortului i-a dat această veselie torențială? „Și

cînd te gîndești cit de atent și-a cultivat ignoranța, cu atîtea infinite precauții pedagogice!“ Sau vrea să se asigure de simpatia unui adversar ?

Beitul înaintează printre grupurile marelui hol al teatrului purtîndu-și tristețea și orgoliul princiar ascunse în privirea molatecă. Aceasta este scena pe care își joacă el rolul. În acest spațiu trebuie să fie el „raisonneur-ul“. Dar nu are trufia mesajului său. Îmbulzeala din jur arată o vitalitate mărunță, contemporanii săi par niște viespi prinse sub pahar. Alison, întors de la București în '56, îi povestea lordului Stradford cu zîmbetul lui subțire și distant că în Valahia bănuiala e un obicei, pare-se, național : „Scarlat Ghica crede că Ion Slătineanu e spion al rușilor, Ion Slătineanu crede că Dimitrie Ghica e spion al austrieșilor, iar Dimitrie Ghica îl acuză pe Scarlat Ghica de aceeași vină. Toată lumea a fost convinsă de Eliade că prietenul nostru aici de față, Ion Ghica, este spion al rușilor, turcilor, austrieșilor, englezilor și chiar al maghiarilor ! Toată înalta societate se dă în solda imperiilor vecine și numai doamnele mai trec drept patrioate ! Se trăiește din birfe.“

Ușa unei loji se deschide. O crinolină amplă se strecoară violetă purtînd în balansul ei un bust de ceară pe care strălucește un colier cu safire. O urmărește vesel cum se îndepărtează. Îi vin în minte versurile lui Heine, preferatul : „Superb își mișcă azi fundul contesa !“

Din sală se aud vocile răpăitoare ale cîntăreților și tema lui Banco tragică, sfîșietoare !

Catrina Florescu se plimbă pe lingă balustrada balconului, tîrînd după ea vreo trei copilițe. „Auzi, să spună ea că Dumitru Sturdza, matahala voievodală a Moldovei, e pestriț la suflet ! rîdea pe vremuri Marița Ghica. Ce valoare are o asemenea expresie fără sens ? O valoare deloc matrimonială. Este acela hîd sau ușurates, uricios sau prostănac ? Ce vrea să spună o asemenea vorbă care rupe o logodnă domnească ?“ Se îngrășase, dar aerul acela pofcios, vesel și impertinent, de domniță, supraviețuise. O simpatiza pe Catrina în ciuda intrigilor lui Florescu. O simpatiza pentru că avea grai peltic și nu se vîra în politică. Iar ea, peste umărul plin de epoletți ai consorțului, îi zîmbea complice. O muierușcă flușturatecă și

plină de haz, sentimentală și prostuță atît cît să te simți bine în preajma ei, foarte, foarte relaxat. Femeia „dolce picante“.

Bondarii lui Manu mișună, culeg nectar din conversațiile colorate, se întretaie în dans tîrșit. Unul cu o claie de păr lipită cu pomadă pe tîmple se înghesuie în Nicolae Golescu pînă ce acesta mîngîindu-și furios bărbuța roșcată îi aruncă o privire feroce, după care îi rîde în nas. De viitorii candidați se tem. Dacă vor ieși Domni ?

Dar ce vaiet de valuri se aude, ce sunete stînse ale veacului, ce vîrtej de scoică evocă o măreție trecută ?

În pas elastic, cu fracul prea lung, prea larg, plutește prin sală ca o bătrînă fregată cu vopseaua plesnită și catargul înclinat, Iancu Văcărescu. E urmat cu aprindere de Pantazi în rolul lui de poet care are întotdeauna dreptate și-și flutură carnetul cu învelitoare galbenă.

Pantazi este un bărzăune. Cu ochii vii, cu părul vilvoi și buzele senzuale mereu în freamăt își aruncă nonșalant picioarele pe pardoseala de marmoră. Gesticulează ca un apucat. Cînd minte, devine romantic, cînd spune adevărul, face o mutră oropsită.

Vin amîndoi spre el tîind sala în diagonală.

— Mă ocolești, nepoate ! îi reproșează Văcărescu după ce-l îmbrățișează zdravăn, bărbătește. I-am spus acestui tenebros romancier că mă socotesc nedreptățit.

— Am trecut pe la dumneata alaltăieri...

— Am primit cartea de vizită, dar unde să te găsesc ? La Brofft, la Bossel, la Concordia ? Ești ca un meteor ! Pe unde te căutam tocmai plecaseși.

O salută pe Zuzuca Filipescu, care trece pe lîngă ei toată numai farmec („moitié enfant capricieux, moitié femme ravissante“, cum o bîrfea Alecsandri cu ani în urmă). Își ține cu delicatețe poala rochiei vaste, dar are o tristete ciudată în veselia ei prea teatrală : „Ei, da, fericirea nu e o obligație !“

— De cînd am venit mă tot aflu în treabă, îi răspunde lui Văcărescu, însă acesta a uitat de el.

— Îl vezi pe de Giers ? E cu ochii în patru, ca Duhamel pe vremuri, să vadă cum stăm cu „franșuschi duh“.

Pantazi îl prinde de braț și-l zgâlție :

— Bănuiala sare de la o generație la alta ca puricele !

Rîd și deodată sala dispare din jurul lor. Rămîn singuri și mîhniți.

— Ce ai de gînd ?

Nasturii albi de la vesta fracului său au devenit foarte importanți pentru poet. Îi privește atent, concentrat. Și el încearcă temperatura apei. Se retrage într-un spațiu neutru.

— Deocamdată să-mi apăr drepturile, să-mi așez averea la care au tot rîvnit alții și, poate, înapoi în Samos !

— Credeam că ai demisionat, spune Văcărescu arătînd oarecare milă bătrînească pentru niște rătăcirii tînești.

— Încă nu, aș vrea să văd ce se întîmplă aici și apoi decid. Dacă iese Bibescu nu rămîn.

— Dacă iese Bibescu nu putem căra cu toții, bolborosește poetul și aruncă o otheadă ageră spre doamnele cele decoltate.

— În '44, cînd cu afacerea Trandafiloff, noi...

Ghica are senzația că cei zece, unsprezece ani de exil nu au existat. Înainte de a pleca din Valahia, Văcărescu îi vorbea cu mîndrie și nostalgie tot despre afacerea Trandafiloff... Nimic nu se compara cu acea revoltă pașnică a Divanului, nici chiar o revoluție. Felul cum se aliaseră, cum se solidarizaseră, cum luptaseră, cum se antrenaseră unul pe altul devenise o poveste eroică, cu atît mai eroică în elanul ei cu cît fusese fără consecințe. În timp ce Văcărescu îi explică a mia oară mecanismul acestei „afaceri“ împotriva căreia s-au revoltat boierii, lui Ghica îi vine să caște. Urmărește melancolic plutirea crinolinelor, atent la fișitul molcom al evantaielor, la ținuta dreaptă a bondarilor ce freamătă în sală ca într-o grădină ce și-a deschis deodată florile multicolore.

— Bibescu trebuie combătut cu toată forța, șoptește de parcă ar cere permisiunea să danseze.

— Nu-i spune lui Iancu Văcărescu asemenea lucruri, intervine Pantazi, e zadarnic, i-a intrat în sînge resemnarea, apatia...

— Și, totuși, și-a depus candidatura !

Vorbesc peste capul poetului ca și cînd ființa lui de carne înveșmîntată cu atîta nonșalanță veche, demodată și cu atît de dulce lirism bătrînesc ar fi de abur.

— Numai pentru frumusețea gestului. Așa zice. Să vadă adică dacă este în țara asta cineva care vrea un Domn-poet.

Se amuză toți, chiar și eventualul Domn-poet, ca de un giumbușluc de copil răsfățat.

— Dacă Oteteleșanu sau Slătineanu sau Băleanu sînt atît de convinși de dreptul lor la domnie, eu aș fi ridicol să nu mi-l afirm.

Este, în felul lui, un protest, o ridiculizare a vanităților? Dar revine la nasturii lui Ghica și mormăie :

— Nu se va face nimic, Bibescu este ca și ales.

— Uite, uite ! sare Pantazi indignat, disprețuitor.

— Totul este în mîna puterilor garante și dintre ele prea multe nu vor unirea și prea multe îl vor pe Bibescu, iar Bibescu înseamnă ceea ce a mai însemnat : speranțe deșarte. Văcărescu este cuprins de o frenezie neașteptată, nările îi freamătă, ochii îi sticlesc și gesturile îi devin tinerești, expansive. Mîhnirea și pesimismul îi priesc. Chiar un francez spunea : Convenția de la Paris n'etait qu'un manifique effet survivant à sa cause. Nu puteți face nimic, concludе aproape entuziasmat. Vă zba-teți degeaba.

— E o părere cît se poate de confortabilă !

— Avem în mîna o șansă mare ! Pantazi se îndoiaie din șale, îi împinge pe amîndoi cu mîna, pe rînd, vrînd să fie convingător.

— Sînt lucid, spune calm Văcărescu, mă bazez pe o observație îndelungă a realității. Ce au vrut Divanurile și ce au putut ? Tot astfel va vrea Adunarea electivă și tot astfel va putea. Nu mă îmbăt cu apă rece ca domnul Rosetti. Sîntem prea mici, prea neînsemnați. A, în '44 a existat o solidaritate... Noi am vrut să arătăm că anumite lucruri ne aparțin în exclusivitate și am arătat. Acum, însă, Băleanu și Manu vor manevra sub privirile protectoare ale lui Kiamil, Eder sau Béclard, iar în Vulpache să nu-și pună nimeni iluziile, e un iubitor de legalitate, nu un radical, iar legea, Convenția, este un groaznic compromis.

Trei bondari ai lui Manu se postează alături mișcînd din buze. „La naiba, parcă ar fi culeși dintre copiii aceleiași creaturi artificiale... Seamănă unul cu altul, nu-i poți deosebi !“

— Și apoi, continuă poetul, ce unire este asta ? Înțeleg ca două țări să aibe un singur prinț, dar doi domnitori pentru o singură țară nu s-a mai văzut. Puterile garante au dat un trist spectacol la Congres... Și au pretenția să le fim recunoscători.

Pantazi este gata să sară. Îi face semn să stea liniștit.

— Chiar dacă nu va ieși nimic, e bine să stăm cu brațele încrucișate ? Rostind însă o asemenea întrebare i se pare de prost gust pînă și bunul lui simț. Așa-i aici, în sud-estul Europei, scepticismul este mai rafinat.

— Du-te prin sate să vezi ce propagandă se face, du-te printre micii boiernași, printre ciocoime și vezi ce gîndesc despre viitorul plăsmuit de liberali. Pentru toți, *Unirea* atinge principiul proprietății ! Asta sîsîie Căimăcămia la urechea celor ce, în ultimă instanță, votează. Omul își apără averea și-l va alege pe deputatul bibeschist. Acela îi promite să nu se atingă de agoniseala nimănui.

— Dumneata crezi că în țara asta nu mai sînt simțăminte nobile, idealuri ? se repede Pantazi și se împiedică în propriile lui picioare vrînd să se vîre deodată în pieptul amîndurora. Gulerul cămășii de mătase sare din legătura lui viorie.

— Nu vrea nimeni să ia proprietatea nimănui, spune Ghica. Se apleacă spre umărul poetului și șoptește rîzînd : Îl vezi pe Brătianu renunțînd la moșioara lui ? E vorba de cine poate garanta un regim constituțional și niște reforme oportune. Oftează și, autoironizîndu-se : S-a dus vremea revoluțiilor... Nici Rosetti nu mai vrea revoluție, vrea să fie lăsat doar s-o mimeze.

Alexandrina Blaremburg, împodobită cu un *béguin* de paiete *bleu paon* care îi ține strîns părul la ceafă, salută cu politete rece întregul grup, întinde o mîină uscată spre Ghica și spre Văcărescu.

— L-ați părăsit pe Macbeth ?

— Trupa asta reușește să-l facă și pe Shakespeare plicticos ! răspunde poetul.

Gîtul alb, pe care se odihnește un colier cu briante într-o somptuoasă montură, se răsucește spre Ghica, se înclină tandru.

— Prințul Alexandru vrea să vă vadă.

Face pe zvăpăiata secretară a bătrînului său unchi, fost domnitor și fost calmacam. Are gesturi băiețești, scurte, repezite. Gura i se strînge mereu într-o mișcare de complicitate secretă. Arată tuturor că prețuiește numai pe cel cu care poate colabora. Este marea slăbiciune a prințului. Se uită la ea ca la o pisică jucăușă și-i face toate poftele doar să se joace frumos. Rochia *gri-perle* are sutașul negru și mînecele sobre încheiate cu dantele subțiri.

— Voi veni cu plăcere, spune Ghica, dar nu se mișcă. Văcărescu parcă nu bagă de seamă, plutește cu privirea prin foyer. A ostenit de atîta politică, suride unor femei trandafirii, se înclină ceremonios în fața bătrînei Grădișteanu, rezemată în bastonul ei cu măciulie de argint. Și iată, chipul alb, mustața involtă vibrează, rămîne încordat cîteva secunde, apoi se repede :

— Cînd te pot vedea, dragule ?

O tînără în rochie liliachie brodată, cu o pieptănătură împodobită cu pene de struț trece pe lîngă ei.

— Mîine ?

— Pe la cinci seara. Pe la cinci seara ?

Se înclină în grabă, fără să mai aștepte răspunsul și dispăre ținîndu-și catargul înclinat, dar pînzele toate întinse.

— Cine e doamna ? întrebă Alexandrina Blarenberg.

— O sîrboaică, răspunde Pantazi expert. Hm, în politică e pesimist, în amor însă nutrește miracolul personal...

— E probabil patern, șoptește gura strînsă în zimbet ironic. Se întoarce spre beiful care a înțepenit cu privirea lui ascunsă sub pleoape lăsate și-i poruncește :

— Să mergem !

— E bătrîn, comentează Ghica urmărindu-i pașii. „E bătrîn, are autoritate, are influență, dar i se cere gîndire și gîndire nu mai poate oferi...”

Capitolul VII

În jurul lui familia la curte. Loja plină.

A îmbătrînit. E bolnav. Buzele groase, senzuale au căpătat o culoare pămîntie, figura lui de albanez focos s-a smochinit, iar adversarii profită de ea contestîndu-i, fostului Domn și fostului caimacam, dreptul de a mai fi vodă, pentru că are tată născut în ținuturile aride ale munților Sar Planina și sprîncenele stufoase îmbinate la rădăcina nasului. Ceea ce contravine Convenției de la Paris!

„Am ajuns din cal măgar!“ spusese cînd primise firmanul interimatului. Acum ar fi dorit să revină la condiția armăsarului de altădată.

Alexandru Ghica reușise să nu se însoare cu toate insistențele nației. De acolo îi veneau aerele de crai ofilit. Pulheria Blaremburg, soră-sa, și fiica ei, Alexandrina făceau onorurile casei, așteptînd moștenirea. Contesa Suhten divorțase pentru el, dar rudele n-o lăsaseră să ia de bărbat un prinț valah. Pentru aristocrația rusă era un fel de șef de trib sau starostele unui sat de la granița imperiului. Ea însă găsise destul de exotica mezialianța, perseverase, dar mentalitatea de castă îi depășise puterea de frondă. Era o biată femeie la începutul secolului al XIX-lea, „secol luminos între toate“, și trăia între conformism și avînt romantic, între supunere și curaj. Un suflet sfîșiat ca atîtea altele în epocă. Sfirșise prin a se impune în ochii căpeteniei valahe prin ambele atitudini. Se zicea că-i rămăsese credincioasă și se văd în ascuns, că el păstrează sub pernă pantoful ei de bal,

pantoful din noaptea primei întâlniri — un condur mic de atlas albastru cu funda puțin veștejită.

Alexandru Ghica încercase să concilieze astfel puterea cu ordinea și basmul. Dar nu avea simțul istoriei, ci numai instinctul tiraniei. În politică își îngăduia să fie cinic. Și alții fuseseră cu el cinici. Chechif Effendi luase de la Domnitor 4 000 de galbeni, iar de la adversarii săi din răsărit 15 000, drept care îl scosese din scaun.

Bătrînul avusese metodele lui de a „hrăpi“ în favoarea, e adevărat, a întregului clan, celebru prin număr și fățărnicie. Boierii îl invidiau și-l disprețuiau, „murmuriseau“, cum se spunea odată.

— Bun venit în Valahia, nepoate! spune întinzându-i o mână gălbejită, cu degete moi și unghii lungi, tăiate îngrijit.

Nici o intensitate în privire, vorba grea, viscoasă și zîmbetul nesigur.

În spatele lui, aghiotanții familiei, Constantin și Georges, mîngîindu-și amîndoi favoriții. Dar unde o fi Scarlat, șoricarul ce amușină banul cu precizia adevăratei rase? Primul îl întîmpină cald, jenat, celălalt, împodobit ca un erou de dramă sofisticată, se ține cu brațul în șold.

— Ce este în Samos? întrebă fostul Domn țintind drept spre acul cravatei beifului. Vorbește din virful buzelor lui albaneze, printre dinții lui galbeni, lați, de tiran holtei.

— Acum e liniște, pace și sesiune parlamentară, răspunde lent, în așteptarea unei rezezi întreruperi.

— Am auzit că ai stîrpit pirații, pe Morro...

— Niște jefuitori primitivi, alteță! Au însă un fel de onestitate, nu vor să pară altceva decît sînt.

— Dar te-ai întors fără firman de domnie!

— Alteță, nu sînt ambițios, sînt doar vanitos. M-ați declarat nebun pe nedrept!

Georges îi întoarce spatele începînd să șoptească la urechea Alexandrinei. Fața prelungă, osoasă are pielea subțire întinsă pe maxilar, gata să plesnească. E unul din cei mai eleganți bărbați ai Bucureștiului, „morgă aristocratică, idei reacționare“, cum îl recomandă Bălă-

ceanu, „prince d'almanach de Gotha“, după ironiile lui Gradowicz. „Dar nu e decît un nepot, atît, un nepot!“ replicase spre hazul celor doi care se apucaseră să împărtășie gluma prin cluburi și saloane. Una din sursele ultime de înavuțire a celor de profesie nepoți fusese închirierea somptuoaselor lor case statului care le oferise spre reședințe comisarilor europeni. Sumele se îngroșaseră substanțial sub înalta semnătură a caimacumului, „leur oncle adoré!“

— Ai renunțat la revoluții? întrebă prințul, arătîndu-și din nou dantura galbenă, cabalină.

— Am încercat întotdeauna să fiu de partea progresului, să merg în sensul lui, deși asta a fost socotită de unii o extravaganță.

Constantin se apleacă spre Alexandru Ghica:

— Jean nu va fi împotriva familiei, alteță. E un Ghica.

Chipul bătrînului se posomorăște. Tace o secundă, îl privește cu minie tristă.

— Într-adevăr, un Ghica! Sută la sută! Simt că-și detestă cordial foștii prieteni de zaveră.

— În politică ca și în dragoste, nu există dușmani mai răi decît prietenii de odinioară.

Felul cum îi vorbește adresîndu-i-se în fața celorlalți de parcă s-ar referi la o persoană absentă îl irită.

Prințul Alexandru nu-și agreează acest nepot rebel. Dar cite nu mai agreează el!

Alexandrina chicotește în colțul ei și lovește cu evantaiul în palma lui Georges.

— Din fericire pentru ex-zavergiii mei se pare că au devenit deosebit de interesanți pentru alți membri ai familiei, spune rîzînd prietenește nepotul cel rebel.

Georges se oprește din flecăreala lui ostentativă. A înțeles aluzia și o sfidează printr-o privire lungă — el condusesse tratativele clanului cu *roșii*.

— Dragă Jean, mormăie apoi, zîmbind subțire, dumneata ești liberal cu fața și conservator cu dosul.

— O să am grijă atunci cînd vom sta de vorbă vreodată să mă întorc cu dosul.

Se lasă o tăcere încordată. Georges strînge din fălci, dar nu găsește replica. „O s-o aibă peste vreo două zile, sărmanul!“

Cei alți așteaptă clipind des. Prințul ezită o clipă, între un zîmbet și un mohorit plescăit. Nepoata stă înfoiată ca o pasăre mîndră ce-și rotește ochiul lateral, misterios și plin de minie. Îi place dialogul.

Deodată prințul se hotărăște să ridă cu gura mare pungită. Degetele subțiri mîngîie satisfăcute mustața :

— Mda, frumoasă întorsătură au luat lucrurile...

— Alianță precară, alteță ! continuă. Mais je sais que si vous perdez l'appui de vos alliés, vous n'aurez pas perdu grand chose... La noi conflictele mari politice sînt temperate de familiaritatea adversarilor... țară mică, ne înrudim cu toată lumea.

Cu un zvicnet energic prințul se agață de o amenințare :

— Cînd o ieși Bibescu sau Știrbey domnitor nu se va mai face mare deosebire între un Ghica și alt Ghica. Apoi repezit, ca un bunic care își ceartă nepotul : N-ai învățat nimic din exilul acela...

— Dacă va ieși un Ghica domnitor, voi mai avea parte de un exil, ca între rude.

Beizadea Costache face un semn cu mîna spre sala ce zumzăie înăbușit :

— Dragul meu, ți-am explicat, este în interesul nostru să colaborăm...

— Ai dori ca un alt Ghica să exileze pe alți Ghica, intervine Georges continuînd să graseieze elegant.

— Ceea ce n-a înțeles familia este că eu n-am vrut și nu vreau să fiu domn, eu cochetez cu domnia. E trufia mea, plăcerea mea.

Alexandru Ghica își ridică sprincenele stufoase, imbinat deasupra nasului, și își dezgoli ochii rotunzi, de un galben cenușiu, cu pupilele negre ca antracitul, mimînd o mirare grozavă :

— Credeam că n-ai iluzii, că ești un om practic, cu picioarele bine înfipte în realitate ! Mă uimești !

Alexandrina pune mîna pe umărul prințului :

— L-ai prins, l-ai prins, și rid amîndoi.

— Cine dintre noi poate spune asta cu deplină încredințare ? întrebă retoric și se mută de pe un picior pe altul.

— Jean Cantacuzino vrea să fie încoronat ? întrebă Georges cu buzele strînse.

Stă o clipă tăcut uitîndu-se la familia aceea „a lui“ și simte că trebuie să le dea peste nas cu orice preț.

— Are tot dreptul și nu este nici cea mai rea dintre soluții !

Gura senzuală se lățește într-un rînjete lasciv :

— Ha, vor intra în palat cei trei fii ai bătrînului pezevenghi, parcă-l văd pe Grigore cu strălucitoarea lui uniformă, epoleții de colonel, sabia mare, căciulă rusească cu panăș alb, pe Adolphe, „l'archiduc Doudi“, puțin pieptănat și spălat, pe Jeannot, domnitor cocoșat de propriile sale virtuți și capacități și învăluit în marea lui știință, flancați de bravii părinți — principesa Zoe, fără dinți și cu ochii roșii și...

— ...și Père Gigogne, continuă Georges mulțumit de sine, acoperit de trei scuturi istorice : rusc, turcesc și, de rezervă, austriac, care a rîvnit pentru sine tronul atîta amar de vreme, cum rîvnește copilul acadeaua vînzătorului ambulant.

Prințul apucat de vervă prinde un aer tineresc, șmecheresc și parcă strămoșii aceia hitri care își împărțeau oile și-și înveseleau casele la nunți și botezuri cu anecdote piperate se trezesc în el, scheaună, se îmbulzesc să iasă la lumină, să mai ridă o dată.

— Mediocritatea lui tinde spre perfecțiune, decretează Georges, a cărui aroganță tinde tot spre perfecțiune.

— Și peste astea turnați un sos de multe milioane și chemați poporul să vadă cum se coace budinca, servită caldă fraților pașoptiști consternați... hă, căuzașilor !

— Alteță, e inutil pamfletul, intervine. Jean Cantacuzino nu are șanse. De aceea îl sprijin.

— Ca să faci loc cui ?

— Unui prinț străin.

— Utopie !

— De ce ? Pentru că la Paris toate puterile au făcut, chiar după expresia lui Cavour, „una brutta figura“ și, în loc să statornicească liniștea, au semănat discordia dînd o Convenție absurdă ?

— Îmi place că vezi larg, european! îl ironizează bătrînul.

— Asta am învățat în exil, să nu am o viziune prea provincială asupra lucrurilor. Va fi război, alteță! Ni se vor îngădui mai mult decît credem. Putem realiza unirea, care știu că vă este profund antipatică, putem aduce un prinț străin care să îngroape atîtea rivalități stupide. Asta înainte ca respectabilele puteri să se înțeleagă între ele și să ne cedeze Austriei în schimbul Lombardiei.

— Nu e prea patriotic din partea dumatile să vrei un prinț străin, șoptește beizadea Costache.

— E patriotic pentru că e oportun și la urma urmei e chiar dorința nației!

— E un fel de a nu te așeza în nici o partidă, mor-măie Georges.

— De ce nu mă sprijini? întrebă bătrînul cu un aer mofluz.

— Iertați-mă, dar cred că nu puteți realiza un regim modern.

— Unui Ghica i-ar putea urma un alt Ghica...

— Ah, dar nu eu voi fi acela, moștenitorul ca să spun așa. Permiteți-mi să mă retrag.

Salută și trece vesel prin ușa deschisă de lacheu, Traversează holul zîmbind elegantelor doamne cu decolteuri profunde, curioșilor domni în fracuri distinse. Plutește într-o lume acvatică, zbor greu, dar lin. Și luminile zvîcnesc printre stucaturile complicate ale plafonului, printre chipurile împurpurate și frivole. Își spune: „Eu știu că experiența mea are un preț în ordinea morală a lucrurilor, este intens semnificativă!”

Bălăceanu îi iese în cale. Are o frumoasă jiletcă de mătase mov.

— Ce vrea la vieille canaille?

— Ghici.

— Omogenitatea familiei?!

— I-am explicat că nu țin cu perdantții.

— Dacă îi are în sertar, de rezervă, pe roșii, i-ar vrea și pe moderați. Splendidă colecție electorală!

Tace admirînd sala în vilvâtaie de lumini.

— Și cînd te gîndești că și ăsta a avut domnia în mîină !

Aproape că regretă. Bătrînul s-a ramolit. N-avusese niciodată prea mult spirit, iar cît avusese și-l conser-vase cu grijă pentru vremuri grele. Nu-i bine să cazi sub autoritatea rudelor.

— Prea mulți nepoți, spune Bălăceanu, une kirielle de neveux dont l'appetit héréditaire fera époque dans les fastes de la gloutonerie politique.

— A guvernat totdeauna cu incapacitatea sa și cu rapacitatea celor apropiați.

— Împotriva voastră are un dinte... inutil să adaug că este singurul care i-a mai rămas. Dacă s-ar sui iar pe tron, toate momiile ar ieși din mormintele lor și ar cere ministere. Nu mai poate trăi decît printre neamuri și antichității ! spune Bălăceanu și-și așează privirea insolentă pe o tipesă care traversează foaierea în pas triumfal, secundată de stolul admiratorilor. Dă din buze plin de silă. Iată efectele literaturii, de cînd a apărut romanul lui Dumas toate se cred dame cu camelii... Nu te mai poți înțelege cu ele.

— Peretz și Orășanu dispun de populația mahalalelor.

— E nevoie de o faptă temerară, dar nu de una cu furci și coase. Austriei abia așteaptă să năvălească în numele ordinii...

— Ce i-ar putea uni pe Golești, Kretzulești, Cantacuzinești și Ghiculești ?...

— Toți se gîndesc la persoana domnitorului și fiecare membru al viitoarei Camere contează. Va fi o adunare care va da legi noi, care în principiu va conduce și va avea sub voința ei pe Vodă. Au dreptate Rosetti și Brătianu să lupte pentru fiecare deputat, în timp ce alții se ocupă numai de domnitor.

Sînt salutați de Ferechide și de Jean Filipescu, apoi doi tineri taie aerul cu plecaciunile lor reciproce, cu filfiirea fracurilor și albeața cămășilor strangulate de gulere înalte pînă la urechi.

— Ne-au dat nu o constituție, ci un pat al lui Pro-cust în care ne culcă forțat, se indignază Bălăceanu. Diplomația europeană, phi ! Dacă ne întindem are grijă

Austria să ne scurteze, dacă ne ghemuim o să ne țină de păr turcii în timp ce rușii și austrieții ne vor trage de picioare pînă ce vom fi sfîrtecați. Morala : popoarele care nu pot nimic prin ele însele sînt de plîns.

— Plîngi, dragul meu !

Un spațiu frivol se deschide în față, un spațiu plin de bondari și flori exotice. Bălăceanu i se vîră în suflet.

Vine din Samos, din Constantinopol, de peste mări și țări, să-și cucerească drepturile într-un loc al speranței probabile. Toată această societate nu are nevoie de el și s-ar crede că el are nevoie de ea. Dar cum să recunoască asta ? Bălăceanu suride fermecător unei pașchine.

Un individ cu monoclu ce-i cade mereu din ochi și pantofi scîrțîitori se oprește lingă ei contemplînd măreț foaietul.

Grupul multicolor, purtîndu-și cu trufie eroina, dispare spre bufetul teatrului. Sala se mohorăște sub pierderea unei lumini senzuale.

— Eh ! oftează Bălăceanu.

Acum îl pufnește rîsul văzîndu-i fața melancolică.

— Arăpîlă ne-a dat o întîlnire romantică la două noaptea.

Trei amăriți în fracuri de împrumut îi fixează cu ifos ; se ascund posomorîți printre doamnele care vînează tineri și domnișoarele care vînează soți. Ei nu vînează decît complotiști.

— Uneori e misterios și întunecat ca un intrigant din piesele clasice, spune Ghica și se înviorează la gîndul că-l va revedea pe Golescu ; are deodată sentimentul unei siguranțe și bucuria acelei vechi fraternități tinerești.

— Pare mai puțin îngrijorat de înțelegerea cu moldovenii cît de propaganda fraților olteni. Zice că Albul și Poûpou au fost la Caracal, la Craiova, la Pitești și peste tot. Știrbey și Bibescu bagă bani cu nemiluita. Ei s-au dus cu gura și cu discursurile lor avîntate, iar ăia, laconici și cu sacul plin.

Un tinerel purtînd o cravată înspicată trece pe lingă ei în goană. Se îndoaie din șale în dreapta, în stînga,

ca la mazurcă, salută doamnele chipeșe și încărcate de strasuri. Are pudră pe obraz ca acum o jumătate de secol.

— Unde este candidatura aceea ideală? Omul acela neangajat, moderat, inatacabil... spune cu ochii pironiți pe crinolina roză a Elizei Filipescu,

Lumea din foaier pare cuprinsă de un vârtej. Vorbesc, rîd, vorbesc, se apleacă unii spre alții. Ușile lojilor sînt larg deschise, lăsînd să se vadă sala cu policandrul aprins feeric.

Bălăceanu are o voce iritată :

— Dacă virfurile sînt corupte de frații cu bani, masa e de partea roșilor.

— Nu masa votează !

Urechea pîlnie se proptește de vorbele lor încete :

— Un principe străin, spune direct în pîlnie, ar fi fost salvarea, chiar dacă la prima vedere nu pare o salvare patriotică.

Ghica încearcă zadarnic să cheme amintirea Bosforului, bărcile pitice ale pescarilor turci și bucuria lordului Stradford că Reșid este din nou vizir, rîsul lui relaxat... „I-am făcut-o lui Thouvenel ! Eu decid la Sublima Poartă !“

Privește lumea forfotitoare. E iarnă, se simte pe sub uși gerul de afară. Aici e cald, e sufocant, doamnele își agită evantaiile peste blănurile inutile atîrnate pe umerii goi, peste șalurile colorate, peste capele de hermină, peste voalurile subțiri și cochete care le acoperă lungile spinări roze.

— În Moldova, Negri e foarte bun, șoptește atingînd brațul lui Bălăceanu.

— Nu pofteste nimic de la propriul lui destin...

— Marea lui calitate nu este modestia, cum cred naivii, ci simțul conjuncturii : să știi exact cît și cînd să îndrăznești și cît și cînd să cedezi cu eficiență și demnitate.

— Iubește prea mult natura ca să mai iubească și politica.

Rămîne rigid în fața lui Bălăceanu, își rotește privirea lui moale prin sală, fără să se miște.

— Va ști să se retragă la timpul potrivit, după ce și-a încheiat misiunea. Va pregăti venirea principelui străin și apoi se va retrage în mijlocul naturii. Dar trebuie să-i găsim aici un omolog cu care să poate colabora.

— Ne-am instalat temeinic în provizorat, spune Bălăceanu molcom și plictisit. Ala de care ar fi nevoie nu s-a născut încă.

Bănuise că se va întâmpla astfel încă de când îi spusese Thouvenel că Franța ne va sprijini ideea unui principe străin pentru a menaja sensibilitățile Austriei și orgoliul britanic. „Le comte de Buol a dit : si l'Europe s'était concertée et avait établi à Bucarest un prince européen, nous l'aurions, de nos mains, jeté à la mer“. Ambasadorul francez era convins de altfel că problema unirii principatelor va submina poziția împăratului în politica europeană. Asta în ciuda instrucțiunilor pe care le avea de la Quai d'Orsay.

— Convenția este ceva aproape imposibil de urmat.

În foaier pătrund, coborînd de la galerie, unioniștii tineri, gimnaziștii, studenții, proaspeții jurnaliști, fiii micilor boieri și ai burgheziei retractile, alți bondari ai lui Manu oboșiți de spectacol și de efortul urechilor lor clăpăuge, descendenții celor ce nu participă din prudență, mulțumire sau prejudecată la lupta politică, o armată de fracturi zvăpăiate.

— Eu nu văd un valah care să aibă puterea și s-o lase din mână de bunăvoie, spune Bălăceanu cu ochii pe cravata involtă a unui june patriot. Există o logică a ambiției care împiedică o asemenea enormitate !

Balcoanele înșesate de entuziaști se întîlnesc cu lojile pline de moderați, bărbați ironici și femei mîhnite, eroii de ieri și eroii de azi, figurația zumzăitoare a istoriei !

— Ce-ați aranjat cu Burchi ? întrebă Bălăceanu pe neașteptate.

Face un efort și rostește fraza cea mai dificilă, pe care numai Bălăceanu poate avea privilegiul de a o auzi ca un vechi, străvechi și tenace partizan :

— Simt o amărăciune nesuferită, un fel de ciudă întoarsă spre mine, spre iluziile mele și spre ambițiile mele, o mohoreală energetică și pusă pe treabă, deși nu știu în ce direcție s-o îndrept. Cam asta e tot.

— Să vă dați demisia, să vă întoarceți aici definitiv. E nevoie de dumneavoastră, nu vedeți ?

— Mda, mergem pe drumul nostru. Plictiseala este că se distinge rău.

În jurul lor s-au strîns fețe îmbujorate de căldura sălii, de nervii unei muzici prost cîntate, de conversațiile șoptite pentru care trebuiseră să-și concentreze auzul pînă le plesniseră venele gîtului. Rîsete, evantaie, surîsuri promițătoare, istericale, bîrfe de antract, ocheade galante, viclenii răsuflete. Iată-l pe Florescu, numai fir, numai guler, numai epoleți ! Calcă țanțoș printre voluptoase imagini.

Ar vrea să plece. Bălăceanu își așteaptă familia. Își iau rămas bun pentru cîteva ore.

— Nu uitați, la ora două din noapte — romantic complot în casa lui Arăpilă.

Grigore Alexandrescu apare apatic și copleșit de atmosferă. Îi propune o plimbare nocturnă. A depus toate garanțiile de admirație Mariei Cantacuzino și se simte eliberat de o corvoadă. Se despart de ceilalți ca de o veselă ineptie, cu vagul regret că nu-i mai suportă și cu bucuria că s-au salvat.

Respiră adînc un aer rece și umed.

Capitolul VIII

— Hai, prințe, să ne tîrșim papucii pe străzile astea pline de patrule căimăcămești.

— De ce nu ? E plăcut, e animație !

— Cînd mă scol dimineată, îmi vine să zic bună ziua pereților, ușilor, ferestrelor, parcă ar avea toate urechi clăpăuge, un fel de suflet. O curiozitate nătîngă, dirijată. Sînt politicos cu intimii...

Tac o vreme lăsînd ciinii să-i latre. Apoi, fără sens, Alexandrescu simte nevoia să-l zgîndăre :

— Ești nehotărît, prietene, îngrozitor de nehotărît.

Și totuși, nu aceasta este problema. Ghica ridică din umeri : „Fericiiți sînteți voi tinerilor români, le spunea la Paris, Michelet, în anul 36. În țara voastră totul este de făcut...” Oare cît de fericiți sîntem pentru asta ? Avem trac. Ca orice figurant într-un spectacol nou, eu am trac. Atît.

— Ți-e greu să alegi ? întrebă Alexandrescu oprindu-se iar să privească aburul ce-i iese în vălătuci din gură. Ai învățat să nu dai vrabia din mîină pe cioara de pe gard ? Face un pas și se oprește. Dar ce cioară, mon vieux ! Cioara noastră națională, cioara noastră dragă, cioara autohtonă, pitulicea pe care sperăm s-o facem ciocîrlie ! N-o s-o poți părăsi, ascultă-mă pe mine, un bătrîn patriot pățit. Ai lăsa și un păun și pasărea Fenix, prințe, le-ai da drumul din mîină pentru pitulicea de pe meleagurile natale ! În această problemă nu e de ales nimic. Se alege de la sine. Nu ești omul care să prindă rădăcini în altă parte. N-ai vocație, iartă-mă că te jignesc.

Un bețiv își bălângăne trupul elastic de pe un picior pe altul, cîntînd scîncit. E nespus de trist.

— De fapt, reia Alexandrescu, vrei să se vadă puțin că lași o situație mare pentru una mărunță, să se vadă, să te admire oarecine.

Rîde încet, înăbușit și spune părintește :

— Inocente vanități, poete !

„Dar nu pot respira, ar vrea să mărturisească. Sint împins brutal deoparte. Mă dușmănesc prea mulți. Nu țin să fiu adulat, însă ei țin să-și înăbușe adversarul înainte de a se trezi din somn.“ *Ei?* În categoria asta intrau mai ales vechii prieteni. Întoarcerea, categoric, nu fusese un triumf, stîrnise o stare generală de mefiență.

— E atît de nesigur totul, spune, eu mai mult ca oricine știu cît de nesigur e totul.

Își detestă imediat propria suficiență, ipocrizia și nemulțumirea. Jena îl forțează însă să persiste în poză. E mai suportabil !

— Îmi imaginez ! Constantinopolul e un teatru subtil ! răspunde Alexandrescu învîrtind bastonul în aerul rece și umed. Rîde încet :

— Nu-i vorba numai de Constantinopol. Ce-ai zice dacă ai auzi că Împăratul ar fi oferit în secret Austriei Principatele în schimbul dragei sale Lombardii...

— E absurd...

— Absurdul face parte din viața noastră cotidiană. Pentru a evita războiul care se apropie, soluția aceasta a părut occidentalilor salvatoare. Și nu e prima dată cînd gîndesc astfel. După căderea Sevastopolului, Negri și Ralet au dăruit contelui Netto, la Istanbul, o mie de galbeni pentru soldații piemontezi căzuți în război. Lord Stradford mi-a rîs în nas și mi-a spus : E ceva foarte naiv să fii generos ! Cavour tratează în acest moment cedarea Principatelor Austriei pentru o Italie unită, dar Clarendon se opune.

O trăsură galbenă cu cai măreți trece pe lingă ei în tropot sec. Patrula de noapte traversează strada. Uniformele cu brandenburguri jilave pătează noaptea într-un fel ilar. Tăcerea dintre ei înmoaie gravitatea cu-

vintelor rostite. Asta o face aerul Bucureștiului — blind, îngăduitor.

Totul este istorie. Și teama și bucuria. Și acțiunea și pasivitatea. Atmosfera se înviează păstrînd doar senzația unei fraze muzicale, care s-a stins lăsînd un gol.

— Pot să spun că eu, din cămăruța mea de slujbaş fără anvergură, intuiesc realitatea mai bine decît politicienii noștri, orbiți de iubirea pentru putere pe care în naivitatea lor o iau drept „patrie“, spune poetul sprijinindu-și amîndouă mîinile în baston. Un om simplu, fără avantajele unei poziții sociale înalte, fără să frecventeze ca tine diplomația europeană, fără să asculte ironiile lui lord Stradford care se mai iluzionează că modifică politica lumii printr-o vorbă de spirit, simte pe pielea lui istoria. Da, da, nu exagerez. E singurul favor pe care sărăcia îl oferă din plin : a nu avea nevoie de barometru pentru a ghici starea vremii.

— Întotdeauna ai făcut caz de simplitatea ta plebeiană foarte sofisticată. Nu ești un om simplu și cu atît mai puțin unul care simte lumea epidermic.

Se împiedică de un bolovan și se agață de brațul fostului junker.

— Bolnavul ăsta era aici și în '48 ! Doamne, era aici, l-am recunoscut !

Cu toată ironia lui, Alexandrescu are încă un aer de somnambul.

— Vezi, dragule, în '53, 15 iulie, știu bine data pentru că mă durea o măsea de-mi ieșeau creierii din cap, au intrat rușii, mîndrul general Budberg și apoi Lüders și după ei însuși prințul Gorceakov ! Se întreceau în aroganță și, totuși, s-au retras după un an, dar numai pentru a lăsa loc liber turcilor lui Halim-pașa și avangărzii sale, conduse de prietenul dumitale Czajka. Dar nu ne ajungeau turcii. Nicidecum. Am ris mult văzînd în gazetele nemțești descrierea unei primiri pompoase și entuziaste ce s-ar fi făcut armiei austriece la intrarea în capitală, în august, cînd adevărul e că ea a ajuns aici abia în septembrie, în 8 septembrie, țin bine minte data pentru că, printr-o fatală coincidență, măseaua mă durea iarăși și mă umflasem ca o pară. A dat Domnul și m-am desumflat cînd s-a întors și vodă

în țară, în octombrie, pentru a face onorurile de gazdă generalului Coronini. Ce binefacere! Aveam, în sfârșit, un păstor!

Alexandrescu imită ținuta solemnă a lui Știrbey. Joacă mult scena întoarcerii lui ca un cîine alungat, virîndu-se pe sub gard în ograda stăpînului — țațoș pentru a ascunde ridicolul și surizător pentru a ucide amărăciunea. Se trezesc în ei pofta de rîs, hohotele tineresti de altădată, din podul mitropoliei, cînd se săturau de Plutarch, Tucidide și Xenofon și se înfruptau din merele și perele cu care își burdușiseră buzunarele surtucelor. Hohotele acelea nu mai există, hohotele acelea s-au atrofiat, se aud acum doar rudimentele lor. Un rîs melancolic și evocator.

— Dar m-au apucat reumatismele în ianuarie, continuă Alexandrescu și-și lasă trupul cu toată greutatea pe brațul care îi căutase sprijinul, cînd turcii, conduși de Omer-pașa, s-au cărăbănit în Crimeea și rămaserăm triști, numai cu mustăcioșii austrieci ai generalului Coronini. Doamne, ce zdrahoni! Leșinau femeile numai cînd le vedeau săbiile! Rămaserăm însă cu ei ceva mai mult, pînă în primăvara lui '57. Atunci, nedurîndu-mă nimic, nu am reținut data.

Ridică din umeri cerîndu-și scuze. „Face pe singularul, dar cu o inteligență ca a lui nu ești niciodată singur. Îi place să vorbească și doar dacă nu are partener scie!”

Orașul măturat de umbrele nopții și de felinarele încetoșate tremură ca un decor de carton. Imaginea lui Știrbey reluîndu-și domnia a dispărut după colțul unei case. „Știu ce va urma...”

— Prin voia mai-marilor Europei, am revenit și noi, iată, la vechile capitulații cu Sublima aceea...

Se oprește din mers, arată spre casele și grădinile din jur, spre piața bisericii Sărindari și ridicîndu-și pălăria deasupra capului, salută cu venerație o nouă patrulă, mărșăluind lingav.

— Păi cîte a văzut nația asta, numai polonezii au mai văzut, numai italienii mai văd și cine știe cine mai vede și va vedea... Se întoarce spre el melancolic: Unde era în tot timpul acesta România noastră?

— Pe lord Clarendon nu-l vei convinge niciodată că ea există. El nu vede pe hartă decît marginile imperiului turc, austriac și rus, și un fel de băltoacă, provinciile barbare...

— Și unde este, totuși, România noastră? Tace, se dă doi pași înapoi. În secretarul de pricopseală, autor de epistole, fabule și satire, eu; în prințul de Samos, tu; în sufletul risipit al sfîntului Nicu Bălcescu, El, și în sufletele cîtorva morți și vii, suflete ca toate sufletele, mai bune, mai rele, mai proaste, mai deștepte, mai intrigante, mai generoase... Este ca o lumină venită dintr-o stea pe care n-o poți vedea niciodată.

„E prea demonstrativ. Aici e bariera care ne desparte. Vorbim peste ea, gesticulăm peste gard. Lui îi este suficient să fie demonstrativ, în timp ce eu mă gîndesc la ce se poate face și ce rol pot juca eu în asta. Patria e o formă de orgoliu!“

— La Constantinopol, spune, și privește orașul pe sub pleoapele lui căzute, cu acea căldură zeflemitoare care uneori îi însuflețește chipul și-l face agreabil, Stradford și Thouvenel s-au certat ani de zile pentru o țară pe care n-o vedeau decît ca pe un ținut imaginar cu locuitori imaginari. La Paris au mutat frontierele după cum aluneca pana, căci mulți habar n-au de ceea ce se întîmplă la fața locului. Pana asculta de austrieci pentru că ei, singurii, știau cum e la fața locului. Defect european care s-a patinat de bătrînețe.

Înaintează în aerul rece cu aromă de copite și piei de animale transpirate. Orașul îi ține în el cum își ține scoica perla, în moliciune, în huzur și fără orizont. Trei polițai în uniforme se bulucesc să privească prin ferestrele de la Hôtel de France.

— Tu ai un defect, prințe, frate, ai copilărit în ideea că puterile mari ordonă țărilor mici.

— Poate, deși mai am momente de entuziasm utopic și de buimăceală idealistă. Să nu crezi că am îmbătrînit. Dacă n-aș nădăjdui, tinerește, copilărește, dacă n-aș miza pe rolul nostru în acest moment, n-aș fi aici. În Samos, sînt portocali și lămii și măslini și ruine antice... Dar nu sînt orb și nu-mi place să fiu orbit! Uite,

Bucureștiul îmi părea de departe plin de speranțe, pradă unei istorii noi-nouțe, cu cerneala încă proaspătă, mirosind acru, pe paginile ei. M-am întors, îl văd. Au trecut peste el turcii — imperialii și răzvrătiții lui Pasvantoglu, cîrjaliii lui Manaf-Ibrahim și ai lui Chiuciuc Ali, zaporojanii, harvații, leftenii, ungurii, muscalii, nemții, dar și craii de Curtea-Veche, vagabonzii ce au prădat palatul și au purtat însemnele domniei în deridere pe uliți, pîngărind steagurile, au trecut domnii vitregi cu miniștrii și favoriții lor, grecii Fanarului și grecii răsculați ai lui Ipsilanti, au trecut focul, apa și cutremurele, ciuma, holera și mizeria... au trecut micile interese și marile apatii naționale, orgoliile și cruzimea nepăsării...

— Și ți-e frică să nu treacă astfel și Unirea...

— Tot ce se construiește parcă se ridică pe nisip și peste noapte se dărîmă. Toți luăm asta ca pe o fatalitate și o contemplăm vesel. Prea multă analiză te face complice al formelor existente.

— Totuși, prea mult realism strică, e nevoie de sare în bucate, dar nu prea multă, spune Alexandrescu îngroșîndu-și vocea, ca un judecător ce dă sentința. Știu o vorbă a cuiva : *Soyez réaliste, demandez l'impossible !*

Rîsul mărunț, închis în sine, al poetului, rîsul lui recent, care îl îndepărtează și-l însingurează, șoptește în liniștea înghețată a străzii, se strecoară printre arborii din fața caselor, se răsucește în jurul porților înalte și sfîrșește prin a se risipi odată cu aburul gurilor lor înțepenite. Privirea i s-a mohorit. Felul acesta de a rîde este o achiziție recentă. Își bate joc de ambițiile lui, de pofta lui de activitate și în același timp îi vorbește de patrie, de România... Rîsul modifică raporturile — el este cel slab, cel bîntuit de iluzii deșarte, poetul crește cu un cap și plebeul din el se uită cu satisfacție spre împătimitul aristocrat ce-și atribuie un rol în istorie. Înălțimea dezinteresului sau siguranța eternității ? Ar fi să-i atribuie chiar sarcasm, în timp ce Alexandrescu nu este decît un om cu simțul relativului. Și, iată, el este acum sfătuitorul, îl îndeamnă să rămînă aici și să „renască” România.

— Din zece în zece ani, spune Ghica, descoperim cu uimire că unii sînt prea bogați, alții prea săraci, că trebuie să facem ceva care să nu doară însă prea tare.

Se tîrăște o liniște de iarnă, pînditoare. O patrulă s-a întîlnit cu o altă patrulă. Șoapte, mormăieli. Un ciine traversează solemn strada în dreptul unor ferestre luminate. Biserica Sf. Ioan stă tăcută în spatele gardului ei de lemn acoperit cu șită.

— Politica nu este un joc de sentimente. Iluziile sînt subtilități feminine. Cînd la Paris s-a propus consultarea populațiilor de aici am trăit o stare de euforie. Se întîmpla un fenomen fantastic în Europa. Dar Alison, cu batjocura lui amicală, mi-a spus : Soarta țărilor dumneavoastră este decisă, comisarii, divanurile, întrebările adresate nației nu sînt decît forme goale. I-am răspuns cu entuziasm naiv : Vom folosi formele !

— Și acum ?

— Zic la fel, dar o zic puțin silnic...

— Totul este să-i alegem bine pe cei care să umple această formă cu un conținut adecvat, spune Alexandrescu și tușește iar sec, din plămîinii obosiți.

— Nu vezi ce se petrece ? izbucnește aproape fără control. Nu vezi ? Se împart pe candidaturi, se luptă pentru ăla și ăsta, nu pentru vreun program, nu pentru a face o adunare puternică... La noi principiile de guvernare sînt apanajul domnitorului și nu al Adunării. Nu mai pot avea iluzii...

— Vin singure, prințe, vin singure, nechemate, vin ca bolile păcătoase ! Viața e tristă și descurajarea adîncă, așa ți-am scris de multe ori, am încredințarea că vei da, totuși, Mediterana pe eleșteul Cișmigiului, mărit puțin de imaginație.

— Să stau aici, printre atîția patrioți agresivi ? Printre lichelele care îmi contestă pînă și dreptul de a fi alegător ?

— Prezentul nu este niciodată romantic !

— Nu-mi place cum se fudulesc iar bătrînii, cum se simt tari boierii, cum se manevrează pe vechi sfere de influență și, ca să fiu sincer, nu-mi place acest monopol al patriotismului, mon vieux, spune trăgînd cu piciorul într-o piatră de pe marginea drumului. Se aude un buf-

net urmat de o rostogolire veselă. Cu cit îi văd pe *ultra* urlîndu-și patriotismul și dînd note pentru patriotismul altora, îmi iubesc mai mult țara, *în felul meu*, cu încă-păținare, în ciuda lor și rîzînd de ei. Știi care e *felul meu*? I-aș zice : *dragoste cu discernămint*. Poate nu cu astfel de sentimente ne vom impune, poate trebuie mai multă pasiune, inflăcărare etc., dar ceea ce este sigur este că discernămintul sau spiritul critic dă conținut acestei iubiri iraționale uneori. Viața mea mi-o dedic cultivării acestor două lucruri în solul național : discernămintul și eficacitatea. În ceea ce privește pasiunile stăm destul de bine, oricum.

— Liberalii, radicalii, se oprește Alexandrescu și-și strînge macferlanul în jurul trupului subțiratec, ca să ajungă la putere ar trebui să se arate mai puțin liberali decît sînt. Așa zic eu. Fac atîta gălăgie pentru ideile lor revoluționare că au sfîrșit prin a convinge pe mulți că sînt într-adevăr revoluționari, ceea ce nu e nici real și nici nu le folosește. La noi toate zaverile s-au terminat cu o ocupație și poporul se mefiază de rebeliști. Rosetti s-a încărcat de electricitate și scapără scînteii, dar nu mai e copilul teribil de odinioară, iar Brătianu are momentele lui de plictis cînd mimează revolta. Zice : „sînt un revoluționar“ și-și întinde oasele ca să-și alunge somnul.

— Minunat lucru patriotismul ! El dă spirit nerozilor și șanse dizgrațiaților.

— Păi tocmai de aceea trebuie să rămîi ! Ai spirit practic, ai oroare de demagogie și respect pentru fapte ! Ia hățurile în mînă, lasă-i pe rozătorii de măslina din Samos să-și vadă de istoria lor personală...

— N-ai auzit încă de birfele neputincioșilor ?

— Ce birfe, prințe ? Ce birfe ? Te împiedici dumneata în birfe ?

— După Serurie, sînt vîndut rușilor, după alții, englezilor, după alții, turcilor. Eliade a declarat că am vîndut țara baronului Spleny. Heureusement pour la patrie, le baron n'a pas voulu l'acheter !

— Mă ispitește amărăciunea dumitale să-ți recit niște versuri de-ale mele, altfel te-aș scuti bucuros, dar sper să rămîi aici unde îți este locul și atunci ele vor ține

de sfat înțelept : Istoria aceasta, d-o fi adevărată, îmi pare că arată că în fieșce țară cele mai multe rele...

— ...nu vin de pe afară, nu le aduc străinii, ci ni le face toate un pămîntean de-ai noștri, o rudă sau un frate...

— Iată și riul nostru cel vestit !

Vîntul le ridică poalele pelerinilor îmblănite. Apa Dîmboviței e turbure, maronie. Se aude clipocind, îngreunată de gunoaiie, de noroi, de mortăciuni. Felinarele risipite pe malurile ei luminează doar vag locurile acelea clisoase și sumbre.

— Nu, Dîmbovița nu e Tamisa, nu e Sena, Dunărea sau Neva. Un fir plăpînd și putred. Înainte de a-l numi *riu* trebuie să-l facem plauzibil.

— Trebuie s-o accepți cum îți accepți negul de pe nas, ca pe o infirmitate nativă, ca pe o rușine tolerabilă, mormăie Alexandrescu, vîrîndu-și bărbia în fularul de mătase.

— Dar ce creează oare mai puternic sentimentul de intimitate decît conștiința unei infirmități ? Caria din măsele pe care o pipăi zilnic cu limba, chelia zadarnic acoperită cu trei șuvițe de păr încleioșate de pomadă, mica asimetrie a sînilor de fecioară, sau pata de jder de pe obraz ? O intimitate adevărată cere o imperfecțiune — nu poți lupta cu ea, fără sens, toată viața. Te resemnezi și începe chiar să-ți fie dragă. E a ta, nimeni nu ți-o poate lua.

În urechi se întetește vuietul subțire al vîntului. Mi-roase a smîrc, a umezeală viscoasă.

— Se mai și revarsă... își continuă Alexandrescu lamentația.

— Hai s-o lărgim, s-o lățim, se avîntă ironic, aruncînd un braț înainte, ca Rosetti, s-o curățăm, s-o spălăm, s-o desenăm altfel, la naiba ! Ne-ar trebui altă apă ca să avem alt orizont istoric !

Poetul dă din cap aprobativ. Contemplă firul întunecat al Dîmboviței ca un învățător un elev înapoiat.

— Din pricina ei s-au obișnuit locuitorii cu „nu-mi pasă“ ! Cine naiba a spus : Numai adevărul este ridicol, restul e patetic ?

Se întoarce brusc și coboară strada în sens invers. Împunge cu bastonul zăpada apoasă și-și privește orașul ca pe o jucărie.

„Cînd își pierde luciditatea și umorul îl apucă amărăciunea“ constată Ghica urmîndu-l.

Dinspre prăvălia fraților Capșa apare la pas galeș un cupeu hîrbuit de piață. Calul galben-murdar cu urechile scurte își lovește ritmic hamurile peste coastele descărnate. Pare a mirosi pavajul ca un dulău hămesit. Pe capră, birjarul împodobit cu o căciulă țuguiată doarme acoperit de o pătură maronie, flendurită. Își biție capul cînd pe un umăr, cînd pe altul, ca un pendul leneș, amintind că există un alt timp, al astrelor, al vieții și al morții, al eternității. Ropotul copitelor însoțește balansul acelei căciuli-ciupercă și totul este învăluit în mister aspru. Oare s-a urcat vreodată un călător în acest atelaj fantomatic? De unde? Spre ce? Totul e înghețat în jur, numai înaintarea cupeului, atît de somnolentă și de vrăjită, pare a fi un semn că realitatea e vie și așteaptă.

Ghica și Alexandrescu se privesc și, întorcîndu-se după birja care trece pe lîngă ei și le întoarce spatele, își scot pălăriile.

Capitolul IX

S-a înserat. Se aude oraşul trăgîndu-şi plapuma greoaie peste sufletul lui zbuciumat.

Prin livezi de portocali, păsările îşi termină cîntul, frunzele mai pîlpîie în umbră. În Samos, intrigile aţipesc.

Draperiile grele ale casei din Vathy o izolează pe Saşa, o ţin captivă. Ferestrele lumii se închid şi în cochilia melcului miroase a somn.

Şi-a terminat treburile zilnice şi coboară la cină.

Scîrţîitul scării de lemn, foşnetul rochiei şi lumina putredă a lămpii îi dau un fel de seninătate. Nimic rău nu i se poate întîmpla. Treaptă cu treaptă, liniştea casei i se aşterne generoasă la picioare, ca un cîine fidel, mare, greoi, lăţos. Trece prin hol simţînd cum adie deja, pe sub uşile înălţate, noaptea mediteraneană, trece prin salonul întunecat, unde pianul cu capacul deschis stă să înghită hulpav un duşman şi canapeaua îşi bombează pieptul cu o sfidare molatecă.

Împinge uşa sufrageriei cu amîndouă mîinile, încet. Masa lungă, pustie — un singur tacîm, o singură lampă arzînd, sticlirea mohorîtă, dar intimă a farfuriilor din dulapul olandez, albul imaculat al şervetului împăturit şi viespea care se agită în jurul cheselei cu dulceată — toate par uitate acolo de secole, uitate în faţa lui Dumnezeu, pentru plăcerea şi pentru tristeţea lui.

Saşa se aşează pe scaun, cu senzaţia că rupe o pînză fragilă de păianjen şi că lucrurile, lemnul, metalul, sticla, porţelanul i-au devenit complici.

Așteaptă. Insecta s-a așezat pe vârful linguriței. Are aripile strînse și o neliniște pașnică în inspecția pe care o face suprafetelor lucitoare.

Tăcerea este ca un turbion, soarbe avid sufletul încăperii. Și parcă, deodată, masa se umple de morți.

O cină cu morții familiei ?

În dreapta și stînga, își trag scaunele bunicul, bunica, sora cea mare, pe care n-a cunoscut-o niciodată, fratele mai mic, zărit doar o dată în leagănul de bambus — un trup de păpușă vînată, bătrîncioasă, cu mișcări bruște, hazlii și înduioșătoare — soacră-sa, cu șalul ei modest în jurul umerilor, pare tare fericită de toată această societate (lumea este pentru ea, în continuare, un prilej de mulțumire și încîntare) și unchiul cel gras și verișoara cea nătîngă și bărbatul acela voinic cu o mustață urită, dar cu privirea caldă, cîndva profesorul ei de pian, chinuit de hachițe și violențe necontrolate și cele trei mogildețe cu fețe stacojii, zbîrcite, înfășurate în horbote lucrate chiar de mîna ei de mamă. Doamne !

O cină cu morții familiei...

Sașa, înțepenită în scaun, trage cu mîinile tacîmul și farfuria pe genunchi. Simte o frică tandră și o foame hulpavă.

Ceilalți o privesc fără răutate, o privesc atent, curioși, parcă înțelegători. Frica este însă de pe alte meleaguri.

Ea mînîncă. Brînză și șuncă mînîncă, deși sînt teribil de sărate.

„Dacă măcar ar avea sens singurătatea asta.“

Lampa pîlpîie, viespea zumzăie pentru o clipă, tulburată din gesturile ei metodice. Sașa are senzația că încearcă să fugă de la o solemnitate. Ar trebui să ceară ajutorul acestor ființe.

Dar ce le păsa lor, în cîmpia lor liniștită unde se așezaseră la masă, pe iarbă, fără suspin, fără întristare, că ea va naște din nou, va răcni iarăși de durere ?

Încearcă să le trezească mila și aceasta i se trezește ei, o milă grea, amară. Își înghite hrana cu lacrimi. Un plîns nehotărît, nervos. Are patru copii vii și trei copii morți și unii îi cheamă pe ceilalți, în timp ce ea îl hrănește pe al optulea cu milă și silă.

Dacă Ion ar deschide acum ușa, ar fi fericită ?

„Iartă-mă, Doamne, dar n-aș fi fericită !“

Cînd el își scoate masca, ea și-o pune pe a ei.

Așează farfuria pe masă și îngenunchează.

„Intrați pe poarta cea strîmtă. Căci largă este poarta, lată este calea care duce la pierzare, și mulți sînt cei ce intră pe ea.

Dar strîmtă este poarta, îngustă este calea care duce la viață, și puțini sînt cei ce o află.“

Plînsul, deodată molcom și tandru al Sașei, se amestecă cu zumzăitul exasperat al viespei ce-și caută hrana în jurul lămpii fumegînde. Ea se simte atît de tînără în speranțele ei. Și ce poate fi mai încăpățînat decît tîne-rețea ? Cît de înțelept te poate face, în singurătate, fără părinți și fără acel părinte vanitos cu care te-ai însoțit, experiența, mica ta disperare de a trăi ? Ah, efortul acesta supraomenesc de a trăi și de a naște !

De ce se chinuie în seara asta mai mult ca oricînd ? Nici un eveniment nu tulbură existența lor molcomă. chiar dacă nesigură. Poate tocmai breșa aceasta în evenimente o tulbură, o neliniștește. Ea stăpînește o barcă părăsită de cîrmaci.

„Trebuie să iei lucrurile calm, rece, energic, să-ți disimulezi sensibilitatea“, o sfătuia Ion.

Umbrele se retrag. Și e mai trist fără ele.

A trăi pe o insulă, se gîndește Sașa, înseamnă a că-păta o detașare față de fapte și oameni, un sentiment natural al relativității, o nonșalanță în fața istoriei. Mai presus de toate, a te întoarce spre tine, a te vedea cu ochii mari deschiși. Oare de aceea a fugit Ion de aici ?

„Doamne, îl vreau în slavă așa cum dorește și-l vreau al meu, așa cum n-ar putea concepe niciodată. Cum să împac aceste rugi ?“

Capitolul X

Alexandru Golescu povestește istorii moldovene : intrigile lui Afif-bey și ale lui Goedel, felul solemn în care Vogoride își anunță dorința de domnie, declarațiile patriotice ale lui Grigore Sturdza, tonul sarcastic și îngrijorător în care *Steaua Dunării* declară că „nu clocește nici o candidatură“ și întoarcerea de operetă a „bătrinei lichele“, Mihail Sturdza.

— Nimic nu se uită mai lesne decât trecutul... spune Bălăceanu proptindu-și bărbia în podul palmei.

— Și nimic nu lasă mai multe urme, îl completează Golescu.

— Dragii mei, istoria nu prea lasă urme ci, pur și simplu, consecințe. Oare chiar nimic, nici o rușine, nici o amintire urită să nu-l împiedice pe Sturdza să-și reînceapă mascarada ? Oare acești oameni politici, cum se pretind a fi consulii unor puteri atât de însemnate, n-au mirosit duhul schimbării, pe aici, prin sud-estul Europei ? Să fi contat atât de mult secolul acela fanariot încât să nu mai putem ieși din spiritul lui de acum înainte ?

Ghica își mîngîie în timp ce vorbește reverul hainei.

— Unii sînt prea activi și cred că orice le este permis, intervine Bolintineanu, care somnolase pînă atunci cu ochii pe greutatea pendulei ce se deplasau încet, imperceptibil, alții sînt prea apatici și cred că orice le este permis altora, nu lor. Valahia și Moldova stau sub aripa fatalității, iar capriciile ei trebuie suportate în liniște.

— Aici, aici va trebui făcută revoluția, spune Ghica, revoluția morală. Românul să nu mai fie victima men-

talității lui, ci exploratorul lucid al realității. Dar, Doamne, ce eforturi vor fi necesare pentru asta! Face o pauză și, îndreptându-și privirea greoaie către cei trei prieteni, schimbă tonul: Până una-alta să examinăm realitatea în tot crudul ei adevăr! Vă fac o prezicere: într-un spectacol în care prea mulți vor să fie personaje principale, opozițiile se anihilează reciproc și, cine știe, un figurant devine erou. O publicitate prea mare distruge râvnitele rezultate.

— Sînt teribil de speriat de „rîvnitele rezultate!“ spune Bălăceanu. Mi-e teamă să nu le înhațe Bibescu...

Oboseala le face veselia mohorită. Stau în jurul mesei pe care pîlpîie lumînările și se mulțumesc cu atît: sentimentul că prin camera aceea a lui Golescu trece un fir subțire al istoriei. Arăpilă le arată o carte de pe consola căminului și spune melancolic:

— Am descoperit o frază shakespeareană: Mîhnirea face viața mai ușoară...

Se uită la fiecare cu imensa tristețe a ochilor lui și repetă:

— Mîhnirea face viața mai ușoară...

Toți rîd. El zîmbește stins ca și cînd ar vrea să spună că mîhnire este, dar viață ușoară nu prea.

— Deci de dincolo de Milcov, ne vin soluții păti-mașe? întrebă Ghica întorcîndu-i pe pămînt.

— Acolo au fost întotdeauna visătorii, amatorii de idealuri înalte! șoptește Bălăceanu.

Pină și asta este demn de ironie. De ce nu? Toți zîmbesc.

— Da, domnilor, am dat peste niște înflăcărați, spune Arăpilă, solul trimis fraților visători, și se încruntă de parcă ar spiona cu timiditate colțurile încăperii. E atîta delicatețe în felul lui de a rosti încît simt cum se pre-umblă vorba moldovenească prin sufletul tuturor.

„Uitați, domnilor, îl imită Ghica în gînd, s-a molipsit de la aceia!“ Și, aplecîndu-se spre Bolintineanu replică:

— „Tărîm mănos pentru intrigă și uneltiri!“ așa zice prietenul Kogălniceanu despre propria sa patrie.

Golescu ridică palma așezată pe masă în semn că fatalitatea mai înainte evocată se manifestă peste tot:

— O primă soluție ar fi aceea a alegerii unui moldovean în Valahia și a unui valah în Moldova. Dar prea nepracticabilă din pricina patriotismului local!

— Pe fondul unirii este aproape logic și aproape eroic să apară dezbinările, mormăie Bălăceanu trăgînd din trabucul lui subțire.

Oboseala pune pe chipul tuturor cearcăne violete.

— Nu găsim noi un moldovean să ne fie Domn? întrebă Bolintineanu ciugulindu-și o scamă de pe redingota ponosită.

— Dacă îl întrebi pe domnul Ghica știu ce-ți va răspunde, intervine vesel, binedispus, Bălăceanu și clipește cu înțeleș.

— Negri! rostește acesta fără să se miște. Pleoapele i-au căzut peste ochi, are uitătura lui nătîngă de care toți au un fel de teamă, născută din jenă și uimire.

Arăpîlă dă din cap și ridică solemn un deget:

— Atenție! Cu Negri încalcăm de două ori Convenția! Nu are venitul cerut și nici nu este, pentru occidentali, un „autohton“.

Bolintineanu tresare:

— Are un trecut, nu-i așa, care este mai valoros decît o avere... Se înflamează brusc, se ridică în picioare și măsoară spațiul dintre cămin și ferestre cu pași largi, teatrali. Occidentul, nu-i așa, pretins liberal, și-a dezvăluit în această Convenție absurdă stupidul conservatorism, ah, ce conservatorism, nu, mai rău, despotism... Domnii aceia vorbesc cu dispreț despre contradicțiile valahe, despre amestecul de esențe tari pe care îl găsesc aici, într-un orient populat în mințile lor reci și lipsite de imaginație cu misterioase cadine, dar ei, ei n-au dat un spectacol ridicol trimițînd în aceste țărișoare „barbare“ niște comisari pentru a juca rolul unui tribunal de arbitraj fără arbitru, rolul unei orchestre fără dirijor, în care fiecare interpret își cîntă partitura preferată? Și odată încheiate lucrările celebrei comisii europene, sărmanul Orient constată că o adunătură de oameni inteligenți, valoroși și competenți semnează un raport nesemnificativ, incolor, inodor și chiar pe alocuri, nu-i așa, incoerent. Baronul Talleyrand-Périgot realiza situa-

ția. Niciodată, a spus cuiva, neputința și disensiunile occidentale n-au fost mai crud puse în lumină în fața sfinxului oriental, fatalist și zeflemitor...

Pufăind molcom, Bălăceanu retează elocința poetului :

— Du-te, iubitule, și spune asta ălora de la Paris ! Lui Hübner, lui Cowley, lui Walewski, lui Orlov și lui Aali-pașa, iar dacă mai ai iluzii spune-o lui Cavour să vezi cum îți rîde, patriotul iluminat și cinic, în nas.

— Dar ei, moldovenii, ar găsi la noi un candidat ? întrebă retoric, mîhnit shakespearian și sumbru Golescu.

Urmează o tăcere prea grăitoare.

— Valahia-i „cămin de copilași, nu e ca Roma, cuib de ucigași“, șoptește Ghica lăsîndu-și privirea să adoarmă pe flăcările din cămin.

Bolintineanu tresare :

— Îi mai iubești pe Heine ?

— Fără el lumea mi-ar părea mai puțin suportabilă.

— Pe străzile Parisului, spune poetul cu aerul că evocă amintiri prețioase pentru toți, cîndva, recitam — nu-i așa ? — romanțele lui...

O clipă suspendată, respectată de ceilalți, dăruită trecutului sentimental, drag românului ca atmosfera casei părintești, trece bătînd din aripi grele. Dar Bălăceanu, ropotînd cu degetele în tăblia mesei, îi readuce în prezent cu aerul unui dascăl ce se pregătește să-și pedepsească elevii :

— Domnilor, de poeți e vorba acum ?

— Mai este soluția luată în considerare foarte serios la Iași de Panu, Vasile Sturza, Iepureanu și alții din partida națională, subliniază Arăpîlă cu ochii în ochii lui Ghica de parcă ar vrea prin citarea numelor să arate cît de absurdă este ideea venind de la oameni cu judecată, de la care nu te-ai fi așteptat. De a veni cu alesul lor, dincoace de Milcov...

— Cu Mihail Sturdza, eventual, replică Ghica sec.

— Ha ! face Bălăceanu și ridică mîinile spre tavan. Te pomenești că ne invadează frații noștri de suferință !

— Lasă glumele, îl refuză Golescu.

— Ar trebui să-i întîmpinăm, să fim gata să ne aliem acestei, nu-i așa, acestei mișcări, se repede Bolintineanu,

dar se retrage singur cu oarecare ciudă. Își împinge paharul deoparte.

— Cu ce să ne invadeze ? întreabă Ghica inexpresiv. Cu o mină de ofițeri de vodevil ?

— Tu, tu întotdeauna ai fost sufocat de prudență ! mîriie poetul împungînd furculița mică, delicată într-un măr ce zace demult în farfurie.

— Prudență ? Ești prea blînd, prea amabil ! Aricescu pretinde că sînt o bestie meschină și un intrigant, Eliade susține că sînt vîndut tuturor imperiilor europene și asiatice. Aproape că m-ai jignit, se apără pactizînd cu adversarul, mimînd adeziunea la învinuirile lor categorice.

Arăpîlă mîngîie aerul cu palma păroasă :

— Abilitatea e una din rarele virtuți revoluționare pe care Iancu a avut-o, zău.

— Toate viciile mele n-au fost decît meschine curiozități ale inteligenței, declară pentru a contracara ironia lui Golescu. Nu-i așa ? se adresează lui Bolintineanu care, surprins că i se persiflează ticul verbal, ripostează :

— Prea multă abilitate strică.

— În politică, suprema abilitate este să pari naiv, spune Bălăceanu și toți rîd, de parcă zeflemeaua continuă a acestuia i-ar solidariza.

— Tocmai tu spui asta ?

— Eh ! Idei am, acceptă el mîndru-modest, dar n-am răbdare să le pun în aplicare.

Ghica hohotește molcom, adormit :

— Acum zece, cincisprezece ani ne gîndeam cum să fim curajoși, nu cum să fim abili. Și, deodată, ce-am observat ? Franța imperială unită cu Anglia, „l'ennemie héréditaire“, pentru a duce contra Rusiei un război fără ură, complezent, nonșalant, monden. Apoi Austria și Prusia, înveninate în problema hegemoniei Germaniei, legate accidental, dar oscilînd de partea căror beligeranți să intre în războiul Crimeei. O armată de domni în frac decid soarta Europei mai abitir decît soldații morți la Sevastopol ! La Viena, Franța pierde teren după ce fusese victorioasă pe cîmpul de luptă, Austria trece cînd de partea aliaților, cînd de partea Rusiei, ca o bătrînă aflată între fiicele fidele și pasiunea pentru nepoata inte-

resată. Mereu cu gîndul la viitorul război și la viitoarele alianțe. Viața ne-a învățat că abilitatea este o formă de curaj.

Arăpilă își încheie nasturele de la haină și se ridică de la masă. Tăcerea scîrție, așteptarea unei replici creează un halou înăbușitor în camera cu tapet verde-argintiu. Vocea lui Ghica e palidă :

— Cînd spun că sînt pentru o evaluare realistă a situației cred că fac apel la curajul vostru de azi. La curajul și voința lucidității voastre.

Dar e neconvîngător și Bolintineanu zîmbește. Împotrivirea lor și ușurința lui îl enervează, îi vine să le azvîrle în față : „Am riscat destul, viața, liniștea, familia, averea, pentru o utopie care seamăna a curaj!“ Dar el însuși este încă plin de superbia acelei amintiri. La Constantinopol, în căsuța din Bebec, moșmondise cu Nicu Bălcescu la „revoluția generală“ și se îmbrățișaseră în speranța că Avram Iancu va izbîndi acolo unde ei eșuaseră. Ce vremuri !

Se ridică și el de la masă și se apropie de cămin. Stă o clipă cu brațul rezemat de consolă privind printre pleoape grele flăcările jucăușe. Alături e Arăpilă, fața lui nobilă și întunecată, ochii lui luminați de aceeași amintire :

— Te gîndești la el ? îl întreabă. Își dau seama amîndoi că vorbesc despre Bălcescu ca despre un sfînt. „Oricîtă putere politică vom avea noi în această lume a relativelor relații și fatalități, El va deține asupra noastră puterea morală !“

Focul sfîrșie moale. Parcă undeva, în curtea unor vecini gospodari, se aude cîntînd un cocoș. Bălăceanu trage draperiile. Se văd în conture abia schițate siluetele teilor noduroși, uscați, înghețați și grilajul de fier al porții. Cerul pare buhăit de nesomn, ca un om care de prea multă vreme nu are odihnă.

Lui Arăpilă i-ar putea spune cum se simte vinovat și îndreptățit să-l trădeze pe Bălcescu. „Să fii bun, moral, plin de credință pînă la sacrificiul suprem este un eroism. Dar ce eroism este scutit de păcatul orgoliului ? Atîta timp cît bunătatea, morala sau felul în care îți manifesti credința nu este suficient, vai, ce cuvînt vul-

gar ! nu-i așa ? pentru oamenii secolului romantic este chiar o măgărie, da, o grosolănie ! și totuși eficient, spun eu, omul unui secol realist pînă la cruzime, atîta timp cît eroismul tău e gratuit, aproape estetic, ascunde o vanitate, o superbie, un păcătos egoism al perfecțiunii personale... Și asta într-o lume care se chinuie în nevoi practice. Ce valoare are perfecțiunea mea morală atîta timp cît ea nu acționează asupra semenilor ? Înseamnă că puțin îmi pasă de ei. Eu trebuie să strălucesc în propriii mei ochi pentru a fi mulțumit de puritatea mea morală. Dar există o puritate morală în afara exemplului social pe care îl dai ? Eu vreau să construiesc o lume morală prin orice mijloace eficiente ! E o utopie ? Poate. Să mă admire cine are puterea“. „Eu, domnule, ar spune Arăpîlă blind, ironizîndu-l, eu nu cred în principiul machiavelic : scopul scuză mijloacele ! Nu sînt convins de eficacitatea exemplului bun, dar nici de cea a exemplului pedagogic. Oamenii nu trebuie terorizați cu exemple. Le refuză ! Mai bine ne tragem în spatele scenei și lucrăm pentru bine în mod anonim. Mie îmi place această stare : a anonimatului !“

Lumina se ridică treptat deasupra curții aride, păzite de arbori uscați și înghețați. Privind ridicarea zorilor prin ferestrele înalte, se gîndesc la iraționalul vieții lor.

— Patrioții de peste Milcov, spune Bălăceanu, vorbesc de parcă alegerea ar fi în mîinile lor... Dar care le este candidatul ?

Capitolul XI

— Acolo ești cineva! E?! spune Mavros cu privirea aruncată peste ramele ochelarilor, în timp ce-și pipăie pios monezile antice. Poartă un halat de atlas cărămiziu care i s-a crîmpoțit pe umeri și o tichie rusească, ridicol aplecată pe ureche.

Își bate joc de el cum fac bătrînii cu cîte un tinerel vanitos.

Intr-un deceniu se petrecuseră atîtea! Spirite revoluționare se căiseră și apărători ai ordinii ironizau sistemul în funcție, enervați de „stagnarea progresului!“ Iată-l și pe Mavros, care detesta altădată *cordial* pe orice rebel (spunea: „ăștia se aruncă în extravagante politice pentru că nu au educație“), zeflemisindu-i lui, acum, resemnarea aparentă. Trăise s-o vadă și pe asta! În Valahia, surprizele par prăfuite, miros a cocleală, de parcă te-ar aștepta de mult și ar fi îmbătrînit de veghe.

— Și aici sînt nimeni? întrebă respectînd rolul impus de socru-său și-și eliberează astfel lina satisfacție a dezgustului. „În loc de flori, suspiciuni în pîrg, în loc de bucurii, injurii. Așa am fost primit în dulcea țară. Lord Stradford ar zice: e bine, e necesar, ingratitudea e stimulentele diplomatic cel mai pur.“

— A, nu, aici un Ghica nu e un anonim, nuuu! Și nici la Constantinopol!

Mavros plescăie din buzele subțiri și umede. A știut să-i atingă o coardă sensibilă. Ca orice venetic care gustase puterea nu putea să nu disprețuiască tocmai ceea ce-i fusese interzis — apartenența la protipendadă.

— Aici ești un Ghica orice ai face...

Jocul e exemplar, desuet, trenează, se înfundă, dar are farmecul lui copilăresc. Ceasul ticăie în colțul bibliotecii subliniind nepăsarea din dialogul lor, care, oricât ar părea de pățimaș, își trădează inconsistența în salturile lui previzibile.

— E un dezavantaj pe care îl resimt uneori...

— Mda, în epoci de tranziție ca acelea pe care le trăim, ne împiedicăm la tot pasul de dezavantaje dintr-astea.

Cînd Mavros este sarcastic, nu-i mai stă în cale nimic. Se crede imbatabil. În acest sud-est european oamenii trăiesc tot în epoci de tranziție de sute de ani!

Cel care scotocește în cutia capitonată fusese „un om al țarului“, amintind lui Eliade de doctorul Matheus din *Violon du Diable*. Cine o mai fi fost și acela? După nume și titlu, un țap cu poște sexuale și intenții oculte.

— Acolo, continuă Mavros și își împinge umărul spre un Orient demn de milă (și mila lui e provocatoare cît o insultă), ți-ai probat forța simplu, firesc, ca un burghez viu al epocii noastre, nu ca un aristocrat mort. Ca un erou al secolului! Aici, și bătrînul își mișcă umărul celălalt spre propriii săi genunchi, de parcă zona evocată ar mucezi în adîncul acestui pămînt care îi ține pe el, pe ginerele său, acest București de vodevil și tragedie, aici trebuie să lupți și să ți-o impui deoarece se tem toți de tine. Își admiră degetele uscate și, brusc, se amuză: Ha! Dar teama asta te incomodează mai mult pe dumneata decît pe ei.

Îl ascultă cuprins de o inexplicabilă bucurie. E timpul să revendice și el ceva:

— Nu se tem pentru că sînt un Ghica, ci pentru că știu să mă impun în sensul burghez de care vorbeați.

Vocea lui Mavros scîrție:

— Voilà, cette splendide drahme én ginétique! Elle a un charme irrésistible!

După alergătura de peste zi era o plăcere să adoarmă în simularea unei curiozități numismatice. Mîndra colecție a lui Mavros friza aparent nebunia. „Calculat, practic și, totuși, victimă a unei patimi?! Ce lege a echilibrului dictează unuia ca el să-și adune sensibilitatea în-

tr-un singur punct atât de teatral expus pentru a contrabalansa apetitul sănătos și viclenia salturilor sociale? Poate că cei legați de prezent, ca melcul de propria casă, visează să convingă tocmai prin vagul unei pasiuni istorice!“

Îi explicase asta lui Negri care colecționa tablouri, medalii și obiecte de artă din pur exercițiu intelectual. El însuși își justifica emoția în fața antichităților de tot felul printr-un romantism vaporos și compensatoriu, deși izvora mai degrabă dintr-un interes științific. De câte ori coborise la gura riului Imbrasos să privească templul Herei, de câte ori se plimbase prin pădurea lui de coloane, trăise senzația unei nobleți studiate, de parcă întregul peisaj așteptase apariția actorului care să-l însuflețească. Credea câteva momente că el este elementul cel mai important al construcției care fusese ridicată pentru a-i favoriza apariția. La Mavros, subtilele voluptăți de colecționar luau proporțiile unui incomod fanatism. „E un bun conducător de atelaj, ține friiele zdra-văn, pocnește caii cu nădejde, dar, și aici vine partea surprinzătoare, stă cățarat pe o capră gata-gata să se răstoarne fără să observe. Aș zice că se gîndește mai mult la cum să strunească armăsarii decît la confortul lui. Se apără cu dragma din Egina de toate păcatele vieții : umilințe de-o parte — a știut să-și asculte șefii, trufii de alta — a știut să se facă ascultat de subalterni“. „Să-ți demonstrezi o slăbiciune este uneori la fel de greu ca atunci cînd îți demonstrezi o capacitate“, răspunsese Negri. Și la fel de liniștitor.

Moneda vine spre el purtată în palma uscată și galbenă. Argintul vechi freamătă, scapătă tandru. „În fața cui se apără cu dragma lui patinată de vreme? Cui vrea să-i spună : uite, nu fac decît să mă joc, am suflet inocent, nu lua seama la politica mea, nu e decît un mijloc superficial de a trece prin viață!“ Ore întregi își pipăie grămăjoarele de aur, argint, bronz, elektron...

Bătrînul îl lasă să mîngîie dragma și se așează mai bine în fotoliu. Simte că nu poate fi vorba de înflăcărare la celălalt și-i aruncă o privire încărcată de compasiune.

— Ți contestă dreptul de alegător? spune trăgînd iar hățurile și lovind. Vezi cît se tem de tine? Tace și monotona pulsație a pendulei împinge spre Ghica batjocura întrebării ca pe o insultă blîndă, suportabilă și o întoarce înapoi.

— De relațiile mele la Constantinopol, replică și, brusc, îi răsar în minte clanța turcească a porții ambasadei engleze și lord Stradford făcînd curte doamnei Paget sub ochiul vigilent al soției, malul Bosforului, Terapia și turla ambasadei franceze, ca o ironică mînușă aruncată reprezentantului reginei Victoria, și Wefik-pașa cu filosofia lui aromitoare, modernă și ineficace într-o lume care nu face decît să caute motive pentru propria ei apatie, și intrarea somptuoasă de la Dolma-Bactzé unde presimțise că-l poate cuceri (omenește) și pe sultan, și Abdul-Medjid în persoană, Stăpînul suplu, cu sprîncelele circumflexe și gura ca o păstaiș de mazăre, respirînd greu ca într-un acvariu cu prea multă vegetație.

— Relațiile se pierd cu timpul, ochii care nu se văd se uită, dar inteligența, abilitatea sînt statornice. Le porți cu tine toată viața. Mavros rîde ușurel, privindu-l peste ramele ochelarilor. Qui tu m'est, mon cher, qui tu m'est! Are o voce de părinte îngăduitor cu firea năzdrăvană a odraslei. Abia ai pus piciorul în țară și ai și început negocieri. Chipurile vrei să-i împaci pe Golești, Cretzulești și Cantacuzini. Face un rotocol mic din vîrfurile degetelor spre propriii săi papuci. Sîntem într-un loc strîmt, poate prea strîmt pentru dumneata, aici totul se vede, orice gest iese la iveală ca untdelemnul deasupra apei! Iar nerozi și utopiști la toate colțurile de stradă. Aici prisosesc.

— Este ceva rău în ceea ce fac? Credeți că mi-a fost plăcut să mă întorc și să-i găsesc pe ai noștri dezbinați, șansele noastre îngustate, aceste manevre dibace ale oamenilor lui Bibescu și Știrbey de a invenina pe adversari, naivitatea unora și samavolnicia altora? Se tem? Foarte bine! Și din nou saltă peste fraze și gesturi ajutoare, lăsînd conversația să se rătăcească printre insinuări, promisiuni și tainice înțeleșuri. Încerc să-i conving pe cîțiva moderați că Jean are calitățile unui domnitor...

Mavros rîde fără discreție, jignitor.

— Cîte sfori am tras eu pentru asta, dragul meu... Ar fi un lucru grozav să am pînă la urmă un ginere domnitor ! Dar eu nu mai sînt dintre cei ce ne prisosesc. Cine ar fi crezut ca fetele mele să fie atît de aproape una după alta de tron ? Să lupți dumneata pentru Jean ? Ha ! Mă iei de prost ? Dumneata nu poți lupta decît pentru dumneata. Te înțeleg, însă...

Tichia îi alunecă mai tare pe ureche. Viclenia lui bătrînească ! A tras, într-adevăr, destule sfori pentru a-l împinge pe Jean Cantacuzino pe tronul Valahiei și acum se preface a fi sceptic. Viclenia lui Mavros îl irită și îl împinge înapoi în Samos, printre măslini și portocali, în fața unei mări limpezi, monotone.

Dar sunetele străzii pătrund filfiitoare în camera supraîncălzită, în mijlocul acestei capitale valahe iraționale, cu oamenii ei de o veselie disperată. Maria intră pe ușa bibliotecii și, din salonul cu ferestrele deschise pentru a risipi fumul de tutun, se aud : Saalep, salep, dulceee salep ! Aburi subțiri se văd invadînd interiorul casei, casă mare, solidă, dar prea semeț proptită pe tălpile ei chiar în trotuar, stingherind trecătorii.

— O să mă apăr, murmură înapoind moneda. „Ce trist, ce absurd să te aperi cînd ești, în felul tău și în felul secolului tău, un învingător !“

Voia să spună că o să se apere de calomniile sau de ironiile nesărate ale lui socru-său ? Vălătuci de aer cenușiu pătrund printre fotoliile și scrinurile înalte ale încăperii. Prin ceața lor rece se aude vocea lui Mavros :

— De ce nu vrei să locuiești la noi ? Spațiu cît vrei !

Bănuiește de ce ? Surîde atît de inocent încît nu mai încapă îndoială că întrebarea e o provocare. „Domnul Mavros v-ar putea ajuta în două feluri, îl sfătuiseră Bălăceanu. Mai întîi susținîndu-vă pe lîngă guvernul rus pe care l-a slujit cu atîta credință și apoi arătîndu-se în București ca dușmanul dumneavoastră cel mai dîrz...“ Dar cum să-l faci să joace un asemenea rol ? Mai bine l-ar sfătui să se retragă la Călinești sau la Viena, să hrănească porumbeii de la Schönbrunn spre uitarea celor de aici. S-o facă pentru Jean, dacă nu pentru el.

— M-am obișnuit cu hotelurile, spune.

Bătrînul se uită la el prin fanta dintre sprîncenele stufoase și ramele ochelarilor.

— Te compromit ?

— M-am obișnuit cu insinuările de rusofilie, Eliade a avut grijă să mă călească. Nu mi se mai pare infamant.

— Franțujii și englezii, pe care îi iubești cu nesăț, își schimbă politica așa cum își schimbă Marițica Văcărescu rochiile.

Mavros mută discuția pentru a nu rămîne în culpabilitate. E cuprins de o indignare parșivă. Urmărește tava cu saurei și samovarul. La un gest stîngaci al feciorului, halatul i se întinde pe umeri ca pe un manechin cu pieptul bombat și se relaxează la fel de fulgerător, atîrnînd lucios și jilav. Maria supraveghează așezarea serviciului de ceai și, din spatele tatălui ei, face un semn discret : „Fii înțelegător, îngăduie, nu-l contrazice !“ Clipește spre ea cu acel gen de tandrețe care jignește mai mult pe cel care o arată decît pe cel care o primește.

— Inculc, convinge-l pe tata să meargă la Călinești. Nu-i face bine agitația asta...

— De cîteva zile nu mă mai slăbesc cu sfaturile de plecare și Maria și Jeannot. Au montat-o și pe nevestă-mea.

Din fotoliul lui îi zîmbește complice cumnatei. Se puseseră pe treabă. Jean Cantacuzino primise sfatul. „Dacă ai un defect ca viitor candidat acela este înrudirea pînă acum eficientă cu Mavros“. Maria lucra intens. Încerca să-l scoată din scenă pe taică-său.

— În fond, de ce nu plecați ?

Bătrînul mormăie ceva nedeslușit.

— O să... o să...

Rochia de cașmir „vert de gris“ murmură conspirativ și trece pe lîngă el molatecă. Înainte de a se închide ușa, se mai aude cîntecul micului negustor ambulant : Saalep ! Dulcee saalep !

— Cînd trăiești la îmbucătura unor imperii... spune halatul cel crîmpoșit.

Mai auzise asta. De la cinci-șase ani aude tot asta. Un adevăr elementar pe care îl descoperă mereu, nu se

lasă uitat așa cum o face lesne adevărul elementar că ai două picioare și două mâini sau că pământul este rotund. Acesta refuză să se lase uitat !

— .. trebuie să știi să te descurci singur, să-i păcălești, să le vinzi unora slăbiciunile altora, să profiți de zăniile lor. De un deceniu și ceva ne sumețim zadarnic. Auzi ! Idei peste idei ! O Românie-tampon, o Românie-neutră, o Belgie a Orientului, o Cracovie, hm, auzi, o Cracovie ! Vorbe ! Vorbe ! Scrie în *Cartea regilor* : Supunerea este mai prețioasă decât jertfa !

Mavros ia cu două degete uscate saleuri cu care își umple farfuria. Mulțumit de cantitate, revine :

— Supunerea nu cunoaște glorie, dar nici nu ucide. Tace, soarbe din ceai și ronțăie rîzînd. Știu că unii preferă moartea unei supraviețuiri temeinice, dar nu e cazul să discutăm despre asemenea exaltații, despre asemenea orgolioși...

Trebuiau să vină și desconsiderarea, suficiența, simțul de conservare ridicat la rangul de înțelepciune ! Erau rodul unei sute de ani de fanariotism, de disperare mocnită și scepticism vesel.

Are tăria să-l întorcă pe bătrîn din drumul lui :

— E nevoie să mizăm pe turci, spune și-și privește vîrfurile pantofilor răsărind peste lingurița de argint cu monograma familiei Mavros. „De ce să nu-l înfurii puțin, la urma urmei, de ce să nu-l zgîndăr ?“ Își întinde picioarele și ascultă în transă, ca și cînd ar recunoaște o temă dintr-un concert învățat pe dinafară.

— Sînt bolnavi, prea bolnavi, știrbi, reumatici... Mavros e scîrbit, se strîmbă și imaginea parcă i se multiplică în oglinzi paralele, atît este de asemănător cu el însuși, cel de acum zece ani.

— Tocmai de aceea, din slăbiciune ne vor accepta libertăți pe care altfel nu le vom primi de la nimeni ! Și au un sprijin serios în Occident. Parcă îl vede pe sobrul și elegantul domn Thouvenel plîngîndu-se : „Mă tem că dacă reușim să salvăm Turcia pe cîmpul de luptă, o să fie extrem de greu de-a o împiedica să moară în patul ei...“

Bătrînul ridică mîna stîngă spre tavanul cu amorași și ghirlande aurite :

— În spatele lor stau acum englezii ; ăștia cred în Parlamentul lor mai mult decît în mumele lor, iar Parlamentul crede deocamdată în ciuperca asta putredă ! Cînd turcii sînt slabi — se aude o sorbitură zdravănă în ceaiul prea fierbinte — cedează Principatele rușilor, cînd se simt tari — altă sorbitură retorică — le păstrează pentru ei. În acest moment nu vor Unirea, pentru că după ea văd venind cu pas grăbit independența. Și Anglia liberală are oroare de o asemenea eventualitate, da, da. Osmanliii se simt tari datorită englezilor dumitale, a gentlemenilor pe care îi adori, a acelor englezi care habar n-au de harta Europei estice, în afară de Rusia și Turcia nu mai cunosc nimic pe aici. N-aș vrea să-ți amintesc că generalii britanici căutau Sevastopolul în Eupatoria... Rușine... Dămnii englezi vor liberalism în Occident și absolutism în Orient. Dar să revin la ceea ce-ți spuneam. Vina cea mare o poartă, cu toate astea, francezii...

Acceptă zîmbetul ironic al ginerelui său parcă pregătind o răzbunare. Lingurițele clincăie în paharele de ceai.

— Să nu zici că n-am dreptate, pentru că am. Bonaparte al dumitale, „l'êlu de sept millions“, cum se tot mîndrește... Se întrerupe, plescăie din buzele subțiri : Să-ți spun ceva ; cred că putea găsi și mai multe milioane dacă micșora censul, pentru el lucrează legenda mai mult decît pentru nefericitul unchi, ha ! Zic dar că Bonaparte al dumitale a cedat ca un prost unei Turcii nerecunoscătoare. Dacă în '55, la Viena, insista asupra Unirii Principatelor — asta în cazul în care chiar vrea cu tot dinadinsul acest lucru, ceea ce mă îndoiesc, obținea orice, osmanliilor le era frică și aveau ceea ce se numește „la sagesse de la peur“. Acum, sultanul face politică frățescă cu vecinul austriac sub epitropia lui Clarendon, și drăguțul de împărat al francezilor, alesul celor șapte milioane, pierde în timp de pace ceea ce a cîștigat în timp de război — influența asupra țărilor din Orient. Congresul de la Paris a fost un Waterloo diplomatic.

Face cu ochiul, se strîmbă, chicotește, plescăie, țîție, își trage pe sub halat pantalonii care i s-au rotunjit pe genunchi.

— Dacă mă gândesc bine, personne n'a gagné que l'Autriche à la guerre d'Orient, qu'elle n'a pas faite.

— Proptindu-i pe turci, englezii îi împiedică pe ruși să se întindă pînă în Mediterana, intervine în timp ce socru-său își soarbe din nou ceaiul. Din punctul lor de vedere... raționament simplu și practic.

— Ceee ? țipă Mavros boțindu-și fața. La dracu raționamentele lor simple ! Aștia pentru un asemenea raționament și-ar vinde și mama și tata. Rîde cu satisfacție : Ha ! Nu și Parlamentul ! Ha ! Cît crezi că vor putea propti ruina ? Cît ? A ? Cît ?

Un saleu se risipește în poalele halatului. Mavros n-are chef să înțeleagă altceva decît a învățat să creadă încă din tinerețe. E trup și suflet pentru autocratul din răsărit. Din pricina lui, Ghica pătimise la Constantinopol în '50. Eliade îl socotise filo-rus pentru că era ginerele celui ce complotase în favoarea „mosco-ghiaurilor“. Își injectase toți partizanii de la Broussa cu ideea „trădării“ lui Ghica pentru că Mavros agita țara la revoluție și toți știau că o face pentru a oferi justificare ocupației prelungite a Principatelor. Dar Mavros nu avusese niciodată răbdarea să disimuleze. Era fățîș și arogant chiar și în comploturi.

— Și englezii dumitale nu mai vor să audă acum de unire. Ce raționament simplu au pentru asta ?

— Două provincii barbare nu se vor rupe de Imperiul turc, în timp ce o Românie va năzui la independență. Este exact raționamentul pentru care rușii sînt pentru Unire.

— Ha, nu-i numai atît. Clarendon se teme că nu vom putea trăi cu propria noastră viață...

Ceașca de ceai trepidează în mîna osoasă și galbenă. „În Valahia, politica lumii e la degetul cel mic al oricărui babalic...“ Sărăcia acestei reflexiuni îl rușinează, dar îi și amintește de dascălii greci Kirkireu, Corița, Mitileneu, Likeardopol care se întîlneau, tîrînd plozii după ei, în grădina lui Deșliu și „dă-i cu novitale și mandate, strategii și filonichii... mînceau jăratec și beau flăcări“. Se puneau în locul eroilor zilei și dădeau soluții trăsnite cu aerul că judecă sănătos sau inventau tot felul de variante belicoase în ideea că trebuie făcut totul cu îndrăzneală și fantezie... Își amintește ciripeala lor trufașă și-i vine să ridă.

Bătrînul se liniștește, nu se poate mișca de la locul lui decît după ce pune ceașca pe măsută. Gestul întîrziind furia, aproape că-l adoarme. Se lasă liniște moale în care parcă se aud carii lucrînd.

În casa socrului său îl soarbe această tăcere lucrătoare, ca o bulboană. Mavros a început să nu mai înțeleagă decît ceea ce vrea el, după oră, după anotimp, după reumatisme, după foame și sete.

„Va fi greu să te adaptezi“, îi spusese Gradowicz cu fața numai zîmbet blond și el ridicase din umeri. „Sînt acasă, sînt printre ai mei, la ce să mă adaptez?...“ Și totuși, era greu într-adevăr să suporte rudele altădată autoritare, astăzi în decrepitudine, pe cei exuberanți și fanștași ajunși în pragul meschinăriei mature, prietenii înstrăinați și înstăriți, cunoștințele mahmure, dispăruții, fantomele, tot ceea ce rosese timpul în absența lui în alții, ieșind deodată la iveală cu o brutalitate dezvățată.

Nostalgiiile și regretele se cuibăreau în viața lui activă, întreprinzătoare, tenace, un amestec de încordare și lașitate, de vulgaritate și silă. Cu o noapte înainte lucrase la apărarea drepturilor sale cu toate cărțile, cu toate vrafurile de hîrțoage întinse pe scaune, pe masa și pe divanurile de mahon : Delisle, Bousquet, Colluin, Martens, Boulet, pravila lui Caragea, Regulamentul organic, Convenția din 19 august... avînd senzația că înfruntă un dușman gorsolan pentru care prea multă subtilitate e o nouă jîgnire. Dar genul acesta de luptă nu este decît o înțelegere violentă a adaptării, o luptă înceată, singuratică, lipsită de spectacolul satisfăcător al gurilor căscate ; parcă ar fi săpat galerii și tunele care semănau, în imaginație, cu tranșeele unui război de durată, cu victorie nesigură, cam absurd, cam umilitor. „Domnule Ghica, sînteți în floarea vîrstei, spusese lady Bulwer la plecarea lui dîn Constantinopol, plecați, ridicați nația dumneavoastră printre marile națiuni ale Europei !“ Numai ea putea fi atît de teatrală și atît de distrată. Credea probabil că turcii i-au dat investitura ! Dorințele lui nu mai sînt joviale, optimiste, cum erau atunci cînd părăsise țara aproape pe furiș, pentru a pregăti pe turci să accepte revoluția. Cuvintele femeii îi sunaseră ca un reproș, nu ca un îndemn. Viața nu mai avea superbie, ide-

alul era salahorie și meșteșug. Toată noaptea adunase dovezi juridice prin care dreptul lui de a participa la alegeri nu era anulat de faptul că era funcționar al Imperiului suzeran.

Și dimineată luptase. Foarte puțin eroic : pentru recuperarea unei arenzi, pentru hîrtii și iar pentru hîrtii, pentru pămîntul moșiilor părăginite, pentru administrarea pămînturilor soției lui părăsite în Samos, apoi, prin saloane, cluburi, la Brofft, la Bossel, pentru a nu cîștiga Bibescu, pentru a nu cîștiga Știrbey, mici fraze deștepte în stînga, mici insinuări în dreapta, care să-l facă simpatice și necesare. Pe Ghiculești nu-i puteai convinge, îi puteai doar cumpăra, dar bani nu avea, promisiuni nu voia să facă și-i trata cu răceală pentru a le da sentimentul că are spatele bine acoperit. Se reconciliase cu Cretzulescu pentru a nu se trezi atacat de un moderat și pentru a se apropia de Meusebach. Dacă previziunile lui Bălăceanu erau exacte, consulul prusac era în căutarea candidatului său. Chiar dacă el nu mai putea avea șanse la domnie prin alegeri, dacă va ieși răzmeriță și se va numi domnul, nu era rău ca Prusia să nu-l contracareze. Meusebach este interesant și pentru că poate veni cu voturile celor mai conservatori din viitoarea Adunare în favoarea candidatului moderat. Care ? Saovarea conjuncturii ! Cretzulescu îi arătase protestul lui către cele cinci consulate. „Sper să facă puțină vilvă, sper să creeze unde care să zguduie această năvală de abuzuri, această sfruntată impertinență care nu mai seamănă cu politica decît prin consecințe...” Doctorul îl trăsese în biroul lui, hîrțiile caligrafiate subțire nu fuseseră încă îndoite pentru a încăpea în plicuri. Le citise rezemat cu pieptul de marginea mesei de scris, fără să le atingă. „Am să vorbesc și eu cu Kiamil-Bey. Turcii trebuie speriați că vor acționa ambasadorii de la Constantinopol înaintea lor și că ar fi un gest de autoritate aprobat de puteri...” „Mi-a promis și Meusebach că va acționa în acest sens la Constantinopol. Mă tem însă că de revenit nu vor mai reveni asupra măsurilor luate, tactica faptului împlinit este întotdeauna eficientă, dar măcar stăvilim căimăcămia, îi tragem puțin hățurile, altfel ne incalcă.” „Prea mulți oameni nu au la noi ins-

tinctul epocii în care trăiesc, prea mulți nu înțeleg, deși nu sînt lipsiți de inteligență, istoria pe care o trăiesc...“ Și atunci Krețulescu, mînat de o lipsă de perspicacitate psihologică neașteptată, trecînd peste sensul ultimelor lui cuvinte, atras poate de tonul cam dezamăgit al acestor reflexii, spusese : „Să știi că am încercat, dragă Ghica, în cazul tău, tot ceea ce se putea face. Chiar și prostia de a interveni pe lîngă Șuțu să-și retragă contestația.“ „Am aflat de la Alexandrescu, îți mulțumesc...“ Înaintase puțin spre indignare, apoi se retrăsese și mormăise : „Mi se pare fără sens ceea ce mi se cere...“ „O manevră rușinoasă, se înflăcărase violent celălalt. Și nu va fi singura ! Tribunalul de județ pune obstacole căsătoriei lui Victor Crețeanu refuzînd să legalizeze actul dotal pentru a-l împiedica să-și exercite dreptul de alegător și de candidat căci numai legalizarea i-ar aduce venitul cerut. Îți dai seama ? După povestea pe care i-au făcut-o lui Niculache Golescu, după porcăria asta pe care ți-o fac ție, nu mă aștept să trăim zile liniștite...“ Plecase convins că forțele de opoziție nu sînt ireconciliabile. Georges Crețeanu pe care îl văzuse la Brofft părea că alunecă vag spre N. Golescu, fără entuziasm. Fusesse leneș, afectuos în fața „celeii mai strălucite pene a gazetăriei valahe“, îl flatase pentru cîteva articole și-l văzuse repede dispus să-l asculte. Ce părere avea despre candidatura lui Ion Cantacuzino ? Fără șanse ! Dar dacă N. Golescu va avea și mai puține nu e bine să-i ofere lui voturile ? O va face în favoarea lui Al. Ghica. Ce absurditate ! Al. Ghica e prea de curînd scos din funcție pentru a fi fost uitat ca rău administrator. Și apoi, se va crampona de putere. E nevoie de un om slab fără experiența rapacității și care să accepte în cele din urmă cedarea în fața unui principe străin. Crețeanu tăcuse, apoi întrebă : Ioan Cantacuzino ? Da, e o idee !

Unul din susținătorii lui Golescu cădea astfel fără mare greutate, dar și fără a mări șansele lui Cantacuzino.

De fapt, este bine adaptat, nu este însă destul de hotărît.

— Să-i ia dracul pe turci ! Să-ți dai demisia ! Ce să faci în Samos ? Aștia de aici nu au nici un drept să te conteste, sînt absolut de acord, dar fă-le figura, dă-ți demisia și te alegi. E sigur că te alegi !

S-ar zice că Mavros îl încurajează. Bodogăne însă fără convingere. Parcă e cu gândul în altă parte. Fursecurile și saleurile dispar metodic din farfurii pe calea unei guri subțiri, mereu deschise.

— În Divanul Ad-hoc nu m-am ales.

N-o spune cu amărăciune, ci cu plictis, îi trecuse demult stupoarea aceea dureroasă : ia te uită, am fost eliminat din joc !

— Să nu mai vorbim despre asta ! Gest de supremă mărinimie. În acel moment Mavros ar dori să reprezinte românimea întregă. Nu erai aici și... făceai figură de antiunionist la Constantinopol.

— Nu-i adevărat !

Bătrînul face semn de mustrare cu degetul cocîrjat și gutos.

— Încă mai sperai, da, mai sperai să fii If'lak Beg prin firmanul Porții. Dar n-ai vrut dumneata la '48 democrație și voință națională liberală ? Iată că venise vremea votului națiunii și dumneata ce făceai ? Sperai să te trimeată turcii Domn ca pe vremea fanarioților ! Te ajutau „diavolii aceea de elcii“ și dragomanii lor alergînd pe toate regealele, iar sir Bulwer aproba desigur, la îndemnul lui Canning, chiar insinua că Al. Ghica ar trebui să renunțe în favoarea nepotului său...

— Au fost momente cînd am încercat unirea tuturor românilor.

Mavros își șterge cu șervetul firimiturile de cozonac care i-au rămas agățate în barbă și continuă cu tenacitatea crudă a bătrînilor care vor să se arate încă în putere.

— Te vei alege de data asta. Niciodată nu cîștigă cel absent. S-ar putea să-ți priască faptul că n-ai fost în Divan, nu te-ai compromis în acel tohu-bohu ca ceilalți. Sînt momente cînd e bine să fii cu obștea, altele cînd e bine să fii cu stăpînirea. Cînd pămîntul se cutremură trebuie să ții cu Dumnezeu, cînd însă e stabil trebuie să idolatrizezi țărîna...

„O să mă sugrume cu asemenea sfaturi înțelepte !“ Se răsucește pe fotoliu cu fața spre serviciul de ceai.

Paharul lui s-a răcit, aburul a lăsat dire uscându-se pe pereții de sticlă, lingurița se frînge la suprafața apei.

— Uneori e bine să fii cu obștea chiar dacă stăpînirea este destul de puternică, își continuă Mavros pedagogia, pentru că nici o stăpînire nu este destul de puternică atunci cînd se face apel la voința națiunii. De fapt greșeala generației voastre este că socotește istorică numai nesupunerea, insurgența. Este slăbiciunea profetilor voștri de la Paris, Michelet, Quinet, care cred că trebuie să trecem cu privirea peste epocile de stabilitate și să facem apologia unui etern război civil...

Bătrînul o voia pe Alexandrina, fiica preferată, o voia acasă, aproape de el. Samosul i se părea un loc de pe cealaltă lume, din lumea strămoșilor săi greci, demult oale și ulcele, un loc al trecutului și nu al viitorului. Avea nevoie de blîndețea Alexandrinei care semăna atît de bine a complicitate, de aroganța ei astringentă dar confortabilă, cu înflorituri și tandrețuri ironice. „Am crescut-o de parcă aș fi vrut s-o iau de nevastă...” îi spusese Mavros cînd i-o ceruse. „Nu e foarte frumoasă, e însă curată, proaspătă, deșteaptă și nu vei fi singur niciodată.” Era, cu toate astea, singur tocmai din pricina tăioasei ei bune-creșteri. Avea prea multă dreptate, știa să se adapteze fulgerător de calm, nu-i oferise dreptul nici unui conflict. Dovedise o ambiție egală cu a lui și nu-i plăcea nici ei să piardă. Se constituise o alianță fără fisură, o căsnicie fără neliniști, fără tensiuni.

— Tragi, totuși, spre Alexandru Ghica ?

Întrebarea îl pocnește în urechi. Tace urmărind tic-tacul pendulei. „Ar fi mai bine să plec în Samos și să scriu o carte...”

— Dacă ar fi să trag spre ceva, aș trage spre un principe străin. Ar fi singura soluție rezonabilă. Îl împunge cu o privire oțelită, fără efect și începe să se amuze. Felul cum alunecă bătrînul de la o idee la alta îi amintește de ghergheful Alexandrinei care lucrează cu șapte-opt culori deodată pînă le încîlcește, nu știe să-și compună desenul treptat, îl ia de unde se nimește și vrea să termine exact partea la care nu a ajuns. Îi părea bine că o lăsase în Samos, să nu asiste la spec-

tacolul nehotărîrii lui. Spune : Observ că nimeni nu se gîndește serios că trebuie ales un domn care să vrea să lupte pentru un principe străin.

Mavros împătorește meticulos șervetul.

— Dacă ai fi ales, ai face-o ? Își freacă pieptul prin deschizătura halatului boțit. Să nu tragi spre Ghica. Regret că n-are șanse pentru că am încredere în *măgar*.

De cînd se întorsese în București auzea gluma asta dezgustătoare, făcută de prințul însuși cînd primise firmanul de numire în căimăcămie. „Am ajuns din cal măgar !“ devenise dintr-o vorbă de duh cu care partizanii îi probau luciditatea o adevărată batjocură.

— O fi om cumsecade, dar e depășit. Lasă o pauză și-și așează cu grijă ceașca de ceai pe măsută. E în urma epocii.

— În afara lui Bibescu și a lui Știrbey nimeni nu mai are șanse, se repede Mavros, degeaba, unii nu vor fi aleși nici măcar în Cameră. Să-i luăm pe rînd. Niculache Golescu. Asta fără Brătianu e ca un corp fără cap.

— Toți *ultra* merg cu el.

— Cîți crezi că vor fi ? Nu lasă Manu să intre în Adunare mulți *ultra*. Susținut de ai lui Brătianu, nu va fi acceptat de niște deputați conservatori, în majoritate, și nici Louis Napoleon n-o să-l vrea, n-are chef de candidații lui Firfirică cel complotist, și nici nimeni cu excepția unor descreierați. Beizadea Mitică dacă o avea trei voturi să fie mulțumit.. iar ceilalți, maldărul de aspiranți, ce să mai vorbim ! Patrioții ca Oteteleşanu, Slătineanu et Co. se vor îneca în propriile lor aspirații. Totul trebuie cîntărit pornind de la certitudinea unei camere conservatoare. Să nu-și facă naționalii și progresiștii nici o iluzie.

Cuvintele ies bufnite și seci din gura subțire, o hîriială a plămînilor le dă oarecare greutate. Mavros își așează din nou tichia pe creștet și se înviorează. Ochii îi joacă de la ceașca de ceai la șnurul draperiei care acoperă fereastra.

— Și eu ziceam pe vremuri că Alexandru Ghica e un prost viclean și nici măcar prea viclean ! Acolo, un șmecher sentimental, da, sentimental, îți spun eu, am lucrat pe vremuri, cînd era, hm, hm, cal, nu mi-a scăpat slă-

biciunea lui sentimentală... dar nu e. Prost, vreau să zic, nu e. Se face. Uneori e rentabil.

În mica pauză care se lasă, simte puternic, cu o bruschete lipicioasă, căldura prea mare a camerei. Se sufocă. În timp ce socru-său jubilează, e în cea mai bună din formele posibile. Îi va scrie Sașei : „Tatăl tău se simte perfect !“ Și ea va înțelege iritarea dintre cuvinte fără să i-o reproșeze vreodată.

— Îți dau un exemplu, în septembrie, înainte de a veni hatișeriful, mă întîlnesc cu Béclard al dumitale...

— De ce al meu ?

Întrebarea îl plasează iarăși într-un joc galant, îi întinde bătrînului o mîină binevoitoare. „Să mă țină de copilandru, e toana lui, nu a mea.“

— ...al dumitale, al dumitale, că toată ziua ești pe la consulatul francez. Mă avertizase de Giers, care-l miroșise în niște conversații ale lor, diplomatice, de partizan al lui Știrbey. Ce-mi spune Béclard, știind și cine sînt și cine am fost și cine îmi sînt ginerii, făcînd adică pe obiectivul... Îți atrag atenția că se poartă...

— Ce ? Obiectivitatea ?

Bătrînul începe să aibă haz, se ivește din răsucirea de cîrpe trupul osos al militarului, al șefului carantinelor de altădată. Vocea aspră, cuvintele fără nuanțe, sarcasmul grosolan... Ascultase de trimișii lui Nicolae I și Nesselrode, se purtase arogant cu otomanii, pufnise și trăsise cînd îi dăduseră ordine austriei. Dar își menținuse puterea.

— Da, scumpul meu, se poartă obiectivitatea ! Toți zic că-s obiectivi. Conservatorii sînt obiectivi, ultraprogreseștii sînt obiectivi, moderații sînt și mai obiectivi și ne-am pricopsit ! Aproape că a ajuns o excentricitate să declari că pînă una, alta, adică pînă va schimba Dumnezeu propria lui creatură, ești un animal subiectiv ! Ei, bine ! Ce-mi zice Béclard, cu o liniște foarte obiectivă : Ambele tabere, zice, adică și cea a bibeștilor și cea a ghiculeștilor-cantacuzinilor, la care s-a afiliat cea a ultra-liberalilor dumitale...

— Iar ?

— Da, iar, asta o spun eu, nu Béclard ! Tot ai dumitale sînt și parveniții ăștia ! Ambele tabere, zice, au de-

venit indiferente la progresul pe care îl oferă Convenția și, ca întotdeauna, problema persoanelor domină totul. Auzi ce-mi zice franțuzul dumitale! Parcă s-ar fi înțeles cu Rosetachi, zău! Eu l-am lăsat să se avînte și, după ce și-a consultat doza de automulțumire, m-am pornit: Convenția, zic, aduce un însemnat progres, domnule consul, zic, dacă întoarce țara la Regulamentul organic pe care tocmai apucă să ne declare că nu-l mai vrea. El: Dumneavoastră vă plîngeți de Regulament? Și eu: Vă vorbesc în numele unei obiectivități garantate de propria mea bătrînețe! Iar în ceea ce privește problema persoanelor știți, zic, că ea nu e deloc lipsită de importanță. I-am ars-o! Căimăcămia asta de trei stabilită după ultimul ministru al lui Știrbey, zic, și nu după ministrul în funcție al lui Alexandru Ghica l-a lăsat pe acesta mofluz, dar cu un argument solid în mîină: Convenția, zic, înainte de a ne arăta partea ei progresistă, ne-o arată pe cea retrogradă!

E foarte încîntat. Tinjește după admirația unui om încă tînăr. Situație la care ginerii oricînd trebuie să răspundă prompt din respect pentru soțiile lor. „Ce să fac? se întrebă stupid, știind bine ce va face. Și deodată lăudăroșenia asta de măscărici îl umple de milă. Calcă ferm pe scena improvizată de celălalt. Arată o imensă curiozitate:

— Și Béclard?

— Mais, c'est la dernière administration régulièrement constituée, zice, tandis qu'il eût été bizarre de composer un régime temporaire des débris d'un gouvernement déjà affecté de caractère provisoire...

— Un regim provizoriu pe care înseși marile puteri l-au acceptat.

Se oprește. E deja antrenat în istoria puterii valahe, în micile și marile bătălii ale alegătorilor și ar vrea ca Mavros să nu-l obosească înainte de vreme. Are nevoie de o oarecare independență pentru a hotărî dacă rămîne sau nu. Dar și de puțină exuberanță și iresponsabilitate.

— Ghica a încercat să protesteze, și-a trimis ciracii din casă în casă să adune semnături, l-a catapultat pe Scarlat la Constantinopol să umble cu indignarea în băț,

a lansat zvonuri că vor fi tulburări, că se vor amîna alegerile, că austrieicii sînt la graniță...

— Aici poți lansa ce zvon vrei, aproape toate sînt posibile, dacă nu reale.

Își mîngîie barba și gustă plăcerea lui „aici“, are brusc emoția spațiului în care respiră, e în țară, e în mijlocul vîltoirii, e în Bucureștiul lui haotic, în Bucureștiul lui de vis, cu străzi ca niște poteci imprevizibile, cu grădini și lacuri anarhice, cu tradițiile lui care nu-ți resping viața și îți lasă liberă fantezia. S-a întors în țară și, oricît ar fi de practic să plece, nu va pleca. „Ce minunat e să te joci cu acest instinct al locului!“

— Oricum, semnături n-a adunat și a schimbat tactica.

Bătrînul face o pauză, clipește des și ridică arătătorul dreptei cu care împunge aburul somnolent al samovarului.

— Aici, zic eu, s-a dovedit isteț: nici Béclard, care umflă cît poate cifrele, nu și-a dat seama de proporțiile epurărilor făcute de Ghica în administrație. I-a înlocuit frumușel pe toți cei, hm, hm, „obiectivi“, ca să folosească termenul francezului dumitale, cu oamenii săi. Aflase prin agenții de la Paris, înainte de a se comunica drăguța de Convenție a drăguțelor de puteri garante, că noua căimăcămie nu va avea nevoie să schimbe funcționarii decît cu mare dovadă de ilegalitate și abuzuri.

— N-a făcut decît să stîrnească o avalanșă de proteste. Ceea ce a cîștigat prin numiri, îndoielnic avînd în vedere corupția funcționarilor noștri, a pierdut prin destituiri, sigur. Vrea să demonstreze lui Mavros zelul său politic. „Puțin scepticism amabil nu strică.“ Au început să zbirnîie consulatele și ambasadatele de protestele unora și altora. Eram la Constantinopol...

— Zbirnîie ele ce zbirnîie, dar Manu, Băleanu și Filipescu n-au timp să-i mai dea afară pe toți prefectii și magistrații în cîteva luni, deși depun tot zelul.

— Și totuși, au făcut-o !

— Ca să-i schimbe fac abuzuri atît de flagrante încît se va riposta. Sprîncenele stufoase ale lui Mavros se strîng deasupra nasului ascuțit și, din nou, arătătorul

dreptei se înalță cocîrjat spre tavan. A intrat în calcule această ripostă, să știi, pentru că putea avea efect.

Bătrînul e mulțumit de generația lui, de „măgar“ chiar, deși nu a fost niciodată în bune relații cu el (Alexandru Ghica înclinînd spre imperiul de apus mai degrabă decît spre cel de răsărit), de tertipurile vechii politici și se lasă dus de încîntare într-un fel de paradis al corupției.

— Și se mai zice că nu e bine să faci răul din care va rezulta un bine! Mă opun. Uneori, e adevărat, nu e prudent, dar bine este.

„Aceași oameni, aceleași mentalități, aceleași bucurii măsurate, aceleași înțelepciune care seamănă cu viclenia școlarului repetent... Parcă nimic nu mai poate fi nou aici!“ Stînd de vorbă numai cu Mavros, fără să-și fi văzut înainte prietenii, ar fi jurat că timpul e somnolent, iar speranța de „progres“ a cîtorva generații este ca Frumoasa din pădurea adormită — un principiu conservat temeinic, răbdător și trufaș, dar inactiv.

Ceaiul tremură în mîna lui Mavros, cîteva picături cad pe poalele halatului care le absoarbe ca un burete. „Socru-meu a început să facă politică transparentă, îi plac sforile, manoperele, chițibușurile subtile. Altădată ținea la politica forței, brutală, eficientă, și nedemagogică! La politica de palat închis și autoritar!“

— N-are partid, spune și se așează cu un braț rezemat de speteaza fotoliului, este înconjurat de bătrîni reacționari, alde Bălăceanu, Slătineanu, Șuțu, Odobescu, ca să nu mai vorbim de cei foarte apropiați... Cantacuzino și beizadea Ghica umblă prin cunoscuții lor de la Constantinopol să se aleagă.

— Prin influența Porții... Tradiția nu piere de azi pe mîine! Manu vrea agitație, scandal pentru ca turcii să numească Domnitorul. Camera o fac ei pe măsura dorințelor lor, dar pe vodă să-l dea puterile și pe la puteri și mai ales la otomani se umblă cu plocoane și promisiuni.

— Candidatura... *măgarului* a fost contestată.

— Ce ridicol, cînd a mai fost odată Domn!

— După noua regulă, după Convenție, nu mai poate fi ! Are tată albanez.

Mavros se strîmbă, mirosindu-și tutunul, se strîmbă iar, îl privește pe sub sprîncenele groase și îmbinate să vadă ce efect a avut insulta la adresa poftitorilor de domnie. „Îl voi servi !“, își spune și se strîmbă și el, rîde, își așează cravata între colțurile tari ale gulerului. E obosit — o fregată după asalt — navighează leneș, fără direcție.

— Ziceai că n-are partid, sare Mavros tinerește, și e adevărat. O știe și el.

Plescăie încîntat. Parcă ar fi mîndru de isprăvile unui frate. Se vede că vrea să demonteze socul lui Al. Ghica făcînd pe sprijinitorul lui, avansînd argumentele cu aerul că sînt lansate de alții. Nu e greu să priceapă ce e în intenția bătrînului. Nici un candidat n-are șanse, hai să le dăm lui Ion Cantacuzino ! Mavros n-a ținut niciodată cu perdantii. Asta a fost o regulă sfîntă a vieții lui. Dar de data asta patima e mai presus de rațiune. Se vrea socru de Domn valah.

— L-am admirat pe Ghica atunci cînd am auzit că a făcut o coaliție cu ultra-liberalii, ultra-progresiștii, cu exagerații ultra-radicali, cu „zavergiii“...

— Ai mei, ultra-aia și ceilalți, ai mei.

Mavros, care rostise ultimele cuvinte triumfător și ironic, se uită acum la el neîncrezător.

— Da, da, da, clatină din cap pentru a cîștiga timp. Aștia pot ține loc de partid unui opozant de circumstanță, unui ex-domnitor. C.A. Rosetti, Ion Brătianu, Filipescu-Curcan *et eiusdem farinae* au acceptat acordul oferit de Ghica : ei, adică, sprijină candidatura lui *dacă va avea șanse*, cu condiția ca el și oamenii lui s-o sprijine pe a lui Niculache Golescu *dacă ar avea șanse acesta*. Și dumneata de ce nu sprijini alianța asta ?

Îi lasă întrebarea suspendată. Ascultă tic-tacul pendulei care vorbește despre lucruri eterne pe care ei nu le vor atinge niciodată din lipsă de timp. Sînt atîtea de făcut încît...

— A te alia cu Alexandru Ghica nu e mare scofală, spune. Multe voturi nu va culege. Cu doată dominația

conservatoare a viitoarei camere. E mult prea recentă administrația lui falimentară.

— Dar Jean o să le culeagă ?

— L-ați putea ajuta.

— Eu ?

— Sprijiniți-l, lăudați-l pe lingă de Giers, pe lingă prietenii dumneavoastră de la Petersburg și certăți-vă cu el în văzul Bucureștiului.

Mavros stă pe gânduri o clipă și apoi râde.

— Crezi că ar avea efect asupra liberalilor ?

— Nu, dacă nu combinăm mijloacele. Nimeni nu face nimic pentru nimeni dacă nu vede în asta propriul său interes. S-au văzut atâtea cazuri în istorie când nu cel mai puternic și nici cel mai doctrinar a preluat conducerea, ci ponderatul, omul balanței sociale, omul cu deviza ne semnificativă, chiar ștearsă. Dacă toate candidaturile mărunte se dau la o parte și se instalează în frunte un om ca Jean Cantacuzino — neutru, fără partidă și tocmai de aceea al oricărui partid, de o moderație ireproșabilă și aproape inexpresivă și care are avantajul numelui și prestigiul onestității, Știrbey și Bibescu vor fi puși în dificultate. Când operezi cu multe fracții cauți numitorul comun, care poate să nu coincidă cu al nici uneia.

Nu se avîntă, rămîne rece, metodic, nemulțumindu-l pe bătrîn. Se apleacă spre el.

— Ce ziceți ?

— Că socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din tîrg.

— Da, ar fi o primejdie...

— Care ? se trezește „vioara Diavolului“.

— Să apară un alt neutru, un alt moderat, un alt inexpresiv.

— Bălăceanu ce hram poartă ?

— Este pentru o combinație rezonabilă a moderațiilor.

— Asta știe oricine, pentru că o urlă în gura mare, dar pentru cine ? Puse mîna pe moșiile alea ale lui tată-său. Nu i le-o fi dat degeaba. De ce-l ironizează pe Jean ? Ce are cu el ?

— Contează spiritele lui Bălăceanu ?

— Da, da, aici în mahalaua asta a noastră orice glumă timpită denigrează... Ar fi bine să tacă.

— E greu să alegi pe cineva, mai ușor e să nu vrei să fie ales cineva.

Mavros dă din cap înțelegător. Pierde deodată subiectul discuției și se întoarce la ale lui :

— O asociație mai bizară ai mai văzut vreodată ? Un reacționar get-beget și niște ultra-ultra ! Alexandru Ghica și Brătianu !

— Alexandru Ghica și N. Golescu ? Excelentă companie ! Verificată în timp, prietenie veche, statornică...

— Dar Golescu îl cară după el pe Brătianu. Ca orice mare boier își poartă alături ciocoiul.

— Golescu este doar un nume, Brătianu este o forță !

— Un anarhist, un socialist !

Se lasă pe spate, își trage halatul cărămiziu pe piept, așteaptă, plescăie, aleargă cu privirea de la draperiile grele la ceașca pusă pe măsuță. Suride mulțumit de toate, de hrană, de căldura înăbușitoare din casă, de poveștile bărbătești pe care i le poate turna ginerelei întors de pe meleaguri îndepărtate.

— Uneori aliații sînt mai incomozi decît adversarii... Voilă, l'ex-hopodar Ghica uni, sans grande conviction, aux ultralibéraux, les ennemis héréditaires, pour mener contre l'ex-hospodar Bibesco une guerre sans haine... Fanarioții și sanculoții și-au dat mîna ! Și multe vom trăi și multe vom mai vedea.

Bătrînețea îi dă o oarecare superioritate asupra faptelor și de la depărtarea și din perspectiva unei solemne resemnări nimic nu mai pare îngrijorător, ci poate amar, inconsistent, ca un spectacol gratuit, însă plin de miez reflexiv. Sîsiituri, plescăituri. „Sub această privire alunecătoare oamenii de la '48 dau mîna cu retrograzii, cu tombaterele. Este o epocă pe care merită să o trăiești !“

— Este o vreme de înalt parvenitism, spune Mavros potrivit-și ochelarii pe nas, intuind surprinzător genul de meditații pe care discuția lor îl poate genera în celălalt. Știi ce declara mai zilele trecute de Giers ? Că liberalii dumitale nu-l neliniștesc, n-au destulă putere,

în schimb reacționarii, da, căci țeș intrigi cu nemiluita. Manu, Băleanu și Filipescu-Vulpoi merg toată ziua la Béclard, chipurile pentru consultări! Aș vrea să cred că Thouvenel sau Walewski știu să ceară rapoartele acestui dobitoc țifnos. Ce crezi?

Era mai puțin șocant faptul că „omul țarului“ era pentru unire, că îi trata cu dispreț pe conservatori și era nemulțumit de neputința zavergiilor, decât că Mavros voia să știe în ce ape se scald francezii și englezii, Thouvenel și sir Bulwer, prin intermediul lui. În ciuda energiei, simțea o ușoară satisfacție văzând interesul pe care îl nutrește față de el, față de relațiile lui la Constantinopol, socrul, cumnatul și tatăl cumnatului și vărul de-al doilea și unchiul și cuscru și consulul Rusiei și atîția alții odată cu ei.

— Monsieur Thouvenel a connu les roses et les épines de son poste! El ține însă să se adapteze mai degrabă instrucțiunilor de la Paris, decât atmosferei de la fața locului. Este un funcționar exemplar. Preferă să trădeze propriile sale păreri decât pe cele ale împăratului.

Se lasă din nou tăcerea aceea lucrătoare care de data aceasta parcă ar prevesti o lovitură. Bătrînul nu rabdă să te exchivezi. Insulta cea mai gravă este să nu-i răspunzi la întrebare, să nu-l înfrunți cu un răspuns îndrăzneț.

— Și dacă nu te alegi, revine la punctul dureros al nehotărîrii lui amorțite, ai relații, ai un trecut, nu-i așa?, revoluționar, un program rezonabil progresist, în cîteva luni ajungi ministru. Nu se poate nimeni dispensa de calitățile și, de ce să n-o spun, de defectele dumitale.

Era limpede că Mavros își puna mai multe speranțe în el ca ministru decât în Jean Cantacuzino ca domnitor. Este un om care știe să aprecieze relațiile lui „internaționale“.

— E jignitor să mă justific pentru că n-am stat de pomană și m-am afirmat în străinătate în anii în care eram alungat din țară. Asta mi se cere, de fapt. Să-mi cer iertare că nu am rămas un milog la Sublima Poartă, un solicitant de pensie sau n-am trăit din împrumuturi

ruinătoare. Am ajuns, da, înalt funcționar al Imperiului și asta pentru anumiți ipochimeni este o insultă adusă Patriei. Ar fi fost mai puțin insultător dacă îmi mîncam liniștit rentele sau tocam dezinvolt averea nevastei...

Cutia capitonată cu velur-smaragd reapare miraculos în poala lui Mavros. Și astfel furia lui se șterge odată. Ghica îl oprește calm, fără să mai ascundă amărăciunea lui disprețuitoare :

— Dacă vine Bibescu, nu mai am ce căuta aici.

— Chiar dacă vine Bibescu, se schimonosește socrul părintește, mîngîindu-și monezile, un om influent la Constantinopol nu e de neglijat. Cred că a și pus pe cineva să te urmărească și să te tenteze cu ceva. Ai răbdare. Văzînd cum îi stai în coaste o să te cheme lîngă el. De altfel, lui Bibescu nu-i vîd viață lungă pe tron. Și nici lui frate-său.

Se oprește, închide ochii și mormăie ca pentru sine, cu un chicotit vesel :

— De ce n-ai contribui și dumneata la scurtarea unor asemenea domnii, hi, hi ! Ai sîngele destul de rece și mîntea destul de aprinsă pentru asta.

Rîs bărbătesc, săltat, fără vitalitate. Îl întrerupe :

— Pînă la urmă tot un principe străin va fi soluția, prea e mare debandada !

Vocea bătrînului scîrțîie din nou. Ochelarii îi atîrnă pe vîrfurile nasului. Bagă mîna în cutia verde ca un zgripțuroi în lada cu pietre prețioase.

— Am acest *siclu* de la Kiseleff. Moșmondește printre monezile lui și-i întinde o bucată minusculă de argint pe care o așează în palmă ca pe un cristal, cu grijă să nu se spargă, să nu se vatăme.

— Nu colaborez cu Bibescu, spune pensînd drahma cu policarul și arătătorul dreptei.

— Prostii ! Te așteaptă fapte mari ! mormăie Mavros fără chef.

— Există poziții politice ireductibile. Dealtfel, dumneata profetizai adineauri că Bibescu nu va rezista mult, vrei să cad odată cu el ? Ar fi culmea ridicolului !

Mavros se apleacă, își cuprinde aproape genunchii cu brațele, acoperind cutia verde. J se uită drept în ochi cu o ironie tandră :

— Vrei *prea* mult. Niciodată nu m-am bucurat cu adevărat că te am de ginere pentru că vrei *prea* mult.

— Vreau numai ceea ce mi se cuvine și ceea ce este necesar.

Se enervează fără rost. Oboseala, tracasarea de peste zi, „lupta“, cum i-ar spune lui Gradowicz, nu-i îngăduie să fie amabil cu socrul său. Începe să-i pipăie energic moneda și bătrînul se grăbește să și-o recupereze :

— Îmi pare rău, crede-mă, că ai pierdut momentul *acela*.

Capitolul XII

Ii scrie Sașei că se va întoarce în Samos imediat după alegeri. Ce sens are fraza asta ?

Orgoliu ? Speranță ?

Stă cu coatele rezemate de masă și încearcă să se gîndească la Samos. Vede casa din Vathy, grădina, măslinii și portocalii și laurii, vede copiii alergînd pe treptele terasei spre mare, pe Alexandrina în urma lor, cu ghergheful și coșulețul de lucru în brațe și pe miss Haycock, agitîndu-și umbreluța. Are ea mai multe feluri de a merge și de a-și agita umbreluța în funcție de lectura matinală. În dimineața acestei imagini inventate l-a citit pe Schelley. E cît se poate de romantică și lirică. Mai rău este cînd alege pe Byron, căci atunci dă drumul părții demonice a caracterului ei, devenind agilă, încruntată și esențială ! Vrea totul ! Și, ciudat, copiii atunci o iubesc mai mult ! E observația Sașei : „Totó și Liza n-o pot suferi pe Haycock-Coleridge, e plină de milă pentru ea însăși, o detestă pe Haycock-Wordsworth poate pentru natura ei austeră și marile credințe în izbăvirea omului ? Pentru că e fadă. Haycock-Keats e radicală, exuberantă și descriptivă... Dar Haycock-Scheley este pur și simplu adorabilă !“

Vede în depărtare bărcile smolite ale pescarilor și aripile străvezii ale aerului de mai și foarte aproape, lîngă masa lui așezată pe terasă, scoicile de un roz irizat și carnal. Și peste toată scena un nor mătăhălos care stă aplecat și scrutează apele golfului.

„Aceasta este viața pe care mi-o doresc ?“

Mai trage încet de marginile pinzei solare, dar se retrage în odaia casei bucureștene, unde miroase a noapte și căldură obosită — jarul mai mocnește încă în cămin, unde se aude un geamăt surd al pământului...

Frumusețea de acolo e urită, ar spune Totó. Pentru că nu e a lui. Oricît ar admira-o nu o poate asimila. E provizorie ! A avut tot timpul senzația unei vacanțe lungi, obositoare, jertfite unei societăți de colerici. De cînd a pus piciorul în Valahia, în haosul neîndoielnic ce domnește simte o coerență — confortul fizic al naturii.

I-a văzut pe toți, de la bătrîni la cei tineri, sînt strălucitori, proști, deștepți, ambițioși, generoși, răi, visători, interesați, tenaci, lingavi, stupizi, sinceri, indiferenți, încîntați de ei înșiși și scirbiți de lume, mărginiți și atoa-teștiutori, veseli și intriganți. Ca pretutindenii. Topăie. Se învîrt într-o horă, într-un vârtej, și-l cheamă. *Quisquit ama taliter volvitur in rota*. Cu toate nesuferitele lor scorneli și bîrfe, cu toate amintirile lor comune și tinerețea lor ofilită, cu demagogia și onestitatea lor îl atrag ca un magnet. Știu că el vrea să le aparțină din nou, că nu i-a trădat niciodată ?

E speranță ? E orgoliu ? E instinct filial sau instinct de afirmare ?

Cum să lipsească el de aici, acum, cînd se pregătește „renașterea României“ — cum spune beizadea Mitică, umflîndu-și pieptul și crăcănîndu-se — fără să se vadă frustrat de ceva ce-i aparține ? Toamă acum, cînd utopiile tinereții, pîrînd definitiv pierdute, dau un colț verde și crud, cînd ei, ca niște semănători prea nervoși, prea grăbiți, crezuseră că au ratat sămînța, văd chiar în momentul în care voiau să părăsească răsadul cum, din putreziciunea grăuntelui, apar primele semne de rod ?

Trufașii Europei, indiferent dacă au înțeles, au acceptat sau se joacă, îi lasă să privească tulpina crescînd. „Să lipsesc de aici, să stau pasiv în frumos-uritul Samos ?“

— Chacun de nous, spusese înfigînd furculița în batogul puțin flasc, aurait la possibilité de vivre plusieurs vies, s'il avait le courage d'exploiter toutes ses potentialités.

Cretzulescu pretinsese imediat niscaiva condiții prielnice pentru o impunere atât de multiplă a personalității : să știi să vrei (condiție interioară) și să-ți fie îngăduită o asemenea lucrare (condiție exterioară).

— De ce să faci atâtea când nu ești răsplătit ?

Impingînd din nou furculița în farfurie, adăugase, mai ales pentru Cretzulescu :

— Saisir une chance, c'est aussi prendre un risque.

Și Mavros, cu nasul lui fin, mirosise direcția vînatului :

— Alors, tu restes ?

Continuase să mestece tăcut avînd în el o neașteptată emoție — emoția celui ce face primul pas pe drumul rîvnit și incert. Terenul pare nesigur, piciorul se afundă sau stă la suprafață ? În felul în care îl întreba socru-său și cumnatu-său dacă rămîne în țară se intercala îndoiala. Mavros : *Poți să lipsești ?* Ioan Cantacuzino : *Ai dreptul să lipsești ?* Cale de o nuanță ! Acum zece ani ar fi gîndit ca cel din urmă, acum începea să se apropie de cel dintîi. Atașamentul față de lumea de aici îi pare o fatalitate. Deși îi plăcea și ideea lui Arăpîlă că ar fi omul providențial : „Numai tu, beiu, poți să coalizezi forțe atât de anarhice ! Fă și tu această operă ce pare imposibilă, împacă lupul, capra și varza și pune-i uniți, împotriva bibesco-știrbeștilor...”

Balul lui Vlădoianu fusese de un lux nebănuit, o babilonică revărsare de tipuri umane, sibariți, politicieni conservatori, politicieni liberali, unioniști acceptînd tîrgul partidelor, femei frumoase și decoltate, antiunioniști lăbărțîndu-și o argumentație agresivă, tineri zevzeci în goană după dote și crinoline vapoase, parveniți și spioni căimăcămești — bijuterii, dantele, fracuri, atlas, tafta, mătase, velur, diademe, coafuri dezinvolve, gulere înalte, uniforme militare și fireturi, lumini, șampanie și mîncare deznădăjduitor de multă și fină, livrelele servitorimii printre siluetele prea elegante ale perechilor de dansatori, muzica unor polci răzvrătite și a languroaselor valsuri...

Erau și Rosetti și Catargiu și Filipescu, erau Goleștii, Bolintineanu, Băleanu, Ioranu, Cretzuleștii, Magheru, Alexandrescu, Bălăceanu, Cîmpineanu, Aricescu,

Cantacuzino, Bolliac, Grădișteanu, Floreștii, Caracaș, Șuțeștii, Brincoveanu, Cretzeanu, Marghiloman, erau buni și răi, absurzi și capabili, retrograzi și progresiști, erau toți, formînd acel lichid amniotic în care se simțea bine. Divinul lichid amniotic al Patriei !

„Oricît te-ai impune în străinătate ești tot un anonim. Ți se fură o anume parte a identității la care, în modul uneori cel mai stupid, ții mai mult decît la propriul nume.“ Anonimatul este cel mai jignitor pentru un metec, pentru unul ce poartă ca pe o cicatrice disperarea țării sale. La vînătoarea din Imbrasos, bătrînul samiot cu fața spongioasă și părul vilvoi, vrînd să-l lingusească, îl prezentase fiului său de treisprezece ani, uite, domnia sa, guvernatorul nostru este italian, are suflet bun și inimă nobilă. Pe vasul Le Jourdain, lăudîndu-se căpitanului cu succesele lui în stîrpirea piraților, acesta i se adresase solemn : îi admir pe greci, vă invidiez că faceți parte dintr-o nație care a dat pe Homer și Socrate... Vezzeli-Russcala se amuza povestind cum, prezentînd un român unei italience, și-a auzit compatrioata susurînd : si jeune et déjà moldovalaque !

Un anonim. Și pentru cei din țară era un anonim, după zece ani de exil... Cine îi cunoaște meritele ? Cine îi prețuiește izbînda aceea „burgheză“ de care îi vorbea Mavros ? Izbînda lui de cîrțiță solemnă ? „Vom săpa galerii adînci și vom ajunge la miraculosul pocal“ îi șoptise cîndva hîrșit, înecat de tuse și sînge Nicu Bălcescu.

Erau și Rosetti și Brătianu și Arăpilă și Eliade, Tell și atîția alții, numai Nicu Bălcescu nu mai era.

Pierise poate odată cu el patetismul generației lor, credința în „revoluția generală“, sufletul imaculat, argint și iubire al propriei lor tinereți. „Pieirea lui a fost pieirea noastră. Renunțarea la acel radicalism sublim și fragil !“ i-a spus lui Arăpilă cîndva și acela a izbucnit în plîns ca un copil.

La Palermo zace îngropată însăși revoluția lor. Cîți dintre ei înțeleg asta ?

Marele cataclism social ! Ohoho ! Unde, în ce cotlon al amintirii a ascuns visul marelui cataclism ?

Cîndva, chiar mina lui scrisese sfîntului prieten : „Este peste putință să nu izbucnească o mare revoluție în Europa, sistemul financiar o pregătește. Austria silită a ține o armată îndoită, de ceea ce avea pînă acum, își sapă groapa ; în Rusia, duhurile se deșteaptă și în locul dorinței de concuistă vor începe a calcula foloasele unui sistem liberal și le vor găsi mai presus de gloria ce pot dobîndi ca dorobanți ai neamurilor străine...” Crezuse o vreme în Statele Unite ale Europei, în refacerea străvechii Dacii, făcuse cu Ubicini un plan de organizare a emigrației pe principii internaționaliste, credea în căderea marilor imperii orientale și în federalizare. Acesta era portretul lui, portretul unui tînăr necunoscut, nervos, pățit, agitat și în căutarea punctului de sprijin necesar răsturnării universului local, valah. „Departa-te țara ! Inima-i grea !“

Ar putea bătrînul sau omul la patruzeci de ani să-i spună lui, celui care a fost la douăzeci de ani : Nu visa, nu spera ! Tirăște-te ! Nu încerca să răstorni, treci la negocieri. Cîștigă fără victorie, pierde fără disperare, înaintează delicat în armata dușmană, accept-o pentru a-i lua cu ușurință armele !? Tînărul ar prefera sinuciderea trufașă fără să bănuiască lucrarea teneinică a intereselor, a instinctelor de apărare, de conservare, care vin, vin, se instalează și îl vor stăpîni. Ele trag de păr pe înecatul romantic, îl scot la mal și-i suflă viața.

Maturitatea înseamnă oare întotdeauna moderație ?

Ani de zile trăise cu iluzia unei puteri lăuntrice pe care i-o dădeau scrisorile lui Nicu și către Nicu. Se așeza la masă, dezamăgit, tulburat, îndoit de toate mișcările făcute peste zi și așternea :

„Frate Bălcescule, printre zilele amărîte și pline de mîhnire tot se alunecă și cîte o zi, două de speranță și bucurie. Astăzi sînt și mai liniștit și mai agitat de nerăbdare și mai vesel... Îți voi expune planurile noi, proiecturi în lucrare și apoi îți voi vorbi de politică, de nădejdi mari, colosale...”

Și viața lui, în *anonimatul* și în gloria Constantino-polului, căpăta sens. Chiar în felul în care renunța la ideile tinereții lui, la explozia energiilor, la forța de șoc

a mișcărilor populare. Chiar felul în care înțelegea treptat rosturile unei politici dependente exclusiv de marile puteri. Chiar felul în care începea să profetizeze fără măreție, pe urmele unor mirosuri fine, reale, dar joase.

„Pe cer se stinge ultima stea / Greu mi-e, departe ești patria mea!“ Așa scria bunul său poet Heine.

Revoluția generală devenea o himeră, Europa aparținea unor interese prea categorice, vedea că trebuie să se folosească o tactică schimbată — insinuare diplomatică, vîrtej de vorbe, înaintare înceată în conștiința adversarului, manipularea unor legalități, făcîndu-te că uiți legalitatea supremă, a autonomiei naționale etc.

„La légalité est le ressort de la diplomatie...“

Iar Nicu răspundea :

„Îmi vorbești de legalitatea la care vrei să fii înjugat. Ce înțelegi prin legalitate ? Și care ? Legalitatea Regulamentului și a firmanelor ? Legalitatea Convenției de la Balta Liman ? Aceasta e astăzi legalitatea dinăuntru și din afară a țării noastre.“

Era umilitor pentru el să explice de ce se putea profita în acel moment de demagogia liberală a diplomației. Trebuia fructificată șansa de a lua în serios minciunile publice ale tratatelor... În fața lui Bălcescu era însă umilitor, pentru că el voia să moară eroic.

Se punea pe treabă și simțea, deodată, cum își pierde respirația, cum se sufocă, cum toate gesturile sînt prea mici, fără anvergură, fără bufnet. Se așeza la masă, se înviora în cinstea și iubirea prietenului ce voia să moară eroic și scria :

„Frate Bălcescule, trebuie să știi că vinerea, care este duminica turcească, mă îmbrac cu paltonul meu cel alb, pe care l-am rafistolat în prisma lui Lauxeroy, bag pice-rile în cismele mele cele vestite, pălăria îndesată pe frunte și-o iau la goană, în vizite, peste apă, din casă în casă, cu Cioc Selam. La un boer să aflau mai mulți adu-nați ; din vorbă în vorbă se zicea că nu se nădăjduiește ca Englitera și mai ales Franța să voiască a desvăli aceeași energie în cauza Principatelor, ce a arătat în pricina refugiaților. Eu însă nădăjduiesc că izbînda va încuraja și pe Poarta și pe celelalte două puteri, dar tot

mă tem de vreo greșeală sau de vreo slăbiciune din partea lor și trebuie să ne punem să cădem pe toți și din toate părțile...”

Năvala revoluționarilor moldo-valahi în cabinetele europene era o imagine, pentru o secundă, salvatoare. Uite-i, își spunea, se vîră în cabinetele trufașilor, cuceresc ținuturile diplomatice, trudesesc la articolele ce vor apărea în gazetele franceze, germane, italiene, austriece, turcești de miine, proaspete, cu cerneala încă moale, aruncă în saloane vorbe de duh și moșmondesc la serate anoste diverse lucrături invizibile pentru profani, dar citibile curînd de lumea întregă...

„...să cauți cu orice preț a vedea pe president și pe lordul Palmerston, să le dai cite un mémoire să le trăsnească urechile și să-i silești a trimite instrucțiuni ambasadorilor respectivi...”

El începuse să creadă în nevoia relațiilor, în rume-garea discretă a ideilor revoluționare și în necesitatea de a oferi unuia și altuia bănuiala unui interes în Principate, de a amesteca durerile țării cu poftele puterilor mari. El a simțit că e bine să fie democrat cu generalul Aupick, ambasadorul Franței, acea Franță ce-și tîra ideulul democratic ca o mantie prea grea pentru umerii unui viitor suveran, să fie aristocrat cu lord Stradford de Redcliffe, depozitarul unei înalte aroganțe istorice. Aflase, cu prețul dezamăgirii repede înăbușite, că poate fi folositor prin abilitate levantină și nu pe baricade : turcilor le sufla în ureche avantajele progresului și unirii Principatelor pentru integritatea „imperiului lor cangrenat”, englezilor le număra bogățiile Valahiei și Moldovei, posibilitățile de investire a capitalului lor în acest spațiu neexploatat și atît de apropiat, francezilor nu contenea să le vorbească despre unitatea de rasă, cultură, limbă a românilor cu ei, despre necesitatea unui monarh francez pe tronul provinciilor turcești alipite. El avea încredere în rețeaua de diplomați și oameni politici, încredere, admirație și simpatie pentru fina țesătură cu noduri puternice de la Stradford la Nesselrode, de la Drouyn la Lhuys la contele Buol...

„Iubite Bălcescule, am mari speranțe căci baba Aupick a primit zilele trecute de la generalul Lafitte știri bune.

Se zice că Franța merge spre o președinție pe viață, un consulat sau chiar imperiu. Și asta ar duce la război cu țarul.“

Se bucura de apariția unui tiran, iar Nicu răspundea fără să se cîntească de pe pozițiile lui :

„În Franța, o mare parte din popor vrea să iasă la maidan, la trîntă...”

Începuse să gîndească uneori cu voce tare că problema românească e mai importantă decît revoluția, guvernul provizoriu, democrația, constituția și mantia lui Eliade și că ea stă în mîna unor politicieni și nu a unor suflete răzvrătite. (Atunci portretul tînărului energic și, totodată, visător căzuse din ramă.)

Era o trădare, una care îi chinuia nopțile și-i zgîndărea nervii ca o spaimă. Vinovăția seamănă des cu spaima, nu sînt consecutive, ci se identifică, se suprapun. Bălcescu se tot lupta în comitetele revoluționare de la Paris și Londra, îi tot trimetea scrisori febrile, îl informa de iluziile atîtor suflete rebele :

„Dar fii discret, că te împușc.“

Nu reușise să-l convingă nici după lovitura de stat a lui Louis Napoleon, pe Bălcescu, cel care văzuse Parisul în februarie, Bucureștiul în iunie '48 și focurile Ardealului lui Iancu (pe el soarta îl ferise de asemenea spectacole) de dreptatea lui, de presimțirea unei catastrofe europene care va fi salutară pentru noi. Pînă și Arăpila scria tîngitor, jalnic : „Trebue schimbată tactica, revoluția nu se mai poate întîmpla curînd. Pentru că mai avem de așteptat ani și ani, mi se pare că lucrul cel mai de căpetenie este taina...”

Ce vrea el ? Luciditate. Atît. Luciditate. A vedea politica Europei cu ochii larg deschiși asupra realităților și nu asupra speranței deșarte. Luciditate, adică oportunitate.

Se izbea însă de vechea năzuință, de sublima utopie : „În primăvara viitoare, ți-o spun sigur, scria Nicu de la Paris, Bulgaria și poate toată Turcia europeană se va revolta...” Și de acel strigăt ce-i uruia încă în urechi : „Ghica, iubite Ghica, ingenunche și mulțumește lui Dumnezeu, patria noastră se va mîntui !... Pînă a nu pleca din Paris mă asigurau roșii francezi și ai noștri, precum

D. Brătianu de la Londra, că va fi negreșit o revoluție la primăvară...”

Hirtia aceea se îngălbenise. O găsise în grădina casei doamnei Sniadecka, după incendiul de la Ortakioi, printre spalierele de portocali și iasomie, udată de apa căzută din cer și din tulumbele pompierilor... Toate hirtile ținute acolo în păstrare fuseseră azvirlite de servitorii casei odată cu lucrurile de preț ale nevestei lui Czajka prin ferestre, peste zidurile terasei. Paginile jilave, ca frunzele de toamnă, reci, umede, parcă înfrigerate, le culesese și le grămădise în boccea pibegiei și le purtase apoi de la Pera, pe Bosfor, la Samos.

Cu cât trăda mai tare ideea revoltei cu atât ținea mai mult la Bălcescu. Iubirea, prietenia se transformau în spaimă. Celălalt era inflexibil! În primăvara aceea revoluția nu a venit, dar în toamnă a venit vestea că Bălcescu nu mai este.

Așteptase această veste din clipa în care îl văzuse coborînd de pe vas, la Constantinopol, în acel sfirșit de primăvară atât de promițătoare pentru iluzia lui și atât de dureroasă pentru încercarea prietenului său de a se întoarce în țară — un cap mare, greu, purtat de un trup înghesuit în haina de copil-adolescent, ochii febrili, îmbătrînirea bruscă, răvășitoare. Se sprijinea pe brațul Tiței și al lui, infirm, sălbatic și pur, voma sînge și visa revoluției. Abia vorbea. Era imaginea însăși a credinței în lupta lor, în mesajul lor către acel viitor incert pe care ei îl uitau pe zi ce trecea.

Revoluția nu mai putea avea loc. Duhul ei se îmbolnăvisese. Avusese brusc senzația că viața se decolorează, că nu mai are mișcare, că fiecare suflare este furată.

Nicu Bălcescu, sufletul lor neîntinat, confirma împotriva voinței lui, deșertăciunea iluziei. El, „alteța democratică“, cum îi spunea în derîdere Eliade.

Îl duseseră la Bebec. Camera avea o fereastră săpată în perete și din pat nu putea vedea prin ea decît cerul Orientului, email albastru-verde pe argint filigranat!

Mai ales serile, acele atât de puține seri cînd rămîneau singuri, puteau sta la taclale. Se auzeau vocile mueziniilor, tăcerea rugăciunilor musulmane, tropotele cailor arăbești pe pietrele caldarîmului. Degetele lungi, osoase ale

bolnavului strângînd marginea înfăşată a păturii — mai are şi acum senzaţia că materia se contrazicea în acea atingere de uscăciune a falangelor şi de tandreţe a linii — căutau o expresie anume, o expresie a forţei, a biruinţei, se crispau să trăiască lucid agonia.

Minunatul, intrasigentul om pur! Atît de trădatul! Privirea intensă, de un tragism stăruitor, venea din obsedanta discrepanţă dintre real şi ideal.

Bălcescu respingea, a cîta oară, strategia :

— Ce pot face turcii pentru noi?... Mi-am pus şi eu, ca şi tine, speranţa în ei, cu atît mai mult cu cît am fost, ştii, bine, dintre cei ce i-au inventat. Chiar să vrea, ceea ce nu au dovedit, reacţia europeană le va lega mîinile. Apoi, revoluţia, fireşte, nu-i va băga în seamă...

De la turci, într-adevăr nu venise mare lucru, dar înflăcărarea aceea vizionară nu-l putea convinge.

Şi tuse rupînd din carne şi sînge. Era necesar mirajul frumoasei şi tinerei revoluţii!

— ...ba încă îi va pune în primejdie, căci fără in-doiială mişcarea viitoare va fi mai serioasă şi mai generală şi nu se va opri numai la Dunăre. Revoluţia e un drept legitim al popoarelor chinuite.

Europa în flăcări, coroanele monarhilor rostogolite, tronurile arse, femeile despletite, bărbaţii tineri purtînd flamuri republicane, trosnetul de stejar putred al despotismului, tărăniîi intrînd în oraşe, intelectualii ridicînd satele, orăşenii împodobiţi cu panaşe roşii la pălărie şi cîntînd *moarte tiranilor*, foile proaspete ale noilor constituţii şi nelipsitele mantii albe eliadeşti pe umerii profetilor de meserie, demagogii la colţuri de stradă (lasă-i, lasă-i acolo, sînt inevitabili, fac parte din peisaj, nu-i alunga!), armatele neputincioase şi, cine ştie, din nou exilul, plîngerea patriei pierdute... Cine ar mai suporta a doua oară expulzarea, înstrăinarea, în numele unei înfrîngerii superioare? Pentru că toate acestea erau în ajunul aceluia 19 octombrie 1852 cînd preşedintele Republicii franceze devenea *Împăratul Napoleon al III-lea*.

— Dacă mai crezi într-o revoluţie viitoare, ar trebui să-ţi întrebuiţezi toate facultăţile cu care te-a împodobit Dumnezeu spre a pregăti şi conduce la bine acea revoluţie. Cînd m-am gîndit la iminenţa unei asemenea

mişcări, am socotit că trebuie să nu-i lăsăm nici pregătirea, nici direcția în mâini nedestoinice.

A mai apucat să-l întrebe, mai mult în glumă, mai mult ca să-l amuze :

— Și zvonurile acelea cum că aș umbla după domnie nu te-au bucurat nici un pic ?

Dar vocea bătrînului de treizeci și trei de ani, ca o vioară dezacordată, l-a muștrat :

— Îți pierzi vremea, măria-ta, și pe tine stînd fără nici o ispravă ca să ascuți palavrele turcești și englezești...

Se simțea purtat de un val uriaș, tragic sfărîmat de stînci, voia să piară în uruitul lui catastrofal și, totuși, să-l vadă de departe. Nicu avea capacitatea de a-l exalta și tocmai prin asta de a-l pune în gardă.

— Și cum mult înainte de '48, insista muribundul, așteptam împreună o revoluție generală și căutam a ne pregăti din vreme, cum o începurăm în '43, așa și acum cred că are să vie o revoluție mai înfricoșătoare pentru care e bine să ne pregătim și să dezvoltăm sentimentul naționalității și credința românului în el, mai mult decît în străini. Nu vorbeai tu odată de pan-românism, de unirea tuturor provinciilor noastre cele rupte ? Și te gîndești la frații noștri, la Negri, la Alecsandri, la Iancu, la Barițiu, la Eftimie Murgu...

Bălcescu îl luase de mîină, falangele lui uscate se agățaseră de mîneca hainei cu un fișit scortos, apoi se lăsase pe spate, în pernele înalte, cu privirea apoasă aruncată spre petecul de email al ferestrei.

— Eu te-aș ruga să te lași de dobitoacele bacalîmuri și minciuni turcești...

Un ton amar. Dar sinceritatea era o maimuță între ei, un clown inutil. Se semna un testament lucid, în care sentimentele curgeau ca vinul uleios, vechi și pe care nimeni nu-l putea respecta.

Bălcescu avusese o străfulgerare de înțelegere. Și din mijlocul pernelor spusese deodată cu dispreț :

— Afară numai dacă nu crezi într-o revoluție viitoare ! Atunci pricep că neavînd nici un steag, să stai cu turcii, fără a te amăgi însă că vei dobîndi ceva. Cît

pentru mine, cînd voi pierde nădejdea în ea, apoi mă dau în lături, nu mă mai ocup de nimic. Sînt bolnav, din zi în zi mai mult. Și nu vreau să trădez prin adaptare idealurile de tinerețe. Nu vreau să mă adaptez, frate!

Se înnoptase deja. Adia o boare sărată prin fereastra deschisă și aproape neagră. „Sîntem noi, cei din Dealul Filaretului, din 43, noi ce țineam statutele *Frăției* în scoarțele albelei lui Bourdon, sîntem noi, frații carbonari și masoni ai mijlocului de veac? Sîntem noi, cei ce jucăm la Mînjina cu țărani horele lor îndrăcite, ce voiam să murim pentru Patria cea frumoasă?”

— Mi se rupe inima cînd mă gîndesc că poate vor veni vremurile dorite, fără ca eu să fiu de vreun folos țării, nici cu sabia, nici cu condeiul, nici cu gura. Să stau să privesc ca un idiot!

Și parcă afară se petrecea marea învălmășeală a mulțimii, răzvrătirea, iar ei stau închiși între pereții unei camere de hotel, ca într-o carceră absurdă — carcera trupului prea mic, prea slab.

— Să n-ai norocul nici de a muri cu cinste! Nu cunosc nimic mai crud, spusese Bălcescu. Și Ghica simțise nevoia să spargă ușa, fereastra, să treacă în frontul poporului răscolat! Uitase de rațiunile încete și temeinice, de conversațiile surizătoare, ironice și trudnice, de mersul tîrșit al politicii levantine, cea menită să aducă rezolvarea pașnică a unui conflict nepașnic! Cădeau în sufletul lui povețele Cîmpineanului, ale lui Aupick, Canning, Wefik, Reșid și subtilele înțelesuri ale vorbelor lui Alison... Urca pe baricade, voia un steag, o cocardă tricoloră, voia să mai fie tînăr și neprihănit!

Dar cum să mai poată asta? Bălcescu nu-l putea ajuta, era o epavă în flăcări, revoluția ostenise, venise timpul intrigilor și o ploaie fină de justificări îi spălase repede avîntul revoltei.

Glasul muezinilor le cînta țipăt și leneș.

Și izbucnise în rîs. Pe neașteptate. Cu toată vinovăția, ultima față de fratele Bălcescu, căci frate îi fusese, mai frate decît Pantazi. Un rîs care spunea prea multe și pe care celălalt îl primise resemnat.

Dacă ar mai fi putut scrie vreodată, dacă ar mai fi putut măcar să mintă.

Cînd aflase vestea, deși o știa înainte de a o auzi, se așezase la masă, dorind ca miracolul acestei înălțări să se mai petreacă încă și încă. Să scrie :

„Frate Bălcescule, leapadă de la tine orice slăbiciune pentru persoane și orice afecții și ia în cîntarul creerilor numai greutatea cauzei...”

Dar lumea nu-și mai găsea echilibrul ei juvenil și ironic, în frazele de pe hîrtie rămînea scîlîmbă și urită și poruncitoare. Îi arăta zilele vieții lui, uimindu-l, una după alta. Erau fără garanția sublimului, fără erupția izbăvitoare de forțe și bucurii.

Cu totul alt om ar fi fost dacă ar mai fi putut scrie vreodată după acel noiembrie sumbru ca o galerie de mină părăsită :

„Frate Bălcescule...”

În seara aceasta, auzindu-l pe Aricescu cum șoptește înveninat că este un intrigant, el, „vodă de Samos”, simțise nevoia să se întoarcă și să-i arunce spre hazul societății mondene a Bucureștiului electoral : „Da, domnule, da, viața mea e o uriașă intrigă, un joc abil al inteligenței, o intrigă mare, gogonată care prezintă avantajul că merge în sensul istoriei. E meritul meu, știu să-mi exploatez defectele. Virtuțile mediocre, spune un învățat, chiar dacă sînt numeroase, nu duc decît la mediocritate.” Și totuși se abținuse. Trecuse pe lângă el ascultîndu-l pe Bolintineanu cum îl răzbună :

— Le malheureux, il n'est pas plus poète que Sion !

Sensul istoriei pe care ar fi vrut să-l invoce și căruia i se adaptase îl abătuse de la curatul gînd de tinerețe. Dar el nu suferea din pricina asta decît amintindu-și de un prieten dispărut :

„Frate Bălcescule...”

Șterge. Trage spre el hîrțiile pledoariei, le cercetează în fugă. „Exaltarea nu-mi priește și tocmai de aceea cînd o trăiesc mă simt hotărît și absurd, totodată. „Ia o coală nouă, alege pana, își potrivește scaunul și-și scrie demisia.

O face pentru Nicu Bălcescu ?

Le arată el domnilor Aricescu și celorlalți... Plicul pentru Sașa nu-l mai deschide, o să mai stea în Samos liniștită pînă i se aprobă eliberarea, pînă va candida în alegeri, pînă se va termina cu această harababură.

Deschide fereastra. Vînt ușor, dar aspru, înghețat. Zăpada sticlește pe acoperișul atenanselor. Văgăuni de întineric și clinchetul unei trăsuri care se îndepărtează, ca amintirea aceea veche a muribundului înflăcărat.

Respiră adînc. „E mai bine că a murit, o recunosc cu tot cinismul și regretul. Simțul lui teoretic ne-a elucidat pe toți cîndva, acum ne-ar fi incomodat. O conștiință curată și statornică nu se mai potrivește acestei a doua jumătăți de secol. Ce ciudat își naște istoria oamenii potriviți, la vremea potrivită...” Era incredințat că istoria îl crease și pe el oportun, pentru acest moment, într-o deplină armonie cu vîrsta evenimentelor. Fusesse tînăr și idealist în '48, era matur și „abil” în '58. Pașii lui se potriveau cu ritmul secolului și asta îl umplea de o încredere aproape bolnăvicioasă.

„E o mîndrie să nu-ți îmbătrînească ideile odată cu trupul.”

Louis intră cu somptuoasele recipiente ale băii de seară. Oficiază sobru. Cănille cu apă fierbinte și apă rece trec din mîna înmănușată în mîna înmănușată. Pe fața lui se citește imensa importanța a civilizației. A te spăla e semn de înțelepciune modernă.

— Louis, ai vrea să rămînem aici ?

— Ici ? Mais, c'est très sale, monsieur !

Bietul Louis ! Un prost. O să le arate el domnilor Aricescu și celorlalți ! El, omul turcilor, rușilor, englezilor și al altor nații privilegiate... Avea un chef nebun să arate ce poate, acum, pe loc, fără amîinare. Și ce dacă purtase fes ?

Capitolul XIII

Cert este că turcii îl plăcuseră în cele din urmă. Dacă exilul lui constantinopolitan se încheiase cu un înalt post într-o insulă a Mediteranei, atunci când aceasta devenise un bulevard internațional, însemna că leneșele turbane erau, în epoca modernă, sensibile la altceva decît la sacul cu bani — la influența engleză. Lord Stradford sprijinindu-se în frumosul lui baston cu măciulie de argint îl trimisese cu destulă melancolie în Samos, căci rămînea fără un prieten cu care reușea să ridă destins și liber de toate pașalele și mai ales de ambasadorul Franței. Fără acel prieten deștept, ambițios și, în același timp, la ananghie, calități care îl scuteau și de milă și de îngrijorare.

Exilatul valah, revoluționar cumișit, devenit diplomat dintr-o strădanie de a înțelege mersul vremii, nu se putea opri să vadă pe chipul tuturor turcilor cu care stătea de vorbă aerul lor derutat, de oameni depășiți de istorie. Imperiul era o momie care îi speria numai pe ei, le bîntuia coșmarele și-i făcea vulnerabili. Păreau niște copii handicapați de geniul părinților. Soleiman ajunsese o legendă, ca pentru balcanici Alexandru Macedon — o realitate se scuturase de tot ceea ce avusese concret și cotropitor căpătînd vagul religios al basmului. Osman părea o născocire, Murad al II-lea un meteorit. Lumea otomană se retrăgea în casa amintirilor, oferind însă spectacolul unui rafinat și putred amurg. Cînd? Într-un secol atît de pozitivist și atît de dornic de progres ca secolul al XIX-lea! Marea bătălie a sultanului

Abd-ul Medjid fusese hatîşeriful de la Gülhané. În Cri-meea mai mult încurcase lucrurile făcînd sacrificii imense.

În cele din urmă exilul fusese o şansă. Acea de a vedea de pe malul Bosforului pîiața grandilocventă a unui mare imperiu, alături de un englez casant și au-toritar, sir Canning, lord Stradford, viconte de Redcliffe, ale cărui butade făceau înconjurul cancelariilor europene și care avea ideile sale proprii în ceea ce privește poli-tica majestății sale britanice, fiind convins că uneori tre-buie să-ți servești țara împotriva voinței ei.

„Față de colegii mei de la Londra, spunea, speculez avantajul de a fi pe teren. Și știu să-l speculez, pe onoarea mea. Cum ridică tonul, cum le explic elemen-tarul fapt că mă aflu la fața locului. Anglia este o prea mare putere pentru a nu-și permite luxul ca din cînd în cînd să se rezeme pe cîte un cetățean al ei aflat la fața locului. Personal, nu cred că e rău ca eu să-i dictez politica în Orient! Și nici ca Anglia să-și asume, în numele succeselor mele, eșecurile mele...”

Lord Stradford avea defecte care te făceau să-l adori și calități care te îndemnau să-l detești.

Alexandrina avea dreptate cînd afirma în chiar salo-nul ambasadorului, cu acea timidă îndrăzneală care îl fermeca pe temutul Canning, că declanșase războiul Cri-meei pentru că se plictisea la Constantinopol și nu-i plăcuse aroganța prințului Mencicov, mult mai mare decît a lui. Dacă el nu putea sta în Anglia în timpul acestei lungi misiuni, adusese Anglia la Constantinopol. Și după ea, o mulțime de francezi, italieni, austrieci...

„Ghica dragă, lumea merge spre triumful diploma-ției! Vor mai fi conflagrații, dar vor fi din ce în ce mai multe depeșe consulare. S-a terminat cu vremea luptelor între două țări, între doi adversari, vremea duhurilor naționale. Orice conflict aduce puhoi de beligeranți și o armată de diplomați distinși, bine spălați, spoți cu oarecare cultură, adică înarmați cu citate din latini, greci și renaștentiști, relaxați în aparență, flexibili la dans și la parăzi, sportivi, curtenitori și eficace! Ce cuvînt înjositor pentru un ex-revoluționar ca dumneata! Da, eficace!” Și se purta în așa fel încît baronul de Wil-denbrück, ambasadorul Prusiei, îl ruga cu tot respectul

să binevoiască a-și aminti că este acreditat pe lângă sultan și nu pe lângă reprezentantul Angliei, chiar dacă acesta numea ministrii turci, generalii și guvernatorii de provincie. Reușise să facă din alianța franco-engleză o noțiune fără sens. Thouvenel melancoliza prin încăperile ambasadei sale : „J'ai eu à lutter contre un allié plus incommode et plus énervant qu'un adversaire.“ Francezul recunoștea cu onestitate că e greu să concurezi cu un geniu. Perfidul Albion era afurisit de isteric, dar avea darul de a se impune.

În timp ce turcii îi îngăduiau lui Ghica trecutul revoluționar, lordul Stradford, îmbibat de ideile de la 1815, i-l reproșa fără menajamente și când îl vedea că-l apucă dorul de patrie și năzuința de a se întoarce acolo plin de idei reformatoare, se repezea în cabinetul lui Reșid-pașa, Aali-pașa sau cine era atunci pe scaunul viziral și rostea cu autoritatea nelimitatei sale prezențe la Constantinopol și cu frumoasa lui demnitate purpurie : „Nu !“ Ceea ce însemna : „Să rămână în Samos !“

Acolo era exilul lui din exil. Englezul îl sechestraseră pentru a-l proteja. Nu-l voia ministru sau caimacam în Valahia, îl păstra pentru alte funcții. „Îl voi proteja chiar dacă nu o dorește, n-am chef să cîștige dezaprobarea Porții prin cine știe ce escapade patriotice. Nu vreau să se lase antrenat de Franța, trebuie să-i apăr viitorul, într-o zi va putea fi omul țării sale și dacă este lăsat azi să intre în arenă se va umple de noroi cum s-au umplut Cretzuleștii care acum nu mai sînt buni de nimic.“

Dar la sfîrșitul lui '57 lord Stradford fusese rechemat, plecaseră în trufașa lui Anglie lăsînd Constantinopolul buimăcit. Miniștrii turci răsufleseră ușurați, nu mai țipa nimeni la ei, tînărul sultan găsise un bun prilej pentru a bea o butelcă zdravănă, elcii umblaseră veseli unii pe la alții, înfrățiți într-o emoție comună. Numai Reșid-pașa de mîhnire se aruncase în amor — exces după exces — și murise. Iar în relaxarea generală, elegantul sir Bulwer se instalase la ambasada din Therapia cu aerele lui senioriale. Trebuia să lupte cu amintirea copleșitoare a predecesorului său. De la pașale la servi-

torii moșteniți ai reședinței șale toți erau ocupați : îi comparau gesturile, cuvintele, îmbrăcămintea și obiceiurile cu cele ale lui Canning.

În somptuosul salon, Lady Bulwer, cu ascendența ei greoaie care îi filtrase mintea și o făcuse un fel de delicată licoare în care se păstrau torpoarea și visarea, devotamentul și retorica rece, conversația fără miez și singurătatea, încerca să nu bage de seamă atitudinile prea distinse ale servitorilor cărora nu le putea dicta nimic pînă nu se hotărau să renunțe la respectul vechiului ambasador.

Ghica privise lumea de la Constantinopol cum citești o carte, atent, rînd cu rînd, filă cu filă și trăsese unele concluzii uimitoare aparent.

Filoturcismul lui împodobește luciditatea lui și nu se sfia să-l recunoască atîta timp cît restul soluțiilor oferite de „patrioți“ erau utopii curate. „Sprijiniți-vă de Poartă și sprijinind Poarta lucrați pentru binele țării voastre“, îi spunea Czajka alergînd dintr-un colț în altul a încăperii, febril, agitat, ferm. Făcea pe dracul în patru acel polonez turcit să-l convingă de valoarea promisiunilor musulmane, dar tocmai neastîmpărul lui ciudat și continuu îi trăda îngrijorarea, îndoiala și, de ce nu ?, disperarea. Politica este, vai, știința conjuncturii, a mișcărilor oportune (chiar și cînd sînt îndrăznețe, trebuie să fie și oportune !) și nu are în nici un fel de a face cu iluziile. Domnii Rosetti și Brătianu se mai joacă de-a revoluționarii, *se mai joacă*, nu mai cred nici ei în gesturi mărețe și de aceea entuziasmul și fervoarea lor par neautentice. Tocăni în lemnul lor și sună a gol, mîncat pe dinăuntru de carii vesele și hămesite.

Filoturcismul lui ascundea, spre deosebire de cel al lui Czajka, filoanglismul lui sub care se ghemuia, prins în cleștele unei gîndiri realiste (poate prea realiste, dar își asumă acest reproș cu mîndrie !) însuși patriotismul lui. Nu era dintre cei ce trîncănesc în ziare și prin cluburi că simt românește și basta, dintre cei ce se îmbracă național ca să-i vadă lumea plini de zel și ardoare pentru popor ! O, nu ! Se îmbrăca europenește și pentru Valahia lui voia să facă ceva : s-o ajute să trăiască într-o lume modernă.

Învățase mai multe de la ambasada engleză din Terapia decât democrației noștri vorbăreți pe străzile Parisului. O poate declara riscînd toate zîmbetele condescendente și toate ironiile confratilor.

Domnul Thouvenel cu manierele lui distinse observase înalta pedagogie a dușmanului său politic asupra unui protejat comun. Îl luase pe Ghica de-o parte la balul ambasadei franceze și-i spusese cu amărăciune : „L'Angleterre est toujours à la remorque de Lord Stradford. Il a fait du maintien de la séparation des principautés, ce qu'il fait du maintien de Vogoridès, ce qu'il fait du tout, une question *personnelle*. Il est devenu, par ses défauts plus que par ses qualités, la sixième grande puissance de l'Europe !“ Thouvenel înțelesese de la început că ideea unirii, și odată cu ea prestigiul Franței în Orient vor suferi un eșec și se străduise să nu fie unul din cale afară de strălucitor.

Lord Stradford încercase să-l cîștige astfel pe Ghica, în timp ce soția sa dădea un concert intim pe terasa care dădea spre Bosfor. „S-ar putea ca propunerile engleze să nu vi se pară destul de mărețe, dar ele, realizîndu-se, vor oferi țării dumitale cîțiva ani de prosperitate !“ Și el replicase : „Voltaire zice că omul nu poate trăi fără entuziasm !“ Era genul de reproș pe care bătrînul ambasador îl înțelegea cel mai puțin. „Lasă, iubite Ghica, entuziasmul este vecin cu plictiseala, iar un guvernant trebuie să știe să evite revoluția prin reforme oportune. Te asigur că asta îți dă destulă bătaie de cap !“ „Ce păcat, lord Stradford, că nu apărați cauza Principatelor !“ „O apăr. Lasă-le la turci, altfel ți le înhață împăratul de la Viena sau țarul de la Petersburg, cu sau fără voia lui Napoleon al III-lea. Provinciile unite vor fi un teren prielnic pentru uneltiri de toate felurile... Iar în ceea ce privește pe Thouvenel, el ar da bucuros Principatele pe care pretinde că le ajută, austriecilor pentru a putea astfel degaja Italia de ei și pentru a contrabalansa influența rusească în Balcani. Din fericire, Napoleon nu împărtășește opinia propriului său ambasador, el ține la principiul naționalităților de care face mult caz. Putem deci să ne amuzăm de felul cum Thou-

venel se supune fără chef instrucțiunilor trimise de la Paris!“ Rîsul sănătos și puternic al lui Lord Stradford stricase concertul.

Și astfel ajunsese să abandoneze ideea revoluției și „sfînta gălăgie“ i se părea din ce în ce mai mult o copilărie.

Învățase multe la Constantinopol, în acea „măreață și strălucită victorie a realității asupra imaginației“, cum spunea Alecsandri, în cartierele lui elegante și mizere, în grădinile lui din care țîșnesc turnurile moscheelor ca niște catarge fictive adăugîndu-se mulțimii catargelor ce se leagănă în port. În acel Constantinopol care la lumina zilei arată zbîrcit și zdrențaros, iar noaptea feeric.

Părăsindu-l, se despărțise de o lume ce-și sporise viclenia din teamă, ce-și sporise finețea din lipsa puterii creatoare, o lume a memoriei care apasă și a viitorului care ucide. Văzîndu-i pe Aali-pașa, Mehmet-pașa, pe Wefik și ceilalți îl apucase acea somnolență suplă sub care zace un zvicnet, o fierbere înceată. Vorbeau despre fapte actuale cu învăluirile acordate faptelor trecute. Thouvenel, rezemîndu-și capul de speteaza scaunului său: „Adevăratul protector al antiunionistului Vogoride a fost Lord Stradford.“ Era felul în care Franța dădea vina pe Anglia în eșecul bunelor ei intenții și în politica ei de compromis. Și o făcea molcom, fără enegia cuvenită unei invidii sau unei uri. Orașul amorțea durerile și bucuriile, furia și disprețul. Pînă și Alison se contaminase. Ironia lui mizantropă se tocise și ajunsese contemplație pură, ascetism intelectual. Sir Henry Bulwer credea că ar trebui rechemat la Londra pentru a-și reface moralul. Dar sir Bulwer însuși se modifica, se modifica, se modifica...

Capitolul XIV

Saşa aude deodată un ciocănit mărunț în fereastră. Își lasă ghergheful, se ridică, se apropie, dă ușor la o parte draperia, atît cît să vadă printr-o mică fantă vizitatorul. Nu e o pasăre, nu este unul din porumbeii argintii, care stăruie în cerșetorie, este o veveriță roșcată și cu o coadă stufoasă pe care și-o ține rotunjit. Nu vrea să o sperie. E liniștită, habar n-are că este privită. Stă pe labele din spate și cu cele din față își spală metodic urechile. Are mișcări repezi și bruște. Alexandrina lasă ușor perdeaua la loc, în fugă își aruncă șalul pe umeri, se încurcă în franjurile lui traversînd holul și salonul copiilor unde Totó și Mița examinează pe covor marele atlas englezesc, trece prin vestibulul rece și deschide cu grijă, cu infinite precauții cele două uși de la intrare. Vocile copiilor îi par îngrozitor de stridente. Undeva se aude un hîrșîit de fierăstrău.

Ocolește rondul de flori ca să se apropie de veveriță prin față, să n-o sperie.

E foarte emoționată.

Pantofii scîrțîie pe pietrișul aleii.

Veverița se oprește din spălat, o privește, așteaptă gata să se retragă. Coadă invoaltă îi stă pe spate ca un cîrlig.

Saşa calcă moale pe vîrfuri și-i vorbește :

— Frumoaso ! Roșcato ! Ce n-aș da eu să am blănița ta, coada asta fermecătoare ! Singuratico ! Minunea lui Dumnezeu ! Vrei să ne împrietenim, mironosițo ?

Veverița o privește cu mărgelușele ei negre. Se dă un pas înapoi, e încordată ca un arc.

— Nu te teme de dragostea mea, pufoaso ! Necăjito !

Trebuie să fie cu mult, mult tact ca s-o cucerească, să și-o apropie și înțelege că este ființa pe care o doarește cel mai tare, de multă vreme. Un suflet îndelung așteptat. Dar e dureros să simți cum orice gest mărunțit poate îndepărta un prieten. Unul atât de dorit.

Întinde mîna în care ținuse strîns cîteva smochine smulse din panerul din salon, dar veverița nu se lasă ademenită. Ochișorii o privesc rigid și Sașa începe să-i vorbească aproape în șoaptă, cu o tandrețe smulsă din adîncurile singurătății :

— Minunato ! Bucuria mea ! Vreau să fim prietene, să ne spunem lucruri tainice !

O moleșeală cumplită îi aluneca prin vene. Efortul de a trece bariera, de a nu rata această întîlnire o obosește. Se hotărăște să-și asume riscul, să îndrăznească, deși nu-i place riscul într-un asemenea moment, riscul e ca un uliu gata să se repeadă și să sfîșie tot ceea ce ar putea fi tandrețe și fericire între ele. Începe să-i cînte ușurel :

— Doamne cîte avem să ne spunem, pufoaso ! O să te alint, o să te mîngii !

Veverița face cîteva pași spre ea pe marginea ferestrei. Se oprește și cercetează. O privește atât de încordat încît pare mioapă.

— Sufletul meu blind ! Măria-ta ! Fetito !

Din două sărituri veverița este în palma ei continuînd să o fixeze concentrată, sticloasă. E în ea tot atîta suferință cît în Sașa ? Lumea toată balansează între ispita apropierii și frică.

Un sentiment de ușurare și de izbîndă o face pe Sașa să tremure împotriva precauției ei infinite :

— Ești moale și bună, surioară ! Frumoasa mea !

Veverița atinge doar smochinele și i se urcă pe brațul întins.

Linuștea parcului le înconjoară cu foșnetul ei iernatic, metalic, cu fișitul vîntului printre portocali și măslini și cireși. Încet, Sașa își pune celălalt braț pe umăr, îl ține acolo puțin, apoi îl îndreaptă lent, cu gingășie spre

— mica vietate. Sub degetele ei simte blănița moale și trupșorul plăpînd, urechiușele ascuțite, botul umed, lăbuțele aspre.

— Ce grozav, fetiço, că sîntem amîndouă pe lume ! E un miracol. Tu puteai să te naști cu un secol în urmă, eu peste o sută de ani ! Dumnezeu ne-a adunat sub bolta lui de sticlă ! Frumoasa mea ! Minunea mea !

Veverița se lasă din ce în ce mai leneșă în mîinile ei, în catifeaua mătăsoasă a șalului și somnolează toropită. Sașa rîde ușurel, o lipește de pieptul ei și nu se mișcă din loc de parcă acolo ar fi punctul din univers în care sufletul ei și-a găsit împăcarea, liniștea. Parcul sîsîie tăcut și ocrotitor. Veverița s-a abandonat cu totul noii ei fericiri. Coada stufoasă îi stă ca o corolă în jurul urechilor țepene.

Capitolul XV

Intră pe poarta Gherganilor. E vreme de amiază rece, dar cu soare. Parcul desfrunzit fișie înghețat. Aleea cu platani și paltini se întinde ca un coridor cu ornamente argintate și cu emailuri albastre de o claritate semeață. Foșnetul acela uscat de voci, de șoapte binevoitoare îi însoțește pașii pe pietrișul umed. Simte o plăcută exuberanță în jur. Și calcă solemn ca într-un sanctuar.

O veveriță se cațără pe trunchiul unui pin gîrbovit. Trage aer în piept.

În asemenea momente singurătatea este lipsită de rațiune. Te gîtuie emoția și basta. Memoria e un sprijin prea delicat.

Trage aer în piept. E momentul să stea pe loc? Să guste această fericire plîngăreață, atît de intimă?

În capătul aleii, stejarul cel bătrîn, gros, cocîrjat, de o masivitate arhaică îl așteaptă înconjurat de morți.

Îți vine să plîngi, să plîngi și iar să plîngi. Și, totuși, ar vrea ca morții să rămînă acolo unde sînt. Vrea să fie drept cu ei și cu el. Să rămînă în criptele lor. Să nu apară nici barba stufoasă a tatălui său, sprincenele lui ridicate pînă la ceruri de lumina pîlpiitoare a lumînării cu care inspecta camerele seara, nici fața de porțelan transparent a soră-sii Sofia, răpusă de boală la șapte ani și pe care și-o amintește mereu cu obrazul umflat de bomboane, nici, mai ales, silueta mamei desenată parcă în peniță fină pe o stampă îngălbenită de vreme.

Numai după un exil lung și eficace toate astea pot fi observate cu coada ochiului, fără să intri în ele, fără

să te lași măcinat de emoție, oricît de curată și intimă ar fi ea.

Casa e din cale afară de bătrînă. Și nici nu vrea să intre în încăperile ei. Îi dă tîrcoale. Parcul freamătă și el ocolește clădirea cum îți amîni o suferință dintr-un exces de tandrețe față de tine însuși.

De cîte ori, în Samos, nu visa că este aici și vorbește cuiva, melancolic și ostenit, despre insula aceea din Mediterana. Vedea focul din sobă, copiii înfulecînd briose rumene lingă masa mamei lui, argații trecînd prin dreptul ferestrei în treburile lor obișnuite. Și acel cineva care îl asculta evocînd plaiuri exotice dădea perdeaua la o parte și privea parcul vast acoperit de zăpadă.

Pridvorul este strîns în chingile glicinei, geamurile întunecate nu vor să-i spună nimic. Ce i-ar putea spune? Moarte, moarte și iar moarte. Vremea devoră și ceea ce am fost și ceea ce am fi putut fi.

Deasupra ușii o potcoavă bătută în cuie. Unde e calul care a purtat-o și care l-ar putea întreba: „Și tu pe unde vînturi?”

Stejarul scîrțîie. Din adîncul pămîntului se aude un vuiet stins.

El se tot întoarce, de luni de zile se tot întoarce și iată-l în miezul întoarcerii sale, în acel coridor de șoapte, în fața casei de la Ghergani. Lumea a rămas departe, în urmă, atît de nerușinat de vie! Casa e bătrînă, mohorîtă, o bîntuie șoarecii, o mîncă păsările. Stă ghemuită în mijlocul parcului ca în blana unui animal sălbatic, nordic, înfrigorat.

Anica se plînge țînîndu-și brațele încrucișate:

— Eu o îngrijesc, dar ea nu se mai lasă, ca un bolnav care nu vrea să mai trăiască!

•
•

Popa stă lingă soba bisericii, cu un umăr lipit de ea și cu o carte pe genunchi. Lumina vine în jet prăfos din fereastra laterală și-i mîngîie rece spatele puțin adus și potcapul vechi, cenușiu de vechime. Cînd ridică ochii să vadă cine a intrat, ceaslovul pocnește alunecîndu-i din

mîini, în poalele anteriorului. Își dă seama că a fost recunoscut. Se vede după gestul bătrînesc cu care părintele vrea să-și recupereze demnitatea — spatele îndreptat, palmele așezate una peste alta, ținuta capului rigidă.

— Dumneata ?

— Da părinte, sînt din nou acasă.

Constantinopolul pare un loc de demult, aproape fictiv.

În biserică miroase a ceară arsă atît de puternic încît Ghica are senzația că a venit să vadă un mort.

Popa Atanasie se ridică din scaun, pune cartea pe pupitrul din aproape și-l așteaptă să se apropie. Soba dogorește formînd în jurul ei un halou palid de intimitate.

— Sărut mîna, părinte ! S-a întors fiul risipitor !

Anteriuul scrobît fișie, mîna e aspră, cu vene proeminente și stropită cu pete maronii. Politețea veselă și forțată a lui Ghica n-are efect, nu schimbă nimic din liniștea mohorîtă a icoanelor. De jur împrejur, pe pereții afumați, sfinții își ațintesc privirea spre înalt. Pe ușile altarului stau arhanghelii cu aripi de porumbel.

— Mă bucur că te-ai întors. Sper că Dumnezeu ți-a dat sănătate în preumblările dumitale.

— Nu mă plîng nici de sănătate, nici de noroc. Mă plîng de înstrăinare.

— Asta da, da ! Toți am suferit auzind de pribegia voastră, a tinerilor. Dar șezi, uite, aici, în jilțul acesta care a fost al maicii dumitale.

Miroase a mort. Se așează pe marginea scaunului de lemn pirogravat, își pune cuminte gibusul pe genunchi. Miroase a mort.

În ciuda vîrstei popa își păstrează timbrul de bariton pentru care se povestea că înnebuniseră femeile satului cînd cînta aleluia, aleluia, de nu mai voiau bărbații să le lase la biserică, de stătea preoteasa cu ochii pe frunțile plecate ale cîrdului de muieri venite la miruit să prindă vreun semn necurat. Dar popa Atanasie avea tărie, era austeritatea personificată. Vocea era doar semnul vocației și cu ea convinsese pe mulți și, mai ales, pe multe de nevoia credinței. Cu cinismul lui răsfățat, așîțat doar din sentimentalism excesiv, Pantazi declara :

„Eu cînd aud pe popa Atanasie simt că leșin de dragoste pentru Dumnezeu, zău !“

— Au trecut aproape unsprezece ani.

— Sînt zece ani și nouă luni de cînd n-am mai călcat pe aici.

— Am auzit că ai copii...

— Da, părinte, datoria asta mi-am făcut-o, răspunde rizînd și-l vede parcă pe Totó aruncînd cu perne în tavan și hohotînd cu un clinchet în gîtlejul subțire, ca un clopoțel de cristal. Am patru și al cincilea este pe drum...

Se lasă o tăcere grea, înăbușitoare. Popa Atanasie n-are copii. Cu toate rugăciunile lui și ale presviteriei bucuria asta n-au avut-o. Cînd s-au hotărît să ia un copil de suflet acela s-a legat de ei din respect, dar cu gîndul era mereu la mama bună și în cele din urmă au trebuit să-l înapoieze. Se gîndeau la el ca la un duh rătăcit. Ce s-o fi ales din el ? Nu îndrăznește să-l întrebe. Prin ceața luminii care cade oblic pe chipul preotului, îi vede tristețea și-i aude glasul :

— Cine are copii are șperanță...

Nu prea gustă asemenea înțelepte gînduri. Știe destui părinți sperați, chinuți de progenituri. Fixează chipul măsliniu al fecioarei din icoana Înălțării, înveșmîntată în alb, cu ochii de o tristețe artificială. Stă într-un cerc albastru, doar brațele ridicate, cu palmele în afară, par a vorbi despre deznădejde. În biserica asta mică, unde ar putea fi ascuns mortul ?

— Vreau să-ți mulțumesc, părinte, că ai vegheat-o pe mama, schimbă vorba.

— N-ai de ce să-mi mulțumești... A suferit, te-a așteptat și a înțeles cu durere că nu te va mai vedea înainte de a muri.

Tac amîndoi. Soba sfirîie moale, lemnele trosnesc. Raza de lumină se clatină.

— O să îngrijesc de morminte. Numai să mă așez nițel...

E foarte stînjenit de mirosul acela, de răceala solemnă a popii. Nu-și găsește cuvintele. „Dar ce-aș mai putea vorbi ?“

Fecioara din partea dreaptă a altarului ține în poale un prunc bătrîn. Frumosul vâl care îi acoperă capul ține strîns un păr albastru și paspoalul lui auriu cade în linii șerpuitoare pînă cînd se pierde în culorile gălbui, albe ale veșmintului de copil.

— Loc pustiu e aici, acum. Cînd mă gîndesc ce lume, ce viață era la conac pe vremea conului Tache, a cucoanei Marița, cînd veneau cu dumneavoastră, copiii, ce veselă era casa.

— O să mă așez și o să văd de toate, promite Ghica obosit.

Popa Atanasie zîmbește, aplecîndu-și capul înainte :

— Te-a adus înapoi politica ?

„Iată că el a găsit subiectul de discuție!“

— Și politica. Ne unim cu moldovenii, părinte !

— Știu, citesc și eu ziarele, vin oamenii să le citesc și lor. Seara, numai ce-i vezi că bat pe la ușă și nu mai încap în casă, a trebuit să deschid biserica. Sînt înfierbîntați. Le-a intrat în cap că dacă se face Unirea o să capete pămînt.

Liniștea popii infirmă parcă tot ceea ce spune. Unde e clocotul acela răscolit, așteptarea aceea îndirjită ? El vorbește molcom, fără să se îngrijoreze.

Pe peretele din față, arhanghelul Gabriel în roșu purpuriu ridică mîna spre Fecioara îngenuncheată. Are un păr bogat, prins în cozi groase ca o fată, aripi multicolore și un cercel în ureche. Pășește grăbit printre bizare coloane singuratece, care nu adăpostesc nimic, nici templu, nici casă, nici palat.

— Istoria, părinte, dă uneori senzația unei mari stabilități, alteori totul se schimbă deodată, ideile, destinele, obișnuințele, instituțiile, felul de a vorbi și de a imagina al oamenilor... Se pare că trăim una din aceste epoci frămîntate. Aș zice că e un privilegiu...

Simte că popa abia așteaptă să-și spună o părere la care se tot gîndește de mult și a găsit acum omul căruia să i-o rostască.

— E bine, e bine și asta, numai credință să fie. Și să nu promiteți ceea ce nu puteți da.

— Uneori trebuie să mergi înainte chiar dacă n-ai chef. E foarte necesar să împingi lucrurile mai departe...

Popa Atanasie se ridică și umbra lui, în raza de lumină, se lungește pe podeaua lustruită a bisericii. În spatele lui, Sfântul Crisostom stă aplecat peste sulul desfășurat din mîna stîngă, cu patrafirul azvîrlit pe umeri. Lectura e plină de tandrețe.

— Dumneavoastră, vorbesc de cei de la '48, cei care sînt oamenii de azi și de mîine ai puterii, vă închinați prea tare unei idei : ideii de progres.

— E firesc, cine nu vrea să trăiască mai bine ? Pentru noi progresul nu e o noțiune, e ceva foarte palpabil. Oamenii merg cu trenul, comod, repede, fabricile oferă obiecte multe și ieftine, hrana e mai variată, mașinile agricole ușurează munca... „Ia te uită ce lecție îi țin ! Alexandrina m-ar lăuda pentru zel !“

În atmosfera, caldă a bisericii persistă mirosul acela de mort și ei vorbesc despre progres ! Ghica stă în continuare pe marginea scaunului ca un musafir picat pe negîndite în casa unei familii îndoliate.

— Dacă omul începe să trăiască o viață făcută de mașină și în serie, nu va fi și o viață mai ieftină, pe care adică se va pune un preț mai mic ? Năzuința asta e vicleană. Multe se vor distruge în numele ei. Popa își flutură mînele largi ale anteriorului. Vreau să zic că în sine ideea de progres este o naivitate.

— Ce preț ridicat are viața clăcașului, părinte ? Cînd omul se va elibera de corvezi se va putea ocupa mai mult de suflet, spune fără convingere privind răsîgnirea Domnului privegheată de Maria — o femeie cu gîtul neînchipuit de lung și fața plină, palidă, încadrată într-o ramă aurită cu frunze de acant și viță.

— „Ce a lăsat nemîncat lăcusta Yazam, a mîncat lăcusta Arbeh, ce a lăsat lăcusta Arbeh, a mîncat lăcusta Ielec, ce a lăsat Ielec, a mîncat lăcusta Hasil !“ Așa scrie Ioel... Acesta e progresul.

— Recunosc, părinte, că progresul nu e o idee ușor de digerat și că pe unii s-ar putea să-i intoxice, dar el are scrupulozitatea lui — nu poate fi oprit și oferă prea multe avantaje. El creează.

— Creează împotriva naturii. Nu mai există consolare. Totul este provizoriu, căci trăim în așteptarea schimbărilor perpetue, se plînge popa Atanasie și începe

să semene cu Ioan Botezătorul din icoana pusă pe iconostas — barbă rară, albită, creață și ochii ca măsline coaptă.

— Ar fi împotriva naturii să-l oprim, și istoria este natură. Știu ce vă neliniștește. Vanitatea este motorul progresului și iubirea de sine va înlocui iubirea de Dumnezeu. Dar atunci când se va trezi fără Dumnezeu, s-ar putea ca omul să înceapă a-l dori cu adevărat.

— Nu vă puneți speranță în progres. Nu credeți în această religie păgână. Citesc ziarele, se scrie aprins, se scrie pățimaș, se pune mult zel în orice, se simte că lumea vrea ceva, dar îl vrea parcă cu orice preț. Sint preot de trezeci de ani și din pricina acestei istorii flămînde mi-am dat seama într-o zi că mă preocupă mai mult treburile politice decît treburile sfinte. Ne depărtăm de propriul nostru suflet. Va putea omul sau mașina să despice binele de rău, așa cum o face credința ?

Popa Atanasie se plimbă între sobă și pupitrul dascălului. Se vede că-i place să vorbească despre lucruri grave. E trufia lui cu care vrea să triumfe asupra oaspetelui. Ține în mînă cartea și, cînd apasă cuvintele, ridică din sprîncenele subțiri, încrețește fruntea și lipește cartea de piept.

Ghica dă să se ridice :

— Progresul tehnic, spune, va aduce un progres moral.

— Nu.

Ecoul pereților multiplică această categorică respingere. Sfinții se coalizează. Aplecați asupra papirusurilor lor răsucite, refuză.

— Omul nu aparține numai lumii acesteia. Cu cît este mai înrobît lucrurilor, cu atît este mai puțin dispus să înțeleagă rostul lor.

„Uite de unde ne vine incapacitatea de a acționa, pasivitatea, neputința de a fi mai întîi în această lume și abia apoi în cealaltă...” se gîndește Ghica. Stă în picioare lingă treapta de piatră care dă spre altar, treapta pe care trebuia să îngenuncheze pentru a spune crezul, în copilărie. „În mintea popii trebuie să trăiești în zdrențe ca să te poți ruga la Dumnezeu !”

— Aș reproșa și eu, părinte, ceva, nu Dumitale, ci bisericii noastre. Sub pretextul că se ocupă de viața cea veșnică a uitat să se opună statului temporar cînd acesta făcea lumea prea barbară. S-a alăturat întotdeauna autorității laice și a îndemnat la o supunere nejustificată. Românii n-au avut în biserica lor un sprijin în opoziția față de abuzurile puterii, cum l-au avut alții în biserica catolică. De aceea Neofit a jurat de patru ori strîmb, aruncînd ridicolul pe o revoluție care nu-i aparținea.

Ii pare rău că a amintit de Neofit. Pe Atanasie îl supără.

— Cu cît ești mai ocupat de lucrurile zilnice, cu atît ești mai departe de întîmplările eterne, ca moartea de pildă.

— Nu e binê să speculăm prea tare ideea de moarte căci astfel religia devine o chestiune personală. Cine se teme crede, cine nu, nu.

— Sfîntul Antonie cel mare spune că nu de moarte trebuie să ne temem, ci de pierderea sufletului, care este necunoștința lui Dumnezeu. În ce-l privește pe Înalt prea sfinția sa Neofit, pot depune mărturie că nu toți ajung să se ia în stăpînire pe ei înșiși. Iertarea trebuie să fie mai omenească decît ura.

Vocea popii nu mai este frumoasă. Scîrțîie și se pierde printre micile zgomote de afară, un fierăstrău care hîrșie lemnul, niște găini care cotcodăcesc și mugetul unei vaci însetate. Și peste toate plutește mirosul acela de mort.

— Aveți o imagine sumbră a viitorului, or cred că veacul de aur nu este înapoi, ci înaintea noastră, spune Ghica întorcîndu-se să plece. Popa Atanasie îl urmează încet și îndrăznește să-și arate bănuielile :

— E adevărat că vreți să catolicizați țara ?

— E o stupiditate, părinte ! Nu, nimeni nu se gîndește la asta !

Pe ușa bisericii intră cu pasul dur, răscrăcărat Burlamache. Notarul are o haină groasă de dimie, cisme înalte și o căciulă de astrahan negru. Se închină grăbit. De cum îl văzuse în sat pe boier, nu-l mai slăbea : „Eu, domnule, nu sînt numai democrat, sînt chiar demagog.

Îmi place egalitatea. Nu admit eu deosebiri și distincțiuni între făpturile lui Dumnezeu. Cer să fim toți o apă...”

În spatele lui ușa a rămas deschisă și frigul intră în voie.

Popa se apleacă spre Ghica și-i șoptește :

— Iată omul veacului *de aur* !

*
*
*

Preteasa intră tiptil în încăpere. Pe o tavă rotundă aduce dulceturi și apă proaspătă într-o carafă aburită.

— Coana Marița a murit foarte blînd, spune după ce se așează pe marginea scaunului punînd mîinile pe șervetul de in care acoperă masa. Dar cu multă amărăciune.

Femeia o ajutase pe Safta Cîmpineanu s-o îngrijească în zilele bolii. Era făcută parcă să poarte oamenii vii pe drumul morții, cu acele mărunte gesturi calme, împăcate care spun : vă ajut pe voi să treceți dincolo căci eu sînt nemuritoare.

— Coana Safta a îndemnat-o să-și facă testamentul și să cheme preotul. Eu nu îndrăzneau. S-a uitat la ea cu umilință ca și cînd se rușina că nu crede în apropierea sfîrșitului sau că nu simțea nevoia să vorbească popii. Cea mai mică speranță o făcea să tragă din firul acela subțire de care toți se țin de viață în ultimele clipe. Rămînea cu privirea pironită pe cîte un lucru de parcă voia să-l ia cu dînsa dincolo.

Întoarce capul spre soba care duodie în dreptul ușii ce deschide pridvorul.

Pe maică-sa și-o amintește tot în doliu, ba după un copil, ba după părinți, ba după bărbat. Cînd își pune peste rochia de postav negru un șal brodat cenușiu-verzui era un semn că rîvnește ceva modest. O femeie mică, slabă, cu fața prelungă și ochii trași în jos spre colțuri — de la ea moștenise pleoapele acelea grele. Ori-cît de bogată fusese, păstrase în toate o rezervă pe care alții i-o socoteau prostească. El însuși se revolta și pune uneori pe seama ei sărăcia treptată a familiei, căci

maică-sa părea că tot așteaptă să ajungă foarte, foarte săracă. Când vînduseră niște moșii după moartea lui Tache Ghica, ca să plătească datoriile, coana Marița nu manifestase nici o supărare. Ar fi dorit-o puțin îngrijorată, puțin risipitoare, puțin vanitoasă.

Venise cu Alexandrina la Ghergani să-l lase în grija ei pe Totó. Copilul înfășat gros, cu mutrișoara roză adormită între horbotele scutecelor, trecuse din miinile mamei lui în cele ale bunicii lui ca un mesaj conspirativ. Marița Ghica îl primea ca pe un dar, cu sfială și recunoștință, deși bănuia că plecarea aceea precipitată nu era „de bine“. Alexandrina, mică, slăbuță, cu privirea încă de fetiță se retrăsese lângă el și parcă vînturi puternice și secole multe îi despărțeau de acea femeie calmă, legănînd copilul pe care îl luase în brațe ca pe un dar. „Voi, spunea ea, duceți-vă în deșartele voastre lupte, eu rămîn aici să cresc copiii, animalele, plantele ! Să vie turcii, muscalii, nemții cu coadă, tătarii cei negri și leșii cei blonzi ! Să se ducă bărbații noștri la bătălie și fiii noștri în saloane ! Eu voi rămîne aici să cresc copiii, animalele și plantele lumii !“

Vasile Rigani își bătuse repezit cizmele pe preșul de la intrare și nici asta nu reușise să rupă vraja. Mama vorbea pruncului într-o limbă necunoscută, un „guru-guru“ nedeslușit pe care micuțul îl înțelegea perfect căci răspundea generos, din toată inima. Arendașul primise instrucțiunile clipind curios spre copil, dar oricît de suspectă i se părea scena acelei plecări nu scosese nici o vorbă, ca și maică-sa. Oameni pe care rosturile lor lumesti îi mulțumeau în modestia lor, în taina lor, în simplitatea lor.

Fusese cuprins de disperare cum numai la tinerețe mai ești cuprins, înțelegînd, dar voind încă să modifice totul, să depindă de tine totul.

— Stătea ore întregi și privea curtea întunecată din dreptul camerei ei.

Acolo, un spațiu mic, acoperit tot de ramurile nucului, petecul de zid al cămărilor, țigla roșie, năpădită de mușchi verde, de pe acoperișul bucătăriei și, cînd și cînd, siluetele oamenilor care veneau și plecau.

— Aș fi vrut să știu la ce se gindește dar nu îndrăzneam s-o întreb. Într-o zi mi-a spus : Am fost un om care a putut să se bucure și de o floare. De ce tocmai mie să mi se întâmple asta ? Lumea e rea.

Fusese într-adevăr un om care putea să se bucure de lucruri mici, fără importanță, fără măreție și vanitate, nu avusese nevoie de lux, călătorii, succese mondene, de strălucire și venerație pentru a se bucura de viață. În oalele ei de pământ semănase plante, în curtea ei sădise pomi, hrănise animale, în familia ei crescuse copii — când el se aruncase în politică îl lăsase să o facă admirându-l că nu e sterp la suflet, când Pantazi începuse năzbîtiile lui, se lăudase că e plin de fantezie, aiurit, poet — în casa ei adunase obiecte tandre, într-o intimitate omenească, fără nimic sfidător. Modestia îi dădea echilibru și orice pe lume i se părea firesc și îndreptățit. De ce tocmai ei trebuia să i se întâmple ? Tocmai ei trebuia să i se întâmple. Se putuse bucura de flori, de copii, de casă, de grădină...

— Stăteam toți cu luminările aprinse în jurul ei și o vedeam cum respiră din ce în ce mai slab. Și, deodată, cu un efort neașteptat, s-a ridicat și ne-a strigat : Răilor !

Ghica sărută mîna preotesei, în timp ce, gîndindu-se la maică-sa, își spune : „Am iubit-o ca pe cineva pe care trebuie să-l neg, să dovedesc că nu are dreptate. Modestia e mîrginire și provincialism. Mama, de care mă simteam atras, avea o fire pe care o respingeam categoric.“ Dar țipătul acela de la sfîrșit îl înțelege și-i apropie.

*

* *

Se întorsese de la Ghergani cu un gust acru-amar. Nu e bine să-ți exagerezi dezamăgirile, dar e nobil. Și tot ce e nobil presupune exercițiu, superioritate și orgoliu. Le avea pe toate.

Se oprise la Tîrgoviște.

Balul lui Olănescu fusese de un lux „satanic“ și provincial. Boierii răzleți ai locului înghesuți printre noile familii înstărite, negustori bogați, funcționari ai statului, mici proprietari „cu perspective“, împinzind saloanele

luminate sfidător... Se bea șampanie și bere. Olănescu rîdea de ciocoi, se amuza pe seama lor, îi bîrfea și le cerșea voturile.

I se făcuseră lui Ghica onorurile convenite unui prinț de Samos, dar nu acele onoruri pe care le născociseră gurile rele ale bucureștenilor, clevețeala cu bulbuci a țătelor liberale și a simandicoaselor fețe din fosta *protipendada*. Nu. Nu făcuse recepții princiare, nu ținuse o curte și nici Olănescu nu dăduse baluri în care beiul să apară la miezul nopții precedat de două candelabre cu cinci brațe aprinse fantasmagoric și nici nu șoptise unor amărîte snoabe că așteaptă firman de numire! Încă prea puțini înțelegeau că este un adept al discreției. A ridiculiza intra însă în obiceiurile locului. Cineva este un apărător al unui principiu? E ridicol! Cineva e un om intransigent? E ridicol! Cineva este prin fatalitate a nașterii un boier? E ridicol! Cineva este prin aceeași fatalitate un ciocoi? E ridicol! Cineva e nimeni, cineva e cineva? Deopotrivă de ridicoli. Dacă putem rîde, sîntem în siguranță.

Cu cît societatea e mai săracă, cu atît luxul ei e mai extravagant.

— Unde este criza, domnilor?

Negustori prosperi își fac intrarea în lumea bună pe scara din față, în ciuda impozitelor mari, a drepturilor restrînse, a disprețului general. Toți simt că au nevoie de mărfurile lor. Bancherii veroși, huliți și răshuliți, sînt prezentați cu eleganță mondenelor de provincie, niște experte pațachine sau niște amărîte sofisticate. Oricît de huliți ar fi, banii lor contează și, în ciuda crizei economice și financiare, se înmulțesc.

Unde este criza?

Boierii căzuți în senilitate profundă își înmulțesc moșiile și fiii de boieri, mai puțin vanitoși în afaceri, adună proprietăți. Părînd că o fac în dorul lelii, din principiu, fără tragere de inimă.

Unde este criza?

Negustorii 'închid magazinele din lipsă de credit. Oamenii nemulțumiți cumpără la bursa neagră aur și argint, podoabe, obiecte de lux. Alții stau la cozi interminabile

ca să apuce ceea ce n-au dorit niciodată, stocînd, omorîndu-se unul pe altul și mîncînd mai mult decît trebuie.

Unde este criza ?

Nimeni nu are siguranța investițiilor sale și toți cumpără aur, mobilă prețioasă, tablouri, cheltuiesc și petrec.

Unde este criza ?

Acoperind putreziciunea și mizeria, luxul se etalează fără rușine ca altădată orgoliul unui talent. Toți „se descurcă“. Se pare că de aceea apar crizele, pentru ca anumiți indivizi să se descurce.

Prețurile cresc, foametea se întinde, falimentele bat la ușă și lumea petrece în baluri strălucitoare cu o furie sălbatică și sleită. Cucoanele vor mătăsuri, brocarduri, velur, broderii, tafta și moar, valansiene, cașmiruri, blănuri vapoaroase, diademe, pandantive, pălăriiuțe cu egrete și manșoane de lup siberian, vulpi canadiene, hermine, samur, skunks... disproporțiile cresc. Pe mulți spaima de viitor îi face risipitori, vor să trăiască azi cît pentru o viață întreagă, pe alții îi face avari, se închid în casă și cîrtesc evocînd cu nostalgie vremurile cînd, deși cîrteau ca azi, aveau cîteva puncte solide de sprijin : o slujbă, o moșie, o casă. Toată lumea discută politică. Lipsurile cresc, țărani nu mai vin la piață, negustorii nu mai au mărfuri, sau le au la prețuri uriașe, totul se cumpără în furie.

Aceasta este criza ?

Are dreptate popa Atanasie. „Omul de azi nu se mai simte privit!“ Care om ? Burghezul dorînd să-și facă utile calitățile și defectele și închinîndu-se zeului Progres ? Un zeu cu spatele întors la omenire și pe umerii căruia trebuie să te cațeri, să faci ascensiuni riscante, să împingi pe alții căroră le auzi respirația gîfîită și le simți transpirația alunecîndu-le pe trup, un zeu așezat cu spatele la toată lumea aceasta foșnitoare și parcă rîzînd de ea, scuturîndu-se din cînd în cînd de furnicile ostenite de povara propriului lor orgoliu... Omul primitiv se socotea privit, urmărit de ochii ascunși ai plantelor, copacilor, cerului și pămîntului, apoi și-a ridicat teama atotcuprinzătoare deasupra, în văzduhul pe care l-a populat cu ființe puternice, apucate de o intensă activitate :

se urau, se iubeau, se fugăreau, intrigau, distrugeau, construiau — o epică superioară, o chintesență a aventurilor umane. Niște zei plini de păcate, care nu-l judecau pe muritor ci-l necăjeau capricios sau îl favorizau la fel de capricios ! Dar privirea aceea cercetătoare, pătrunzătoare s-a înfipt în ceafa noastră — unică, puternică, părînd definitiv biruitoare — o singură divinitate ciclopică, cu ochiul strecurat prin triunghiul teologal cunoștea sufletele păcătoșilor și-i îndemna să se judece pe ei înșiși. Căci el era perfect și le promitea o judecată tîrzie dar neîndurătoare, cu măsura cea adevărată a lucrurilor. Dumnezeu veghează, nu-l poți păcăli. Dar burghetul zilelor noastre stă cu fața la imensa spinare a Progresului și are credința că nimeni nu-l mai privește în afara omului de vis-à-vis, de vecin, de lacheu, de seamănul său la fel de păcătos ca el și căruia de aceea nu-i acordă dreptul de a-l judeca. Burlamache tropăie în biserică, se-nchină ca să-l vadă ceilalți, acasă plănuește cu nevasta cum să-i dea în gît pe ceilalți și să se-nalțe pe el, să adune, să adune pentru a oferi zeului întors cu spatele jertfa lui egoistă. Burlamache merge la bordel cînd nu-l vede lumea, și-și strivește sora care din dragoste a fugit cu un poet. El judecă pe alții, nu se judecă niciodată pe sine, el stă încordat pe spinarea aceea hohotitoare și opacă, agățat cu îndrăzneală și minie. Cînd va putea să ajungă sus, pe umerii puternici și indiferenți, se va uita în urmă și va disprețui.

Bietul popa Atanasie ! Suferința lui este de nedescris. Din turma păstorită cu grijă, dintre cei ce sînt priviți, se desprind unul cîte unul rebelii, cei pe care nimeni nu-i mai privește...

Aceasta este criza ?

Capitolul XVI

Bălăceanu stă răsturnat cu insolență în fotoliu. Se joacă învărtind în palmă un coupe-papier.

Îl privește cu îngăduință. Degajă un dispreț atît de deznădăjduitor încît și-l face ineficace. „Nu-i bine să fii prea sarcastic. Începi cu timpul să te mulțumești vorbindu-i pe toți de rău“.

— Deci asta este. Prin Bălăceanu nu putem face nimic. Soră-mea l-a surprins făcînd baloane de săpun deasupra ligheanului, îl crede *ensorcelé*. Manu ar fi vrăjitoarea țigancă. În schimb Cretzeanu, băiat bun, este gata să vă cedeze voturile lui, retrăgîndu-și candidatura, dacă veți figura pe listele proprietarilor mici. Greceanu, care a fost tatonat și de Ioan Cantacuzino, mi-a promis votul lui pentru dumneata, dar în nici un caz nu-l va da lui Olănescu. Greceanu nu este însă capabil să-și țină întotdeauna promisiunile. Trăim într-o țară a tuturor posibilităților.

— Am făcut o greșeală subestimîndu-mi adversarii.

De fapt, absența lungă din țară îl determinase să se gîndească la Valahia ca la o abstracție, cînd ea era o realitate ce se modifica de la o zi la alta.

Se plimbă prin încăpere cu mîinile la spate și simte cum îl apasă ideea eșecului. Are o ciudă imensă împotriva propriei lui neputințe, împotriva speranțelor sale din anii trecuți. „Am stat acolo crezînd că mă voi descurca ușor la fața locului. Cînd vezi cum se țese politica Europei sub nasul tău desconsideri politica locală, care e, într-adevăr, cea a tuturor posibilităților...“

— Căimăcămia n-o să vă facă neplăceri, de frică, îl asigură Bălăceanu fără zel.

De mult îl bătea la cap să vină în țară, pentru că nu mai știe ce este pe aici.

— Cei trei nu vor avea nevoie să facă nimic dacă mă vor lucra liberalii, Ghiculeștii și bătrânele tombatere.

— Dacă Boerescu și Rosetti și, probabil, Brătianu vor fi radiați de pe liste, atunci vor alergera după aliați, vor vedea că sînt slabi în adunare. Depinde mult de hotărîrea de azi a tribunalului.

— Ar fi trebuit să așezăm întîlnirea asta cu Ștefan Golescu peste două, trei zile cînd se alegeau apele. Ultima dată cînd am vorbit cu el se lăsa dus. Este, în fond, un moderat, prin fire, prin mentalitate. Îl tîrăște între radicali doar ideea că Niculache va fi Domn !

Se oprește din mersul lui nervos lîngă soba care duie înfundat. Stă încordat așteptînd parcă apariția unui eveniment violent. Lasă capul pe spate și spune cu ironie :

— Bécîard ar vrea să audă de la mine numele lui Știrbey, dar mă fac că nu înțeleg.

Bălăceanu ridică brațele în sus în semn că-l descurajează grozav lipsa de rațiune a consulului francez. E o exasperare bine jucată. Dar ceea ce se grăbește să-i spună pare rupt de această constatare :

— Și dumneavoastră vă căzniți să-i adunați pe Golesți, Cretzulești, Cantacuzinești, pe Dimitrie Ghica și pe mai știu eu care, pentru cine ?

Întrebarea este un reproș și e plăcerea lui să-l ia în derîdere :

— Să-ți spun ?

— A, nu ! Principele străin este în acest moment o aventură ! Stă parcă să analizeze ideea, apoi izbucnește : Putem noi repara o slăbiciune a Franței ? A renunțat atît de ușor, atît de culpabil, la principiul acesta ca și la acela al eredității tronului !

Nu se mulțumește cu asta. După o mică pauză întinde brațul în care ține coupe-papier-ul spre el, și-l somează :

— Uitați-vă pe lista de candidați și găsiți o mutră locală. Pronunțați numele și apoi putem lucra în liniște.

Dar nu pe Cantacuzino, toată lumea crede că-l susțineți din politețe față de familia soției și nu-l socotiți un candidat serios.

— Hm, vorba lui Rosetache, „penurie de personalități“ ...Iar acordul nu este decît rezultatul deplinei nepotriviri a părților.

Bălăceanu nu vrea să se amuze.

— În actualele împrejurări trebuie să fiți ferm.

— Iar eu nu posed decît o fermitate melancolică. Trăim un moment critic, sfîșiat între sărăcia de idei și avuția de patimi.

Un zîmbet trece peste încruntarea celuilalt. Cum stau așa, unul în fața altuia reflectează o clipă la diferența de afecțiune dintre ei. Bălăceanu păstrează ceva din admirația elevului pentru un maestru strălucit deși în multe privințe acesta l-a dezamăgit, și mai ales în aceea că a greșit în planurile sale de domnie.

— Se vede că încercați o alianță, un șir de alianțe, un morman de alianțe! Dar trebuie un nume. Francezii îl vor pe Știrbey numai ca să vrea ceva. Bibescu se îndeasă...

Ghica îl pîndește pe sub pleoapele grele :

— Ce alianță? Ce fel de combinații pot eu face? E o izbucnire pe care o datorează acestui elev dezamăgit care pare că nu pricepe. Nimic nu unește societatea valahă, spune cu un zvicnet de orgoliu, decît ura împotriva mea.

În '56, cînd fusese vorba să fie numit caimacam, în-suși Bălăceanu îi scrisese că „lumea fusese cuprinsă de teroare. Am văzut clipa în care Al. Ghica dădea mîna cu Știrbey, care dădea mîna cu Bibescu, care întindea mîna lui Cantacuzino, care i-o întindea lui Eliade, care o întindea tuturor canaliilor... o fuziune monstruoasă“.

Putea încerca alianțe, „un șir“, „un morman“, dar numele unui candidat la Domnie nu-l putea da. „Cînd nu luptă pentru sine nu are direcție“, i se plînsese Bălăceanu lui Alexandrescu și acesta se grăbise să-l informeze.

— Pe liberali nu-i pot apropia de mine atîta timp cît nu promit să sprijin candidatura lui Niculache, dar

sper ca nu toți să-l iubească într-atît. Am descoperit chiar pe unii care nu-l iubesc deloc.

Privește obosit desenul oriental al covorului : albastrul, bronzul și vernilul patinat, motivele geometrice de o aparentă complicație și, de fapt, foarte simple prin simetrie și ritm. Simte nevoia să fie degajat în bătălia asta, să aibă o distanță față de lucruri și față de propriile sale ambiții pentru ca eventualul eșec să nu fie prea dureros, dacă eșec va fi. Totuși lui Bălăceanu îi datorează o oarecare sinceritate pe care îi vine greu s-o desfășoare. E ca și cînd eșecul s-ar fi instalat deja în micul apartament luxos al hotelului.

— Tocmai pentru că avem puține șanse de izbîndă în discuția cu Goleșcu, spune Bălăceanu agitat deodată și împiedicîndu-se în mobilele salonașului, tocmai de aceea mă simt de două ori mai activ decît ar trebui.

E un îndemn, o solicitare discretă și avîntul lui forțat are meritul să-l scoată din inerție și pasivitate. Îl aruncă însă în imposibil.

— Și dacă nu-l voi sprijini pe Niculache ce altă promisiune le pot face? Să lupt împotriva lui Bibescu, atît. Pe marele boier pămîntean, Goleșcu, nu-l voi ajuta să devină Domn după ce a făcut neroziile de la '48. Bălcescu spunea despre el că e un om inconsecvent, adică un *fleac*. Și, totuși, istoria îl folosește în orice împrejurare cu egal succes.

Bălăceanu, rezemat de sobă, răsuțește gînditor coupe-papier-ul :

— Aș da orice ca istoria să fie mai înțeleaptă. Țin prea mult la ea.

În el, Ghica își vede calitățile și defectele împinse în prăpastie.

— Știu bine că sînt împrejurări în care nu trebuie să fii prea exigent cu aliații tăi și nici să te ofenseze un conflict minor. Dar... Goleștii? Niculache e un *fleac*, Poupou e transparent, uneori te întrebî dacă există cu adevărat, Albu are o imaginație exaltată pînă la ridicol, ah, da, un ridicol foarte patriotic, și doar Ștefan e singurul rezonabil — un boier adevărat : te uiți la el și înțelegi cum numai boierii pot fi autentici liberali, din puțină lene și din multă generozitate.

— Ca Negri ? întreabă ironic Bălăceanu.

— E altceva. Negri e un excentric în mîhnirea și modestia lui patriarhală. Știe să riște uneori totul și încă ceva pe deasupra, și, în ciuda fermității lui, e subtil, foarte subtil. Aristocrația lui nu i se pare un drept, ci o datorie.

— Îl iubești, îl admiri sau îl invidiezi ?

— Pe Negri nu-l poți admira îndeajuns, nu-l poți invidia suficient. Îl iubești sau nu. Ștefan însă e boier, se plictisește în casta sa, vrea să se amestece cu alții dintr-un impuls democratic care pentru semenii săi, pentru neamurile sale, poate părea destrăbălare. Și e radical într-un sens foarte discret al lucrurilor.

— E discret pînă la lipsă de personalitate...

— Dacă e vorba de personalitate trebuie să spui că frații Golescu nu se constituie decît toți laolaltă ca o personalitate. Și una redutabilă. Numele lor aduce liberalilor acea parte a populației care e animată de respectul boieriei autohtone, de un naționalism de elită. Poporul e încă afectat de prezența prea multor Caragea, Moruzi, Ipsilant și Mavrocordat pe scaunul țării și, jignit, vrea un nume vechi, neaș și cu prestigiul suferințelor exilului. Pe ce să se bazeze în suferința lui acest popor ? Un nume ca Golescu îi dă iluzia că e independent și se conduce pe sine. E un idealism mărunț și uneori falimentar și o mîndrie justificată. Trăim în adolescența acestei nații, dar treptat romantismul i se va subția. Eu, cu toț regretul, am ajuns să cred mai mult în luciditate, decît în pasiune.

Face o pauză în care se aude îndepărtat tropotul unei trăsurii pe Podul Mogoșoaiei. Un impetuos elan de sinceritate îl atașează de Bălăceanu, plăcerea de a-și plăti parcă o datorie și de a omagia astfel fidelitatea partizanului său îl îndeamnă să se întoarcă spre acesta și să spună, nu fără o oarecare circumspecție :

— Să examinăm însă mai atent situația. Sînt, ca de obicei, două posibilități. Ori să reușim acel șir de alianțe de care vorbeai, slăbind orice candidatură locală și convingîndu-i pe toți de nevoia unui principe străin, ori să nu reușim nimic. Rîde ușor și-l privește pe Bălă-

ceanu cu sprincenele ridicate — nu mai are uitătura aceea pierdută de care se tem interlocutorii, ci una atentă, inteligentă, aproape crudă. Dacă reușim, vor fi, evident, două posibilități : puterile străine vor accepta în sfârșit ideea unui tron vacant în Principate, și atunci trebuie să fim atenți la numele pe care vrem să-l propunem, sau nu vor accepta și vor cere Turciei sau vor da chiar ele un nume dintre cele ce se vîntură printre băștinași și s-a ilustrat prin ceva merite... Dacă nu reușim, îi lăsăm pe conservatorii din cameră să-l aleagă pe Bibescu și pe liberalii din afara Camerei să ridice masele. În acest caz, situația va prezenta, cum este și firesc, două posibilități — puterile străine vor îngădui Turciei să numească un Domn ca revanșă la intrarea austriecilor peste noi, căci la o mișcare de mase aceștia nu se vor putea abține să nu intre, sau ele însele vor numi un principe dintre acele nume locale ilustrate prin ceva merite de care aminteam și mai înainte. Cele două posibilități inițiale, vezi, duc în final printr-una din ramificațiile lor la același rezultat : Anglia va numi prin intermediul Turciei un Domn autohton.

Bălăceanu îl ascultă strălucind de plăcere.

— Părerea mea este că Napoleon și Cavour, continuă, ar dori puțină zăpăceală în Orient pentru ca agitația tuturor să fie îndreptată *aici*, să nu se observe ce pregătesc ei *acolo*. Iar pentru a nu avea Anglia împotriva lor în viitorul război al Lombardiei îi vor ceda întâietatea în ungerea principelui valah. Nu e rău să dăm, de aceea, impresia domnilor liberali, că sîntem foarte îngrijorați de soarta noastră.

Stă țepăn o vreme în dreptul ferestrei. Ceea ce a dezvăluit este aproape impudic. Dar, nu știe de ce, îl ațîță. Îi vine să ridă și să se strîngă în sine. Are senzația, brusc, a unui gol căscat în urma lui.

Vrea să realizeze numai ceea ce este posibil și nu-și mai poate astfel justifica propria tinerețe. Aceasta se deschide deodată ca o rană care părea închisă și-și arată lumina palpitîndă a cărnii. „Ce să fac cu ea?“ Ideea revoluției obosise, ezitățile lor îi tociseră ascuțișul, războiul Crimeei — marea speranță ! — o îmbătrînise și o

înmormântase, Rusia profitase de propria ei înfrângere distrugînd diplomatic prestigiul Turciei în Europa și ei nu mai aveau în față decît soluții abile, mărunte și personale. Problema românească stătea acum deasupra problemei revoluționare, iar el nu mai putea gîndi cu aceea rigiditate virilă și abstractă, ci numai *în context*. Ideile, oricît de mărețe, sînt relativizate de contextul care întotdeauna strică ordinea morală a lucrurilor, oferind avantajul unor cuceriri mici, pozitive, dar fără anvergura orgolioasă, cîndva atît de rîvnită.

Bălăceanu stă picior peste picior, mîngîie lama coupe-papier-ului și se strînge în propria lui insolență ca într-o armură. E puțin surprins de aceea posibilitate dintr-o posibilitate în care Ghica mai poate vedea o șansă a sa. Ar vrea să nu i se ghicească uimirea. În sfîrșit, înțelege ezitățile, lipsa de fermitate a idolului său și are o bucurie stranie. Încrederea pe care Ghica pare că i-ar fi acordat-o în această clipă îi este foarte prețioasă. „Oare mai are, cu adevărat, șanse?” Lucrurile sînt limpezi deodată, ca un pahar de cristal. Vede cum se infiripează speranța celuilalt și se simte plin de entuziasm, dar nu vrea să arate nimic. Îi datorează decență și discreție pentru această mărturisire.

— La noi nu se poate închea un partid moderat, spune într-o doară, cu gîndul concentrat asupra speranțelor celuilalt. Nu există încă o maturizare politică. Fiecare luptă pentru el și, eventual, pentru a-și deservi aliații. O politică juvenilă, asta se face! Treptat este prins de propria diversiune și devine elocvent; izbucnește plin de mînie. Pînă și conservatorismul boierilor e infantil. Îl vor pe Bibescu în speranța că le va păstra titlurile și sinecurile, Cîrșim mereu istoria și nu construim nimic. În căpătînile multora nu încap încă tăria unui principiu și ideea unui program de reforme necesare! Ori demagogi, ori ișlicari ascunși sub gibusuri!

— Și, totuși, sînt destui care gîndesc moderat, iar în viitoarea adunare vor fi și mai mulți, indiferent de ceea ce iese acum în alegeri.

Bălăceanu își țuguie buzele neîncrezător :

— Credeți într-un viitor partid moderat ?

— Nu. Moderații noștri adevărați sînt mai degrabă niște independenți, nu le place să se înroleze sub steagul comun. Dar, finalmente, conservatorii vor ceda din pretențiile lor, iar liberalii din ale lor și se vor apropia ca mentalitate pînă la o tacită coalitiție, să zicem.

Vorbește rar, apăsător, lăsînd tăcerea să plutească intermitent în aerul mohorit al salonului, în care răzbat, înfundate, zgomotele trăsurilor, strigătele vînzătorilor ambulanzî, vocile sacagiilor și ale trecătorilor numeroși la acea oră. Bălăceanu nu mai are febra de la început, mormăie, își mijește ochii, vizibil încordat asupra altor probleme. Rumeșă încet și pe furiș confesiunea lui neașteptată. Pare surprins și îndoit de șansele întredeschise.

— E un curaj astăzi să fii moderat, șoptește împungînd cu micul cuțitaș de argint talpa pantofului fin de piele italienească. Pare lipsit de pasiune să nu vrei spectacolul grandilocvent al unei revoluții cu siguranță înăbușite, violentele injurii politice și gesturi elocvente, ci să preferi truda mărunță la alcătuirea unui plan de reforme rezonabil și la organizarea unui stat constituțional !

Pronunță ultimul cuvînt cu o emfază ironică și se închide din nou în zîmbetul lui sarcastic care a ajuns să deranjeze deopotrivă pe dușmani și pe prieteni.

— Aici, puțini sînt capabili de un efort constant. Mulți sînt apți să strălucească o clipă și apoi să se încenuseze, trăind din amintirea gloriei lor trecătoare.

Și Bălăceanu însuși se încenusește spunînd aceasta și sticlirea lucidității lui piere uluitor. Rămîne opac, de parcă a dat o bătălie ascunsă din care nu a ieșit nici un învins, și nici un învingător ! Înseamnă asta că nu-l mai socotește capabil să obțină puterea ?

— Am o înaltă părere despre umanitate și tocmai de aceea ea nu mi se confirmă niciodată, mormăie confuz.

— Ca să fii un om politic adevărat și puternic, spune Ghica, e nevoie nu numai de rațiune, dar și de o credință irațională în șansele vieții tale !

Observația sună a justificare și, mai degrabă, a amărăciune față de neîncrederea vagă a prietenului. Neîn-

crederea lui Bălăceanu seamănă cu oboseala unui partizan căruia nu i se dau din partea idolului său acele mici semne de victorie de care are nevoie ardoarea lui ca de un combustibil. Seamănă aproape cu o renunțare. Și asta îl lovește tare, pentru că vine de la cel ce-i reproșase că nu luptase destul pentru a pune mâna pe domnia Valahiei, fără să priceapă cât de savuroasă e așteptarea acestei promisiuni. Îl luase în fel și chip: odată cu elogii („sînteți singurul care ne poate salva“), apoi cu sarcasm („Principatul este un lucru atît de dezonorant încît nu puteți să arătați că aspirați la el în plină lumină?“), apoi se lamentase („abandonați biata Valahie în mâna hoților și trădătorilor“), apoi rugător („nu lăsați doar în grija lui Dumnezeu pe valahi, căci el încă nu și-a amintit că țara noastră nu este făcută din cîini și că merită un prinț bun și onest“). Iar acum își permitea să nu mai creadă, să-l privească uimit și să mormăie.

— Il nous faudra dix ans pour revenir à la santé, spune Ghica meditativ, cu acel pesimism cutezător care umple de o lumină verzuie încăperea cu fotolii și mese ovale susținute de picioare groase ca niște gheare de vultur și se stinge lent, lins, lăsînd în urmă o atmosferă de dureroasă resemnare. Toată această debandadă murdară a căimăcămiei, ca și guvernarea lui Alexandru Ghica au împins țara în moravurile cele mai fanariote.

Bălăceanu își agită coupe-papier-ul și se pornește vertiginos :

— Se zice că bietul prinț Ghica își primea miniștrii *sur la chaise percée* și le povestea în detalii fazele constipației sale și peripețiile hemoroizilor săi. Miniștrii, se zice, se lansau în lungi dizertații asupra subiectului, citau exemple și fapte strălucite pe care le scoteau din experiența lor personală, apoi, se zice, domnișoara Blaremberg, nepoata adorată, intra îmbrăcată în amazoană, cu cravașa în mîină și concedia pe miniștrii spunîndu-le că Altea-sa trebuie să urce pe calul care este deja foarte nervos afară. Ideea de a fi lipsit de bunăvoință față de animalul care purta în spatele lui un Cezar și hemoroizii săi făcea, se zice, un asemenea efect asupra înalților funcționari încît se retrăgeau tiptil ca niște hoți.

Ceea ce, se zice, și erau. În timpul acesta **Georges Ghica**, nepotul favorit, domnea și guverna, făcea ce voia și nu disprețuia bacșișurile, fiind un băiat prudent și îngrijorat de ziua de mâine. Trei milioane de oameni, se zice, se supuneau acestei stări de lucruri și nu remarcă că există un guvern în Valahia pentru că aveau parte des de furturi și de abuzuri. Se zice !

Ferocitatea și pofta pamfletară a lui **Bălăceanu** se susținea pe o imaginație pitorească și îndrăzneată care pentru mulți reprezenta o năprasnică forță. Ghica îl asculta amuzat ca de un joc de copii. Dar de data asta era prea încordat ca să guste năzbîtiile acelea ce ridiculizau un adevăr.

— A venit, îl întrerupe cu urechea ațintită la ușă.

Își așează calm palmele pe marginea unui scaun, uitînd brusc de verva celui alt.

Ștefan Golescu, mare, spătos, intră în salon, cu paltonul descheiat, făcîndu-i semn lui **Louis** să nu-l mai anunțe.

— Tribunalul i-a acceptat pe **Rosetti**, **Boerescu** și **Bolliac** ! E triumf, dragii mei, un mare triumf. Mulțimea îi duce pe brațe pe ei și pe avocații lor...

Cei doi îl privesc cu bunăvoință. Ghica ridică din umeri discret spre **Bălăceanu** : „E inutilă orice discuție.“

— E o victorie excepțională, spune îmbrățișîndu-l pe **Golescu**. Trebuie să ne povestești în amănunt.

— În sală a fost un delir, începe acesta aruncînd feciorului paltonul și preumblîndu-se agitat prin cameră. **Costaforu** a fost magnific, **Bozianu** splendid, de o argumentație rece, corectă, impecabilă. Să-l vezi pe **Rosetti** ! Avea lacrimi în ochi !

Bălăceanu se lăbărțează pe scaun, cascade generos și spune :

— Interesant !

Capitolul XVII

Rosetti declară în *Românul* că inamicul nu se vede : „Mîna nevăzută a unui strigoi“ amenință țara, sufletul rătăcitor al vechiului regim complotează !

Ziarul are o hîrtie poroasă, aspră, deja galbenă. Fișie ca foile de ceapă. Îl lasă pe genunchi și bate în el, ușor, cu degetele strînse.

— Ici, dans le sud-est européen, le revenant est un être imbu des préjugés de sa caste, deși casta sa a dat multe conștiințe liberale.

Nu-i place cum rostește „aici“, detașat de parcă ar pactiza cu străinii ce trec în goana cailor printr-o Valahie patagoneză și se miră : uite că trăiesc și pe aceste meleaguri oameni ! Dar în culoarul acela îngust al cuvîntului simte că se poate apăra numai în felul acesta. Consulul Béclard are urechile pîlnie. Îl place pe protejatul lordului Stradford și pe omul prețuit de domnul Thouvenel și foarte, foarte înjurat de domnul Eliade — sînt toate acestea recomandări de valoare, îl stimează și are în prezența lui o leneșă grandilocvență.

— Aici, cînd te angajezi în politică, spune beiful de Samos, ești ca un copil care intră în tenebre, iar limbajul nostru reflectă asta : strigoi, duhuri ale tulburării, umbre ale reacțiunii, trecutul întunecat și viitorul cețos... Politica, aici, nu este numai joc de interese, ci, și în asta constă poate șansa noastră națională, un joc de pasiuni și o luptă cu neantul. Nu are claritatea unui duel cavaleresc, ci, mai degrabă, seamănă cu biîguiala unei busculade nocturne, bîntuite de vedenii.

Ghica pune răceală în analiză și distanță în concluzii. Îi e greu să-și ascundă eșecul. Acea alianță, acel șir de alianțe, pe care voise să-l înnoade nu-i reușiseră. Dar nici nu ținuse atât de mult la ele. Era doar nevoia de a sfârși onorabil o partidă rău începută și aproape pierdută. Liberalii erau nemulțumiți de moderația pe care o propovăduise și continua s-o propovăduiască, moderații nu se înțelegeau între ei („Cîți moderați, atîtea partide!” spunea amuzat Brătianu), iar cei cîțiva „conservatori progresiști” îl priveau cu suspiciune.

Toți laolaltă îl socoteau un învins, unul din aceia pe care îi poți lăsa pe seama gurii arțăgoase a unui Aricescu sau Serrurie.

Dimitrie Ghica, abordat lejer, în treacăt, se arătase superior dezinteresat de o alianță cu mult prea temutul nepot. Își rezemase bărbia rotundă în măciulia de argint a bastonului și, stînd cu genunchii depărtați în scaunul mare cît o canapea, îl luase pe sus, cu franchetea lui bonomă :

— Ai avut șanse pînă în august să ajungi Domn, ai! Ne trăseși o spaimă! Norocul nostru cu pîrlita asta de Convenție! Dar și acum ești periculos, adăugase trăgîndu-se de nas, șmecherește, de parcă ar fi vrut să-l fleteze ceremonios. Liberalii se tem că intrînd în adunare îți vei face o frumușică majoritate și cum Domnii nu sînt eterni și nici ereditari... se trezesc cu beiful Vodă! Nu prea au chef!

Nu se știe dacă pe beizadea Mitică îl satisface sau nu o asemenea întimplare posibilă. Ride de enervarea eventuală a rivalilor săi și atît.

— Așa, coane Mitică! Eu mă temeam că m-au uitat prietenii. E bine, zău, cît le e frică amicilor de tine înseamnă că ești un om viu. Nu miroși nici a hoit, nici a loc de verdeață și nu înduioșezi pe nimeni.

— N-o lua în ris, măria-ta! Aștia or să te lucreze mai tare decît familia. Albie de porci te fac revoluționarii dumitale! Îi mîină fie ramolitul de Eliade, fie tineretul republican de felul lui Rosetti sau Brătianu. Cică ai făcut mișcarea de la '48 ca să-i aduci pe ruși în țară, că voiai să eliberezi pușcăriile ca să semeni anarhia...

— Nenea Eliade ?

— ...că i-ai pus pe ai trei zevzeci să tragă în Bibescu pentru a semăna anarhia... și ai plecat la Constantinopol cînd ai văzut că nu-ți ies planurile.

— Iar acolo cîte și mai cîte am făcut !

— Ce-i drept, ai făcut ! Ești activ ! Rosetti se plînge că ești al turcului cu trup și suflet și că ai trădat revoluția de dragul diplomației.

Beizadea Mitică are prestanță în public, în intimitate se izmenește spunînd lucruri dure, de-a dreptul, cu aerul că n-are timp de ipocrizii. Totuși, de la el scosese ceva, căci nu-i voia nici pe Bibescu, nici pe Golescu. Căuta un „tip modest“, care să nu tîrască după el o liotă de partizani.

— Vrei poate să-l propui pe cumnatu-tău... Jean Cantacuzino, și-o spun sincer, n-ar fi rău dacă ar fi orfan.

— Exagerezi ! Bătrînul e o epavă, iar frații insignifianți.

— Sau o iei pe coarda principelui străin ?

— Ar fi ideal !

— Ți-ar conveni. Ar fi împotriva Convenției și alegerea s-ar anula și ar fi numit cineva bine cunoscut la Constantinopol și de turci și de englezi și care...

— Coane Mitică, ești mai rău ca Aricescu.

Îi vede umerii clătîindu-se de rîs sub haina de postav grisfer și strîmbătura aceea de saltimbanc :

— Mai bine Vulpache ! Și-a cîștigat popularitate de cînd e caimacam în opoziție. Dă ochii peste cap și în gîină : Numai la noi se poate așa ceva : să fii la putere și în opoziție, totodată ! Ce zici ?

— Eh, opoziția are oarecare viitor, spune strîmbîndu-se la rîndul său. În ceea ce-l privește pe Filipescu, nu, nu-i rău acum, dar poți să știi cît îl ține ?

Se amuză împrumutînd tonul unchiului, e ca într-o commedia dell'arte, un exercițiu de stil, o încercare a talentului histrionic.

— L-ar accepta și *exagerații* și tombaterile, spune beizadea ca argument suprem. Adept al legalității, s-ar supune Camerei !

— Care, după cum decurg alegerile, va fi vai de capul ei !

— Ești tare supărat că nu intri ?

— De ce n-aș fi ? Mi-am sacrificat pentru asta...

— Insulița...

— Nu-i drept !

— Ha ! Mai crezi că dreptatea e miloasă ?

Nici nu cunoscuse vreodată o mai mare jignire. Rămăsese cu privirea întoarsă spre fereastră, așteptase să treacă acel urît cuvînt printre multele obiecte din încăperea și răsucindu-și gîtul pentru a nu mai avea în față fotoliul uriaș în care se lăfăia prea vesela beizadea mormăise :

— „Aici atîtea alese simțiri cu dragoste urlă la mine“.

Dimitrie Ghița nu-și ascunsese o mișcare de lehamite și schimbase discuția :

— Mo-de-rat, ești un mo-de-rat, ce-i aia, domle ! În vremuri ca cele pe care le trăim, dumneata faci pe moderatul ! Cine să te creadă ? Trebuie să precizezi ce e aia. Dumneata, pentru boieri ești un renegat, iar pentru ciocoi un aristocrat. Cam asta să însemne a fi morat ??

— Uite, uite cum semănați cu Rosetti, el cere să ne dovedim existența și se zgîiește la alde noi ca la niște statui de sticlă.

Ironizîndu-i citatele poetice, Dimitrie Ghița replică :

— „Caii lui Achil care proceau, negreșit că au fost de vreme ce-l trăgeau.“ Vezi, știi și eu stihuri și încă din cele românești. Îmi plac mai ales cele ale prietenului dumitale Alexandrescu.

Se ridicase de pe scaun, făcuse cîțiva pași îndreptîndu-și spatele. Tăcuse o vreme cu gîndul la frigul de afară, la ninsoarea mărunță care acoperise strada cu un strat de zăpadă apoasă și la sania lui Olănescu împodobită ciocoiește cu pături de un verde ca jadelul. Se înviorase brusc și, împingînd cu mîna scaunul spre perețe, spusese calm :

— Mda ! Ce sînt eu de fapt ? Sînt liberal pentru că am cultul progresului, dar nu sînt liberal pentru că nu pot fi și demagog. Sînt îndemnat să cred în prudentă

ca principiu politic fără ca prin astea să merit a fi conservator. Domnul Berlicoco nu are mai mult curaj istoric decît mine și socotește cuvîntul moderație o insultă, deși ca om politic a fi moderat înseamnă doar a fi rezonabil. Ceea ce nu înțeleg este de ce dumneata și alți boieri disprețuiți cuvîntul.

Dimitrie Ghica își trăsese picioarele subțiri de sub canapeaua aceea lată și-și făcuse vînt în sus cu un icnet bătrînesc. Ochii i se roteau în toate părțile cu o veselie năstrușnică :

— E un cuvînt gelatinos, dragă ! Iar în gura dumitale inspiră teamă.

Și astfel se încheiase discuția. Beizadeaua plecase împungînd cu bastonul covorul cu motive orientale.

Ce-l enervează ?

Uitîndu-se la paharul cu Madeira pe care Béclard i-l întinde, Ghica face bilanțul. E posomorit ca un general după o bătălie indecisă. Rosetti, care are darul de a pune rău problemele adevărate, pretinde că „moderații“ vor să vindece un rău fără ca pătimașul să încerce vreo durere. Cînd se plimbă la șosea în birja lui democrată cu soția lui democrată alături, vrea să arate ca unul ce are de gînd să scoată fără întîrziere măseaua găunoasă a zisului pătimaș. Brătianu pretinde că „moderații“ agită ideea principelui străin din lipsă de patriotism și cînd pretinde asta ia niște frumoase aere de părinte dezamăgit de progenitură. Ștefan Golescu pretinde că „moderații“ nu zic nimic deslușit pentru că nu reprezintă nimic. „Fiecare luptă pentru el și eventual pentru a-și deservi aliatul !“ mai pretinde, în sarcasmul lui, Bălăceanu.

Fărîmițarea intereselor și lipsa de anvergură a politicii valahe sînt împodobite de o demagogie spumoasă. Și ea ascunde nevoia profundă, resimțită de toată lumea, de schimbare.

Ghica vede în paharul de Madeira un grup de oameni îmbrăcați în haine tinerești, cu pantaloni dungați sau cadrilați, cu vestoanele scurte, cu pălăriile lor Bolivar fandosite și garnisite cu panașe tricolore, înaintînd semet, în frumosul stil bonjurist al anilor '40. Deasupra tuturor flutură un tricolor estetic desenat pe un cer alb. Are senzația că se vede pe sine în leagănul mamei sale, ca un

portret de copil aflat în mîna zbircită a unui bătrîn aventurier.

— Domnule Ghica, spune Béclard, nu agitați numele unui candidat și asta vă răpește din claritatea politică. Facțiunea radicală și conservatorii cred că insistați asupra principelui străin sau asupra lui Ioan Cantacuzino mai mult ca să provocați o criză.

Tare ar vrea Béclard să audă numele lui Știrbey sărit din gura lui. Așează paharul în dreptul inimii. Un roșu sîngeriu, gros și adînc. Grupul cel tineresc a dispărut. Iar el nu va rosti numele lui Știrbey.

— Ce criză să mai provoc ? întrebă rece adresîndu-se paharului în care s-au înecat anii săi cei visători și îndrăzneți.

Pe o tavă de argint, fructe orientale. Consulul Béclard miroase a lavandă. Un soare mediteraneean a copt acele portocale cu o coajă metalică, lucioasă. Mustata francezului s-a pleoștit din pricina bunei dispoziții.

— Sînt informat că radicalii vor saluta, chiar și cu întîrziere, petiția boierilor din Dîmbovița împotriva dumitale.

— Rosetti ? !

— Cred că *Naționalul* va publica reclamația lui Florescu și N. Băleanu, iar Rosetti va reproduce textul din *Naționalul*. Béclard, ca un francez ce se respectă și-și joacă rolul de francez în Valahia, surîde enigmatic : A spus cuiva că a fi dumneata înscris pe listele de deputați este ca și cînd l-am lăsa să candideze pentru Adunarea românească pe pașa din Ianina... Unii au socotit asta o glumă bună...

Îl privește somnolent.

— Ah, patrioții, ah, revoluționarii ! exclamă teatral. Cît de repede dau mîna cu protipendada, cu reacționarii !

În paharul cu vin roșu apare unul din grupul acela năvălaș : „Gîndește-te bine, Ioane, calcă pe pămînt, iar nu pe ruine, căci România are trebuință de tine și eu aș fi fericit să fiu prietenul tău și tovarășul tău.” Întrebă din nou, mai mult retoric :

— Rosetti ? !

— Ce mă uimește este capacitatea dumitale de a fi respins de conservatori, de radicali și de propria dumi-

tale familie, avînd în schimb cîțiva partizani de o fidelitate rară... Inspiri teamă, domnule Ghica, deși ești unul din spiritele cele mai moderate.

Același cuvînt gelatinos ! Ce-i cu el ? Merge din gură în gură gelatinîndu-se treptat pînă la lichiefiere...

Există o voluptate a înfrîngerii și de aceea nu va rosti numele lui Știrbey oricît de demonstrativ va fi consulul în pledoaria lui. Din principiu și din motive personale.

— Uneori această antipatie generală mă flatează.

— Aș fi îngrijorat în locul dumitale, căci sînt capabili să lanseze zvonul că nu te angajezi pentru nici o candidatură sperînd ca, din anarhia creată aici, puterile garante să decidă o numire și dumneata să fii numitul...

— Această bănuială o voi purta pe mine cum își purta Nessus cămașa celebră.

Își pipăie mîna într-un gest inutil explicit. Dar o emoție ciudată pune stăpînire pe el și-și amintește vechiul jurămint : „Je promets de propager l'amour de l'égalité dans toutes les âmes sur lesquelles il me sera possible d'exercer quelque ascendant. Je promets, s'il n'est possible de rétablir le régime de la liberté sans combattre, de lutter jusqu'à la mort.“

El nu mai crede într-o revoluție luminată, ci doar într-o răbdătoare și disprețuită pedagogie socială.

În pahar nu mai este lichidul roșu, iar grupul de tineri s-a risipit. Ar vrea să facă acum o lungă plimbare cu sania, în aerul rece, prin zăpada proaspătă.

La Șosea, pe lîngă fîntinile măiestrit decorate ale lui Bibescu, să treacă încet, lin, printre alte sâni încete și line...

Elegant și parfumat, Béclard îl invită la cină. Ezită apoi cîteva secunde și, ca pe o aventură, ca pe o născocire extravagantă, îi propune, în acest amurg sumbru, o plimbare la Șosea.

*
* *

Într-adevăr, *Românul* s-a arătat uimit că un funcționar al Imperiului otoman este pe lista candidaților în alegerile pentru Adunarea valahă. Chiar dacă el este Ion

Ghica. Se amintea, bineînțeles și de pașa din Ianina, iar petiția boierilor era réprodusă *in extenso*. Nu lipsea nici sosul patriotic, („Să nu se creadă că Principatele și Turcia sînt totuna...“) nici indignarea „frățească“, nici somația de a-și da demisia („precum cei mai intimi amici ai săi l-au sfătuit“).

Seara, la Hotel de France, primise vizita prietenilor și rudelor care îl sfătuiau în continuare să-și dea demisia, deși erau teribil de indignați de ingratitudea „liberalilor“. În timp ce tîrgul se umplea de birfe, iar Serrurie povestea cum l-a văzut pe Ghica cu fes pe cap și cum a complotat la Constantinopol pentru a nu se face Unirea, căci nu mai avea el șanse de domnie, sau pentru alipirea Valahiei la Austria! („Austria! Numai spion al ăstora nu fusesem! De ce nu aș fi agentul triburilor somaleze?“), el luase hotărîrea cea mare cu sentimentul că în supunere îndeasă destulă sfidare și multă ironie. Nu va mai aștepta decizia vizirului. Demisia, acceptată sau nu, era dată. O făcea și publică.

*
* *

Este o zi cenușie ca toate celelalte. Calcă pe covorul de un albastru violet și-l anunță pe ministrul de interne, caimacamul Manoil Băleanu, că și-a dat demisia din postul de guvernator al Samosului. Nu mai este înalt funcționar al Imperiului. Băleanu îl privește cu o viclenie coclită de ani și de experiență. Îi întinde mîna flască și-i promite :

— Se va rezolva !

El știe bine că nimic nu se va rezolva, dar are nevoie de gestul acesta. Simte o eliberare în supunere, un fel de satisfacție în elocvență. Abia astfel se arată mai tare decît cei ce nu pierd mare lucru din dragoste de țară. Își cheltuise multă avere la '48 pentru revoluție, în timp ce alții risipiseră doar cuvinte și gesturi teatrale, arunca acum un titlu pentru dreptul lui de cetățean valah.

Uneori este afurisit de plăcut să pierzi, să irosești ceea ce soarta ți-a dăruit după multe încercări și doar pentru că nu vrei să-ți uiți iluziile.

Un ușor vertij al destrămării...

Armand Carrel îl luase de braț odată spunându-i :
„C'est d'insuccès en insuccès qu'on arrive à la victoire !“

Părăsește biroul lui Băleanu, lăsându-l pe caimacam să lucreze. În liniștea încăperii, pana scîrție ca un șoricel ce-și roade tenace prada. Caimacamul dă ordin ca prefectii să observe, să prevină și să înăbușe orice mișcare, orice răzvrătire :

„Într-o țară în care înainte domnea respectul legilor, în care se păzea principiul autorității, de vreo trei ani oameni care se dau drept patrioți confundă patriotismul cu insurgența, discordia, insolența, insubordonarea.“

Ce înseamnă să fii caimacam ?

Ce înseamnă să ai puterea temporară ?

Un joc al interimatului uzează orice forță și de aceea Băleanu e trist. Acest „mare partizan al privilegiilor“ are pe chip o cumplită amărăciune. Și de ce n-ar avea-o ? Principiul autorității suferă. Peste tot uneltiri, tulburări și mai ales proteste către puterile garante.

Alegerile sînt o pacoste.

Ce plăcut se petreceau lucrurile pe vremuri nu prea îndepărtate ! Pe Vodă îl numea Sultanul, pe miniștrii îi numea Vodă, în Divan intrau boierii după rang. Alegerile sînt bucuria mitocanului, zavergiului, ciocoiului. Și principiul autorității suferă. Iar zevzecii liberali mai cer și vot universal ! Bine că i-a potolit Europa !

Capitolul XVIII

Gradowicz se ridică din scaun. Febra i-a subțiat forțele. Se simte ca un sac gol. Respiră adânc aerul stătut și cald al camerei fără să se sature. Lumea pare alcătuită din pîslă, cîlți și rumeguș. Trage un colț al draperiei și privește piața mică, împodobită cu o fîntină de un stil ciudat. Rococo valah ?

E o amiază picloasă și totul a încremenit într-o apatie ce pare că va rezista milenii și milenii ! Consulatul francez cade în amorteală la vremea siestei, se zgribulește sub acoperișul de țiglă și sfîrșie ca un samovar.

În scenă intră un sacagiu. Își tîrăște trăsura în lene. Poartă o căciulă brumărie cam uzată.

„Negustorule de apă, n-ai și aer de vînzare ?“

Grădina e stearpă, uscată, de un cenușiu murdar, numai poarta rămasă puțin căscată dă peisajului iluzia unei armonii, a unei dezinvolturi grațioase.

Încă de la prima lui intrare în București îl frapase mizeria neagresivă ce beneficiază de cîte un asemenea element subtil : o fîntină rococo, o poartă de fier cu fine arabescuri și hașuri, un balcon străjuț de caneluri elegante, ferestre împodobind pereții albi cu mușcate energice, plantate în vase improvizate : castroane de tablă, ibrice de aramă, oale de lut smălțuit, butoiașe cu doagele ruginite.

Febra îl menținea încă într-un ținut dureros. Are și acum senzația că va muri halucinînd în acest colț de lume, agățat de cîțiva corespondenți îndepărtați, atît de îndepărtați că devin uneori ireali, deși imperativi, și de

cțiva prieteni români pentru care el nu reprezintă cine știe ce : un om al secolului al XIX-lea.

În Cracovia tinereții lui — o Cracovie de o clipă — avusese un vis copilăresc. Umbla desculț într-o lume elegantă, ceremonioasă, la un teatru, la un bal. Rușinea și în același timp trufia de a fi altfel decât ceilalți ! O trufie tainică, vîrîtă în rușine ca într-o mînușă.

Iată o strașnică premoniție !

Va muri aici, pe malul unei ape atît de jalnice, într-un consulat somptuos și influent ? Cine ar crede că pentru Patrie se poate muri astfel ? Îl vede pe Zamoyiski, înalt, cavaleresc, fantezist, în fruntea legiunii sale poloneze gata să înfrunte toate riscurile războiului Crimeei. Acela da, un „Don Quijote al Poloniei“. Dar el ?

Se așează din nou pe scaun. Se apropie ora curierului și Alléon trebuie să-și primească știrile valahe în biroul lui de la Constantinopol, tapetat cu covoare de Tebriz. Oare cum fișii hîrțiile lui în mîinile uscate ale bancherului de acolo, în camera care înăbușe zgomotele orașului oriental pentru ca urechile prea fine ale distinsului domn ce face servicii obscure unui Occident circumspect, urechile sobrului Alléon cu fruntea lucioasă ca de porțelan, să nu fie jignite de zgomote necîntătoare ?

Da, un alt om al secolului al XIX-lea !

La București, ele foșneau a conspirație subtilă, a conspirație inutilă.

Își proptește trunchiul de marginea mesei și-și masează tîmplele.

Alléon așteaptă, Alléon e seniorul, Alléon este Nimeni, anonimul puternic și arogant.

Nu i se adresează în nici un fel, trece direct la subiect.

Bucarest, 4 janvier 1859

La caïmacamie de Valachie est entrée dans la même phase que celle de Moldavie ; les triumvirs sont en discordie. Le jour des réclamations est arrivé.

Înmoaie pana în călimara turcească și tușește. Obiectele din jur, pereții, plafonul par a pulsa înflăcărare de febră. Totul se mișcă ritmic, amețitor de parcă s-ar afla în interiorul unei inimi uriașe.

De ce nu e lăsat în pace ?

Iată-i și pe cei trei cavaleri ai luptei naționale cum se înghesuie pe pagina lui vociferînd :

Domnii Bolliac, C. A. Rosetti și Boerescu au reclamat înaintea tribunalului, primul împotriva radierii numelui său din listele electorale din ordinul Căimăcămiei, ceilalți doi pentru că au fost admiși ca alegători, dar nu ca eligibili, neavînd, chipurile, veniturile funciare necesare.

O trăsură se aude pe alee. Se ridică de la masă. Are mersul greoi, slăbit, șonticăit. Monsieur Béclard cu franca lui suficientă coboară din cupeu. A mîncat în oraș. Calcă ferm, ca un prinț în dizgrație, pîndind efectul apariției sale în colțurile grădinii. Are o eleganță studiată, deloc franțuzească în fond. Pe sub paltonul cu guler înalt se vede un fin costum de cașa crem. Acul de cravată cu o lacrimă de rubin la capăt dă strălucire întotdeauna feței lui musculoase, obrazilor săi tăiați viguros.

„That's my brave lord!“ șoptește Gradowicz suflîndu-și nasul într-o enormă batistă.

Consulul a căzut ușor în viermuiala societății valahe : femei suple, tandre, generoase, de un discret romantism și de un discret interes, nici prea cinice, nici prea sentimentale. Și ce înseamnă pentru Béclard o femeie frumoasă ? O femeie care știe să flateze bărbatul prin delicatetea admirației pe care i-o dăruiește și prin senzația că prezența lui virilă o emoționează. În aroganța sa neîndemînatecă îi plac „nimfele“, sau, cum le spune Bălăceanu, „rahiticele“, doamnele fără carnație, dar pregătite să adore !

L-a urmărit pînă a dispărut sub evantaiul verzui al marchizei. Și deodată consulatul se deșteaptă din ațipeală. Ușile se trîntesc, pașii se îndeasă, vocile se suprapun, urmîndu-l ca un nor de lăcuste pe consulul ce-și graseiază poruncile în drum spre cabinetul de la etaj.

Numai Gradowicz calcă moale spre biroul ce continuă să pulseze. E indiferent, greoi, abia poate să-și împingă trupul bolnav înainte.

Pana a prins o scamă. Ia cîrpa și o șterge atent. Simte că în curînd îi va plesni capul sub greutatea propriei melancolii.

Dar Alléon, seniorul, își așteaptă mesajul.

Cu câteva zile înainte ca tribunalele să-și înceapă activitatea, domnul Ioan Alex. Filipescu, unul din caimacami, le-a adresat în calitate sa de ministru al justiției o circulară arătînd că baza de judecată în materie electorală trebuie să fie Convenția de la Paris, legea țării (a prințului Caragea) și Regulamentul organic. El nu admite instrucțiunile caimacamilor ca valabile, adică ale celorlalți doi caimacami.

Goana valetului între toaletă și cabinetul domnului consul. O ușă pocnită, pașii grei ai lui Matieu urcînd lada cu lemne la etaj.

În fereastră a apărut un porumbel argintiu. Ciocăne în canat și așteaptă. Gradowicz dă să se ridice, dar se așează la loc săgetat de o durere atroce în ceafă.

Orice atingere i se pare rece, înghețată. Focul însă duduie în sobă.

— Azi nu te pot hrăni, prietene...

În consecință, Tribunalul a declarat pe Dl. Bolliac alegător și eligibil și pe D. Rosetti și Boerescu, dovedind că au un venit de 400 galbeni provenit din comerțul lor, ca eligibili.

S-au aclamat reciproc, s-au pupat fericiți că au scăpat țara. Tribunalul de Ilfov a fost luat cu asalt. Cretzanu aclamat pentru sentințe, Bozianu și Costaforu pentru pledoariile apărării, Rosetti și Boerescu pentru dreptatea care li s-a făcut! Au fost purtați pe brațe pînă acasă, iar ei, generoși, și-au trimis colaboratorii de la *Românul* și *Naționalul* la domnul caimacam Filipescu să-l aclame pentru opoziția pe care o face lui Manu și Băleanu...

În București, orice răzmeriță are ceva amical. Îl amuzase privirea unei pisici de pe acoperișul lăptăriei din fața tribunalului, o pisică mare, târcată care probabil, văzuse multe la viața ei. Se uita uimită și pașnică la toată agitația aceea de parcă ar fi întreat: Domnilor, dar ce sens are? Rămăsese cu un picior din față ridicat și nu-i venea să-l pună jos.

Un sens însă a avut demonstrația căci gloata a căpătat curaj și acum tribunalele sînt pline de comercianți care reclamă!

Imediat toți negustorii care, deși posedând un capital comercial de 20 pînă la 30 mii de ducați, nu fuseseră admiși ca eligibili neavînd un venit funciar, au reclamat pe lîngă Tribunal și acesta a făcut dreptate cererii lor.

Criza s-a îndepărtat. Se simte sub apăsarea unei dureri trecute, dar a cărei amintire nu s-a stins. Se întinde pe canapea și-și pune mîinile pe piept, acolo unde bătăile inimii se precipită alertînd întregul organism, aruncîndu-l în panică și molatecă voluptate.

Să-i fie dat să moară aici? În tăcerea de pîslă a consulatului francez, într-o după-amiază de iarnă, într-o Valahie zbuciumată?

Și acea invizibilă armată poloneză împrăștiată în toată Europa nu va plînge pentru soldatul ei credincios, răpus de febră și singurătate. Ludwika Sniadecka îi adăuga cîteodată o vorbă prietenească în scrisorile ei. Cît o să mai spere? Stătea singură la Constantinopol și-i ținea cancelaria lui Sadyk cu o mîină de fier în timp ce acesta, romanticul Czajka turcitul hălăduia prin Dobrogea și Balcani.

Ludwika, Ludwika! Pălăriile ei de o solemnă tristețe! De ele se îndrăgostise! De ce altceva te puteai îndrăgosti în făptura ei severă și inteligentă, decît de pălăriile acelea puțin ofilite, dar demne ca un bărbat care își îndreaptă pistolul spre tîmplă.

Ludwika, Ludwika! S-ar putea ca după moartea lui, ea să-i mai trimită o vreme scrisorile acelea înghețate unde singurul semn de afecțiune este scurta lamentație pe tema *destinului femeii căsătorite cu un om politic*. Va continua să căneze o soartă atît de potrivită firii ei și cînd el nu va mai fi. Și poate, aflînd vestea, o va irita doar gîndul că trebuie să-și caute un alt corespondent pentru agenție, în agitata Valahie.

Ludwika este tocmai femeia pentru care nu merită să facă experiența morții. Genul care nu dă nici o speranță. Echilibrul și energia o aruncă în realitatea cea mai dură. În timp ce nebunul de Czajka își tirăște disperarea prin hanurile mucedde ale Balcanilor, urmat de ceata lui de turciți, tăvălindu-se cu toate tîrfele ridicole și știrbe, puțînd a pomezii ieftine și a gaz contra păduchilor, țipîndu-le în ureche *Vivat Polska* și ele rîzînd ca de o

vorbă de dragoste deșănțată ! Ce știi ele despre Polonia, despre trupul ei sfișiat ? Czajka și dragii lui zaporojeni stăteau pe capul turcilor și-i îndemnau să-l zgîndăre din nou pe țar. Dar turcii îi purtau cu vorba.

Oare Ludwika îmbătrînise ? Pălăriile acelea se ofili-seră mai tare ? Erau din ce în ce mai demne ?

Se ridică ușor. Amețeala se risipește ca un alcool. Privește din nou prin colțul draperiei viața ce s-a dez-morțit : cîțiva trecători cu mantalele involburate de vînt, un băiat cu o căciulă brumărie și pantaloni roșii de pos-tav, două femei tîrîndu-și fustele peste pietrele brumate ale piațetei și strîngîndu-și cu gesturi speriate surtucu-rile îmblănite.

O trăsură se oprește în fața peronului. Caimacamul Filipescu coboară greoi, ținîndu-se cu amîndouă mîinile de portieră. De sub gibusul negru apar urechile clăpăuge. Vizitiul întoarce și așteaptă, infundîndu-și mîinile în mînele paltonului gros. Are o barbă de patriarh și niște ochi de viezure. Seamănă puțin cu însuși caimacamul.

„A venit să protesteze...” îngaimă Gradowicz ascultînd pașii precipitați din holul consulatului.

Se așează la masă și-și reia raportul :

Dl. Manu și Băleanu sînt furioși că tribunalele res-pectă atît de puțin ordinele lor. Publicului nu-i pasă de ei și a făcut o manifestație zgomotoasă la Ministerul jus-tiției după ce sentința a fost dată. Domnii Manu și Bă-leanu au vrut mai întîi să caseze hotărîrea tribunalului, ceea ce ar fi fost o flagrantă violare a articolului 7 din anexa Convenției. Dl. Filipescu a refuzat să semneze și, ca urmare a unei dispute, nu s-a mai dus la ședințele Căimăcămiei. Apoi, ceilalți doi caimacami au publicat un ofis prin care trimeteau Tribunalul în judecata Înaltei Curți pentru contravenție la ordinele Căimăcămiei. Dl. Filipescu neconsimțind în calitate de caimacam la această măsură, nu o execută în calitate de ministru de justiție și Tribunalul continuă să facă dreptate alegătorilor și eligibililor.

Un pocnet surd de fereastră repede deschisă și în-chisă. Azi, porumbelul cel argintiu a fost hrănit de consu-lul însuși.

Cineva urcă scările, trece de ușa lui, se îndepărtează. Ceasul din salon bate grav, precedindu-și sunetele de un hîriit de mașinărie neunsă. Voci vătuite. Afară, un cal fornăie.

E adevărat că în această divergență de opinii domnul Filipescu este susținut de consulii Franței, Prusiei și Angliei, dar nu și de cel al Rusiei.

Fix la cinci Béclard îi va face o scurtă vizită pentru a-i oferi afecțiunea lui reticentă, pentru a-i comenta ultimele evenimente din cancelarii și saloane, pentru a-i comunica unele hotăriri recente, toate rostite cu glas șoptit, confidențial, fiind deja atent la complimentele pe care le va adresa unei doamne cu părul muiat spre ceafă și prins într-o agrafă de onix.

La cinci și un sfert curierul îi va lua hîrțile împăturite și sigilate.

La cinci și jumătate va putea dormi, va putea muri.

Îl va auzi pe Béclard plecînd și dinspre camera tainică a servitorilor certurile înăbușite din jurul cafelei turcești.

Nu se gîndesc să-i mai aducă un ceai măcar. Un ceai cracovian, fără zahăr, cu firisoare negre plutind în apa arămie.

— Ți-l pot lăsa pe Louis cît lipsesc, să te îngrijească, i-a propus Ghica, dar el nu-l suferea pe Louis, valetul acela mofturos și pedant, și apoi aveau o liotă de flăcăiași fără treabă la consulat. Totuși, fusese din partea lui Ghica un gest de tandrețe pe care știa să-l prețuiască.

Se apleacă asupra hirtiei :

Protestul prezentat de șapte alegători înaintea tribunalului de Dimbovița împotriva lui Ion Ghica va fi judecat miine la Tîrgoviște. Ion Ghica s-a mărginit să trimită zisului tribunal un memoriu explicativ asupra drepturilor sale electorale. Mă tem că, în ciuda logicii pe care a desfășurat-o, va fi recuzat de tribunal.

Ludwika nu uită să întrebe de Ghica în toate scrisorile, chiar și atunci cînd afacerile lui nu sînt deloc în atenția agenției și, mai ales atunci cînd acesta o lasă fără vești. Ironia lui colorată, gesturile lui de prietenie complice au fermecat-o, nu-i mai vede chipul închis,

ochii puțin trași în sus sub pleoape prea apăsate. Ca atîția alții, a crezut și ea că va fi Domnul Valahiei, dar el s-a comportat ca un om pentru care succesul pare un risc nu oricînd demn de a fi asumat. Și, totuși, asta nu : dezamăgit-o. I s-a părut, dimpotrivă, un semn de forță, de personalitate.

„Țara mea are nevoie de alianța cu turcii, îi spunea Ghica la balul dat de Thouvenel. Dintre imperiile înconjurătoare este cel mai slab, dar e sprijinit de Anglia. Perfidul Albion este arma secretă a Sultanului!“

Ludwika nici nu voia să audă altceva. Îi era de ajuns. Apoi, Ghica amesteca subtil bîrfa cu politica, așa cum făcea și marele său protector, sir Canning. „Fuad Pașa i-a recitat Sultanului ultimele sale poeme și majestatea sa a tras unele concluzii. De pildă că nu înveți nimic de la cei ce răspund dragostei ce le-o porți. Apoi că trăim în general împotriva inteligenței noastre. Și, uneori, capacitatea de a visa ne potențează luciditatea. Fuad Pașa datorează mult din succesele sale ministeriale aventurilor sale poetice.“ Cînd Ludwika obosea de atîta vervă, o vervă tipic valahă, dar ea nu avea cum să știe acest lucru, Ghica se întorcea cuminte la treburile lor politice. Se așeza picior peste picior pe scaun și medita, cu o răceală care îngheța vinul în pahar : „Trebuie să luăm în mîină stindardul național, lăsîndu-l cu totul pe cel revoluționar. Numai astfel vom cîștiga simpatia și sprijinul puterilor europene. Țara trebuie adusă temeinic în secolul al XIX-lea prin reforme convingătoare și adecvate. Și temeinic înseamnă cu multă, multă răbdare.“ Ludwika se apleca la urechea lui Thouvenel și șoptea ca să audă toată lumea : „Ion Ghica e un om ce știe să imbine Orientul cu Occidentul. Vedeți, rivnește să obține o țară modernă prin mijloace sud-est europene.“ Se apropia de Ghica și-i oferea dulcețuri turcești. Rîdeau o vreme împreună și, cu ochii pe micile bărci ale pescarilor de la Therapia, acesta spunea : „Pacea de la Paris e o pace engleză — a întărit imperiul turc lăsînd speranțe popoarelor sale, și nu a nimicit șansele de redresare ale rușilor, în așa fel încît aceștia vor fi ocupați un timp să le fructifice — destul pentru ca interesele Angliei în Ori-

ent să fie satisfăcute. Lordului Stradford nu-i plac adversarii disperați.“ „Dar nici aliații prea trufași“, completa Ludwika și rîdeau iarăși amîndoi, urmărindu-l pe Thouvenel în grațioasele sale conversații cu oficialitățile otomane. „Se zice că Reșid a reintrat în grațiile Sultanelui. Înălțimea sa i-a făcut marea onoare de a se îmbăta în palatul viziral, simbăta trecută. Iată evenimentul zilei.“

Și, totuși, Ghica părăind că face totul pentru tronul atît de disputat, cînd se apropia de el foarte mult, se retrăgea cuprins parcă de o stranie apatie. Partizanii săi se frămîntau, Bălăceanu spunea că se simte ca un impresar ce a anunțat un spectacol și este brusc privat de marea vedetă. Toți îl chemau, îl implorau să vină în Valahia, să se arate lumii, să ia hățurile politice în mînă, iar el continua să se lamenteze de singurătatea din Samos. Era omul lui Stradford — cel mai conservator dintre englezii epocii sale — și prieten cu Czajka, răzvrătitul pur, era în relațiile cele mai tandre cu Reșid și cu Wefik-pașa și intim cu revoluționarii exilați maghiari.

Acum venise prea tîrziu pentru acel scaun aurit și nu vorbea decît de moderație și de principele străin...

Ar fi fost plăcut să poată sta în seara asta de vorbă cu doamna Sniadecka despre Ghica și ciudatele lui ambiții. I-ar spune : „Dacă iese cu tulburări de stradă, turcii ar trebui să-l pună caimacam“, iar ea, mișcînd ușor din penele roșcate ale ofilitei pălării, ar răspunde : „El ar vrea mai mult ! Ar vrea să fie *numit* și *ales* Vodă ! Aici stă absurditatea ambiției sale !“ „Dar ales nu va fi niciodată, nu are popularitate, este incapabil să cucerească o masă de oameni, e prea inteligent pentru asta și prea arogant din această pricină.“ „Dorința lui, vezi, este doar o reminiscență a tineretii revoltate ! O amintire însă teribil de persistentă.“ În tăcerea care ar urma, el i-ar turna din nou din ceaiul lui cracovian și, privindu-i penele roșcate ale pălăriei ar muri încet, împăcat, fericit.

Febra îl face romantic.

În casa ei din Kaba-Taș, Ludwika veghează. Poate stă cu capul rezemat în palmă la fereastră și privește

spre Europa, unde bărbații pregătesc războiul. Soția lui Sadyk nu crede că va fi război. În timp ce Sadyk își mină zaporojenii turciți prin hanurile Vidinului, doamna sa nu crede că va fi război.

Îi dorea mâinile reci și subțiri ca ale doamnei cu frumoasă „ferronnière“ a lui Leonardo, pe care o văzuse la Cracovia, în palatul lui Czartoryski, mâinile ei lungi, uscate pe fruntea lui fierbinte. Atît !

Din cabinetul lui Béclard se aud voci agitate. Filipescu își pledează cauza masacrîndu-și urechea dreaptă. Are urechi clăpăuge și o distincție de copil îmbrăcat pentru ceremonia de înmormîntare a bunicii. A mușcat recent din plăcerea popularității și pofta vine mîncînd. Urarele, torțele, felicitările publice, sentimentul că o lume îi admiră gesturile mîndre i-au ridicat tocurile pantofilor cu cîțiva centimetri. Umblă țanțoș și puțin împiedicat și-și freacă de zor urechea dreaptă. „Onest, un om onest, puțin prea original, independent, dar ferm, mormăie despre el Béclard de cîte ori rămîn singuri. Are scrupule invincibile, se lasă intimidat de strigătele poporului.“ „Mais il reculait devant l'act d'autorité...“ intervenea el. „S-a dovedit util. Mîncată de disensiuni interne, Căimăcămia a fost echilibrată.“ Asta e părerea lui Béclard. Toți urlă împotriva și el luptă elegant cu evidența. De dragul unei femei care este știrbeistă și poartă o agrafă de onix. Bălăceanu, mai afurisit, zice că pentru bani. Cabinetul francez este și el știrbeist și e greu de presupus cine a convins pe cine în acest partizanat tăcut, insinuant.

Prințul Știrbey este foarte rău bolnav, doar de trei zile se află în afara pericolului. Partizanii lui Bibescu exploatează intens această circumstanță.

Se aud pași pe scară. Pleacă onestul și fermul cai-macam. Ușile se pocnesc ușor. Ceasul din hol bate patru și jumătate. Trăsura lui Filipescu alunecă pe pietrișul albicios al aleii.

Gradowicz se așează în fotoliul de lângă fereastră, își aruncă peste picioare un pled. Privește petecul de cer pîcios. O greutate de plumb în ceafă, în brațe, ochii îi par ieșiți din orbite dureroși, aprinși, injectați. Febra are

puterea ei mai ales după-amiaza. Revine ca o femeia la primul iubit, îl mai hărțuie în speranța că va trezi în el vechea pasiune.

„Ludwika, Ludwika... Dacă mor aici, dacă mor aici...”

De sub dulapul masiv unde se îngrămădeau actele consulatului iese un gândac mare, negru, cu platoșa lăcuită. Îi vibrează antenele cu nervozitate, o ia într-o direcție, revine, încearcă să urce pe peretele tapetat cu mătase gălbuie, se răzgîndește și antenele se mișcă fără încetare. Pare grăbit, foarte grăbit. Își dă aere sau îi e frică? A ajuns în lumea mare, infinită și e derutat. Piciorul lui Gradowicz îl așteaptă. Va ajunge în dreptul lui, neîndoielnic. Se trăneste iute, iute spre masă, întâlnește marginea covorului, se întoarce, o ia la stînga, la dreapta, din nou la stînga, înainte. Stă. „Chibzuieste? Presimte?” O pornește aiurea, rotindu-și antenele. Se izbește de covor, apoi de coșul cu hîrtii mototolite. Îl ispitește. „Ai o șansă, bătrîne!” Se precipită însă nebunește, cu tijele făcute morișcă spre fotoliu, e aproape, e sub picior, e mort.

Cerul pîcios îi taie greața. Domnul Béclard își anunță vizita. Intră călcînd larg și balansîndu-se puțin pe catalige.

— Ți-am adus vin de Madeira. Pentru convalescență este ideal.

Zîmbetul lui înalță covoarele, ridică perdelele, împinge mobila, toate plutesc în devălmășie.

— Sper că te simți mai bine.

— Da, nu mai pot să mă plîng, șoptește încercînd să-și țină scaunul sub el, să nu o ia la goană prin cameră.

Béclard se așează pe fotoliul din fața lui aruncîndu-și elegant spre spate cozile fracului bleumarin. Pe deget îi sticlește un inel cu un unic și prețios brianț cenușiu.

— A fost Filipescu la mine.

— L-am văzut pe fereastră.

Își aude vocea înfășurată în pîslă.

— Băleanu a înnebunit, pe onoarea mea. Nu înțeleg, pur și simplu, nu înțeleg cum poate fi atît de, de, de... meschin, viclean.

— N-am avut niciodată o bună părere despre Manu și despre Băleanu. Sint depășiți, total depășiți în manierele lor politice.

Il plăce pe Béclard furios. E pedant și puțin bilbiit.

— Dragul meu, a născocit ceva șmecher de tot. Consulul pocnește din degete pentru a indica istețimea stragamei. A dat un ordin ispravnicilor să nu înscrie pe lista de alegători decît pe cei ale căror reclamații au fost judecate de tribunale, dar aprobate și de consiliul administrativ, urmînd ca valabilitatea „ofisului de împăcare“, cum îi spune Filipescu ironic, să nu intre în discuție decît pentru cei ale căror contestații sint judecate după data emiterii lui. El, cică, nu a înțeles că ofisul are retroactivitate! Poți să crezi așa ceva? Omul acesta este... stupid de viclean!

— Și ce aveți de gînd să faceți?

— Propun colegilor mei un demers colectiv.

— Consulul Eder n-o să vrea.

— Și eu mă tem, dar trebuie să acționăm.

Tace. Vede pe jos rămășițele gîndacului. Se uită la Gradowicz cu milă. Se simt deodată singuri, străini și solidari. Stau amîndoi împietriți în oroare și ceasul bate în hol de cinci ori. Béclard își ia mînușile de pe masă. În trecere îi apasă amical umărul.

— Și cînd te gîndești că face toate astea numai pentru a anula decizia tribunalului în privința lui Rosetti, Boerescu, Bolliac și I. C. Brătianu! C'est vraiment affreux!

În curte trăsura hîrșie pietrișul. Vizitiul pocnește din biciușcă și pîrîie din buze pentru a opri caii.

— În atîta ură nu mai e loc de principii, pe onoarea mea. Poate este doar efectul nerăbdării publicului înaintea ridicării cortinei.

Fracul cade impecabil pe trupul zvelt al domnului consul general. Gibusul lucește stins în mîna lui înmănușată.

— Să te grăbești, domnule Gradowicz, curierul așteaptă și apoi poți pleca să te odihnești. Din păcate nu te las nici mîine acasă, e mult de lucru. Nu te gîndi la nimic trist.

Dă să plece, dar se întoarce brusc amuzat.

— Știu un leac pentru boli mai grave decât a dumi-tale.

Așteaptă ca Gradowicz să-și arate uimirea, apoi ridică brațul în aer și pare un dirijor de orchestră la un fortissimo.

— Tronul !

Rîde cu buzele strînse, elegant, pedant, bine dispus.

— Știrea numirii sale ca principe al Serbiei l-a în-sănătoșit pe prințul Miloș Obrenovici !

Salută cu mînușa și iese grăbit. Îl așteaptă doamnele valahe, consuliile puterilor europene, oamenii lui Știrbey ce mișună în jurul lui ca furnicile. În cameră, rămîne un vag parfum de tutun și lavandă.

Gradowicz se tîrăște pînă la masă, caută hîrțile către Alléon. „Pleacă acum curierul și eu nu sînt gata !“

La nomination à la Principauté de Serbie a rendu la santé au prince Miloch, âgé de 86 ans. Aujourd'hui ou demain arrivera la députation serbe, composé dit-on de 100 personnes, pour l'inviter à venir à Belgrade.

E sleit de puteri. Ludwikăi nu-i mai poate scrie. Zdrăngăne clopoțelul cu ultimele resurse, dar, așezîndu-se pe fotoliu, își amintește că voia să mai scrie ceva, ceva, ceva... Căldura îl năbușe. Se ridică, se tîrăște. „Ce voiam să scriu ? Ludwika, Ludwika, am nevoie de tine. Nu, nu am nevoie de tine ! Sînt în Valahia destule femei atrăgătoare. Nu. Tu ești ca... Ca ce ?“

Curierul ciocăne la ușă. Gradowicz strînge hîrțile, le împătorește. „Ah, asta voia să scrie, da, asta voia...“

In 1857 au fost 11.924 alegători și 10.603 eligibili, în 1859 sînt 2 119 alegători și 658 eligibili. Acestea sînt efectele Convenției de la Paris, efecte pe care monarhii Europei le cred liberale.

Îl doare capul. Îi arde să facă pe ironicul, să ia peste picior pe stăpîinii occidentali ? Face semn omulețului care așteaptă în ușă, îi dă plicurile și, îndată ce acesta a părăsit încăperea, se prăbușește în fotoliu.

„Și tu, Ludwika, ești ca o, ca o...“

Capitolul XIX

La 13 ianuarie alegerile se încheiaseră. Burlescul luptei luase sfârșit. Peste Valahia plutea un nor fumuriu și învîrtejit, fără să-i dea nimeni atenție. Reclamațiile curgeau spre București ca afluenții unui fluviu înghețuit și clocotit. Cu un an înainte, un profet de mahala prezisese ploaie cu broaște. Se adevărea. Orăcăitul umpluse văzduhul.

În Muscel, progresiștii, indignați de ștergerea de pe liste a doi dintre ei, au protestat abținându-se de la vot. Ziceau : Să se respecte hotărîrea tribunalelor ! Să se respecte legea, să se respecte Convenția celor mai mari puteri europene ! Cei cinci alegători conservatori rămași să bage buletinele în urnă riseră : etete ! și-l aleseră pe Barbu Bellu.

O, Patrie, cite șmecherii se săvîrșesc în numele tău ! A spune *crimă* pare exagerat.

Astfel pierduse locul în Adunarea electivă Alexandru Golescu-Arăpilă. Din demnitate. S-a văzut vreo țară pe lume unde demnitatea să nu coste ?

La Brăila, în colegiul micilor proprietari — mici, dar voinici, așteptînd ca viitorul să-i catapulteze, ca progresul să-i folosească — s-au ales doi deputați în loc de unul. Mai bine doi, să fie ! La fel la Dîmbovița. Fostul caimacam și domnitor Alexandru Ghica și actualii caimacami Ion Manu și Emanoil Băleanu nu au obținut majoritatea cuvenită. Dar președintele colegiului nu a trecut la al doilea tur de scrutin din grabă și din respect pentru înaltele fețe. I-a declarat deputați și gata !

În virtutea ideii că întotdeauna masa este adversara puterii și deci masa trebuie păcălită. Dar să nu fim prea exigenți cu înaintașii !

Conservatorii făceau caz de abținerea lor de la Argeș unde, sub presiunea ultra-progresiștilor, înarmați cu sentințele favorabile ale tribunalelor și cu simpatia maselor (aceleași), se treziseră cu Ion Brătianu pe listă. Declarau că sînt chit cu dușmanii. Ei s-au abținut la Pitești, aceia la Cîmpulung. Nici vorbă, însă, ca *aceia* să accepte compromisul. Cereau vehement și îngrijorați anularea „mascaradei“. Adunarea reprezintă prea puțin voința țării, spuneau ei. Au ieșit prea puțini la număr și de aceea sînt nemulțumiți, îi disprețuiau ceilalți.

Și dialogul continua, tricolorul se zbătea în ceața de ianuarie ca o cămașă udă de sudoare.

Consulul Béclard scria contelui Walewsky că a împărți Adunarea, astfel aleasă, pe partide era o naivitate, ea se împărțea în cîți candidați la domnie erau.

Patria este locul unde poți să strălucești.

Degeaba vocifera Rosetti : Nu Domnul va conta, ci Adunarea, nu Vodă, ci Constituția ! În Valahia de prea multă vreme lumea se obișnuise ca executivul să-și aroge drepturile depline, legislative, administrative, militare, culturale, naționale, internaționale și umane, în virtutea unei tradiții adînc înrădăcinate. Vodă umbla în caleașcă, dădea ordine, conducea cadrulul la balul de Crăciun, hotăra politica dinăuntru și cea din afară, primea pe trimișii Sultanului, Țarului și Împăratului, pedepsea pe complotiști sau pe cei ce cirteau, înzestra fetele din familiile boierești scăpătate și le mărita cu venetici bogați, își însușea din bugetul țării, mai construia un palat, mai pietruia o stradă, inaugurînd-o cu fanfara gării naționale, demitea pe miniștri și numea pe miniștri pentru a avea pe cine demite din nou, dădea sentințele în procesele pe care le judecau alții, tăia pletele tinerilor emancipați, punea impozite pe hornuri și sentimente, dădea hrisoave peste hrisoave și circulare peste circulare și făcea pe generosul cu cîte un orfelinat sau spital, sau pe credinciosul cu vreo biserică prosperă.

Și cei de sus și cei de mijloc și cei de jos credeau de veacuri că lumea a fost făcută, ca pământul, în straturi.

Șase deputați erau socotiți partizani ai lui Alexandru Ghica — în general, oamenii săi de casă, legați de el prin interese imediate — familie, moșie, relații de amiciție; treizeci de deputați conservatori îl admirau pe Bibescu; treisprezece conservatori și preținși progresiști-moderați pe fratele lui, Barbu Știrbey — bolnavul oportun (mizase oare pe înduioșarea alegătorilor?); optsprezece ultraprogresiști îl propuneau pe Nicolae Golescu ca Domn, după părerea lui Béclard „le plus populaire et le plus incapable des prétendants à l'hospodarat“, iar cinci (mai mult independenți, decât progresiști) pe Ioan Cantacuzino. Cîțiva se înscriuseră la domnie pentru a visa, alții pentru că aveau dreptul și voiau să și-l afirme, alții pentru a fura cîte un vot, două unuia mai puternic. Numai că forțele, dispersate la început, se grupau acum spre polii magnetului ca pilitura de fier.

În această risipă de candidaturi — Valahia trecea drept o țară mică, dar bogată — se născuse obligatoriu și ideea unei soluții de compromis — alegerea lui I.A. Filipescu, caimacamul dizident. „E străin de coterii“, „e adept al legalității“, „e ginerele lui Bibescu“, „dar e certat cu Bibescu“. De ce? N-o suferă pe Marițica. „Are fumuri!“

Nu era o surpriză pentru nimeni absența din Adunare a moderaților, căci la încrîncenări atît de vii forțele de mediere pierd. Lumea trăsese spre margini, urile se dezlănțuiseră, nimeni nu-și păstra calmul. „Nu e timp de analize subtile, ci de schimbări radicale...“ strigau liberalii. Așa se făcea că la viața viitoareii Camere nu puteau participa Constantin și Nicolae Cretzulescu, Al. G. Golescu, Ion Bălăceanu, Ion Ghica.

Acestuia din urmă îi lipsise un vot pentru a păși pe Dealul Mitropoliei, după ce-și sacrificase postul de guvernator al Samosului. Beizadea Mitică îi spunea „beiful“, ca și Rosetti. În deridere. Mulți erau foști domni, foști caimacami, prinți, boieri, beizadele; el singur era „bei“. Și nu resimțea asta ca pe o insultă.

Capitolul XX

Saşa ţine în mână scrisoarea. Are un aer atît de posomorît încît miss Haycock îşi ridică sprîncenele speriată. O şuviţă de păr îi atîrnă pe frunte. Cartea pe care a lăsat-o în poală îşi înfoaie paginile brusc, ca şi cînd, prea îndelung chinuită de mîinile ei puternice, a prins momentul unei eliberări şi nu a mai avut răbdare. Saşa iese din mohoreală şi declamă energic cerşind aplauzele guvernantei :

— „What news, what news in this our tottering state ?“

Aplauzele vin duioase, vesele şi se izbesc de lipsa ei de entuziasm.

— Azi-noapte, spune amînînd deschiderea plicului, azi-noapte am visat că-mi smulg o bucată de pîslă lipită înclieoşată de cerul gurii. Părea un gest firesc, zilnic, ca spălatul pe dinţi sau pieptănatul, deşi îl visam pentru prima oară. Şi sufeream totuşi de ruşine. Ce să fie ?

— Ceva oribil, doamnă, ceva adică fără sens, o linişteşte englezoaica strecurîndu-şi ironia printre zîmbete pline de milă.

— Oare ? Ce bune sînt visele care se repetă, chiar dacă sînt urîte, te poţi obişnui cu ele, îţi devin familiare, le recunoşti, tresari înaintea lor ca în faţa unor rude bătrîne şi uitate, care ţi-au făcut mult rău cîndva, demult... Pe cînd astelalte... Prea te sfidează.

Se trage cu mersul ei de raţă, cu pîntecul umflat şi greoi spre fereastră. Acolo e mai multă lumină. Peste coroanele portocalilor se întinde marea de un albastru închis.

Oftează și deschide scrisoarea :

„Ma Niniche...”

Sașa are senzația de disperare a copilului lăsat în pădure noaptea. Singurătatea îi apare ca o cruzime proaspătă. Ar vrea să se cuibărească la pieptul bărbatului ei, să scîncească și să se alinte. Și în același timp se lasă invadată de o mînie neputincioasă, aproape blîndă. Numai sarcina, numai pruncul acela pe care îl poartă în ea și care dă semne de trezire din ce în ce mai violente sînt vinovate de neliniștea ei, de nervozitatea ei, de disperarea ei mocnită.

Ion o părăsise, aici, în Samos, cu droaia de copii, cu greutatea casei, cu nesuferitele îndatoriri oficiale. Nu era prima încercare la care era supusă. S-a măritat la cincisprezece ani cu un bărbat ce nu împărțasea deloc credințele tatălui ei, a trebuit să învețe să conspire, să creadă în utopii și în trufii politice. Apoi a luat drumul străinătății pentru o patrie abia cunoscută, abia simțită, abandonîndu-și primul prunc în brațele soacrei, a suportat chinurile exilului, intrigile ex-revoluționarilor, ambițiile soțului ei, moartea lui Nicu Bălcescu și fastul războiului Crimeei, baluri, serate, vizite, audiențe, nașteri și decesuri curgînd ca un potop de evenimente che-mate de nimeni, dorite de nimeni. A stat singură aproape un an la Constantinopol cînd Ion a venit la Vathy, aproape o jumătate de an singură la Vathy cînd el a plecat la Constantinopol să-și primească titlul de prinț, să curteze doamnele de la ambasada engleză și soțiile ofițerilor francezi ce culegeau roadele căderii Sevastopolului. După aceea a plecat ea la Constantinopol pentru mai multe luni și acolo n-a curtat-o nimeni (doar violonistul acela italian cu care a cîntat întîmplător, la lady Canning, sonata ei preferată, cea în sol major — dacă bucuria, ascunzînd o jîgnitoare uimire și înflăcărare, de a descoperi o acompaniatoare fără stîngăcii în acel oraș al tuturor deliciilor și mizeriilor însemna a face curte — fusese un Beethoven ciudat, de o frenetică interiorizare). Iar acum a lăsat-o aici, în Samos, în timp ce el dă tîrcoale propriei lui ambiții, o vrăjește, o coco-

loșește sau, cine știe, o farmecă pe Catinca Gothier — prezentă întotdeauna la fapte patriotice în saloanele bucureștene.

Pe creatura asta ar jumuli-o !

Ea a păcătuit stînd în intimitatea muzicală a unui bărbat preț de o jumătate de oră — un adulter subtil și inocent, dar „aia“ se agață de Ion zicînd că-i pasiune veche și, Doamne ferește, statornică.

Mai ales acel „tempo di Menuetto“ l-ar relua, l-ar relua... cu sentimentul unei culpabilități delicate. „E dulce trădarea“, și-a spus atunci.

Liza tropăie pe treptele terasei. Paltonașul albastru de velur e o pată senină pe strălucirea mată a scărilor de marmoră.

„Frig sec de două zile. Mă pot plimba pe jos și sînt fericit că nu mai simt sub mine oribilul pavaj al Bucureștiului.“

Există ceva care sporește enorm valoarea sentimentelor, taina. Sașa își iubește *tainic* bărbatul, acesta este secretul longevității unui sentiment pe care, uneori cu stupoare, nu-l vede căzut în ruină. A ajuns, cu timpul, să-și iubească iubirea ei tainică de parcă ar găsi în ea o fericire egoistă ce nu trebuie împărtășită, risipită, maculată prin declarații, ca și cînd ar face economii, le-ar depune într-un sertar ascuns și, din cînd în cînd, și-ar scoate comoara pentru a-i evalua conținutul.

Se întoarce cu fața spre încăperea luminată doar de quinetul de pe măsuta la care citește Miss Haycock. Ar vrea să-i mărturisească rațiunea acestei pasiuni. Ar înțelege? „Bărbatul meu este un mare spectacol, unul la care merită să asști, deși multe replici și gesturi îți sînt total străine. Sînt mîndră că am șansa unui asemenea spectacol!“ Pentru Ion, interesant este ceea ce iese din rînd, pentru ea e bun numai ceea ce respectă modestul șir, prețuind ritmul natural al lucrurilor. Și atunci cum să nu-l iubească cînd vede, cum printr-un miracol, fiecare își încalcă firea atașîndu-se de contrariul ei. Da, din mîndrie îi este devotată.

Dar toate astea sînt prea sofisticate. Ea îl iubește și pentru că nu a învățat să iubească decît acest bărbat

cu vanitățile lui cu tot. Când o fată se căsătorește la cincisprezece ani, soțul ei, matur, trecut prin multe conspirații și pregătind o revoluție îi este deodată iubit, tată și frate, nereușind niciodată să-i fie, ca pentru o altă femeie, măritată la douăzeci de ani sau la douăzeci și cinci, cu un om de vîrsta ei, și un copil, cel mai mare și mai dificil dintre ei. În lipsa acestei senzații materne admirația și teama devin compensații.

În fuga mare, Toto își mină setterul mimînd o bătaie crîncenă — răcnete, săbii încrucișate, puști răpăitoare, morți, răniți și, mai ales, învingători primind onoruri.

— E ceva trist, doamnă? întreabă miss Haycock.

Se întoarce spre ea cu un zîmbet cochet. „Ah, biata, delicata mea ipocrizie!”

— Nimic pe lume nu e mai uluitor decît scrisoarea unui bărbat care și-a părăsit familia pe o insulă...

Miss Haycock e muștrătoare :

— Nu puteți spune că insula este pustie. Domnul și doamna Riclos și clanul Vasilidis cu toate ramificațiile lui și toți ceilalți mîncători de măsline...

Sașa se simte și mai părăsită sub avalanșa ironică a englezoaicei. Strînge poalele fustei în jurul pîntecului prominent, se așează pe pervazul ferestrei și continuă :

— Și Ianis cu pletele lui romantice, frumoasa domnișoară Atanasia flămîndă de lecturi triviale, dar optimiste și, să nu uit, bătrînul Fotiade care îmi povestește mereu cum era să-l împuște Morro, din greșeală, imaginați-vă, prea bună doamnă, din greșeală !

O pasăre trece peste ramurile portocalilor. Zborul este foarte jos și încet, planat. Sașa îi admiră linia pură și elegantă a mișcării uitînd o clipă de scrisoare. Deodată, o frumoasă, o prea frumoasă și lină cădere, atît de lină că nu se mai termină.

Pe imensul întins al boltei s-a năruit o viață.

Sașa a încremenit în fața ferestrei : „Ce-a fost asta ? De ce s-a prăbușit ? N-a tras nimeni. De ce s-a prăbușit atît de frumos ?”

Îi tremură mîna. „Moartea poate fi, din cinism, seducătoare ?”

Pipine se strecoară cu teamă, atrasă de un demon mic, naiv, spre locul elegantei căderi.

— Vrea să se întoarcă aici sau vrea să rămână în Valahia domnul guvernator ?

— That is the question ! face Sașa și împunge cu vârful degetului arătător nasul umed al motanului care s-a cocoțat alături de ea pe pervazul ferestrei.

„The question“ are felul ei de a fi pe lumea aceasta — sîcîitor și fără noimă. Miss Haycock rămîne deocamdată lipsită de răspuns.

Sașa întoarce spatele grădinii mohorîte. În cameră, întunericul e spart doar de umbrela de lumină a quinquetului la care romanul lui Jane Austen se înfoaie plin de sine. Scrisoarea, vîrită în acest spațiu privilegiat, capătă viață.

„Tribunalul din Tîrgoviște mi-a contestat drepturile. Va trebui să-mi dau demisia la Constantinopol prin telegraf...“

— Cred că va trebui să călătorim spre Valahia, spune Sașa.

Sînt jigniri pe care Ion nu le poate trece cu vederea. El declara lui Ion Ionescu : „Ce-i drept, am spînzurat cîțiva țîlhari.“ Sfida umanismul celui alt și se bălăcea în sarcasm nu numai pentru a-l vedea pe acela înmărmurit, provocîndu-l, supunîndu-i fidelitatea la încercările unei inițieri prea trufașe. „Dar și într-o astfel de activitate satisfacțiile vin din calitățile adversarilor. Nu poți fi mîndru cînd victimele setei tale de dreptate sînt de-a dreptul jalnice...“

Era convins de ceea ce spunea, căci vînase nu numai pirați, ci și lei !

— Miss Haycock, o pasăre poate să moară în zbor ?

Englezoaica ridică ochii de pe *Sense and sensibility*, ochii ei de un verde apos alunecă pe pîntecul rotund și ridicat al Sașei. Fața albă, prelungă are o puritate oboșită, „o amprentă etnică“ ar spune Ion.

— E posibil. Și oamenii mor uneori mergînd, uneori în plină stradă. Am văzut pe Oxford Street un distins domn care s-a mototolit deodată pe caldarîm ca o rufă ce cade de pe un trup vînjos.

— Pipine a văzut, acum, o pasăre căzind.

Vocea Sașei este aspră, parcă ar cere guvernantei socoteală pentru suferințele fetei ei.

— Ah, spune Miss Haycock ridicându-se iute, astea sînt lucruri pe care copiii le iau prea în serios. Mă duc s-o caut.

Pașii ei pe podeaua vestibulului, pe treptele terasei și vocea ascuțită strigînd : „Pipine ! Pipine !“ și țipetele lui Toto și ale Lizei : „Pipine ! Pipine !“

— Fetița mea cea dulce, fetița mea frumoasă !

Sașa plînge și se vede pe ea însăși ridicolă în izbucnirea aceea isterică. „Sînt atît de nervoasă, atît de iritabilă...“ Se așează pe scaunul lui Miss Haycock și-și potrivește scrisoarea pe masă. Lacrimile i se preling pe obrajii moi. Numai sarcina e de vină. Ea este, de obicei, foarte calmă, foarte echilibrată...

„Ceea ce se petrece este oribil. E de neînchipuit cum va putea actuala cămăcămie să ajungă la alegeri, vor fi tulburări. Avem două grupări în cămăcămia de trei, ni se dau să citim piesele remarcabile ale unuia dintre ei (Vulpache) împotriva celorlalți doi și ale acestora împotriva primului. Am avut impresia că țara nu ia parte la această murdară afacere, dar sînt multe agitații. Toate casele comerciale au suspendat plățile.“

Vai, vai, acest raport al situației politice care lui i se pare esențial pentru ea !

Singurătatea Sașei se întinde viscoasă pînă la capătul cercului de lumină. Dincolo de el este o vînzoleală indes-cifrabilă și bărbatul ei vîrît pînă în gît în această harabură drăcească.

Și ce o să iasă din ea, Dumnezeuule ?

„Lord Stradford vrea să îndese Principatele în buzunarele turcilor spre sfidarea lui Gorceacov.“ Cînd ea a atras cu sfiială atenția asupra acestei „drame psihologice“ i s-a replicat : „N-ai înțeles nimic !“ Acum sir Bulwer, mai puțin arogant și mai subtil intelectual cere turcilor ascultare pentru un serviciu inestimabil. În Italia va fi război și Napoleon vrea Principatele mai agresive cu propriul lor destin ca să întărite pe austrieci din două părți. Unirea Principatelor ridică problema românilor din

Ardeal, iar Rusia vede în acest act ruperea din trupul otoman al unei felii naționale...

Și undeva, în acest haos de interese se află ambiția bărbatului ei.

Dar ea unde ar trebui să fie ? Ea ?

„...Să-ți petreci iarna la Smirna. Să-mi împachetezi hîrțile și să le păstrezi, să transporti mobilele la Constantinopol. Te va ajuta Catzulidi să găsești un vapor.“

Sașa împătorește scrisoarea cu grijă. Se simte deodată o forță, o neînfricată mamă și soție, un punct de sprijin într-un univers mișcător. Ea nu vinează lei, ea nu condamnă pirați, ea cîntă la pian, „pe suferința mea atingi clapele, doamnă !“, ea brodează modele complicate, se joacă veselă cu trupa de copii, ea poartă în pîntecul rotund o ființă neliniștită, ea trebuie să strîngă hîrțile lui, să împacheteze mobila, să călătorească spre țară și să înțeleagă cum viață este în toate, în bucuria de a naște, în migăloasa armonie a dantelelor, în vocea pițigăiată a guvernantei care o citește pe Jane Austen, în vanitățile și inteligența cotropitoare a bărbatului ei. Nu erau prea multe ?

Copiii și Miss Haycock vin spre casă în trist cortegiu. Pipine poartă pe brațele de velur albastru pasărea cu aripile strinse.

Capitolul XXI

Stau la Brofft de câteva ore. Masa s-a umplut de pahare, apoi de farfurii aburinde — animale și plante jertfite, opărite, fripte — de cornuri rumenite, de portocale și mere, apoi din nou de pahare, de platouri încărcate cu prăjituri roz, împodobite cu fructe zaharisite și bomboane cu un conținut dulce amărui și alcoolizat. După aceea, mirosul țigărilor scoase cu țăcănit mărunț (mici împușcături de salon) din tabacherele de argint (cu sau fără monogramă).

Riseseră, vorbiseră, profetizaseră. Apoi se plictisiseră. Tălălăiau în așteptare. Într-un tîrziu și-au dat seama că uitaseră de ce așteaptă. Stăteau ca babele la poartă și analizau cu acreală trecătorii.

Afară, se vedea prin ferestrele cu perdele grele lumina cenușie de ianuarie.

Arăpilă își mîngîie visător barba înfoiată de nerăbdare, ochii îi sticlesc ca la pisici, noaptea. În ciuda prudenței lui de un deceniu se păstra romantic, interiorizat și nobil. Răspîndea în jur un aer de bunăvoință care pe unii îi sensibiliza, pe alții îi exaspera.

Ca și el, Ghica înțepenise de o oră în scaunul lui, cu mîna rezemată de marginea mesei, unde într-o ceașcă rămăsese un zaț maroniu. Îl contemplă cu sîrg. Privirea lui trasă în sus pe sub pleoape căzute în jos, privirea lui ușor prostească care stînjenea pe toată lumea, apăruse ca prin farmec. De oboseală, de sastiseală? Lăsa impresia că spectacolul vieții este plasat deasupra capului său, undeva pe o rampă luminată puternic și el, din umbră, îl pîndește.

Numai părul blond spălăcit al lui Gradowicz, care venea și pleca, cercetînd ulița telegrafului, contaminat de emoția celorlalți, vibra în aerul cald, prăfos al salonului. Din cînd în cînd împungea conversația, îi dădea un scurt avînt și fugea spre ceața cenușie a străzii.

Și din nou se umpluse masa de farfurii, de pahare, păhăruțe, carafe și clondire.

La Brofft se strînseseră mulți politicieni de ieri, de azi, de mîine, de dreapta, de stînga, de centru și de unde se mai găsește, liberali, „les ultras“, naționaliști, progresiști, complotiști, aventurieri, procopsiți, tineri slujbași, conservatori, „strigoii“, momii ce înțepenesc în atitudini autoritare, democrați, demagogi cu brațele agitate și burți în curs de dezvoltare, poeți cu plete, ziaristi cu mici carnețele albastre și cu o curiozitate vaporeasă, boieri, boier-nași, amușinînd șansele istoriei și flăcăiași înțoliți, *tirés à quatre épingles*. Se vorbea peste mese. Se aruncau mici cocoloașe de pîine în capetele oratorilor improvizați. O lume de bărbați prinși în vârtejul timpului ca într-o sarabandă drăcească. „Și unii și alții vorbesc mult, raționează puțin.“ Așa credea Ion Ghica, în anul de grație 1859, abia început, despre contemporanii săi, el, un om obosit de exil și foarte mîndru că nu și l-a consumat degeaba, el, un om care credea că are de construit o țară.

— Cîntă splendid la vioară fără să folosească arcușul, spune încîntat de propria lui ironie un tînăr cu păr castaniu și barbă „imperiale“.

— Acum două seri, la bal, purta pe reverul fracului său mov fanat, un fel de ceva vinețiu, ceva între o floare exotică, aproape imaginară, și un sex ostenit. De unde și-o fi procurat-o ?

Rîsete, chicoteli.

— Joacă tare, dur !

Din altă parte se aud voci mai tandre.

— Ah, prietene ! Dacă aș avea doar atenansele castelurilor pe care mi le-am construit în Spania, aș fi mulțumit, măcar marea poartă cu podul suspendat, șoptea Alexandrescu la urechea lui Bălăceanu.

Ghica urmărește cu privirea lui scăzută grupul de la masa „românilor“. Rosetti e în vervă, își ascunde ca de

obicei emoția sub maldărul de cuvinte. Brătianu fumează cu ochii mijiți, țepăn în scaun și tăcut cu încrîncenare.

— Se vede bine că Brătianu, spune arătîndu-i-l lui Arăpilă, e foarte sigur pe sine, parcă și-ar exprima mereu față de alții regretul că e genial. Vezi, nu are nici o vină pentru asta.

— E un om activ, replică negru Goleșcu, atît de activ că nici nu-i poți percepe ideile. Dar uitați-vă la tînărul Carada ce împopoțonat este ! De unde o fi găsit cravata aceea multicoloră ?

— Caii, spune Ghica, sînt foarte mîndri de podoabele lor aurite și uneori sînt chiar sensibili la aplauzele publicului... „Iată de ce talente avem noi trebuință...”

Alexandrescu tresare și zîmbește încîntat. În ultima vreme, toată lumea îi citează versurile.

— Va fi război ? întrebă Gradowicz culegînd distins din farfurie o scrumbie olandeză.

Cretzeanu aruncă o trîmbă de fum subțire.

— Căsătoria prințului Napoleon cu Clotilda va fi afurisit de edificatoare pentru oricine.

Un băiat cu tava plină de pahare trece în clinchet cristalin pe lingă ei.

— Fiica regelui Sardiniei va purta în loc de diademă un strălucitor *bonnet à poil de grenadier* care va băga spaima în austrieci... mormăie Bălăceanu cu aerul că războiul îi va da o satisfacție.

„Bucurați-vă și războiți-vă“, ar fi urlat bătrînul Tache Ghica ajuns pe patul de moarte sătul de conflicte, zavere și invazii, socotind patimile umane, din perspectiva eternității, exclusiv niște excentricități. Suferea de bun-simț.

Fiul său privește pe sub pleoapele lăsate.

— Cum a fost posibil ca împăratul să rostească acele cuvinte sincere baronului Hübner ? Mi-e greu să cred că a fost o gafă.

— Gafele preced conflagrațiile, rîde Alexandrescu. De firele mustății îi atîrnă picuri de Bordeaux — Chateau Laffite.

Sub luminile copleșitoare ale balului de Anul nou Alteța-sa imperială Napoleon al III-lea se zăpăcise și-si manifestase regretul către ambasadorul Austriei că rela-

țiile dintre țările lor nu sînt *mai bune*. Cum adică *mai bune* ?

— Cabinetul austriac a dat ordin generalului Coronini să intre în Belgrad dacă, și Gradowicz ridică un deget care se încirlișă ironic, dacă pașa o cere.

— N-are voie, spune Bălăceanu. Umblă cu furculița prin farfurie și adună caperele din miezul măslinelor.

— Așa zic și cei de la Tuileries, dar la Viena se pretinde că Belgradul nu este teritoriu sîrbesc, ci turc și, dacă pașa vrea, poate să-l primească pe Coronini cum l-a primit și Știrbey la vremea lui.

Cretzeanu își așează repezit șervetul pe masă :

— Va fi război.

Se lasă pe spate și contemplă pașnic plafonul.

Conversația se stinge. Fiecare se pregătește pentru vremuri grele. Dacă austriecii își vor asigura spatele și vor ocupa Principatele se duce dracului recolta și dacă se duce dracului recolta, nici unul dintre ei nu va mai mânca sardele franțuzești, măslină umplute cu capere, salam de Verona și șuncă de Lyon. Vor bea Pinolin-gaz pentru lămpile de salon, vîndut cu suprapreț de Rosetachi, și vor cumpăra pesmeți de campanie, pe sub mînă, de la ofițerii lui Franz-Josef. Iar mulți o vor porni din nou, ca păsările migratoare, spre ținuturile mai calde.

Un individ cu fața lată și galben-albicioasă ca o omletă cu brînză trece printre mese țopăind pe picioarele de cocostîrc. Are niște coteleți roșcați. Salută pipăindu-și buzunarul redingotei. Lasă în urma lui sentimentul că fiecare este vinovat de lîncezeala generală.

Așteptarea creează între ei o tensiune scrișnită. De cîteva ore se cheltuiseră toate știrile mari și mici ale Valahiei, dar la Iași se alegea un vodă nou și tumultul luptei de acolo se simțea în trepidația măruntă a podelei de la Brofft, într-un București în care se îngrămădisise toată suflarea speranței.

— Proastă afacere au făcut consului împăcîndu-i pe caimacami în problema tribunalelor, spune Arăpilă cu ochii în farfuria unde se năruie, văzînd cu ochii, ceea ce fusese cu puțină vreme înainte un cataif cu grilă crocantă și cu moț trufaș din miez de pepene zaharisit.

— Colquhoun pretinde că Alexandru Ghica era să-i arunce cu masivul lui presse-papiers de argint în cap cînd i-a adus la cunoștință isprava, ride Bălăceanu.

Gradowicz vibrează blond, dar tace.

— Băleanu lasă impresia unui vătaf care, în interesul lui, înșală pînă și la socotelile bucătăriei, la acele socoteli mici, aproape insignifiante, unde nimeni nu controlează un servitor din respect pentru umanitate, spune Ghica.

Doar bătrînul Slătineanu cînd se îmbăta oferea imaginea veritabilă a boierului de viață, așa cum se decupase ea de-a lungul secolelor în mintea mahalagiului : călare pe caii de brișcă, purtîndu-și clondirul de cristal boemian în dreapta și frîul în stînga, o lua pe struna antonpannescă și-și urla pe toate ulițele dorul inutil de muiere pieptoasă și șoldoasă și pofta lui de joc obscen.

Acum însă boier Slătineanu ațipise lîngă fiul său, în așteptare, la masa de la Brofft, în timp ce comesenii sfîrșeau molcom și totuși neliniștiți ultimele vești europene, în tînjirea veștii celei mari din Moldova.

Rosetti, îngrămădit de admiratori într-un colț, apărînd și dispărînd, căci probabil figura și la o masă de la Bossel, perora îndrăcit pentru binele nației. Toți îl bănuiau că are deja scrise cîteva variante pentru articolul de mîine din *Românul*, variante în funcție de eventualul vodă al Moldovei : unul dacă se alege Mihail Sturdza, altul dacă se alege Grigorie Sturdza, și altul dacă partidul național se unește și-și impune candidatul. În acesta din urmă lăsase loc doar să pună numele pe care îl așteptau acum prin telegraf.

El, întruparea revoluției, căpătase experiență politică.

De cînd își cîștigase procesul și fusese purtat pe brațe de supporterii înflăcărați, Berlicoco, fluturîndu-și pletele, dădea mîna cu toți și rostea cuvinte neliniștite :

— Frate, trăim zile de mare încordare națională.

Era mîndru, putuse să publice vestea că Dumitru Brătianu pășise în sala cu oglinzi impurpurate de la Tuileries în fața majestății-sale imperiale Louis Napoleon Bonaparte — informație care tulburase deopotrivă mințile handicapate ale boierilor, dar și pe ale liberalilor — în

crișmele de mahala se vorbea de cîteva zile că fostul mazzinian a ajuns ministru de externe al Franței !

Ce-i șoptise Tache lui Bunăparte al treilea ?

Suferințele patriei sale : mărăpazlicurile căimăcămiei, minciunile turcilor, afurisitele pretenții ale Austriei, perfidiile țarului. Se rugase de ajutor și dreptate, democrație și libertate, autonomie și progres și mai știa el cîteva idei dintr-astea mari pe care le punea pe buze ca pe faguri de miere — dulci pînă la leșin. Și cerșuse puterea pentru ai lui, oferind în schimb diverse avantaje pentru politica franceză în Orient. Boier Oteteleșanu măcăise : S-a dus dracului politica Europei dacă ăsta ajunge la împărat în audiență ! Iar Manu nu se sfiise, își trăsese cu gestul lui dîrz brăcinarii și susurase : S-a dus cu pîra la taica !

Rosetti dansa pe vîrfurile pantofilor lui de lac, alerga, zbură de la unul la altul, făcea figuri grele de balet clasic pe străzile rău pavate ale Bucureștiului, mîndru și îndrăzneț ! Îi ieșeau toate din plin în ultima vreme.

— Cică vor să se abțină de la vot, spune Alexandrescu.

N-a mincat nimic. Privește peste capetele solemne ale politicianilor locali și are o încordare în toată ființa care seamănă a disperare. Și le plesnește cîte o ironie din cele violente și eliberatoare :

— Pînă și sfinții au început să pară ridicoli tocmai pentru abținerea lor...

— „Viața e o luptă, o dramă variată...” spune Cretzeanu lărgindu-și zîmbetul pînă la urechi.

— În situația de față, cînd porcii ne scurmă pămîntul de sub picioare, e o soluție cel puțin onestă dacă nu prea combativă, spune Arăpîlă cu vocea lui pedagogică.

Bălăceanu face :

— Mți !

Adică înțelege situația în care se află și liberalii și moderații, foarte bine, și condamnă porcăriile marilor porci cîrmuitori, dar cere luptă eficace.

— S-ar putea să ne trezim că am votat, și ei, măsluind voturile, au intrat în cameră și astfel nu mai poți cere anularea alegerilor, insistă Goleșcu.

Bălăceanu își împinge maxilarul inferior înainte și trimite o trimbă de fum spre plafonul cu picturi florale.

— Ahm !

Adică : e posibil, e aproape sigur că porcii cîrmuitori vor rîma sub tălpile opoziției, însă aceasta nu va cîștiga abținîndu-se decît onoarea de a se fi eliminat singură din joc, căci nici o putere europeană sau mondială nu va voi să anuleze alegerile.

Ghica urmărește dialogul dintre cei doi, înțepenit în așteptarea lui adormită. Îi face doar cu ochiul lui Alexandrescu și acesta își așează cotul pe marginea scaunului lui Arăpilă cu grație pozată. Se amuză fără chef.

Individul cu fața ca o ompletă cu brînză trece pe lîngă ei și-și lipește gibusul de piept :

— Salut, poete ! se adresează lui Alexandrescu.

Acesta dă din cap și după ce sosul tartar se îndepărtează, se apleacă ușor spre Cretzeanu :

— Cine naiba e și ăsta ?

— Pe dumneata te-a salutat, se apără Georges înfoindu-și mustața de focă.

— Să fiu ales eu vodă dacă îl cunosc !

— Un admirator : „Pentru că Alexandrescu era bardul ce iubeam...”

Arăpilă se ține tare :

— Cînd porcii masează deja trupe în fiecare capitală de județ pentru a forța alegătorii să le aleagă porcii lor, ce-ai putea face decît să declari că nu poți vota, la propriu și la figurat ?

Bălăceanu își netezește părul castaniu și face :

— Oh ! arătînd că tactica e determinată de rațiuni prea înalte pentru ca el să le mai înțeleagă, dar că îi place totuși să-i vadă pe cîțiva liberali molestați de trupele porcilor, fără ca prin asta să lezeze interesele patriei comune.

— Puterea nu are dreptate, dreptatea nu are putere, spune Arăpilă și parcă toată mîhnirea revoluției înfrînte, a anilor lui de exil și a zbaterilor pentru Convenție și pentru noile alegeri apasă pe umerii lui ca o povară prea grea.

Ghica îl privește cu dragoste posomorită. Ce s-a ales din ei, băgăcioșii tineri de odinioară ?

— Când Europa se pregătește de război, spune Cretzeanu, crezi că-i va arde să anuleze alegerile noastre ?

— Hî ! își continuă Bălăceanu jocul, adică e perfect de acord că porcii cîrmuitori vor profita de ocazie știind că puterile europene se încaieră între ele și vor vinde pe trei parale două țărișoare îndoite de Carpați ca un scăunel cu spătar lăsat, bombat, un scăunel în care tocmai bine se poate așeza, picior peste picior, austriacul, în timp ce pierde Lombardia lui dragă.

Printre mese trece grăbit tînărul Nicoleanu — bărbuță subțire și mustață trasă spre urechi. Este exaltat peste măsură, cu ochii în flăcări.

Fața de omletă se izbește de el și-l salută :

— Salut, poete !

Alexandrescu ia aerul lui hieratic și muzical.

Sala zumzăie. Din cînd în cînd se aude vocea lui Rosetti :

— ...imperiale !

O coardă prea întinsă stă gata să plesnească deasupra meselor rînduite cu grijă, ca un curcubeu elastic. Cineva rîde, cineva croncăne cuvînte franțuzești, cineva hîrîie. Miros de tutun turcesc, de cafea proaspătă, de alcooluri dulcege și aspre, amestecate. Iar dincolo, în stradă, buclucirea norodului ațîțat în fața telegrafului !

Se întunecă încet, devreme. Servitorimea hotelului aprinde lumînările în globuri de sticlă.

Grodwicz dă să se ridice. Afară e frig și vuietul pare a se fi întehit.

Pe ușă intră roșu, congestionat, cu jiletca atîrnîndu-i pe un umăr și paltonul în brațe, cu chelia lucind de sudoare, Bolintineanu. Ține în mînă o telegramă. Se urcă pe scăunelul unui servitor ce tocmai voia să răsucescă fitilul lămpii.

— Domnilor...

Sala amuțește. Coarda plesnește și numai vocea lui Rosetti se aude :

— ...constituționale !

— Domnilor, am primit depeșă de la Kogălniceanu. Camera Moldovei a ales Domn pe...

Lasă tăcerea să urle deasupra lor și aruncă dirz :

— ...pe colonelul Alexandru Ioan Cuza !

Tăcerea se prelungește o clipă. Respirații pierdute. Servitorimea cu bețigașele aprinse în mâini a încremenit. Boierii de ieri și de azi au încremenit. Apoi, relaxare bruscă :

— Trăiască Domnul Cuza ! urlă Rosetti, în timp ce Herescu-Năsturel se întoarce spre Oteteleşanu :

— De unde a ieșit ăsta ?

Bolintineanu a rămas cocoțat pe scăunel. Ține în mână depeșa ca pe nota de plată a creditorului. Nu-i vine să creadă cît l-a costat. Colțul liberalilor e în delir :

— Ura ! Ura ! Un om nou !

Arăpilă se apleacă spre Ghica :

— Au învins naționali ! Tăticul și fiul Sturdza s-au înecat !

Dar Ghica nu se mișcă.

— Cuza !? exclamă cu o uimire aproape indignată.

Nu se mișcă, de parcă l-ar amenința cineva să-i ciurue pieptul cu alice. Chipul unui amic frivol de odinioară, elegant, generos, spiritual, sincer, petrecăreț, flășturatec și vesel nevoie mare i se apropie din dreapta, i se apleacă direct în față și-i spune : „Mon vieux, îți prezint o damă cu totul fermecătoare !“ și același face gesturi comice, spre bucuria puțin isterică a camarazilor săi, în timp ce sînt la masă, în salonul comun al casei lui Alcaz : baletul mîinii stîngi în căutarea unei felii subțiri de piine : „Să adăugăm vieții și această noapte, spune regele Otho ! Mari cuvinte cînd te gîndești că erau rostite înaintea sinuciderii, nu ? Dar noi ? Noi să o adăugăm oricum. Nu se știe niciodată cît de lungă ți-este viața !“ Și perorînd înfuleca grațios, spre hazul celorlalți tineri, cu care împărțea ospitalitatea lui Alcaz. Iașul muieresc le căzuse la picioare.

— Cuza ?!

Numele i se învîrte prin cap ca un zbîrnîit de bondar. Se uită la Bolintineanu care ridică din umeri rizînd. Îl aude strigînd „Ura !“

— Cuza ?!

Vacarmul sălii ia proporții. Se aud urale, icnete, rîsete, țuitori și :

— ...naționale !

Bălăceanu îl îmbrățișează pe Alexandrescu, care îl îmbrățișează pe Gradowicz, care primise totul cu o înflăcărare melancolică. Arăpilă este strâns în brațe de verii lui, Ștefan și Pupu (acesta este îmbrăcat ca de mare sărbătoare într-un sacou superb croit, de culoarea mierii de tei). Ghica simte pe spate bătaile zdravene de palme ale lui Bălăceanu, în nări parfumul vibrant de lavandă ambrată emanând din părul lins pe tîmple, din barba și mustața tăiate grijuliu.

— Ce dracu a făcut Negri ? întreabă peste capul prietenului pe Arăpilă prins în vârtejul felițiilor.

— Nu voia să candideze și-am spus.

Are față de Costache un zvicnet de minie. Cine e el să refuze un tron ? Vechiul, afectuosul dispreț se varsă în furie : „Cum își permite ?“ Spune :

— E o sfidare !

Dar nimeni nu-l aude.

Cretzeanu, strîngîndu-i mîna cu un entuziasm luminos :

— Il cunoașteți pe colonelul Cuza ?

— O, da, îl cunosc. De la Paris (uite-l scotocindu-se de franci în buzunarele pantalonilor cadrilați, în timp ce Alecsandri și Docan dansau în așteptarea banilor), da, și de la Iași, de pe vremea cînd țineam cursuri la Academia mihăileană... locuiam împreună la Alcaz...

Memoria lui Alexandrescu se deșteaptă :

— El e cel cu demisia din timpul divanurilor Ad-hoc, spune către masa vecină unde Herescu stă cu gura căscată.

— Hatmanul Moldovei, Domnul Moldovei ! țipă Orășanu năvălind în sală încredințat că vestea el o aduce. Nimeni nu-i dă atenție.

Individul cu fața ca o omletă strînge mîna lui Cretzeanu :

— Felicitări, poete !

Cretzeanu rîde, se lasă îmbrățișat, se uită la Alexandrescu și-și împinge barbișonul înainte, zvicnind din umăr :

— Cine e ăsta ?

Nimeni nu se sinchisește de el. Și tipul profită să-i buzunărească pe toți.

*
* *

Încep să-și adune gândurile și să cîntărească situația. Deci e Cuza, fostul pîrcălab de Galați, fostul favorit al lui Vogoride, cel ce i-a jucat festa aceea cu demisia publică, strașnică demisie, venită la timp pentru a-l înfunda pe caimacam... Dar nu figura printre candidați... Ce s-a întîmplat cu Negri, Petrache Mavrogheni, Anastase Panu, Lascăr Catargiu, Lascăr Rosetti, Vasile Alecsandri ?

Arăpilă murmură în urechea lui Ghica :

— E om de arme ! Se va împlini ceea ce promiteau moldovenii !

— Doamne ajută ! spune. Armata aceea nu are ce căuta la Focșani și cu atît mai puțin în Valahia. Ar fi doar un bun prilej să se pomenească toți cu ruso-turco-austrieicii pe cap.

Într-o oră toți vorbesc despre Cuza ca despre omul providențial în care își puseseră nădejdiile. Pare că el este alesul lor de multă vreme, că stătuse de strajă Convenției ca un leu înaripat.

— Colonelul unei iluzii ! spune Gradowicz și dă peste cap paharul de șampanie Biquot.

*
* *

Cînd iese în stradă, Ghica dă peste urletele tinerilor „ultra“. Toți par triumfători. Se izbesc unii de alții, se bat pe umeri încrezători, se salută de departe cu o veselie buimacă. În fața telegrafului lumea încă mai așteaptă.

Ce ?

Bolintineanu îi face semn din poarta ziarului său. A dus depeșa s-o culeagă. Cînd dă să traverseze strada îi taie drumul o trăsură mergînd la pas, trasă de un cal galben și costeliv, avînd pe capră un birjar adormit. Co-

pitele tropăie aritmic pe pavajul de lemn. Botul cu zăbala tocită stă aplecat mult în față gata-gata să rupă fire imaginare de iarbă. Pătura flendurită ce acoperă spatele cocîrjat al omului are franjuri lungi, putrede de umezeală. Deasupra ei se bălăngăne capul împodobit cu o căciulă țuguiață, cînd la stînga, cînd la dreapta, ca un pendul bătrînesc care pare a cîntări un timp la fel de bătrînesc. Zgomotul străzii îl face să tresară. Birjarul ridică pleoapele grele, se ivesc doi ochi mici, albaștri, cu o limpezime rece. Privirea se ațintește asupra drumului, scormone în el un sens nedeslușit, stă o clipă la pîndă suspendîndu-și balansul și se acoperă brusc, lăsînd lumea să se zbuciume mai departe, urmîndu-și mersul leneș și nepăsător. Bătrînul, adormit din nou, se lasă purtat de mirtoaga lui mai departe, mai departe...

Capitolul XXII

După Brăiloiu ce-și țira fâlcile ca pe un fund obișnuit prea mult să stea pe scaun, a urmat Dimitrie Ghica, înaintînd curtenitor și superior, ca o adevărată beizadea, de parcă mergea la curve, apoi, plini de importanță și de suferința unei puteri efemere, caimacamii dezbinați, în șir indian și după înălțime: Filipescu, Băleanu și Manu căruia îi lucea chelia ca o glazură de zahăr ars și, imediat după ei, timid dar înflăcărat, fără a reprezenta vreun club sau vreo funcție, Marin Serghiescu, purtîndu-și frumoasa voce în pieptu-i bombat, apoi Ion Otețeanu, elegant, pomădat, „crai bătrîn“ și eventual candidat, care plecase îndată ce apăruse delegația partidului național, tropotînd pe scările de marmoră ale hotelului și vîrînd în ochii tuturor cravatele tricolore înnodate la gît și patrioticele lor intenții neîndurătoare.

Veniseră apoi ambasadorii familiei Ghica, doi din favoriții fostului domn și caimacam, înveșmîntați în orgoliul lor carnavalesc. Vorbeau în șoaptă și clipeau des, cu un înțeles obscur, parcă în plictiseală și în grabă! Se vedea că nu-și dau mare osteneală pentru un protocol mai mult propagandistic. Dacă n-ar fi urmat imediat Sion cu ale sale „versurile“ pentru „româncuțe tinerele — visuri de amor“, mișcîndu-și vesel umerii solizi și dezmierdîndu-și cotleții, ar fi rămas delegația moldoveană aflată în drum spre Constantinopol, în trecere prin București, cu impresia că-n Valahia cauza politică a încîlcit viața de numai dracu o mai putea descurca. Dar el venise, stătuse și plecase bucuros nevoie

mare, lăsînd să se înţeleagă că istoria are laturile ei acceptabile, frivole, nu lipsite de consistenţă.

Negri, prăbuşit pe otomana din mijlocul salonului, priveşte vîrfurile propriilor săi pantofi :

— Am şase picioare ! Nicule, am opt picioare ! .Uite-le cum se înmulţesc !

— Te laşi amăgit de aparenţe, şopteşte acesta bălăngăindu-şi capul. Micul zgomot din ceafă, scrişnetul mărunţ al vertebrelor cervicale îi face bine.

— Domnilor, nu vă pierdeţi firea, spune Mavrichi turnîndu-şi din sticla de Medoc. Se cuvine să fim mai puţin sensibili.

Catargiu se uită la el strîmbîndu-şi gura batjocoritor :

— Ce ţi-e ? întrebă Mavrichi cu aerul că-i vine să ridă, dar se abţine.

— Mă gîndesc cîte sacrificii eşti gata să faci pentru ţară !

Cu paharul de Medoc în mîină, colonelul renunţă la hohotele proiectate şi zîmbeşte trist :

— Fii fără grijă ! O să tot fac !

Negri nu se satură să-şi privească picioarele :

— S-ar cuveni mai degrabă să discutăm despre discursul bine simţit pe care ar trebui să-l susţin diseară. Respiră adînc, parcă luînd o hotărîre deosebit de grea. Voi vorbi despre solidaritate, frăţie, legi comune, apropiere, istorie îngemănată, dar nu despre Unire ! Doamne fereşte !

— Domnule Negri, în iarnă se vorbeşte foarte mult despre însăminţările de primăvară... Ce-ar fi să...

— Dă-mi şi mie din licoarea aia, cere Catargiu pentru a stăvili elanurile diplomatice ale colonelului.

Şi sînt toţi cu paharele la gură cînd majordomul anunţă pe Ion Ghica.

O nelinişte se instalează solid în salonul hotelului. Negri se ridică încet, cu braţele larg deschise.

Va rămîne aşa o veşnicie. Şi e chiar bine să rămînă. Ce-nseamnă viaţa dacă nu-ţi lasă această amintire : gestul împietrit al unui prieten care te întîmpină surizător, încrezător, făcîndu-te astfel culpabil de prea multă reticenţă.

— Dragul și neprețuitul meu Ghica !

Ghica intră cu mersul lui săltat, puțin adus în față, care la Constantinopol seamănă cu mersul unui om fidel.

„Uite că am ajuns și eu sentimental. Cine spunea că sînt mîhnit, dezgustat, enervat ? Eu ? Care eu ? Nici vorbă ! Gurile rele, gurile trîncănitoeare, gurile depresive ! Uite că-i bine, uite că viața e destul de generoasă și de confortabilă.“

Frigul de afară l-a zgribulit, căldura molcomă dinăuntru îl destinde. Fără palton, fără căciulă, fără fular, fără mănuși se simte ușor și satisfăcut. Îl strînge pe Negri în brațe și i se umple inima de tandrețe. Salută pe ceilalți cu o căldură surprinzătoare.

— Dragul meu Ghica, spune Negri așezîndu-se pe otomană, din pricina patriotismului vostru mă dor picioarele, am început să văd dublu, triplu, quadruplu... Sînt ostenit de iubire de patrie..

Face un semn prietenesc și-i îndeamnă pe toți să se așeze. Un moment tac împreună, privindu-se de parcă ar trebui să-și facă reciproc cîte o surpriză plăcută. Vîntul izbește ușa terasei și perdeaua se clatină, se involbură și mîngîie aerul cu o mișcare bruscă, dar blajină.

„Îl iubesc pe Negri, își spune, dar cel mai adevărat lucru este că-l privesc cu stupoare. Ca pe un lucru de preț ajuns prin miracol în mîinile mele.“

Focul trosnește, protejează această proaspătă intimitate virilă, atît de stînjinită.

— Diseară avem un banchet, spune încet Nicu Catargiu și Ghica se întoarce spre el vesel.

— O să vă îmbrățișeze toate matracucile Bucureștiului...

Negri mormăie îngăduitor :

— Lasă, lasă...

— Încă două zile ca astea și mor strîngînd mîinile cu căldură tuturor, se plînge Catargiu. Nu văd decît mîini, nu simt decît ușoara sudoare din palmele valahe. Și visez să mîngîi o plapumă.

Mavrichi abia își poate stăpîni un căscat. „S-a terminat iluzia, tinereasca făgăduință“, spune Ghica micului

pahar rubiniu ce i s-a pus în mină. Și nici măcar nu simte vreo amărăciune. Plimbă prin încăpere privirea lui somnolentă, nătîngă.

— Ce-ar fi să dispar de pe scena istoriei pentru o oră? șoptește moale Mavrichi.

„Du-te, dragule, du-te, ce să vorbim cu dumneata?” încuviințează zîmbitor beiful.

— Du-te, colonele, îl eliberează Catargiu, nu încerca să ne înduioșezi mai mult decît este necesar. Ne furi din mila pe care ne străduim s-o păstrăm pentru noi înșine.

În încăpere răsună pintenii pițigăiați ai lui Mavrichi. Se înclină ca un mahomedan habotnic înspre răsărit și iese tîrșindu-și picioarele.

— Ei, Ghica, /nici nu știi cît mă bucur că te văd aici, în Valahia, în București... Sînt fericit că te-ai hō-tărît să vii.

Ce bine ar fi dacă i s-ar plînge lui Negri. Are o poftă teribilă.

— Aș fi nepoliticos față de meritele societății valahe dacă n-aș mărturisi cît de dezamăgit sînt de ea. Mi s-au dat nenumărate dovezi de dragoste, mi s-a contestat dreptul de alegător și de a fi ales, m-au forțat să-mi dau demisia din Samos, iar după aceea m-au lucrat în alegeri, știi, mi-a lipsit un vot, un vot, dragul meu, ca să intru în Cameră... Toți mă bănuiesc că lupt pentru domnie, mulți se tem că-i aranjez la Constantinopol, la pașale...

— Păi e bine, e bine asta, dovedește cît de teamă le este de dumneata acestor strigoi, declară cu entuziasm silit Catargiu.

— E un bine peste măsură! Recunosc a mă fi onorat nespun frica lor, dar, pînă una-alta, nu prea am ce face pe aici...

Negri se ridică în cele șase-opt picioare, se apropie de el cu minunata sa expresie pedagogică :

— Asta o spui într-o doară.

— O spun într-o doară pentru că este ceva foarte serios !

— Frate Ghica, încet, încet vom scăpa de toate aceste năravuri. Depinde numai de noi.

„Noi, noi, sigur, același noi de acum zece ani, aceeași noi de acum un secol!“ Îl privește pe Negri pe sub pleoapele căzute.

— M-am întors în țară ca să-mi refac amărăciunea.

Dar în această clipă nu se simte deloc mîhnit. Dimpotrivă, are o largă înțelegere pentru toate slăbiciunile umane, ca un înțelept desprins de lume și de păcatele ei.

— Parcă n-am fi alta decît niște unelte de care puterile se servesc, spune Negri și împrăstie în jur un aer stătut. Nu mi-e greu să justific de ce austriecii și turcii ne socotesc, chiar atunci cînd ni se hotărăște soarta, cantități neglijabile! Puterea obișnuinței. Dar englezii?

Uimirea lui e fără margini și nu mai rămîne decît să-i spună ca Mavros „englezii dumitale“ pentru ca plăcerea revederii să se topească.

— Ei să stăruie să se facă alecțiile în felul în care s-au făcut? își continuă Negri nedumerirea. Marii oameni ai Angliei să piloteze prin fesurile de la Constantinopol mîrșăviile, corupția, nelegiuirile, înspăimîntătoarea ticăloșie? Iar Franța?

— În privința Franței numai noi sîntem de vină, intervine Catargiu, noi și nevoia noastră de mituri.

— Franța ne-a costumat, a născocit pentru noi o nouă crinolină politică pentru a se ascunde nenorocirile așa cum altădată regii ei născociau malacoave ca să ascundă sarcinile fermecătoarelor lor amante.

Urmează o tăcere plină de tristețe. „Ne înmormîntăm o iluzie, uite cum păstrăm un moment de reculegere în amintirea defunctei noastre iubiri pentru Franța!“ Ghica își sprijină cotul de marginea mesei și-și privește unghiile albe, subțiri.

— Sîntem la cheremul digestiei mai bune sau mai proaste a monarhilor și a miniștrilor lor, nu-i așa? spune Negri. Dar ce-i de făcut? Eu îmi spun ca Voltaire că trăim, în ciuda tuturor acestora și cu toate acestea, în cea mai bună dintre lumile posibile. Eu îmi spun așa și mă consolez. Gîndesc că nu e bine să mor cu brațele

încrucișate. Atît. Uite, am ieșit din sihăstrie și umblu după mari fapte diplomaticești.

Negri își clatină fruntea și-și freacă mecanic genunchiul. Un lemn trosnește puternic în cămin și toți întorc capetele spre lumina pîlpîitoare și roșie a focului.

— Și tu, iubite, ce faci, ce vei face? îl întreabă pe Ghica.

— Incep să sper că demisia nu mi se va primi și mă voi putea întoarce în Samos.

— În Samos? Dacă vei face astfel n-am să ți-o iert niciodată! spune Negri.

„Am uitat că asemenea lucruri nu i se spun lui Negri, ce m-a apucat?“ Încearcă să ridă dînd-o pe glumă, dar nimeni nu se mai uită la el. Moș Costache și-a luat rolul în serios și, plimbîndu-se agitat între ferestre, îl beștelește:

— Aha, ai de gînd să nu te ridic în iureșul acesta care s-a pornit, ai de gînd să rămîi un simplu prinț, urmaș al lui Policrat... Am să vin acolo să te împodobesc cu o coroană de bumbac, cu o scufie de noapte! Și eu care atunci cînd mă uitam la drojdia aprinzătorilor de pipe atît de înfloritoare de la o vreme în țările noastre mă reconfortam gîndind că pe aici vor fi și oameni ca tine! Tu veux croupir dans un îlot, cherchant à redresser les torts commis par les Ulysses et autres chevaliers de l'endroit? Cela n'est pas juste!

Trebuia să pară rușinat, să lase nasul în pămînt, să spună că a glumit, altfel lecția se prelungea pînă cînd Negri va trezi cu adevărat în el rușinea și dorința de a rămîne pe baricadele patriei și nu prea avea chef deocamdată să se lase convins.

— Deci vrei să revii asupra demisiei. Iartă-mă, dar nu este demn de tine!

— Auzeam pe moldoveni că vor să vă numească în comisia de la Focșani, spune Catargiu încercînd să mute conversația și adaugă leneș: Acolo se vor face legile țării, Ghica!

Se ridică și se așează între Negri și fereastra care dă spre podul Mogoșoaiei. Se aud clopoței trăsurilor și strigătele vînzătorilor ambulanți, apoi o pocnitură de bici

năpraznică și un cal care nechează. „Nu, morala lui Cartargiu este prea mult, nu sînt decît școlarul năzdrăvan al lui Negri și al nimănui altcuiva.“

— Trebuie să te îngrijești de o patrie pentru copiii tăi, șoptește moș Costache și-l prinde de braț ca pe un porumbel beteag.

— Nu-mi găsesc întrebuițare, geme școlarul, dar n-are vreme să-și joace rolul căci, împingîndu-l pe cameristul ce intrase să-i anunțe, în salon năvălește Bălăceanu și în urma lui, sobru, bărbos și negru, Arăpilă.

— Vorbeați politică, domnilor, v-am prins !

Capitolul XXIII

În timp ce se consumau saluturi între moldoveni și noii veniți, Ghica rămase puțin oropsit, tinjind după boscorodeala bătrânească a lui Negri. Din colțul ferestrei le suride tuturor absent. „Tu crezi că Negri există?” îl întrebase Alecsandri proaspăt întors de pe frontul Crimeei și dăduse tot el din cap neîncrezător. Se trintise pe sofa și mijindu-și ochii rostise: „Negri e o părere!” Stârnea în ei fraternitatea, ca un părinte sever, dar bun, în rîndurile haotice ale fiilor săi. Cît stătuseră împreună cu el și Ralet la Constantinopol în iarna lui '56, orașul însuși i se păruse altfel. Cum? Mai simplu, mai accesibil, protejat de o peliculă subțire, care îi clarifica profilul pe un cer de azur pur. O peliculă care îi izola în fața peisajului, îi aduna pe ei, europenii, creștinii, poftitorii de plăceri subtil intelectuale și gustînd produsele Orientului ca pe niște curiozități delicate. Banchetele lor — atît de sensibile și livrești — îi solidarizau: moldoveni, valahi și francezi. Era un Constantinopol echilibrat, sănătos și pașnic, pe care nu l-ar fi crezut posibil niciodată. Diplomații Stambulului îl disprețuiau pe acest prea discret mesager al Moldovei din pricina seninătății lui. „Își ratează cauza prin modestie!” spunea lord Stradford, deși se vedea că-l respectă pe timidul boier provincial.

Îl urmărește pe Negri cum își tirăște picioarele cău-tînd să nu rămînă nimănui dator cu o îmbrățîșare, cu un cuvînt cald. „Uite că-l iubesc, pe onoarea mea că-l iubesc!” Simțea pentru el o prietenie atît de rațională încît părea o obligație, un fel de investitură necesară în ordinea morală a lumii, o prietenie amestecată totuși

cu stupoare. În prezența lui trăia o emulație juvenilă — voia să arate partea lui cea bună, profundă, s-o verifice pînă la epuizare, cu fervoarea unui adolescent cuprins de dorința de a fi desăvîrșit. „Ha! Doamne! Desăvîrșit! Desăvîrșit! Ce oroare! Ce oroare de abecedar, de minte primitivă! Desăvîrșit! Nu vreau decît să fiu util și asta cere puțină imperfecțiune în favoarea strategiei, mult stil în detrimentul sincerității și o suplețe de comportament aproape histrionică, vecină cu nebunia. Nu, de fapt n-am nici un chef să fiu desăvîrșit, pentru că pierdem și, pierzînd noi, pierde cauza noastră! Să-l lăsăm pe Negri să fie desăvîrșit. E mai comod!“

Dar gesturile de primire se terminaseră și tocmai Negri îl privea interogativ, cu vesela lui mîhnire și cu o încredere retractilă, în semn că prietenia lui nu este condiționată. Spre deosebire de cea a lui Bălăceanu. Acesta îl plăcea puțin cinic, puțin prea rece. „Negri ne tratează cu o exigență plină de considerație și nu ne acceptă decît înălțați pe vîrfuri!“ îi spusese lui Alecsandri.

Costache se apropie de el, îl bate pe umeri și-l arată celorlalți.

— Afurisită Convenție, spune. Ne-a azvîrlit pe amîndoi afară din Cameră. Și ți-am spus să șterpelești și pentru mine de la samioți niște milioane, să-mi pui și mie ceva deoparte ca să-mi slujească de drepturi politice.

— Nu păreți din cale afară de amărit, intervine Cărtăgiu.

— Ce gesturi sublime faceți, domnule Negri, fără să vă gîndiți la consecințe, se vîră Bălăceanu care dansează pe tălpile ghetelor lui fine, ușoare, dintr-o piele moale.

Ghica retează aerul cu mîna ca un dirijor care dă semnalul de începere al spectacolului.

— Voiai să se ridice Mihail Sturza și să mă elimine pentru că nu am venitul prescris de Convenție? se indignează Negri. Sfatul împăraților a hotărît ca banii să fie un merit. Eu plec capul înaintea pravilei. N-am putut să-mi prad țara sau s-o vînd și bani n-am.

— A făcut foarte bine, a demonstrat astfel că liberala Convenție e un compromis neaplicabil și chiar nociv, căci elimină de la guvernare pe oamenii onești.

Arăpila s-a așezat pe un fotoliu, țeapăn, cu redingota îmbumbată și eșarfa prinsă în ac în așa fel încît în cutele ei să se reverse barba mare, neagră și solemnă. Însă Bălăceanu e dezlănțuit.

— Te ridici dumneata, om onest și care ai lucrat pentru binele țării, ca să se așeze cine? Cine? Vă întreb, cine? Vreun ramolit cu moșii agonisite cu lăcomie și fără scrupule! Cînd toată lumea vă voia în adunare, dumneavoastră vă faceți scrupule și refuzați o „onoare ilegală“!

Dintre ferestre, Ghica începe să ridă :

— E clar, o să discutăm despre ce vrea el. Îl arată pe Bălăceanu cu palma deschisă. Vom fi obligați să-l credem cinic, pragmatic și din cale afară de abil!

— Într-adevăr, nu aveți nici o scăpare, încuviințează acesta.

— Dacă vrem să introducem un regim democratic și constituțional trebuie ca noi, cei dintîi, să-l respectăm, spune Negri greoi și reîncepe să-și frece mecanic genunchiul.

— Mă tem că de principialitatea dumneavoastră vor profita sperjuria și atunci ar fi mai bună o tiranie luminată decît o democrație la îndemîna lichelelor.

Vocea lui Bălăceanu este scîrțîită, voce de clarinet.

— Adesea, dragul meu, principiile noastre se găsesc în conflict cu interesele noastre, murmură Negri. Abia în asemenea ocazii îți verifici noblețea.

— Paracelsus zice că binele este răul denaturat, intervine Ghica și întoarce capul să nu-l vadă pe blindul prieten.

— Extraordinar, trebuie să-mi notez asta...

— E aprig, ride Negri adresîndu-se lui Ghica peste umăr.

— Prea pătimaș! Din perspectiva lui, lumea e cam agasantă fiind deosebit de lentă. Își tot bate din picior pentru a-i grăbi mersul ca un profesor de dans nemulțumit de lipsa de grație a elevilor săi, spune ținîndu-l pe Bălăceanu sub observație. Are și o să tot aibe necazuri! Ca să fiu sincer cred că o să și le caute cu lumina. E genul acela nefericit de om care nu poate trăi decît în conflict. Fie binecuvîntat! Conflicte sînt destule!

Bălăceanu ride de portretul lui, arată chiar o oarecare emoție după felul cum învîrte în mînă paharul fără să se mai agite prin încăpere. Fisticit, revine cu bruschețe :

— Aveți prea multe scrupule, domnule Negri.

— Ai vrea să n-am ?

Se aude un hohot înfundat. Catargiu înfulecă saleurile și cornulețele cu susan. Negri fără scrupule i se pare ca o pasăre fără pene. O spune cu gura plină, continuînd să înfulece.

— Aș vrea să vă adaptați realității, emite dezinvolt Bălăceanu. Și-a reînceput dansul printre scaune și canapele.

Golescu își schimbă piciorul, dreptul peste stîngul. Aruncă priviri tandre către fiecare exprimîndu-și astfel o bucurie împietrită, rigidă.

— Oh, n-ai dreptate, sînt un realist, văd foarte bine totul, dar nu vreau să cad în eroarea de a mă adapta. Ce s-ar face țara asta dacă toată lumea s-ar adapta la moravurile unei clici dezgustătoare ? Am mîndria mea de inadaptabil ! Visul meu este să dovedesc că se poate trăi păstrîndu-te curat.

— Faceți operă pedagogică ?

— De ce nu ? sare Ghica, zîbind de parcă abia acum ajunseseră la partea cea mai subtilă a conversației. E momentul.

Pentru o clipă nu se aude decît ronțăitul lui Catargiu. Apoi Bălăceanu își reia atacul visător și împiedicat. E o oarecare rutină deja în pledoaria lui.

— Adineauri ați spus că „afurisita de Convenție“ ne-a înlăturat din Cameră ; ea, mai exact spus, v-a înlăturat pe amîndoi de la domnie.

Acesta este un adevăr care încarcă atmosfera de neliște. Ghica își privește lung virful pantofilor.

— Am scăpat eu de holeră și să nu scap de... spune Negri.

— Ca pretendent la tronul Valahiei aș fi avut un vot asigurat, vorbește lent Ghica. Unicul dealtfel.

Îl arată pe Bălăceanu cu o mișcare coregrafică a brațului. Dar acesta se simte avîntat și inspirat :

— Vă imaginați o secundă Moldova cu Negri și Vahalia cu Ghica ? Hai, închideți ochii și gândiți-vă la asta.

— Domnule Bălăceanu, îmi cereai adineori să fiu realist !

Ideea de a visa la o atare istorie pare a-i amuza deodată pe toți, chiar și pe sobrul Arăpilă. În salon își fac apariția trei camerieri ai hotelului care aprind lumînările. Livrele aurite alunecă de la un șfeșnic la altul, de la candelabru la girandolele din dreptul căminului. Cei trei soldați de plumb dispar de pe masa de joc, împinși de un resort ascuns. Au lăsat în urmă o lumină aurită și o senzație de înviore.

Golescu, privind fix ușa care se închide, spune primul :

— Povestiți-ne cum ați ajuns să-l alegeți pe Cuza. Nouă încă nu ne-a trecut mirarea.

— Chiar așa, intervine Ghica, eu îl țineam drept un flușturatec cu iedi înalte și atât.

Negri tace, lăsînd să curgă între ei așteptarea, apoi își împinge picioarele sub măsuta de fumat, își reazemă capul de speteaza otomanei și spune cu ochii pe gravura din dreptul căminului :

— Cuza ! Cuza este genul acela căruia funcția îi crează organul.

Cîntărea atât de exact cuvintele încît ceilalți nu clin-teau, nu respirau :

— Sînt încredințat că va fi omul necesar acestor împrejurări, destul de prudent pentru a nu periclita țara, destul de îndrăzneț pentru a o cuceri, destul de emoționat de propriul său destin ca să vrea să nu dezamăgească...

— Și destul de stupefiat de el pentru a nu rivni să dicteze ? întrebă grav Golescu.

— A ajuns la putere atât de lipsit de ambiții încît va avea ambiția de a ne dovedi că alegerea a fost excepțională.

Bălăceanu cîntă :

— „El nu-i cum prevestea junețea lui...”

— Mi-a plăcut că s-a declarat doar depozitarul puterii, fiind gata oricînd să o treacă unui principe străin pentru a se împlini dorințele Divanurilor, șoptește Ghica

în barbă și iar are privirea aceea a lui năvingă, cu pleoapele căzute și expresia opacă. Lumea e sus pe o rampă înaltă, luminată feeric, iar el în stal o pîndește.

Numai mai tînărul Bălăceanu rămîne pe pozițiile sus-piciunii.

— Credeți, deci, că în elegantul curtezan al damelor ieșene vom vedea născîndu-se un prinț exemplar; un Henric al V-lea smuls din brațele lui Falstaff va cuceri Azincourt-ul?

Golescu pare că doarme în propria lui solemnitățe.
„Nu mai are umor?”

— Cum s-a ajuns la el? întrebă Ghica. Vreau, de fapt, să aflu cum nu a fost ales Negri.

— Ah, au fost cîteva zile de coșmar, susură aproape căscînd de plictiseală Catargiu care probabil mai povestise întîmplările de cîteva zeci de ori pînă acum.

— După cum știți am ieșit destul de bine din alegeri, spune Negri tot frecîndu-și genunchiul reumatic. I-a căzut capul în piept de oboseală, dar prezența lui Ghica încă îl bucură. Mai mult acestuia îi vorbește. Însă abia atunci partidul național s-a văzut înaintea problemei insurmontabile: alegerea candidatului unic. Să vezi, frate, și să nu crezi, din toate părțile apăreau vanități uimitoare. Aveam la un moment dat atîți candidați cîți deputați! Nu, nu exagerez deloc. Se cam dusesse dracului solidaritatea noastră. Kogălniceanu știindu-și ambițiile deșarte l-a secondat furios pe Mavrogheni, Lascăr Catargiu venea cu o ceată de boieri viguroși, Alecsandri avea un partid redus, dar bine organizat, Lascăr Rosetti voia fără spor, Vasile Struzda mai mult cocheta. Pe Panu au încercat să-l cumpere „strigoi”, dar spre onoarea lui a refuzat, Epureanu spunea tuturor că votează pentru mine fiindcă voi abdică și atunci el sau Rosetti vor avea mari șanse! Erau mulți care doreau principe străin, însă sub presiunea pretendenților autohtoni s-au hotărît să prezinte înainte de alegere proiectul de Unire, pe care Kogălniceanu l-a citit în Adunare, cerînd viitorului Domn să lucreze pentru o dinastie europeană.

— Și tocmai Cuza, îl întrerupe Catargiu, nu se înscriesese printre virtualii domnitorii... Ca să vezi istorie!

— Totuși, doar cîțiva aveau oarecare șanse : Alecsandri, Mavrogheni, tu, i se adresează Golescu lui Negri și-și mîngîie barba strălucitoare în lumina spermanteței, apoi Panu, Lascăr Catargiu, Lascăr Rosetti...

— Am hotărît ca loc de întîlnire pentru reuniunile noastre pregătitoare apartamentul lui Ralet, sârmanul, fie-i țărîna ușoară, că și după moarte ne-a fost aproape ! Cabinetul lui de la muzeul de istorie naturală, ceea ce a făcut să ni se dea numele de gruparea de la Elefant căci în anticamera lui este un uriaș schelet al animalului în cauză.

Negri tace o vreme lăsînd să se audă în cameră focul trosnind în cămin și clopoței trăsurilor de afară. Se trage spre Ghica și se reazemă cu palma de brațul lui.

— După moartea lui Bălcescu, a lui Ralet m-a durut cel mai tare.

Ceilalți parcă așteaptă de la Catargiu reluarea povestirii căci Negri pare izolat cu Ghica în amintiri. Și el se și avîntă, bine hrănit cu saleuri și cornulețe cu susan :

— Alecsandri a cedat primul în favoarea lui Negri și i s-au alăturat Vasile Sturdza, Kogălniceanu, și chiar Mavrogheni, doar Lascăr, văru-meu, se opunea.

— Zicea că nu votează pentru cineva care, ajuns domn, îi va lua moșiile, intervine Negri.

Nu e abătut, nu e trist, nu e resemnat, e simplu și desăvîrșit cînd spune asta.

— S-au certat pînă cînd Kogălniceanu a plecat rugîndu-l pe Beldiman să treacă pe la el cînd se hotărăsc toate, să semneze și el hîrtia. Trebuia să mergem toți pe un singur candidat pentru a-i contracara pe Sturdza, tată și fiu. După Kogălniceanu au mai vrut să plece și alții, dar era în ajun de alegeri și Lascăr Rosetti pur și simplu ne-a încuiat acolo. Atunci...

— Ei, atunci, nu are răbdare Bălăceanu, atunci s-a petrecut minunea, faptul nebunesc, unul din acelea care nu tulbură numai viața unui om, dar a unei nații întregi, atunci...

Îi lasă totuși lui Negri plăcerea de a relata „faptul nebunesc“, rîde, chicotește, savurează întîmplarea.

— Atunci a apărut din colțul lui, modest, șters, cumsecade, cine? Vreun bătrîn înțelept? Nu. Pisoski, Moș PISOI! Și l-a propus pe Cuza.

— Cuza era acolo?

— Nu era la teatru.

Catargiu își învîrte pe deget un lanț subțire de argint. În pumn ține strîns ceasul minuscul. Atmosfera e destinsă și vocea rece a lui Ghica răsună brutal:

— Și cum au mers voturile?

Bălăceanu îndulcește tonul:

— E un moment al minunilor politice?

— „Minuni în vremea noastră nu văz a se mai face“, răspunde Goleșcu imitînd vocea lui Alexandrescu.

— La primul scrutin am ieșit Mavrogheni, Cuza și eu, la al doilea a căzut Mavrogheni, și la ultimul eu. Au trecut toți de partea lui Cuza din rațiuni lesne de înțeles...

— Pentru că nu este ales nici omul cel mai talentat, nici cel care are cel mai mare prestigiu, nici cel care a dovedit abnegație, nici cel pe care toată lumea îl socotește hărăzit pentru asta, nici cel mai popular, ci...

— Nu-i pentru cine se pregătește, ci pentru cine se nimereste.

Catargiu rîde și-și mai toarnă în pahar din sticla de Médoc.

— Cuza s-a nimerit bine... spune Negri cu o seriozitate leneșă. Se vede că nu are chef să intre în detalii.

— Evident, nu s-a pronunțat niciodată în problema rurală, țipă Bălăceanu. Iar are vocea aceea de clarinet și toți lasă capetele în jos, resemnați. Acesta e nodul afacerii, continuă el, v-am spus, v-am scris cînd am auzit de discursul dumneavoastră din Divan acum doi ani — mișcare greșită!

I se adresează lui Negri, dar îl privește pe Ghica de parcă în fața lui ar da un examen.

— Să ceri improprietărirea atunci era o sinucidere curată! conchide. Pînă și Brătianu s-a abținut de la așa ceva!

Negri se uită la el înghețat.

— Nu, categoric, nu sînt politicianul abil de care depinde viitorul țării.

Bălăceanu tace vinovat, totuși are un gest disprețuitor al umerilor care îl amuză pe Ghica.

— Alecsandri mi-a spus că sînteți omul qui est destiné par la Providence à concilier tous les partis... Și văd că mai mult le-ați dezbinat.

— Dragă Bălăcene, intervine Golescu, îmi amintesc ce-mi spunea Wefik-pașa : Alah e mare, dar are prea mulți profeți ! Fiecare din noi poate greși în previziunile sale avînd perfectă dreptate.

Ghica schimbă vorba :

— Și au semnat toți pentru Cuza ?

— Da, toți, îi răspunde Negri. Beldiman s-a dus la Kogălniceanu și l-a sculat din somn. În halat și papuci, divinul orator și-a căutat ochelarii și l-a întrebat : Cine ? și Beldiman a pus mîna pe locul unde era numele de pe hîrtie și i-a zis : Ghici ? și el n-a mai întrebat decît atît : Mihail Sturdza ? Nu ! Grigore Sturdza ? Nuuuu ! Dă-mi să iscălesc, a zis. Apoi s-a uitat și a rămas uluit.

— Asta nu l-a împiedicat să țină un foarte frumos discurs după ce a fost ales Cuza, unul din acelea care se țin minte o viață, îl asigură Catargiu care doarme în fotoliu cu paharul în mînă și vorbește doar de rușinea propriei sale somnolențe.

— „Alexandru Ioan I, domn stăpînitor al țării Moldovei“... Cred că Mitropolitul Sofronie nu avea lacrimi în ochi cînd a rostit asemenea cuvinte, spune Bălăceanu dansînd pe covorul albastru al salonului.

Ghica își vîntură puțin privirea pe sub pleoapele lăsate și graseiază ușor :

— Dar cum de a ieșit în unanimitate *le prince rég-nant* ?

— Grigore Sturdza a fost eliminat din joc pentru că i s-a respins candidatura pe motiv că este funcționar al turcilor — Alecsandri se pare că a vorbit excepțional, eu n-am fost la acea ședință, toți partizanii lui au trecut de partea noastră, iar Mihail Sturdza s-a trezit cu o minoritate, quelques vieux vampires, care aflînd numele

candidatului nostru au renunțat să-l mai susțină. A cheltuit bietul om o groază de bani degeaba !

— Pe aici a circulat zvonul că era să facă de două ori apoplexie !

— Dacă te gîndești bine, Cuza a învins fără să vrea să învingă și doar pentru că nu are un program politic, social...

— Are însă unul național : Unirea ! spune Negri cu o emfază severă.

— Voi nu vă îmbățați cu apă rece ? întrebă Ghica cu o circumspecție care pare tuturor deplasată. Își trage picioarele sub scaun și așteaptă. Ceilalți se contaminatează încet.

Bălăceanu se dezmeticește. Are pe chip un fel de satisfacție dezinvoltă și zeflemitoare :

— Sînt gata să cred că ați făcut cea mai bună alegere. Problema e acum ce program își va face Cuza și cu ce fel de oameni se va înconjura.

Toată lumea respiră ușurată. E o relaxare de circumstanță, dar e relaxare, și de mult n-au mai simțit-o. De vreo trei minute.

— Cîteva zile a fost un entuziasm general, spune Negri ca să spună ceva. A trebuit să joc Hora Unirii de douăsprezece ori.

Se uită la picioarele lui obosite.

— Vai de noi !

— Și acum ? întrebă Golescu.

— Acum ? face Negri recăpătîndu-și umorul, umorul acela care îl binedispune pe Ghica pînă la gesturi ridicole, de adolescent capricios. Acum au început neînțelegerile !

Ghica se strîmbă :

— Deja ?! Cîtă grabă !

— Oh, nu prea e de rîs, dragul meu, spune Negri zîmbind totuși, dar realitatea are adesea partea ei comică și tragică în același timp. Cuza l-a chemat pe Panu, rămîne între noi ceea ce vă spun, să formeze un guvern. Și-a cîștigat o mare popularitate în timpul căimăcămiei... Panu a pretins însă ca domnul să plece cu armata și

guvernul lui în Valahia să facă Unirea! Și Cuza n-a voit. Nu era deloc prudent. Victor Place l-a deconseiat. Și așa turcii ne-au amenințat că anulează alegerile; dacă se încalcă astfel Convenția au motive să intre în țară. Caimacamii de aici ar fi reclamat violarea teritoriului etc. etc. Panu a fost decepționat și cu el cei cîțiva care mergeau pe măsuri radicale. Nu, nu era prudent! A, dar l-a chemat și pe Kogălniceanu care a pretins aceleași măsuri radicale...

— Și nu era prudent, îl întrerupe Bălăceanu piruind în dreptul căminului în dansul lui neîntrerupt prin salon.

— Era prematur! răspunde Negri. Este încă prematur pînă nu se rezolvă problema Unirii.

— L-a găsit pe Vasile Sturdza, intervine Catargiu.

— Dar nu este un guvern rezistent.

Negri nu-și ascunde dezamăgirea, ceea ce-l face pe Ghica să zîmbească. Se apleacă spre Catargiu spre a atenua șocul:

— Și totuși, pentru Unire ce credeți că este prudent? Aia nu, aia nu...

— Ce se face bine, se face destul de repede, citează Negri parcă ignorînd de la cine venea întrebarea.

— Convenția ne-a frustrat, spune Catargiu.

— Oricum Cuza nu putea fi dispus să piardă domnia în apele Milcovului... conchide cu brutalitate Bălăceanu.

Ghica se uită la Negri cu o curiozitate fățarnică. Pentru a-l izbăvi se ridică, înalță mîna dreaptă înspre candelabru și recită:

— „Fraților simpatrioți, ce facem ca niște morți?”

Se apropie mult de Negri și-l bate pe umăr. Deodată devine calm, tandru, împăcat și-i zîmbește ridicînd din umeri.

— Un subterfugiu există, spune acesta. Eu garantez pentru Cuza, pentru politica lui națională, pentru dorința lui de a salva autonomia țării...

Bălăceanu este primul care reacționează:

— Adică?

— Adunarea valahă să-l aleagă tot pe Cuza, spune Negri.

„Iată realismul moldovenilor, îndrăzneala lor !“ Ghica se proptește de canatul unei ferestre și, fixându-l pe Negri pe sub pleoapele căzute, mormăie :

— Imposibil !

— Va avea umeri atît de largi ? întrebă repezit Bălăceanu.

— Nu-i vorba de el, atrage atenția cu un deget ridicat Ghica. Să zicem că i-ar avea... niște umeri cît oiștea carului, dar cum va putea vota Adunarea valahă pe Cuza ?

Toți îi privesc tăcuți.

— Să-i luăm pe rînd. Dacă liberalii, și arată cu coada ochiului spre Golescu bătînd de fapt în rubedeniile sale liberale, sînt capabili să cedeze pe Niculae Golescu, din patriotism ; dacă ghiculeștii îl leapădă pe deja lepădatul de Dumnezeu Alexandru, de voie, de nevoie, dacă Ioan Cantacuzino va fi dispus să sacrifice ceea ce nu va avea niciodată, dacă, subliniez, dacă toate astea sînt posibile, să-i vezi pe cei treizeci și cinci sau și șase de bibeschiști și pe cei treisprezece-șaisprezece știrbeiști oferindu-și voturile lui Cuza mi se pare imposibil. Cine i-ar putea determina să o facă ?

— Bibescu sau Știrbey ? întrebă Negri.

— O, nu, scumpe domnule Negri, se avîntă Bălăceanu, Castor și Pollux țin prea mult la domnie ca să facă gesturi patriotice.

— Bibescu și Știrbey își țin mînaștirile de mucava în brațe. Mustața le strălucește de prea multă pomadă și epoleții aurii își scutură vesel franjurile. Dar mînaștirile n-au turlă, n-au cruce, n-au clopotniță, în creștetul lor strălucește un dinar, spune Ghica și ceilalți se amuză sorbind din pahare.

— Sînt din aceeași simpatică familie de spirite cu Mihail Sturdza și fiul său Grigorie, precizează contaminat de verva celorlalți Arăpilă.

— Acela a votat în cele din urmă pentru Cuza, spune Catargiu ridicîndu-și circumflexe sprîncenele.

— Cînd nu mai ai de ales. Dar aceștia au.

Ghica dă din cap.

— Nu, asta e o aluzie pură, să nu luăm dorințele drept realitate. Nimic nu-i poate convinge pe Bibescu și pe

Știrbey ca, avînd în mînă o Cameră conservatoare, favorabilă, să nu tragă de domnie cu tot sufletul lor blestemat. După părerea mea singura soluție aici este găsirea unei candidaturi de compromis care, coalizîndu-i pe liberali și pe ghiculești, lucru aproape făcut, să mai adauge și cîțiva din partizanii ăstora doi, o candidatură care să le garanteze un regim de oportunitate. Să zicem Al. I. Filipescu sau chiar Ioan Cantacuzino...

— Da, și eu sînt partizantul unui realism electoral... precizează cu zel Bălăceanu.

— Și dacă se va obține anularea alegerilor de aici ? întreabă Catargiu.

— Altă problemă imposibilă, răspunde Golescu. Franța n-o vrea, Anglia n-o vrea, Austria nici atît, Turcia...

— Se poate pronunța anularea în numele minorității Camerei.

— Asta ce mai e ? întreabă Ghica așezîndu-se pe fotoliul de unde poate privi flăcările jucăușe ale focului.

— Hm, asta ar fi un fel de revoluție, dacă ați auzit cumva de așa ceva, stimabile domn Ghica, face Bălăceanu întorcîndu-se pe călcîie în fața lui.

— Ferească Dumnezeu ! spune Ghica simțînd și el panica generală. Vede Bucureștiul în flăcări, aude urletele femeilor, clopotele bisericilor, îi flutură dinainte mantiile albe, cavaleriești și sumanele murdare pline de un patetism îndărătnic. Rămîne un timp pe aceste imagini inventate și, cînd ele încep să se șteargă, revine în salonul de la Hugues, fără plăcere, ca la o corvoadă.

— Și dacă se anulează ?

— Se fac alegeri sub o căimăcămie mai bună. Niște alegeri care să garanteze victoria partizanilor lui Cuza. Să zicem căimăcămia domnului Ghica, spune Catargiu de parcă l-ar și investi vesel și nepăsător în acea clipă. Ghica tresare :

— Zău ? Rîde fără să pară jignit deși e atins în ambițiile sale cele mai intime. Și cine m-ar numi ? Ideea că ar fi caimacam și ar lupta din răputeri pentru un Cuza îl înveselește. Dar Negri este de față și nu are chef să facă impresie proastă. Devine înțelept : Atunci cînd se caută o soluție, trebuie aleasă cea mai simplă

și cea mai practică, nu cea mai fantezistă. Se poate face un singur lucru : formarea unei comisii care să invalideze mandatele unor deputați, eliminând astfel câțiva conservatori pentru a echilibra voturile... Atît. Este oare de ajuns ?

— Bibescu a declarat că Marița lui nu se va întoarce în București decît ca doamnă a țării... spune îmbufnat Golescu și tușește solemn în batistă.

— Știrbey are oamenii lui la Paris și la Viena, oameni care promet multe...

Negri păstrează o pauză rece și se hotărăște să se înalțe în abstracții pentru a calma spiritele.

— Mă întreb cum încap într-o singură nație atîtea suflete contradictorii ? Cînd te uiți în jur vezi toată umanitatea și nu sîntem decît un popor mic, abia ieșit din feudalitate. Cum pot apărea din poporul acesta curat asemenea oameni ?

— Domnule Negri, defectul dumitale este că fetișizezi poporul. Poporul este o mică parte din umanitate și nu văd de ce n-ar conține, ca o lingură din apa mării, toate substanțele conținute de marea însăși... spune Bălăceanu.

Își scutură în grabă o scamă de pe redingota gri, subțire. Ridică semeț capul și rostește fără să-și ia ochii de pe acoperișul clădirii vecine, conturat vag în întunericul de afară :

— Calitățile unui popor le pun în evidență istoria lui, felul cum răspunde evenimentelor, felul cum intră în conflict cu propriul lui destin, cum se apără și cum rezistă. Românii s-au bătut cîteva sute de ani pentru libertatea lor, dar au obosit și, treptat, s-au adaptat. Adaptarea asta ne-a costat mai mult decît credeam...

— Nu, nu, spune Negri rezemîndu-și capul de tapiseria de mătase a otomanei și întinzîndu-și picioarele pînă aproape de focul ce arde cu scînteii moi în cămin. Drama acestei felii de umanitate este că i s-a inoculat de o sută de ani și mai bine mentalitatea fanariotă. În atîția ani, cînd cel viclean cîștiga, cînd munca nu era răsplătită, dar lăcomia da, cînd oricine fura avea șanse să se înalțe, cînd cel care mîntuia era încurajat și cel care lingea mîna stăpînilor era promovât, cînd sperjurul era monetă

curentă, cînd lașitatea devenise un mod de a supraviețui, iar duplicitatea o a doua natură, cum să nu se nască intriganți, pramatii, vanitoși fără scrupule, isteți cinici, hrăpitori fără rușine, nulități împănate cu lauri, profitori de putere care își vînd neamul pentru a o obține și a o păstra ? Ils veulent opprimer et anéantir ce pays qui nous donne du pain.

„Oh, Doamne, gîndește Ghica, cît de desăvîrșit este !“
Vede pe sub pleapele lăsate ghetele lui Negri întinse spre foc, două ghetete mari, cam uzate, cu tighele fine, dar cu șireturi de mîntuială. Și parcă îi vorbește numai lui :

— Nu disprețuiesc societatea noastră, dar o plîng. Și îți repet, sînt ferm convins că stricarea ei este opera fanariotilor. Ea va deveni mai bună. Simt cum evenimentele ultimilor ani au scos la iveală sentimente profunde și au creat o solidaritate...

— ...și pe toți ambițioșii, lacomii, ariviștii...

— ...care va modifica moravurile.

— Crezi dumneata, domnule Negri, asta ? Ești convins că se vor schimba moravurile în Principatele unite ? întreabă necruțător și ceremonios Bălăceanu. Nu poți fi atît de naiv ! Dar dacă ești, îți spun eu ce se va întimpla. Lașii din Moldova se vor uni cu lașii din Valahia, canalele din Țara românească cu cele din tîrgurile lui Ștefan cel Mare, șnapanii de dincolo de Milcov cu șnapanii de dincoace de Milcov și așa mai departe, căci ăștia sînt ca sectanții, se caută, se într-ajutorează, se sprijină ! Iar poporul se va trezi din entuziasm într-o Românie unită și plină de lichele.

— Atunci de ce participi la politică, dacă nu crezi în ea ?

— N-am spus asta. O Românie unită va înlesni ridicarea multor saltimbanci, dar va intra cu ei cu tot pe calea modernizării necesare. Vom intra în Europa, tîrîndu-i de cozile fracului pe marțafoi, vom exista în lume ca nație și vrînd-nevrînd se va ridica și nivelul oamenilor de jos. Și aș mai vrea ca măcar cîțiva ani să menținem la putere niște oameni capabili, pînă se vor infiltra mameleucii să apucăm să ridicăm puțin țara, s-o scoatem din

amorteală și să ieșim din provincialismul acesta dezgustător, care îmi jignește demnitatea de om.

Negri îl privea pe sub pleoapele adormite. Numai Ghica putea înțelege ce gîndea „bătrînul de la Mînjina“ pornit spre Constantinopol, omul care își permitea să arunce la o parte un tron din vanitate și eleganță. „Bălăceanu este profund jignit că e român, și vrea să ridice țara pentru a nu fi umilit la Paris. Așa judecă Negri. Dar este și asta o rațiune politică, este, este, bunul meu prieten ! Să nu disprețuim vanitățile meschine ! Adunate, fac orgoliul național ! Dacă Bălăceanu vrea să pună osul la treabă pentru ca ajuns la Paris să arunce primului om numele României în nas, ca pe o carte de vizită, ca pe un premiu, ce ? e rău ?“

*
* *

Negri rămîne singur în salonul somptuos al hotelului. Fixează îndelung scena de vînătoare pe care o reprezintă gravura atîrnată pe peretele din dreptul ușii de la intrare.

În mijlocul unei ape înconjurată de stufăriș și luncă, o barcă îi poartă pe vînători. Barca intră în cadru din stînga, împinsă fără efort de un lopătar. Patru cîini înnoată după cerbii prinși între valuri și vegetație, înconjurați de gonaci și împiedicați să înainteze de propriile lor coarne. E o gravură absurdă și descoperă cu bucurie în centrul ei un arbore-cerb.

Capitolul XXIV

Cei din familia Mavros ocupă locul cel mai modest. Parcă n-ar vrea să fie remarcați. N-au plecat la țară, n-au plecat la Viena. Bătrînul n-a putut fi convins. Vrea să stea aici să-și vadă ginerele Domn sau poate doar să-l vadă eșuînd. Pentru el, ambele spectacole merită să fie privite. Doamna, cu rochie infoiată, își ține mîinile în poală — cumînțenie trucată. Domnul este strîns în frac și, la marginea grupului de bărbați, se îndeasă din cînd în cînd să dea sfaturi înțelepte.

Frații Cantacuzino fac pe gazdele toți, din solidaritate. Grigore se agită trăgîndu-și mereu manșetele cămășii, Alphonse moșmondește ceva prin buzunare, Ioan, în casa căruia se desfășoară mica reuniune, își tratează musafirii cu politețea lui de ceară. Maria visează cu ochii deschiși că dă recepții la palat. Dar e un vis fad și asta îi face gesturile puțin desuete. Are o rochie vișinie de catifea scoțiană cu garnituri de mătase lyoneză. Părul și-l strînge la spate ca împărăteasa Eugenia.

Mai crede în miracole.

„Acum e timpul miracolelor politice“, scrisese Rosetti.

— Jean, îl întrebă aplecîndu-se spre cumnat cu o grijă foarte decorativă, casa lui Solomon nu e prea mică ?

— O, face el, e cît o nucă, dar vom progresa ! Am închiriat-o ca să nu mai stau la hotel și apoi trebuie să am un loc al meu în București.

În colțul salonului se discută politică. Bătrînul Mavros sfîrșie ca un samovar spre disperarea consoartei.

— Ne vom trezi într-o lume dominată de demagogi. Dacă liberalii nu sînt chemați la guvernare vor fi opozanți redutabili, au clanță, au cuvinte suplimentare; dacă vor fi aduși vor face asemenea gafe și asemenea erori aventuriste încît ordinea se va transforma în dezordine și „prosperitatea nației“ va fi „căderea în haos“.

— Țara asta are nevoie de oameni de acțiune fără complexe, zice bătrînul Bălăceanu, invitat și el la cina aceasta de taină numai pentru că s-a ramolit prea tare. Cînd vorbește el de „acțiune“ și de „complexe“ lumea din jur ia un aer suav.

De după marea pendulă ce-și ticăie timpul implacabil se aude vocea tînărului Bălăceanu :

— ...pragmatism, profesionalism politic... Vreau o politică rațională, calculabilă, rezonabilă.

Și iată conflictul între generații !

— Crizele, îl întrerupe blînd, dar ferm Cantacuzino, aduc surpriza, furiă, teama, speranța, adică pasiunile ! Cînd se va găsi un făgaș statornic vom putea face treabă.

Se vorbește politică pînă la exaspersare. Ghica are senzația că aerul e impregnat, ca un burete, de politică. Nicăieri ca în Valahia nu se vorbește atîta politică. La Paris, la Constantinopol, la Londra politica mai cedează artei, mondenității, frivolității, eventual vremii bune sau rele, ultimei mode vestimentare, excentricităților psihologice...

Nu este acesta semnul unui declin intelectual ?

— Un candidat peut déposer sa candidature par calcul, par défi, par goût de la confusion, spune Bălăceanu le jeune, tropotînd pe parchetul lăcuit al salonului.

— Ah, oamenii politici, oftează Grigore Filipescu. Uită-te la Nicolae Cretzulescu care l-a lăsat pe Al. Ghica să se stingă încet și în tihnă, dacă și-o găsi-o !, s-a întors spre Știrbey de parcă ar avea mai multă voință și mai multă minte ! La politique c'est comme la chasse à courre. Il y a ceux qui sont toujours au grand galop en tête de la meute pour forcer le cerf, ceux qui prennent des détours et s'enbusquent, rusés, derrière les fourrés. Et ceux qui sont à la traîne et se demendent toujours où est passée la bête. S-a ajuns ca ultima categorie să fie dominantă.

— Ai spus că mi-ai adus o scrisoare de la Sașa, îl bate pe mână Maria.

— Da, în ultima depeșă a pus pentru dumneata câteva rînduri. Cred că te roagă să ai grijă de mine...

Doamna Grădișteanu, o bătrînă slabă, îmbrăcată în gaze *pékiné gris*, ceea ce-i subliniază paloarea transparentă a pielii, începe să-i vorbească despre Pantazi. Îl găsește „foarte înflăcărat“, ceea ce traducînd politețea amabilei femei, înseamnă cam zurbagiu, apoi crede în generozitatea lui, adică vrea să spună cît de risipitor i se pare, apoi, este încîntată de cultura lui, ceea ce, se vede bine, seamănă a reproș, adică se ocupă prea mult cu cititul și prea puțin cu afacerile. Obosită, doamna pleacă fruntea îngîndurată și murmură :

— E un tînăr foarte original !

— Originalitatea lui stă în însuși faptul că-mi este frate, nu-i așa ?

Maria rîde și-l muștră mișcînd repede din degetul arătător deasupra capului.

— Aud că doamna Ralet nu găsește cumpărător pentru moșie...

— Sînt timpuri nesigure, draga mea, toată lumea vinde și nimeni nu cumpără. Goleștii se chinuie de atîta vreme să scape de Belvedere... și ce loc splendid ! spune doamna Grădișteanu.

— Ce ziceți de complotul lui Grigore Sturdza ? întrebă Cantacuzino, bătrînul.

— Se zice că e arestat.

— Ce aiureală ! Într-o țară încă sub efectul entuziasmului alegerii lui Cuza să vrei să-l asasinezi ! Conspiratorii din ziua de azi sînt prea grăbiți, meditează vechiul și încercatul conspirator din ziua de ieri, Mavros, care profitase de entuziasmul încă existent în iarna lui '49 pentru a ridica din nou masele, în nobilul scop de a justifica prezența trupelor țariste în Principate. Nici nu se grăbise, nici nu lăsase să-i scape din mînă starea de grație a mulțimii !

— Cică ar vrea Unirea, ar fi plănuit să meargă la Focșani și să ia puterea ambelor țări. Un înalt ideal încălțat în ghetete prea mici.

— Un ambițios, un aventurier, într-un cuvânt, un om al epocii ! ironizează grav lumea în care trăiește de șai-zeci de ani și mai bine Bălăceanu cel bătrîn.

Nepoata doamnei Grădișteanu, firavă și blondă, clăm-păne la pian *Sonata lunii*. Notele cad ușoare ca niște lacrimi. Dar cine le merită ? Ghica nu, în nici un caz. Ceilalți ? Cu atît mai puțin. Fetița e angelică și plină de bunăvoință, însă lumea aceasta atît de politică n-are urechi s-o asculte și inimă să se înduioșeze.

Așa este. Stă prăbușit în fotoliu și vrea să nu înțe-leagă nimic din ceea ce se spune, deși are urechile ciulite. Fir-ar să fie !

— Nu trebuie călcată Convenția, rostește galeș Canta-cuzino. Orice gest de insubordonare față de voința pute-rilor europene ne poate fi fatal. Turcii vor intra peste noi.

— De ce să mai între, nu sînt deja ? întrebă naivă doamna Grădișteanu.

— De cîteva secole ! șoptește Mavros. Ne-am obișnuit cu ei atît de tare încît uneori așteptăm să-i vedem nă-văbind.

— Nu, nu, turcii nu vor intra cu armată, nu mai au chef de o ciocnire cu oștile țarului, mai ales că Franța, Anglia, Sardinia și Austria sînt ocupate de problema Ita-liei care a captat tot interesul. Occidentalii ar fi în stare să-i lase pe valahi călcați în picioare de ruși de data asta.

Mavros face un compliment galant doamnei Grădiș-teanu :

— Aveți mîini de o finețe tulburătoare...

— Ar fi o prostie fără margini, spune Bălăceanu. Ru-șii nu vor ridica un deget. Pericolul e Austria, așa a făcut întotdeauna. Dorind să-și asigure spatele în viitorul răz-boi va ocupa principatele cu gîndul că ele ar putea ajun-ge o recompensă bună în cazul unei înfrîngerii în Lom-bardia.

— Dă-i dracului pe ăia cu războiul lor, pufnește Ma-vros. Ce facem noi cu țărani și țirgoveții agitați de roșii pentru candidatul lor, domnul Roșculiță ! ?

— Qui est Rochcoulitza ?

Doamna Grădişteanu clipeşte somnoros.

— Nicolae Goleşcu, chère tante. Sa famille l'appelle comme ça...

Grigore Filipescu ridică braţele spre plafon :

— Vor vărsare de sânge, asta vor.

— Am încredere mai multă în tactul poporului decît în al ultraliberalilor, spune Ioan Cantacuzino.

— Tactul din vârful cuţitelor, mon vieux ?

— Ūor să forţeze Camera să-l aleagă pe Goleşcu, explică Maria doamnei Grădişteanu care tocmai clipeşte somnoros pentru a pune o întrebare.

— Aha ! E ingenios !

— O cameră cum este cea aleasă acum nu-l va vota şi armata îi va apăra votul.

— Aha ! Dumnezeu să ne ajute !

— Pentru milă nu este loc. Pentru luciditate nici atît. Violenţă şi iar violenţă, mormăie Grigore Filipescu.

Uşile sufrageriei se deschid şi masa luminată cu candelabre de cristal se arată feerică, dincolo de siluetele împopoţonate ale celor doi lachei. Bălăceanu se apropie de Ghica.

— De n-am avea parte de fazan ! Iarna asta a fost o molimă, toată lumea bună a servit fazan umplut cu mere.

— Cînd nu sînt găini se mănîncă fazan, cînd nu sînt porci şi vaci se mănîncă mistreţ şi căprioară. Semn de criză, dragul meu ! Luxul e semn de criză...

Capitolul XXV

Străzile acoperite de zăpada veche de acum patru, cinci zile s-au înnegrit din pricina toropelii cailor, a tăvălugului roților, din pricina pașilor îndesați ai oamenilor. Orașul e o corabie în pragul naufragiului.

Lumea gîfîie îndesîndu-se, înghesuindu-se. Cîinii din toate curțile latră. Dealul Mitropoliei este plin de bărbați cu sumane cenușii și căciuli țuguiate, de femei îmbrăcate în scurteici colorate. Printre ei, paltoane negre cu guler de blană, gibusuri de la prăvălia răposatului Jobin, eșarfe tricolore.

Dimineața e strălucitoare și tăioasă. Ulițele vii se preling ca niște pîraie, se unesc, se salută și merg mai departe.

Cupeurile nu mai pot înainta. Se tîrăsc. Caii nechează și sforăie trași de hățuri. Țipetele vizitatorilor se țes prin aer, peste capetele mulțimii, peste vacarmul ei viscos.

Deasupra furiei și a așteptării se ridică un cer înghețat.

O farfurie năpădită de furnici, cu grămăjoarele de dulceață sleită sticlind în lumina unui soare înalt. Așa e Bucureștiul în 22 ianuarie.

Ghica se apleacă spre fereastră, respiră aerul rece cu miros de zăpadă și gheață care intră pe lîngă rama geamului. I se pare că totul trebuie luat de la început. Ce-o să iasă din foiala asta ropotitoare ? Se stă pe un sac de pulbere.

Dughenele au obloanele trase. Casele au porțile ferecate. Un guguștiuc taie nepăsător văzduhul.

Lîngă ușa trăsorii doi tineri rîd cu gura înfosită în fulare. Unul pune piciorul pe scară și apasă, cupeul se clatină. Maria țipă scurt și toca de lutru îi alunecă puțin pe frunte. Cantacuzino o prinde de braț. Panica lor are ceva teatral, lipsit de firesc. O panică prea grațioasă.

— Agresivitate inutilă, nervii trebuie să se descarce într-un fel... spune îndepărtîndu-și fața de fereștriuca aburită. Apoi, adresîndu-se cumnatei sale : Nu vrei să rămîi acasă ?

— De acum nu mai are încotro, spune Cantacuzino și aruncă o uitătură plină de reproș către nevastă-sa. Probabil, au avut o discuție înainte de a pleca. Maria, în ciuda icnetului acela de copil, pare curajoasă.

„Femeile au vocația acestui curaj gratuit. Plăcerea de a se expune.“

Cei doi de afară se amuză în continuare bițîind cupeul. Nu-i deloc amuzant pentru cei dinăuntru. Se fac că nu observă, dar chiar și indiferența îi costă. Orice incident acum ar fi fatal și la adăpostul acestei încordări generale, cîțiva se joacă. Stau în cutia capitonată protejați de grosolănia celor ce-i agresează. Se privesc unul pe altul inexpressiv de parcă ceea ce li se întîmplă îi depersonalizează.

Trăsura, în sfîrșit, se mișcă, depășește colțul acela de stradă. Peisajul s-a mohorit brusc, deși are aceeași lumină cerată.

Cîte pasiuni, cîte speranțe, cîte vanități !

„Mergem ca praful și ca noroiul, unde ne duce vîntul și apa.“

Ioan Cantacuzino își întinde nervos mînușile pe genunchii ascuțiți și privește prin fereastră figurile înfierbîntate ale oamenilor. Degete lungi, osoase, uscate.

Cînd ajung în dreptul hanului lui Manuc, un grup agitat se prăvălește dinspre ulița Covăci purtînd steaguri și eșarfe tricolore. Mulțimea se dă la început la o parte speriată de urletele violente, apoi se înghesuie să vadă, să participe. Din mijlocul vîrtejului se aud : „Jos Manu ! Jos Băleanu ! Trăiască Unirea !“ Carada, călare pe umerii unui malac dirijează țipetele. Pentru o secundă privirile i se întîlnesc cu ale lui Ghica, țintuit cu trăsura din nou în mijlocul drumului. Îi zîmbește triumfător —

un zîmbet care îi arată distanța dintre ei mai bine decît orice explicație de principiu. În grup se scandează : „Jos porcu de Manu ! Jos prostu de Băleanu !“ Lumea de pe margine repetă moale : „Jos porcu de Manu ! Jos prostu de Băleanu !“ Zarzavagiile ambulante și ucenicii de pe stradă se alipesc în fugă.

Peste întreaga suflare bate un vînt subțire.

Mulțimea este din ce în ce mai densă cu cît urcă dealul. Meșteri și calfe, fierari, tăbăcari, telali, croitori, plăpumari, ceasornicari cu riduri mici în jurul ochilor, ceaprazari cu șepci împodobite cu fir auriu, dulgheri, căruțași cu biciuște împletite, bărbieri, băieși, țărani cu cobilița, țărani cu coasa, telegrafisti, măscărici de toate felurile. Lăutarii cu scripca și cobza sînt și ei, dar tac. Se văd ciungi, ologi, zdrențăroși, pe undeva trebuie să fie hoții, buzunăresc pe îndelete. Sosesc din străzi și ulițe oameni cu bețe, bolovani, scînduri. Nu fac nimic decît se înghesuie unii în alții. Se așează și așteaptă.

Un bătrîn cu haina de dimie și căciulă țiguiată împinge un cărucior cu acadele și covrigi. Îl împinge fără răbdare, cu țîfnă, trezind țipetele indignate ale cumpărătorilor de ocazie.

Cupeul lui Cantacuzino merge în șir după cel al Goleștilor. L-a recunoscut cînd au dat ultimul colț după desenul acela verde ce șerpuiește în jurul ușii. Se tîrăsc ca la o înmormîntare prin lumea care gîfîie.

Armata este îngrămădită în poarta Mitropoliei. Un ofițer le cere ausvaisurile. Are un tic nervos : face cu ochiul de parcă ar chema mereu un valet să-i deschidă ușa. Dar dincolo de zidul de soldați nu se arată o piață goală, solemnă, pregătită de ceremonie. Lumea a intrat prin locuri ascunse, stă și așteaptă. Aceleași chipuri trezite dintr-un somn adînc, însuflețite de o curiozitate fără saț.

— Jos Bibescu ! se aude o voce puternică însoțită de huiduituri.

Comenzi scurte, răcnetele birjarilor.

Clopotele.

Cînd pune mîna pe clanța cupeului își observă degetele reci, uscate, străine. Îi e frică ? Coboară încercînd

să nu se uite în jur, așa cum în copilărie, urcat pe turnul Colței, se apleca peste balustrada de piatră fără să privească în jos.

Steagul de deasupra Adunării flutură lent.

— Să unim Moldova cu Muntenearca, strigă un tirgoveț. Urale.

Trăsurile nu mai pot ieși din piață. Caii nădușiți scot aburi pe nări. Respirația lor se zvîrcolește peste capetele oamenilor. În pridvorul bisericii ard luminări albe, lungi... Preoții, călugării și seminariștii fac cerc la intrare, protejîndu-i pe deputații care fug înăuntru.

Clopoțele bat năprasnic, fără să poată acoperi vuietul părelnic al vîntului. Peste arborii rotunzi și zbîrciți, peste căciulile țuguiate și jobenurile lucioase ale mulțimii se vede un București întins, deschis ca o grădină, în care strălucesc crucile poleite ale bisericilor mari și mici. Pe malul Dîmboviței, o grămadă de ramuri uscate și, dincolo de turla semeată de la Radu-Vodă, ascunsă printre coroanele copacilor înghețați, ca o mînatarcă, biserica lui Bucur.

Fluierături și țipete.

Manu și Băleanu, *porcul* și *prostul*, coboară din cupeul lor de caimacami. Îi vede fugind spre pridvorul luminat ca de Paște. Fumăraie. Murmur mînios. Miros de ceară și de zăpadă topită.

— Iertare, fraților, să iertați dacă am greșit!

Manu se umilește în fața adunăturii aceleia, cu brațele strînse pe piept. O umilință care nu vrea decît să umilească. Dar nimeni nu se sinchisește de patetica lui stupiditate.

Prefectul Caragea îi urmează pe cei doi cu un mers grav :

— Iertați-i, fraților, iertați-i!

Lumea huiduie. Cineva cîntă ironic :

— Foate verde mărăcine...

Un moșneag își ridică țacălia pleșuvă peste umerii celor apropiați și întrebă :

— Ce-a zis, coane?

Hohotele stîrnite îi ajută pe caimacami să se facă nevăzuți în biserică.

Un șal tricolor atîrnă de felinarul din fața casei parohiale.

Pe scările de piatră tocită de vreme un ciung își arată ciotul brațului, cerșind o para. Împinsă din toate părțile, o femeie cu basma albastră stă cu mîna la gură și mormăie o rugăciune înaintea unei tufe de liliac uscat.

„Mulțimea aceasta va cere satisfacție !“

È uimit de mugetul acela colectiv, de agresivitatea reținută, închisă parcă sub un pahar de sticlă, gata oricînd să crape în mii de cioburi.

De unde au ieșit oamenii aceștia ? *Cine i-a adus ? Sau, mai bine, ce i-a adus acolo ?*

„Tu n-ai văzut *revoluția noastră* ! îi spunea Bălcescu. Tu n-ai văzut-o și de aceea crezi că totul e luptă diplomatică ! Să vezi, Ghica, poporul !“

Șube, cațaveici, mantale ponosite, paltoane de negustori, căciuli de miel și cojoace, oameni obosiți de nesomn, cu ochii roșii de frig, așteptînd. Nu fac nimic rău pentru că știu cît contează. Ciomegele și furcile ies ca ghimpii din trupul compact al mulțimii.

Iar lui, revoluționarului care rîvnea deșteptarea masei, îi tremură mîna. Arcul întins deasupra Bucureștiului stă gata să arunce săgeata. „Dacă voi vedea sînge ?...“ O durere îngrozitoare îi strînge tîmplele.

Asta promisese Rosetti și Brătianu lui Negri pentru răsturnarea unei Camere prea conservatoare. Se temuse de perspectiva unei mișcări populare, dar n-o văzuse. Spusese : „Va fi cu vărsare de sînge...“ dar nu și-l imaginase curgînd, îl calculase, îi evaluase eficiența politică. Era oportun ? „S-ar putea ca hemoragia asta să ne coste scump. Roșii cred că occidentalii sînt sensibili la ideea de măcel. Sînt sensibili o zi, atît, o zi. În următoarea se gîndesc să asigure ordinea și te poți pomeni cu vreo armată salvatoare care te sufocă.“ Negri însă visa, în romantismul lui, ca masele să-l aleagă pe Cuza.

— Trăiască Goleșcu !

Apăsarea din tîmplă îi răscolește stomacul. Maria trece țeapănă printre soldații care asigură un culoar între biserică și intrarea Adunării. Trece țeapănă și cu ochii ațintiți asupra mulțimii. A înțeles că nu mai are nici o șansă de a

fi Doamna țării, și poate nici nu mai vrea în clipa asta decît liniștea apartamentului ei, camera copiilor, salonul cu bîrfe subțiri și sufrageria încărcată de argintărie solemnă. Tocmai de aceea e mai mîndră ca oricînd. Curajul femeilor vine din obișnuința cu moartea și nașterea, poate așa se explică de ce este trufaș și nățîng totodată.

Un ofițer dă o comandă. Se aude pocnetul sec al bocancilor. Forfotă. Larmă. Rîsete. Parcă s-a stîrnit o încăierare. „Începe ! Uite cum începe !“

Îl vede pe generalul Vlădoianu împiedicîndu-se în poalele mantalei. Un nenorocit ce-și tirăște picioarele paralizate își face loc în față, printre genunchii soldaților.

Brătianu, aclamat de negustorime, își flutură brațele spre cer. Pieptarul alb al fracului i se ridică și gulerul tare aproape îi intră în gură.

În pridvorul bisericii balansîndu-se mereu pe vîrfuri pentru a cuprinde mulțimea cu privirea, Golescu-Albu plînge. Își ține mîinile pe piept îmbătat de o fericire agitată. Gibusul i-a căzut puțin pe ceafă. Lacrimile îi curg leneș pe obraji. Cei ce trec pe lîngă el se feresc de parcă ar avea de a face cu un nebun. „Domnilor, domnilor, e un naiv, un suflet pur, de ce vă jenați ?“ După atîția ani de supărare, Ghica salută fostul exilat de la Brusa cu care avusese atîtea nopți de discuții înflăcărâte. Albu clipește surprins și se repede să-i răspundă cu brațele îndreptate spre turla bisericii.

— E o minune, frate !

Rămas în spatele Mariei, ținîndu-și răsufllarea, Ghica se miră că încăierarea nu are încă loc. Dintr-o trăsură ce intrase oblic în piață coboară Niculae Cretzulescu arborînd surîsul lui superior. Face semn vizitiului să se îndepărteze și-și pune tacticos mînușile, deget după deget. Nu sfidează, ci vrea să calmeze prin calmul lui nervozitatea altora. Se apropie de el cu pași siguri, întinzîndu-i mîna cordial, așa ca între învinși. Se apleacă să sărute mîna Mariei Cantacuzino fără a părea că bagă de seamă zarva din jur.

— E lată, mon vieux ! spune cu un aer jovial. M-au trecut fiori.

Din spatele clădirii Adunării se aude ropot de cai. Un escadron de cavalerie — armăsari albi cu harnașament roșu și negru — ia locul batalionului de infanterie care se retrage pe lângă zidurile caselor învecinate.

— Mă tem că Florescu nu va avea de ce să dea banchetul. Și pregătise, am auzit, niște superbe focuri de artificii în onoarea lui Bibescu-vodă !

Mulțimea privește în tăcere. Nu face nimic, nu murmură. Așteaptă. Trăsurile huruie, deputații se îmbrățișează, caii nechează și poporul doar din când în când, ațîțat de vreun „tribun“, strigă câte ceva și tace din nou. Eșarfa tricoloră de pe felinar a început să filfiie gata să-și ia zborul. Când ultimul rînd de soldați dispăre după colțul bisericii, toate capetele se întorc spre pridvorul în care stau de-a valma preoții și oficialitățile.

— Numai lipsa de imaginație te scutește de neliniște, îi spune Ghica lui Cretzulescu.

Înghesuiala a devenit apăsătoare.

— Să vedem, fraților, dacă cei ce se dau drept deputați sînt chiar aleșii nației ! strigă Rosetti cu un picior pe scara trăsorii și altul pe treptele bisericii. Lumea îl aclamă.

Cantacuzino care se dusesese să se închine în fața icoanelor de aur și de argint și să șuşotească înaintea ceremoniei religioase, își lăsase nevasta în seama cumnatului fără să-și ia rămas bun. Stăteau amîndoi ca niște rătăciți în mijlocul mulțimii și doar prezența destinată a lui Cretzulescu îi trezise. Merg prin coridorul de soldați care nu se mai termină. În hol se izbesc de un grup de tineri. Mai au timp să-l audă pe Rosetti continuîndu-și propaganda :

— Sîntem, cum spuneam, între ciocan și nicovală, sîntem pe muchia briciului. Români ! Să nu scăpăm din mîini autonomia țării ! Să fim uniți și hotărîți !

Poporul strigă : Ura ! Caii escadronului fornăie. Clopotele bat iarăși ca la Înviere, în tot orașul, clopotele de toate felurile, de la toate bisericile.

— Miroase a praf de pușcă, spune unul cu fața ca un ou și ride prosteste. La butonieră poartă o cocardă tricoloră veche, de la '48, probabil amintire de familie.

Doi negustori cu pălăriile tari în mână se vîră printre oameni :

— Dați-ne voie, dați voie poporului !

Lumea îndesată pe scări, pe culoare, a ajuns și în sala mare. Armata abia mai poate stăpîni fluxul pentru a lăsa să intre invitații cu ausvaisuri de la Căimăcămie. Agitația e atît de mare încît Ghica simte nevoia s-o prindă de braț pe Maria ca să nu se piardă unul de celălalt. Fusta umflată a cumnatei este de un verde închis — tunica de catifea grea cu pasemant de mătase aurie.

— Sute de oameni sînt pe acoperișul Adunării și pe casele vecine, îi șoptește Bolintineanu. Îi lucește chelia și clipește des de parcă l-ar supăra lumina. Apăruse de după o ușă camuflată, ca de obicei martorul din umbră. Dar un brînci puternic îl proiectează în brațele unui ofițer.

— Ce crezi, Ghica, de toate astea ? îl întrebă Crețulescu.

— Acestei mulțimi trebuie să i se dea satisfacție. Numele lui Bibescu înseamnă în asemenea condiții sînge.

— Se zice că Vlădoianu a refuzat să facă arestări.

E numai tinerețea vinovată. Căci el, *quarantehuitar-dul*, se teme acum de ceea ce dorise cu unsprezece ani în urmă. Ce valoare are însă frica în fața lucidității lui indestructibile ?

Va vedea în sfîrșit o revoluție, sau va vedea cum o majoritate arțăgoasă și ambițioasă va ceda urletelor gloatei ?

Orășanu, în fruntea tăbăcarilor și oborenilor săi, a elevilor cîtorva colegii, domină sala în care nu au intrat încă deputații și oficialitățile ocupate să asculte Te-Deum-ul.

— Rosetti a ajuns să-și vadă visul cu ochii, șoptește Ghica lui Cretzulescu. În sfîrșit, vede aici, în Valahia, un măcel. Unul care să ne legitimeze ca nație !

Scrisorile acelea încăpățînate pe care le primea la Constantinopol ! „Pînă nu vom vărsa sînge, pînă cînd nu ne vom bate nimeni nu va crede că existăm ! Europa trebuie *silită* a ne vedea și dacă nu le arătăm cadavre nu crede.“ În singurătatea nopților sale de exilat, într-un

Paris cumințit, Rosetti își vedea statuia. Un mic rond de flori în jurul unui soclu pe care, măreț, ochii lui exoftalmici privesc în zare. Stă pe un fotoliu acoperit de o amplă și drapată artistică cuvertură. Ține mîna pe un genunchi și visează revoluției ! De jur împrejurul monumentului aleargă trăsurile, vehiculele unei Români unite, revoluționare și trufașe. O mamă patrioată arată fiului ei, viitor patriot, pe meditativil republican de odinioară. Rosetti are ceva din teatralitatea adolescenților. Vrea sînge, catastrofe, miracole și revoluții pentru ca eroismul său să fie pus în evidență. Îl are. Nu i se poate contesta aceasta chiar atunci cînd vrei să fii exclusiv ironic.

— „O nație care nu cutează a se manifesta este o nație care nu este încă coaptă pentru libertate.“ Vezi că știu și eu ? Dar cine știe, prietene, de nu are dînsul dreptate.

Cretzulescu o spune cu un oftat. Ei doi erau „diplomații“, „turciții“... E și în asta o tristețe.

Un vuiet cumplit îneacă sala. Nu se știe de ce, de unde.

Circulă din mîină în mîină ziarul lui Bolintineanu, plin în toate paginile sale cu blestemele Sfîntului Vasile.

— Quelles sottises ! mormăie la ureche Cretzulescu, bătînd cu palma întoarsă în foaia aceea poroasă. Se amuză totuși, citînd.

„Blestemu-te pe tine Domnul, Diavole...“

Bolintineanu bănuie birfa și se scuză :

— M-au cenzurat la sînge, mi-au scos toate articolele, ce era să fac ?

Bolintineanu nu înțelege că azi nimeni nu este apt de compasiune chiar dacă ea se potrivește indignării generale.

— Eu cred că sînt de profesiune exilat, spune Ghica Mariei. Țara mea nu-mi priește. Te-aș lua în Samos, la Sașa și v-aș plimba pe amîndouă printre portocali.

Ironia îi face bine. Totul capătă altă înfățișare tocmai pentru că ceea ce spune e complet neadevărat, iar ideea cu portocalii e doar „une plaisanterie“. Maria plînge. Ține capul sus pentru ca lacrimile să nu-i alunece pe obraji. El îi strînge brațul :

— Nu te teme. Atît, doar atît este o revoluție. Și persoanele cele mai inteligente sînt la cheremul evenimentelor. Dacă Vlădoianu se ține tare și se va ține, căci nu-i va da voie bătrînul Ghica să vrea altfel, mulțimea asta va face ca majoritatea să fie foarte, foarte docilă.

Arăpilă, îmbrăcat sobru și călcînd apăsător, trece pe lîngă ei fără să-i vadă. Silueta lui de o tandră noblețe se pierde în frămîntarea generală. Păcat. I-ar fi plăcut să stea puțin de vorbă cu el. Dinspre una din ușile apropiate se aude vocea lui Bălăceanu :

— Degeaba ne punem speranțe în Cameră și în Comisia de la Focșani. Ele nu vor avea influență asupra administrației și asupra miniștrilor. Pentru a revoca un minister care a violat legile, Convenția cere trei părți din voturile Adunării. Îi va trebui, deci, unui guvern vreo douăzeci de creaturi devotate pentru a putea face ce vrea, timp de șapte ani. O, care este prințul care să nu poată cumpăra, din economiile sale, cel puțin jumătate din Cameră...

— Prințul, intervine sec și tare, peste capetele celor ce-i despart, Cretzulescu, este aproape inviolabil și iresponsabil.

— Iar boierimea neguvernabilă, adaugă Ghica morocănos.

— ...avec une pacotille de vingt voix achétées au rabais... completează Bălăceanu, salutînd ceremonios.

El se însărcinează întotdeauna să susțină conversația și astfel habar n-avea cît de deștepți sau cît de proști sînt ceilalți. Avea despre ei o părere bună cînd el reușise să strălucească în idei.

Un om cu fața zbircită, pe care parcă îl mai văzuse undeva, se așează în fața lui Ghica și-i zîmbește puțin strîmb :

— O să fie iarăși tărăboi !

Îi privește gulerul murdar al cămășii. „Iarăși ? De ce iarăși ?“ Aha, ăsta a văzut și *revoluția noastră* ! Sînt unii care au norocul să fie martorii tuturor zaverilor !“

— Ați apucat și zavera lui Tudor ? întrebă cu o seriozitate care o remontează pe Maria. Ironia prinde

bine aici, în sud-estul Europei. Te scapă de teamă, de ridicol, de dramă, de ce vrei.

Bătrinelul dă din cap.

— Sper să mai apuc câteva !

Are umor. Se înclină în fața doamnei și suride :

— Îmi permiteți ? Vasilescu, proprietar din Teleorman.

Cîteva tineri se pun între ei și discuția nu mai poate fi continuată. Vasilescu, proprietar din Teleorman, a ajuns în capătul celălalt al sălii de unde continuă să le zîmbească.

Teama ca un pendul, se apropie, se îndepărtează.

Nu degeaba îi place să creadă despre el că este un om perfect rațional, cu emoții prea bine controlate ca să devină primejdioase. „Am emoții, dragul meu, îi spusese cîndva, la Brusa, lui Albu, dar nu mă las condus de ele ! Je ne suis pas un farfelu...”

Bălăceanu își continuă demonstrația.

— Să luăm comisia centrală... Nu va fi mai activă decît Senatul francez, căci nu va putea influența asupra administrației și asupra miniștrilor. Domnitorul va administra și, vorba lui Mirabeau, „administrer, c'est gouverner ; gouverner, c'est régner”. Nu, categoric, Convenția e de plîns. Mă întreb dacă este în ea mai multă prostie decît perfidie.

— Domnul Rosetti zice că puțin ni s-a dat, mult vom dobîndi, îl întrerupe un tînăr cu voce subțiratecă.

— Domnul Rosetti, Rosetti... E îmbuibat de utopii ca Bibescu de poftetele puterii. On n'a pas besoin d'être prophète pour prédire que la Convention est grosse d'une révolution.

Ghica își așează cumnata într-un fotoliu. Ofițerul care i-a însoțit pînă la locurile lor țacăne din pinteni, se înclină și pleacă. Bălăceanu le face semne desperate, dar lumea nu-l lasă să se apropie. Auzindu-l perorînd se gîndise că partizanul său înfocat urmărește gloria bunului simț, acel triumf al rațiunii seci, numai piele și os, sub care se ascunde timidă patima, subiectivitatea. Reușește să-i strige :

— Iată un pesimism viguros, cu o musculatură puternică...

Un individ care țîtie din măsele s-a postat în spațele lor și îi calcă nervii. Întotdeauna i se întîmplă asta : în clipe de tensiune apare cîte un amănunt idiot care îi absoarbe atenția. Se sprijină pe el și scapă.

— Doamnă Cantacuzino, ce imprudență ! face bătrînul Lahovary, dar n-are timp să mai trîncăne căci din urmă un grup îl împinge mai departe.

Vocea lui Orășanu săgetează sala.

— Vor să ne amenințe cu armele. Să nu ne temem, fraților !

Cîțiva oameni de ordine încearcă să lămurească pe cei intrați fără invitații să părăsească sala. Un tînar se lasă convins, iese pe ușa din față și intră pe ușa din dos.

Trei salve zguduie clădirea. Maria nu mișcă. „Va fi cu vărsare de sînge“, își repetă surizînd cunoscătorilor care trec pe lîngă ei. În ceafă aude țîtiitul acela enervant de măsele. Un fluierat scurt și ascuțit. „Sînt un revoluționar de cabinet“, îi spusese lui Canning. Dar nici nu mai era un revoluționar. Ce idee !

Pe ușile larg deschise intră deputații, caimacamii și consulii în ținuta lor de gală. Asistența se ridică în picioare, unii aplaudă, alții huiduie. Mitropolitul are o față uscată, cu pleoapele vinete. Calcă grav, plin de sine și de rolul pe care trebuie să-l joace. Rolul unui decor celest. Se împiedică la prima treaptă. I-o fi și lui frică ? Rosetti se îmbrățișează teatral cu un tinerel. Deputații, în fracuri negre, ca un stol de păsări, se împrăstie în bănci. Barbu Catargiu se așează în primul rînd și, întors pe jumătate, privește sala cu un zîmbet impertinent. „Apărătorul drepturilor moștenite“ disprețuiește democrația. Brătianu e ca un școlar silitor. Își așează pe pupitru hîrtii, hîrtii, hîrtii...

„Dacă vom muri azi ?“ Își pipăie absurd ceasul. Lanțul de argint îi scapă printre degete.

Béclard îl salută cu un semn familiar al capului. Uite cine se simte bine în hărmălaia asta ! Consulul păstrează o siguranță pe care numai experiența deselor baricade ale Parisului o poate sădi. Are o uniformă strălucitoare și, nu încape discuție, îi stă bine. Îl veghează de aproape chipul blond al lui Gradowicz.

Însă cel mai consul dintre consuli este Eder, Cambrat în haina cu fireturi, austriacului nu i se mișcă nici un mușchi. Părul alb, pieptănat impecabil, atinge ușor marginea gulerului tare. Este reprezentantul tipic al unui guvern care, lăsînd pe seama aliaților hazardul și gloria războiului Crimeei, nu renunțase la profiturile de pe urma lui.

Excelența sa consulului rus, de Giers poartă ordinul Sf. Ana și privește vulturește peste capetele asistenței spre unul din stîlpii sălii. Imperiul său e mai întins.

„Ce epocă trăim, ce epocă, îi spunea acum cîteva zile Alexandrescu. Unul din motivele pentru care nu vreau să mor este și curiozitatea !“

„Și dacă din curiozitate o să murim peste cîteva ore ?“
De afară continuă să se audă vuietul mulțimii.

— Oare îl vom vedea pe Bibescu, iarăși, înveșmîntat în mantaua lui Mihai Viteazul ? întrebă retoric Cretzulescu.

Doi telegrafiști cu șepcuțele lor caraghioase, rătăciți în dreptul balustradei, cască gura la ornamentele sălii, la odăjdiile mitropolitului, la uniformele cusute cu fir ale consulilor.

Cel din apropierea lui continuă să țîție din măsele.

Se uită la deputații din sală, la caimacami, la acel număr de oameni dornici de putere, care se luptaseră, se sfișiaseră între ei pentru o bancă în această sală.

Ce este puterea ?

Ce este dragostea de patrie ?

Caimacamii părăsesc Adunarea conform protocolului. Din piață, prin ferestrele crăpate, se aud huiduielile și urletele cu care sînt întîmpinați. „Va trebui să i se dea satisfacție lumii adunate !“ își repetă. „Manu și ceilalți nu se pot juca cu focul. Dacă îl aruncă în arenă pe Bibescu vor ieși și ei sfișiți, nu numai el.“

Ce este puterea ? A locui într-un palat ? Uimirea mulțimii ? Intimitatea secretelor ? Plăcerea ucazurilor ? Oamenii care se îndoie în fața ta ? Ziarele care te comentează ? Vinătoarea de mistreți ? Mîndria familiei ? Vizita consulilor ? Cercul săracilor strîngîndu-se în jurul bogaților ? Plăcerea avuției adunate prin spoliere și forță ?

Criza comercială ? Criza economică ? Criza financiară ? Lipsa capitalului ? O țară tristă ? Un tineret deabusolat ? O fericire festivă ? Fără miez ? Tactica substituită ideilor ? Politica — la belle mécanique ! Să trăiești și să strălucești în această lume este o lege pe care ți-o dictează temperamentul și împrejurările. O fatalitate, deci ?

Se înclină în fața Catincăi Florescu, altă curajoasă, ah, draga și neprețuita Catinca, domnița cu ochii de jad, ca în fața unui învins asemănător sieși.

În rîndurile deputaților este o agitație, o febrilitate care sporește neliniștea generală. Pare că protocolul împiedică o explozie. Numai Mitropolitul, imperturbabil în exercițiul lui de camuflare a fricii, își alege tacticos secretarii. Un murmur neîntrerupt pavează sala. Vocea prelatului calcă pe un pietriș uscat. Adunarea e ca un buboi copt pe trupul orașului care gîfîie.

Cînd se ridică Dimitrie Ghica se face o liniște sumbră dincolo de care, de afară, răzbate același vuiet înfundat.

„Începe, abia acum începe...”

Are deodată certitudinea că nimic nu se mai poate opri, forța strînsă în oameni cere o descătușare. Beizadea Mitică are vocea lui emoționată, vocea lui de om rotofei, și sprinten în același timp. Cere anularea alegerilor.

— ...întrucît s-au încălcat articolele Convenției...

Tot grupul *roșilor* și cei cîțiva de centru se ridică în picioare. Toți îl aprobă.

— Anulare !

— Anulare !

Bătrînul prinț Alexandru Ghica, cu părul albit, ridicat vîlvoi în creștet, cu amorțita lui privire de vulpoi, urcă la tribună.

— ...s-au comis nereguli flagrante... la propria mea alegere... Cer anularea...

— Anulare !

— Anulare !

Sala se clatină sub vociferări, huiduieli, urlete, proteste. Vacarm. Barbu Catargiu se vrea logic și vorbește fără a fi auzit. Primește fluierăturile cu zîmbetul arogant

și plictisit cu care își permite să îngăduie viciile servitorilor casei. Brăiloiu îi ia locul. Dar cine să-l asculte?

Sala întreagă pare prinsă într-o gheară puternică și uriașă.

„Și deștepții ca și proștii sînt la cheremul aceluiași eveniment.”

Lumea e o scenă luminată și el stă în culise și privește.

Are certitudinea că se va întîmpla ceva extraordinar. Ceva care îi va marca definitiv viața. Deși el stă, deocamdată, în culise cu toate speranțele năruite. Emoția începe să-l gîtuie.

Ce se va întîmpla de acum încolo cu el?

Este incapabil să creeze el evenimente, va fi întotdeauna la cheremul lor.

„...bănuiesc, îi scria Rosetti cîndva, că ai un spirit revoluționar și-o natură reacționară și, de va fi așa, cred că în ziua ce spiritul tău va birui vei deveni un geniu, un fel de Danton, și încă un Danton al unei nații tinere în anul 1850. Iar în ziua ce inima-ți va birui mințea vei deveni un geniu al răului, un fel de Guizot: și cred că, pe cît vei fi în această luptă, paralizîndu-se puterile, vei cădea în mediocritate, și tu vei pierde.”

Epilog

Au fost trei zile în care speranța bîntuia ca un vînt rece măturînd gunoaiele Bucureștiului și proverbiala apatie a locuitorilor lui. Oamenii își lăsaseră casele, treburile, pruncii și muribunzii, bătrînii și bolnavii, iubitele și singurătățile. Animalele chirăiau de foame căci nimeni nu le mai hrănea decît seara, în grabă, de mîntuială.

Annus mirabilis...

Toată suflarea se aduna pe Dealul Mitropoliei, asculta clopotele, privea trecerea trăsurilor elegante, defilarea armatei (chemată, alungată, iar chemată și iar alungată) și aștepta. Fiecare luase de acasă o furcă, un cio-mag, măcelarii aveau cuțitele lor lungi și ascuțite pe care le frecau „într-un mod foarte semnificativ“ de pietrele caldarimului.

Ce este Patria? Uneori este această emoție colectivă.

Oamenii secolului al XIX-lea văzuseră pe Tudor în fruntea pandurilor săi și pe Ipsilante conducîndu-și ete-riștii, pe Chehaia Beg și pe Kiseleff în fruntea „armiei protectrițe“, văzuseră pe conspiratorii lui Mitiță Filipescu contra cărora stăpînirea înscenase procese crude și stranii, fuseseră cuceriți de superbia bonjuriștilor, de tinerescul avînt cu care vorbeau de „sfînta constituțiune“, asistaseră la intrarea trupelor lui Fuad-Pașa, Lüders și Coronini (unii primiseră ordin să le iasă înainte cu flori), apoi salutaseră apariția eleganților comisari europeni. Astfel căpătaseră gustul politicii, fără să li se satisfacă apetitul. Își căutau hrana în toate evenimentele tulburi,

în chemările oratorilor care nu întârziaseră să-și manifeste vocația, în ziarele ce pretindeau a-i lega de Europa.

Și Europa simțise ceva de găsisse cu cale să le astîmpere foamea, cerîndu-le părerea asupra propriei lor istorii. De cînd cu Divanurile Ad-hoc nimeni nu mai ședea pe acasă, nimeni nu se mai mîndrea cu indiferența lui față de treburile publice.

Mulți voiau *Unirea* fără să știe dacă le va fi mai bine, mulți credeau că viața lor se va schimba de acum radical, mulți o voiau pentru că merita s-o vrei, era o chestiune de familie („Eu ți-s frate, tu mi-ești frate, în noi doi un suflet bate!“), cițiva însă habar n-aveau ce vor, dar țineau să fie de față.

Făcea să stai rezemat de un felinar sau de un copac din grădina Mitropoliei și să aștepți. Ce? Poate un măcel, poate o explozie de triumf.

Nici vorbă de „înfrinarea patimilor“ sau de „concordia inimilor“.

Clopotele băteau în neștire, puhoai de oameni se înghesuiau de dimineață pînă seara pe deal, făceau cunoștință, se plimbau printre grupuri, se încruntau la oștenii buimăciți de atîtea ordine contradictorii, își mîncău merindele aduse în bocceluțe, ascultau îndemnurile „tribunilor“, mai înjurau pe Manu, mai cereau Domn pe Goleșcu și vorbeau politică.

— Cică nepotul lui Napoleone s-a însurat cu fiica regelui Italiei. O să iasă răzbel.

— Nuntă cu răzbel, cine a mai văzut ?

— N-o să vrea papa de la Roma.

— Ala e papă ? Un bezmetic !

— Papa n-are cuvînt aici, pentru că neamțul strînge armată în Galiția de frica rușilor și amenință că intră în Serbia de frica francezilor care vor să-i ajute pe italieni să facă o unire ca a noastră, să le ia adică Lombardia !

— Așa-i. Dar bate-s-or între ei !

Unul mic cu mustăcioară bine potrivită se îndeasă în conversație :

— În Moldova, un Sturdza a vrut să-l dea jos pe Cuza. Mi-a spus-o cineva care a citit în ziar.

— Nici n-a apucat omul să se așeze pe tron și s-au repezit să-l dea jos? Nu se mai satură! Nu se mai satură!

— Parcă ai noștri sînt mai breji. Și Bibescu și Știrbey zic că nu le-a fost destul cît au domnit! Au aranjat ei alegerile, dar o să-i aranjăm și noi!

Deputații, plasați între masacru și abandonarea tuturor candidaților lor, căutau o cale de înțelegere. Dacă nu putuseră obține anularea alegerilor, antibibeschiștii reușiseră să anuleze cîteva mandate ale adversarilor pe motiv că se făcuseră nereguli în alegerea lor. Micșoraseră astfel decalajul dintre partide, fără însă a le echilibra forțele.

Mulțimea de afară, tătăluind în zidurile Adunării, apăsa conștiința majorității conservatoare și o făcea aptă de compromisuri. Căimăcămia mai încercase să se emancipeze de sub amenințările gloatei, dar ordinele ei nu le mai asculta nici șeful oștirii, care pactiza în ascuns cu „exagerații“.

Populația tenace se înființa în fiecare dimineată pe Dealul Mitropoliei cerînd *unirea* și *Domn nou*, nici Bibescu, nici Știrbey, că mai fuseseră... Venea mereu cu aceleași unelte și cu aceleași idealuri. Burghezia Bucureșteană, acea „colecție de cizmari, croitori și vînzători de stafide“, cum o caracterizase cineva, visa egalitatea, fraternitatea și libertatea. Țăranii, după ce ciocăniseră respectuoși la porțile orașului, intraseră fără să mai primească încuviințarea. Stăteau și așteptau. Un măcel? O sărbătoare? Unirea era simbolul înnoirii, al schimbării și era nevoie de o schimbare mare pentru care nici un fost domnitor nu era prea bun. Trebuia unul neîncercat, neuzat...

În Adunare, vacarm, agitație, cald, fumăraie, proteste, polemici, injurii. Frumoasele jabouri ale fracurilor se ofileau văzînd cu ochii, ca niște petunii fără apă, iar gulele înalte și scorțoase se înmuiau în batjocură. Toți își agitau cozile de rîndunică, țipau. Eroi opoziției erau I. C. Brătianu ce-și găsisse, în sfîrșit, scena potrivită temperamentului său ambițios și revendicativ, și Dimitrie Ghica, beizadeaua care voia unire fără Bibescu sau Știr-

bey, fără liota lor de partizani plătiți cu ziua. Voia și el o înnoire, să fie puterea și a altora nu numai a sus-zișilor ex-domnitori.

Armata înconjurase sala. Primul erou ceruse Mitropolitului ca, în calitatea lui de președinte al Adunării, să poruncească îndepărtarea baionetelor căci va fi, altfel, răspunzător de nenorocirile ce se vor întâmpla. Soldații ieșiseră din Adunare, dar rămăseseră afară. Mulțimea urlase, huiduise. Eroii într-un glas ceruseră îndepărtarea armatei și aceasta, sub atenta lor supraveghere, făcuse iarăși câțiva pași înapoi. Conservatorii nu se lăsaseră mai prejos : ceruseră și ei îndepărtarea poporului. Dar acesta făcuse câțiva pași înainte.

— Nu se va întâmpla nimic din vina poporului !

— Dar ne amenință, ne intimidează ! Guvernul a adus oștirea pentru că prezența masei de oameni e un factor de tensiune.

— Minciună ! Ordinul a fost dat noaptea, fără să se știe câți oameni vor veni. Armata intimidează Adunarea !

Aplauze entuziaste ale stîngii ! Asistența se molipsise. Dimitrie Ghica ținuse și el un discurs în această chestiune. Aplauze. Nu mai avea însă cine să se molipsească !

Lumea aștepta. Clopotele băteau desperately. Mai trecuse o zi.

Poeții de ocazie își ascuțiseră pana :

Ce blestem, ce grea urgie,
Ce pedeapsă, ce mînie
Ne-a ajuns, Români, pe noi,
De trăim în dezbinare,
Cînd necazul e mai mare
Și toți gemem în noroi.

Seara și noaptea, întâlniri clandestine, adică, după vorba căimăcămiei, „adunări de persoane în număr necuviincios“, intrigi, înțelegeri, certuri, aranjamente. Nici un candidat la domnie din cei vînturați pînă atunci nu putea fi ales. Frații care au mai fost pe tron stîrnesc furia norodului, Nicolae Golescu și ceilalți n-au voturile majorității deputaților !

De la sala Slătineanu, unde boierii solemnii șușoteau, pleacă un mesaj către sala Concordia, unde radicalii nu se înțelegeau :

„Renunțați la candidații voștri ca să renunțăm și noi la ai noștri.“

Țăranii iau ostatecă o companie militară. Jandarmii, legați cot la cot, sînt duși la casa lui Băleanu. Văzînd gloata năvălindu-i în curte, caimacamul și după el simpaticele sa soție leșină. Credeau că a izbucnit revoluția și le-a sosit ceasul din urmă.

— Și ți-am spus să te duci la moșie !

Pentru că nu mai au cu cine trata, insurgenții pașnici își transportă captura la prefectura capitalei și-o predau acolo contra adeverință de primire. Nemernicii voiseră să-i împiedice să vină pe Dealul Mitropoliei, la *Unire*, unde tot omul are chef să meargă.

De la sala Concordia, unde spiritele înfierbîntate nu se mai potoleau, iar tribunii tropăiau nerăbdători pleacă un mesager către generalul Vlădoianu, șeful oștirii.

Este două noaptea. În ușă oare cine bate ?

Doamna general se teme. Dar și ei i se spusese să se ducă în aste zile la moșie. Se încăpățînase.

Domnul general nu se teme. Își trage mundirul pe spate — dormea îmbrăcat și încălțat pentru orice eventualitate — și ieșe în holul mic din spatele casei, dinspre intrarea bucătăriei.

— Ce vreți de la mine ? Cine vă este candidatul ? Privește ghetele înoroiate ale „radicalului“ din fața lui. Este Goleșcu ?

I. C. Brătianu trage aer în piept :

— Nu. Este Domnul Moldovei.

Mîinile se strîng, ochii lăcrimează.

E împotriva Convenției de la Paris ? Nu scrie nicăieri că cei doi domnitori nu pot fi una și aceeași persoană. Ca și în Moldova, numele lui Cuza concilia urile. Alexandru Ghica era fericit că nu va lua puterea nici Bibescu, nici aliatul său temporar, Nicolae Goleșcu, pe care îl credea un incapabil ; Nicolae Goleșcu era fericit că nu ajunge Domn nici bătrînul ex-prinț și ex-caimă-

cam, nici Știrbey și nici Bibescu; Bibescu era fericit, peste nefericirea lui personală, pentru că adversarii liberali, ca și fratele său Știrbey sînt înlăturați; Știrbey se vedea pierzînd onorabil și deci era și el fericit; cei numeroși, dar fără șanse se simțeau revanșați la gîndul că favoriții sînt anihilați. Liberalii vedeau pe tron un „om nou“, un adversar al „strigoilor“, un membru al partidului național din Moldova; conservatorii se bucurau că scapă de răzmeriță și se linișteau la speranța că alegerea lui Cuza va fi anulată de marile puteri garante care ceruseră doi Domni, două Camere și o Romînie divizată — un fruct dicotiledonat.

Mulțimii, care își ascuțea coasele și cuțitele, fluiera, trîncănea și aștepta, i se dădea satisfacție.

În dimineața aceea a fost un soare rece. Orașul se poleise de o lumină cețoasă, argintie.

Dacă de la una din ferestrele Camerei va apărea o eșarfă roșie, poporul va forța ușile și va împiedica alegerea lui Bibescu, dacă va apărea o eșarfă albă au învins radicalii și uralele nu vor mai conțeni. Poporului se rostește numele candidatului stîngii și încordarea crește odată cu entuziasmul.

— Cum de nu ne-am gîndit pînă acum, fraților ?

În ședință secretă, Vasile Boerescu anunță propunerea minorității. Mitropolitul Nifon ingenunchează în fața icoanei Sf. Treimi și se roagă :

— Doamne Dumnezeu părinților noștri, aruncă-ți privirea ta asupra inimilor noastre și nu slăbi curajul fiilor tăi ! Unește-i pe toți într-o cugetare și într-o simțire și fă ca inimile tuturor să aibă aceeași bătaie pentru țara lor. Prințul Cuza este unsul tău între noi și pentru dînsul jurăm toți că-l vom susține.“

Boierii jură să-l voteze. Pe cele șaiszeci și patru de buletine este înscris numele lui Cuza. Această unanimitate înduioșează chiar și pe cei ce pierd astfel puterea. Adunarea, ieri, dezbinată, pînă la cruzime și violență, azi se, îmbrățișează. Deputații au lacrimi în ochi. Eșarfa albă flutură la fereastră ca aripile unei păsări ce se pregătește să-și ia zborul.

Poeții de ocazie își ascut penele :

Urta striga poporul. Urta și România.
Urta și Universul. Urta și vecinicia.
Trecutul și prezentul atunci fraternizară.
Și toți într-o unire atunci se-mbrățișară.

Pe această unanimitate de o clipă s-a deschis viața modernă a unei țări. O țară mică, „înghesuită între imperii“.

„Voi veți avea mândria a spune nepoților voștri că ați pus cea dintâi piatră la acest nou edificiu...“

Bucureștiul a fost martorul unei fericiri nemărginite și a unei reconsiderări a speranței. Convenția dăduse „o jumătate de unire“, el mai cîștigase un sfert, rămînea pe seama Domnitorului celălalt sfert.

Banchetul magnific, pregătit de Ioan Em. Florescu pentru alegătorii socrului său Gh. Bibescu, a fost oferit „în disperare de cauză, stomacurilor patriotice și acelor care nu l-au ales“.

Populația căpătase gustul democrației și credința că vocea ei contează.

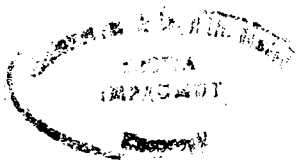
„România noastră se va înfăptui, scrisese Bălcescu. Am o credință adîncă. E orb cine n-o vede.“

Deznădejdea generală se schimbase în nădejde generală.

Dar a doua zi, Ion Ghica telegrafia la Iași, lui Vasile Alecsandri, ministru de externe al Moldovei. Cerea venirea grabnică a Domnitorului la București pentru curmarea intrigilor. Ele începuseră să zbîrnie încă de cu seară, spre „obșteasca înmărmurire“.

Alexandru Ioan I, „colonelul unei iluzii“, cum îi spuneau consulii sceptici, intra în capitala Valahiei în 8 februarie 1859, foarte posomorît...

(sfîrșitul primului volum)

**VERIFICAT
2011**

Lector : FLORIN MUGUR
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCANESCU

Apărut : 1982. Bun de tipar : 29.7.1982.
Format : 16/54X84. Coli tipo : 17.
Coli ed. : 14,33.

Tiparul executat sub comanda
nr. 5 033/1982 la Întreprinderea
poligrafică Bacău, str. Eliberării nr. 63.

Lucrarea este tipărită pe hirtie fabricată
la C.C.H. „Letea”-Bacău